

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๐๙ สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค [๑. ขันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๑. นกุลปิตุวรรค ๑. นกุลปิตุสูตร

พระสุตตันตปิฎก

สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค

ขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๑. ขันธสังยุต

มูลป็นณาสก

๑. นกุลปิตุวรรค

หมวดว่าด้วยนกุลปิตาคหบดี

๑. นกุลปิตุสูตร

ว่าด้วยนกุลปิตาคหบดี

[๑] ข้าพเจ้า^๑ได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เภสภพาววัน สถานที่พระราชทาน
อภัยแก่หมู่นี้อ เขตกรุงสงสารคิระ แคว้นภคคะ ครั้งนั้น นกุลปิตาคหบดีเข้าไป
เฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร^๒ ได้กราบ
ทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นผู้ชรา สูงอายุ เป็นผู้เดมา ล่วงกาล
มามาก ผ่านวัยมามาก มีกายกระสับกระส่าย เจ็บป่วยประจำ พระผู้มีพระภาค

เชิงอรรถ :

^๑ ข้าพเจ้า ในตอนเริ่มต้นของพระสูตรนี้และพระสูตรอื่น ๆ ในเล่มนี้ หมายถึงพระอานนท์

^๒ ที่สมควร (เอกมนต์) ในที่นี้หมายถึงที่เหมาะสม คือ เว้นโทษ ๖ ประการ ได้แก่ (๑) ไกลเกินไป (๒) ใกล้เกินไป (๓) อยู่เหนือลม (๔) สูงเกินไป (๕) อยู่ตรงหน้าเกินไป (๖) อยู่ข้างหลังเกินไป (ส.น.อ. ๒/๖๐/๙๘, อภ.ทุก.อ. ๒/๑๖/๑๕)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า : ๑ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๑. นกุลปีตวรรค ๑. นกุลปีตสูตร

และภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจ ข้าพระองค์ก็ไม่ได้เห็นเป็นนิตย ขอพระผู้มีพระภาคโปรดโอวาท โปรดสั่งสอนข้าพระองค์ด้วยพระดำรัสที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนานเถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดี เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น คหบดี เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น ความจริง ภายนี้กระสับกระส่าย เป็นดังฟองไข มีเปลือกหุ้มไว้ อนึ่งบุคคลผู้บริหารกายนี้อยู่ พึงรับรองความไม่มีโรคได้แม้เพียงครู่เดียว จะมีอะไรเล่า นอกจากความโง่เขลา เพราะเหตุนั้น ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า ‘เมื่อเรามีกาย กระสับกระส่ายอยู่ จิตจักไม่กระสับกระส่าย’ ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้”

ลำดับนั้น นกุลปีตาคหบดีขึ้นชม ยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณ^๑ แล้วเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ อภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ท่านพระสารีบุตรได้ถามนกุลปีตาคหบดีตั้งนี้ว่า “คหบดี อินทรีย์ของท่านผ่องใสยิ่งนัก สีหน้าก็บริสุทธิ์ผุดผ่อง วันนี้ ท่านได้ฟังธรรมมีกถาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคหรือไม่”

นกุลปีตาคหบดีตอบว่า “ท่านผู้เจริญ ทำไมจะไม่เป็นอย่างนี้เล่า บัดนี้ พระผู้มีพระภาคทรงหลั่งอมตธรรมรดกระผมด้วยธรรมมีกถา”

“คหบดี พระผู้มีพระภาคทรงหลั่งอมตธรรมรดท่านด้วยธรรมมีกถาอย่างไร”

“ท่านผู้เจริญ กระผมเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เป็นผู้ชรา สูงอายุ เป็นผู้เฒ่า ล่วงกาลมามาก ผ่านวัยมามาก มีกายกระสับกระส่าย เจ็บป่วยประจำ พระผู้มีพระภาคและภิกษุทั้งหลายผู้เป็นที่เจริญใจ ข้าพระองค์ก็ไม่ได้เห็นเป็นนิตย ขอพระผู้มีพระภาคโปรดโอวาท โปรดสั่งสอนข้าพระองค์ด้วยพระดำรัสที่เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ข้าพระองค์ตลอดกาลนานเถิด’

เมื่อกระผมกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับกระผมตั้งนี้ว่า ‘คหบดี เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น คหบดี เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น ความจริง ภายนี้

เชิงอรรถ :

^๑ **กระทำประทักษิณ** หมายถึงการเดินเวียนขวา คือเดินประณมมือเวียนขวาตามเข็มนาฬิกา ๓ รอบ (วิ.อ. ๑/๑๕/๑๗๖-๑๗๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๒ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๑. นกุลปิตุวรรค ๑. นกุลปิตุสูตร

กระสับกระส่าย เป็นดังฟองไข มีเปลือกหุ้มไว้ อึ่ง บุคคลผู้บริหารกายนี้อยู่
พึงรับรองความไม่มีโรคได้แม้เพียงครู่เดียว จะมีอะไรเล่า นอกจากความโง่เขลา
เพราะเหตุนั้น ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า ‘เมื่อเรามีกายกระสับกระส่ายอยู่ จิต
จักไม่กระสับกระส่าย’ ท่านพึงสำเหนียกอย่างนี้

ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงหลั่งอมตธรรมรดกระผมด้วยธรรมมีกา
อย่างนี้”

“คหบดี ก็ท่านไม่ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคให้ยิ่งขึ้นหรือว่า ‘ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงชื่อว่าเป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย และชื่อว่า
มีจิตกระสับกระส่าย และด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงชื่อว่าเป็นผู้มีกายกระสับ
กระส่าย แต่ไม่ชื่อว่ามีจิตกระสับกระส่าย”

“ท่านผู้เจริญ แม้กระผมมาจากที่ไกลก็เพื่อจะทราบเนื้อความแห่งพระภาษิต
นั้นในสำนักท่านพระสารีบุตร ขอโอกาส เฉพาะท่านพระสารีบุตรเท่านั้นที่จะ
อธิบายเนื้อความแห่งพระภาษิตนั้นให้แจ่มแจ้ง”

“คหบดี ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

สักกายทิฎฐิ ๒๐

นกุลปิตาคหบดีรับคำแล้ว ท่านพระสารีบุตรจึงได้กล่าวเรื่องนี้ว่า

“คหบดี บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย และมีจิตกระสับกระส่าย
เป็นอย่างไร

คือ ปุถุชน^๑ในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ^๒ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของ
พระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาด
ในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดย

เชิงอรรถ :

^๑ ปุถุชน หมายถึงคนที่ยังมีกิเลสหนา ที่เรียกเช่นนี้ เพราะบุคคลประเภทนี้ยังมีเหตุก่อให้เกิดกิเลสอย่าง
หนานานัปการ ปุถุชนมี ๒ ประเภท คือ อันธปุถุชน คนที่ไม่ได้รับการศึกษาอบรมทางจิต และ
กัลยาณปุถุชน คนที่ได้รับการศึกษาอบรมทางจิตแล้ว (ที.สี.อ. ๗/๕๘-๘๙)

^๒ ผู้ไม่ได้สดับ ในที่นี้หมายถึงผู้ไม่มีปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ (อง.เอกก.อ. ๑/๕๑/๕๔)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๑. นกุลปิตุวรรค ๑. นกุลปิตุสูตร

ความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือ พิจารณาเห็นอัตตาในรูป ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นรูป รูปเป็นของเรา’ เมื่อเขาดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นรูป รูปเป็นของเรา’ รูปนั้นแปรผัน เป็นอย่างอื่น เพราะรูปแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ (ความเศร้าโศก) ปรีทเวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) จึงเกิดขึ้นแก่เขา

พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีเวทนา พิจารณาเห็นเวทนาในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในเวทนา ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นเวทนา เวทนาเป็นของเรา’ เมื่อเขาดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นเวทนา เวทนาเป็นของเรา’ เวทนานั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะเวทนาแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้นแก่เขา

พิจารณาเห็นสัญญาโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีสัญญา พิจารณาเห็นสัญญาในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในสัญญา ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นสัญญา สัญญาเป็นของเรา’ เมื่อเขาดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นสัญญา สัญญาเป็นของเรา’ สัญญานั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะสัญญาแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จึงเกิดขึ้นแก่เขา

พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีสังขาร พิจารณาเห็นสังขารในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในสังขาร ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นสังขาร สังขารเป็นของเรา’ เมื่อเขาดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นสังขาร สังขารเป็นของเรา’ สังขารนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะสังขารแปรผัน และเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้นแก่เขา

พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีวิญญาณ พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นวิญญาณ วิญญาณเป็นของเรา’ เมื่อเขาดำรงอยู่ด้วยความ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๑. นกุลปิตุวรรค ๑. นกุลปิตุสูตร

ยึดมั่นว่า ‘เราเป็นวิญญาณ วิญญาณเป็นของเรา’ วิญญาณนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะวิญญาณแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีทเวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาส จึงเกิดขึ้นแก่เขา

คหบดี บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย และมีจิตกระสับกระส่าย เป็นอย่างนี้แล

บุคคลแม้ชื่อว่าเป็นผู้มีกายกระสับกระส่าย แต่ไม่ชื่อว่ามีจิตกระสับกระส่าย เป็นอย่างไร

คือ พระอริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ผู้ได้สดับ ได้เห็นพระอริยะ ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ได้เห็นสัตบุรุษ ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ ไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป ไม่พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือ ไม่พิจารณาเห็นอัตตาในรูป ไม่ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นรูป รูปเป็นของเรา’ เมื่อพระอริยสาวกนั้นไม่ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นรูป รูปเป็นของเรา’ รูปนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะรูปแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีทเวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้นแก่พระอริยสาวกนั้น

ไม่พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีเวทนา ไม่พิจารณาเห็นเวทนาในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในเวทนา ไม่ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นเวทนา เวทนาเป็นของเรา’ เมื่อพระอริยสาวกนั้นไม่ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นเวทนา เวทนาเป็นของเรา’ เวทนานั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะเวทนาแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีทเวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้นแก่พระอริยสาวกนั้น

ไม่พิจารณาเห็นสัญญาโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีสัญญา ไม่พิจารณาเห็นสัญญาในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในสัญญา ไม่ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นสัญญา สัญญาเป็นของเรา’ เมื่อพระอริยสาวกนั้นไม่ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นสัญญา สัญญาเป็นของเรา’ สัญญานั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะสัญญาแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีทเวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้นแก่พระอริยสาวกนั้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มุลปิณณาสก ๑. นกุลปีตวรรค ๒. เทวทหสูตร

‘ไม่พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีสังขาร ไม่พิจารณาเห็นสังขารในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในสังขาร ไม่ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นสังขาร สังขารเป็นของเรา’ เมื่อพระอริยสาวกนั้นไม่ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นสังขาร สังขารเป็นของเรา’ สังขารนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะสังขารแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีทเวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้นแก่พระอริยสาวกนั้น

‘ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีวิญญาณ ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ ไม่ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นวิญญาณ วิญญาณเป็นของเรา’ เมื่อพระอริยสาวกนั้นไม่ดำรงอยู่ด้วยความยึดมั่นว่า ‘เราเป็นวิญญาณ วิญญาณเป็นของเรา’ วิญญาณนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะวิญญาณแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีทเวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้นแก่พระอริยสาวกนั้น

คหบดี บุคคลแม้ชื่อว่า เป็นผู้มียากะสับกระสาย แต่ไม่ชื่อว่า มีจิตกระสับกระสาย เป็นอย่างนี้แล”

ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวอย่างนี้แล้ว นกุลปีตาคหบดีมีใจยินดี ชื่นชมภาษิตของท่านพระสารีบุตร

นกุลปีตสูตรที่ ๑ จบ

๒. เทวทหสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่เทวทหนิคม

[๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เทวทหนิคมของเจ้าศากยะทั้งหลาย แคว้นสักกะ ครั้งนั้น ภิกษุจำนวนมากผู้ต้องการจะไปยังปัจฉาภุมชนบท เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายต้องการจะไปยังปัจฉาภุมชนบทเพื่ออยู่อาศัย”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปัดณาสก ๑. นกุลปิตวารค ๒. เทวทหสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายบอกลาสารีบุตรแล้วหรือ”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายยังไม่ได้บอกลาท่านพระสารีบุตร”

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงไปบอกลาสารีบุตรเสียก่อน สารีบุตรเป็นผู้อนุเคราะห์^๑เพื่อนภิกษุผู้ประพฤติพรหมจรรย์”

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

สมัยนั้น ท่านพระสารีบุตรนั่งอยู่ในมณฑปเล็ก ๆ ซึ่งมีตะไคร่น้ำขึ้นปกคลุมแห่งหนึ่ง ในที่ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค ลำดับนั้น ภิกษุเหล่านั้นขึ้นชม ยินดี พระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณแล้วพากันเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวกับท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า “ท่านพระสารีบุตร พวกกระผมต้องการจะไปยังปัจฉาภุมชนบทเพื่ออยู่อาศัย พวกกระผมกราบทูลลาพระศาสดาแล้ว”

ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย กักษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิต^๒บ้าง พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิต^๓บ้าง คหบดีผู้เป็นบัณฑิต^๔บ้าง สมณะผู้เป็นบัณฑิต^๕บ้าง ผู้จะถามปัญหาเกี่ยวกับภิกษุผู้ไปยังประเทศต่าง ๆ มีอยู่ หากคนผู้เป็นบัณฑิตใครรู้^๖

เชิงอรรถ :

^๑ เป็นผู้อนุเคราะห์ หมายถึงเป็นผู้อนุเคราะห์ด้วยอามิตรและธรรม (ส.ข.อ. ๒/๒/๒๘๒)

^๒ กักษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิต หมายถึงพระราชารู้เป็นบัณฑิตทั้งหลายมีพระเจ้าทิสมพิสารและพระเจ้าโกศลเป็นต้น (ส.ข.อ. ๒/๒/๒๘๓)

^๓ พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิต หมายถึงพราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตทั้งหลายมีจังกิพราหมณ์และดาร์กขพราหมณ์เป็นต้น (ส.ข.อ. ๒/๒/๒๘๓)

^๔ คหบดีผู้เป็นบัณฑิต หมายถึงคหบดีผู้เป็นบัณฑิตทั้งหลายมีจิตตคหบดีและสุหัตตคหบดี(อนาถบิณฑิกเศรษฐี) เป็นต้น (ส.ข.อ. ๒/๒/๒๘๓)

^๕ สมณะผู้เป็นบัณฑิต หมายถึงปริพาชกผู้เป็นบัณฑิตทั้งหลายมีสภิกขปริพาชกและปิโสดิกปริพาชกเป็นต้น (ส.ข.อ. ๒/๒/๒๘๓)

^๖ ใครรู้ ในที่นี้หมายถึงแสวงหาประโยชน์ สนใจธรรม (ส.ข.อ. ๒/๒/๒๘๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๑. นกุลปีดวารค ๒. เทวทหสูตร

ถามว่า ‘พระศาสดาของพวกท่านมีวาตะอย่างไร ตรัสสอนอย่างไร’ ธรรมทั้งหลาย อันพวกท่านได้ฟังดี เรียนดี ใส่ใจดี ทรงจำดี รู้แจ้งดีแล้วด้วยปัญญาบ้างหรือ’ พวกท่านเมื่อกล่าวอย่างไร จึงจะชื่อว่าเป็นผู้พูดตรงตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ‘ไม่ชื่อวักกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จ ชื่อวักกล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ไม่มีคำกล่าวเช่นนั้นและการคล้อยตามที่จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้’

“ท่านขอรับ แม้พวกกระผมมาจากที่ไกลก็เพื่อจะรู้เนื้อความแห่งพระภาษิต นั้นในสำนักท่านสารีบุตร ขอโอกาส เจปะท่านสารีบุตรเท่านั้นที่จะอธิบายเนื้อ ความแห่งพระภาษิตนั้นให้แจ่มแจ้ง”

“ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี ผมจัก กล่าว”

ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้ว ท่านพระสารีบุตรจึงได้กล่าวเรื่องนี้ว่า

“ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย กัษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คหบดีผู้เป็นบัณฑิตบ้าง สมณะผู้เป็นบัณฑิตบ้าง ผู้จะถามปัญหาเกี่ยวกับภิกษุผู้ไปยัง ประเทศต่าง ๆ มีอยู่ หากคนผู้เป็นบัณฑิตใครรู้ถามว่า ‘พระศาสดาของพวกท่าน มีวาตะอย่างไร ตรัสสอนอย่างไร’

ท่านทั้งหลายถูกถามอย่างนี้พึงตอบอย่างนี้ว่า ‘พระศาสดาของเรามีปกติตรัส สอนให้กำจัดฉันทราคะ^๑’

แม้เมื่อท่านทั้งหลายได้ตอบไปอย่างนี้ ก็จะมีกัษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คหบดีผู้เป็นบัณฑิตบ้าง สมณะผู้เป็นบัณฑิตบ้าง ถามปัญหาให้ยิ่งขึ้นไป หากคนผู้เป็นบัณฑิตใครรู้ถามว่า ‘ก็พระศาสดาของพวกท่าน มีปกติตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในสิ่งใดเล่า’

ท่านทั้งหลายถูกถามอย่างนี้พึงตอบอย่างนี้ว่า ‘พระศาสดามีปกติตรัสสอนให้ กำจัดฉันทราคะในรูป ... ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร พระศาสดา มีปกติตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในวิญญาน’

เชิงอรรถ :

^๑ ฉันทราคะ หมายถึงความกำหนัดที่ไม่รุนแรง(ฉันทะ) และความกำหนัดที่รุนแรง(ราคะ) (วิ.อ.

๓/๓๒๙/๕๗๒, พ.ม.อ. ๑/๘/๑๐๕)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๑. นกุลปีดวรรค ๒. เทวทหสูตร

แม้เมื่อท่านทั้งหลายได้ตอบไปอย่างนี้ ก็จะมีภิกษุผู้เป็นบัณฑิตบ้าง พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คหบดีผู้เป็นบัณฑิตบ้าง สมณะผู้เป็นบัณฑิตบ้าง ถาถามปัญหาให้ยิ่งขึ้นไป หากคนผู้เป็นบัณฑิตใคร่ถามว่า ‘ก็พระศาสดาของท่านทรงเห็นโทษอะไรจึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป ... ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร จึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในวิญญาน’

ท่านทั้งหลายถูกถามอย่างนี้จึงตอบอย่างนี้ว่า ‘เมื่อบุคคลยังไม่ปราศจากความกำหนัด ไม่ปราศจากความพอใจ ไม่ปราศจากความรัก ไม่ปราศจากความกระหาย ไม่ปราศจากความเร่าร้อน ไม่ปราศจากความทะยานอยากในรูป เพราะรูปนั้นแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้น

เมื่อบุคคลยังไม่ปราศจากความกำหนัด ... ในเวทนา ...

เมื่อบุคคลยังไม่ปราศจากความกำหนัด ... ในสัญญา ...

เมื่อบุคคลยังไม่ปราศจากความกำหนัด ฯลฯ ไม่ปราศจากความทะยานอยากในสังขาร เพราะสังขารเหล่านั้นแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้น

เมื่อบุคคลยังไม่ปราศจากความกำหนัด ไม่ปราศจากความพอใจ ไม่ปราศจากความรัก ไม่ปราศจากความกระหาย ไม่ปราศจากความเร่าร้อน ไม่ปราศจากความทะยานอยากในวิญญาน เพราะวิญญานนั้นแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้น

พระศาสดาของเรา ทรงเห็นโทษนี้แลจึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป ... ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร จึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในวิญญาน’

แม้เมื่อท่านทั้งหลายได้ตอบไปอย่างนี้ ก็จะมีภิกษุผู้เป็นบัณฑิตบ้าง พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตบ้าง คหบดีผู้เป็นบัณฑิตบ้าง สมณะผู้เป็นบัณฑิตบ้าง ถาถามปัญหาให้ยิ่งขึ้นไป หากคนผู้เป็นบัณฑิตใคร่ถามว่า ‘ก็พระศาสดาของท่านทรงเห็นอนิสงสอะอะไรจึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป ... ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร จึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในวิญญาน’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มุลป็นณาสก ๑. นกุลปิตววรรค ๓. หลัทททิกานิสุต

ท่านทังหลายถูกถามอย่างนี้ พึงตอบอย่างนี้ว่า ‘เมื่อบุคคลปราศจากความกำหนด ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความเร้าร้อน ปราศจากความทะยานอยากในรูป เพราะรูปนั้นแปรผัน และเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีเทวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น

เมื่อบุคคลปราศจากความกำหนด ... ในเวทนา ...

เมื่อบุคคลปราศจากความกำหนด ... ในสัญญา ...

เมื่อบุคคลปราศจากความกำหนด ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความเร้าร้อน ปราศจากความทะยานอยากในสังขาร เพราะสังขารเหล่านั้นแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีเทวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น

เมื่อบุคคลปราศจากความกำหนด ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความเร้าร้อน ปราศจากความทะยานอยากในวิญญาน เพราะวิญญานนั้นแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีเทวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้น

พระศาสดาของพวกเราทรงเห็นอานิสงส์นี้แลจึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในรูป ... ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร จึงตรัสสอนให้กำจัดฉันทราคะในวิญญาน’

ท่านผู้มีอายุทังหลาย เมื่อบุคคลเข้าถึงอกุศลธรรมทังหลายอยู่ จักมีการอยู่เป็นสุข ไม่ลำบาก ไม่คับแค้น ไม่เดือดร้อนในปัจจุบันนี้ และหลังจากตายแล้วพึงหวังได้^๑ สุกติ พระผู้มีพระภาคก็จะไม่ทรงสรรเสริญการละอกุศลธรรมทังหลายไว้ แต่เมื่อบุคคลเข้าถึงอกุศลธรรมทังหลายอยู่จึงมีการอยู่เป็นทุกข์ ลำบาก คับแค้นใจเดือดร้อน ในปัจจุบันนี้ที่เดียว และหลังจากตายแล้วพึงหวังได้ทุกติ ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงสรรเสริญการละอกุศลธรรมทังหลายไว้

เชิงอรรถ :

^๑ พึงหวังได้ (ปาฎิกงขา) ในที่นี้หมายถึงจำต้องปรารถนา จำต้องมีแน่นอนหรือจำต้องเกิดในคตินั้นแน่นอน (อง.ตัก.อ. ๒/๗๐/๒๑๔)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า : ๑๐ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๑. นกุลปีตวรรค ๓. หลีททิกานิสุต

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเข้าถึงกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ก็จักมีการอยู่เป็นทุกข์ เดือดร้อน^๑ คับแค้นใจ เร่าร้อน^๒ ในปัจจุบันทีเดียว และหลังจากตายแล้วพึงหวังได้ทุกคติ พระผู้มีพระภาคก็จะไม่ทรงสรรเสริญความถึงพร้อมกุศลธรรมทั้งหลายไว้ แต่เมื่อบุคคลเข้าถึงกุศลธรรมทั้งหลาย จึงมีการอยู่เป็นสุข ไม่เดือดร้อน ไม่คับแค้นใจ ไม่เร่าร้อนในปัจจุบันนี้ทีเดียว และหลังจากตายแล้วพึงหวังได้สุดคตินั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงสรรเสริญความถึงพร้อมกุศลธรรมทั้งหลายไว้”

ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดี ต่างชื่นชมภาษิตของท่านพระสารีบุตร

เทวทหสูตรที่ ๒ จบ

๓. หลีททิกานิสุต

ว่าด้วยหลีททิกานิคหบดี

[๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจានะอยู่ ณ ภูเขาที่มีหน้าผาสูงชัน เขตเมืองกุรขระแคว้นอวันตี ครั้นนั้น คหบดีชื่อหลีททิกานีเข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะถึงที่อยู่ อภิวัตแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระมหากัจจานะดังนี้ว่า “ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภาษิตนี้ในมาคคณทียปัญหาอันมาในอัฐสกวรรคว่า

‘บุคคลละที่อยู่^๓แล้ว ไม่เที่ยวชานไปหาที่อาศัย^๔

มุนีไม่ทำความเยื่อใยในบ้าน วางจากกามทั้งหลาย

ไม่มุ่งหวังอัตภาพต่อไป ไม่พึงกล่าวถ้อยคำขัดแย้งกัน^๕”

ข้าแต่ท่านมหากัจจานะผู้เจริญ เนื้อความแห่งพระภาษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้โดยย่อนี้ พึงทราบโดยพิสดารอย่างไร”

เชิงอรรถ :

^๑ เดือดร้อน ในที่นี้หมายถึงมีอุปสรรค มีอันตราย(อุปัทวะ) (อง.จก.อ. ๓/๓๕/๑๕๓)

^๒ เร่าร้อน ในที่นี้หมายถึงเร่าร้อนทางกายและใจ (อง.จก.อ. ๓/๓๕/๑๕๓)

^๓ ที่อยู่ หมายถึงชั้น ๕ (คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) (ส.ข.อ. ๒/๓/๒๘๕-๒๘๖)

^๔ ที่อาศัย หมายถึงอารมณ์ ๖ (คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์) (ส.ข.อ. ๒/๓/๒๘๕-๒๘๖)

^๕ ข.ส. ๒๕/๘๕๑/๕๐๐ และดูเทียบ ข.ม. (แปล) ๒๙/๗๙/๒๓๔

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๑. นกุลปีตวรรค ๓. หลีททิกานิสุต

ท่านพระมหากัจจนะตอบว่า “คหบดี รูปธาตุเป็นที่อาศัยแห่งวิญญาณ
วิญญาณที่ผูกพันกับราคะในรูปธาตุ ตรัสเรียกว่า ‘ผู้เที่ยวชานไปหาที่อยู่’

เวทนาธาตุเป็นที่อาศัยแห่งวิญญาณ วิญญาณที่ผูกพันกับราคะในเวทนาธาตุ
ตรัสเรียกว่า ‘ผู้เที่ยวชานไปหาที่อยู่’

สัญญาธาตุเป็นที่อาศัยแห่งวิญญาณ วิญญาณที่ผูกพันกับราคะในสัญญาธาตุ
ตรัสเรียกว่า ‘ผู้เที่ยวชานไปหาที่อยู่’

สังขารธาตุเป็นที่อาศัยแห่งวิญญาณ วิญญาณที่ผูกพันกับราคะในสังขารธาตุ
ตรัสเรียกว่า ‘ผู้เที่ยวชานไปหาที่อยู่’

คหบดี บุคคลผู้เที่ยวชานไปหาที่อยู่ เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ไม่เที่ยวชานไปหาที่อยู่ เป็นอย่างไร

คือ ความพอใจ ความกำหนด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยาก
อุบายและความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่องในรูปธาตุ
พระตถาคตทรงละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคน
ไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ฉะนั้น บัณฑิตจึงเรียกพระ
ตถาคตว่า ‘ผู้ไม่ทรงเที่ยวชานไปหาที่อยู่’

ความพอใจ ความกำหนด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยาก อุบาย
และความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่องในเวทนาธาตุ ฯลฯ
ในสัญญาธาตุ ฯลฯ ในสังขารธาตุ ฯลฯ

ความพอใจ ความกำหนด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยาก อุบาย
และความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่องในวิญญาณธาตุ
พระตถาคตทรงละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคน
ไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ฉะนั้น บัณฑิตจึงเรียกพระ
ตถาคตว่า ‘ผู้ไม่ทรงเที่ยวชานไปหาที่อยู่’

คหบดี บุคคลผู้ไม่เที่ยวชานไปหาที่อยู่ เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้เที่ยวชานไปหาที่อาศัย เป็นอย่างไร

คือ ความเที่ยวชานไปหาและความผูกพันกับที่อาศัย คือรูปนิมิต ตรัสเรียกว่า
‘ผู้เที่ยวชานไปหาที่อาศัย’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มุลปิณณาสก ๑. นกุลปีตวรรค ๓. หลีททิกานิสุต

ความเที่ยวชานไปหาและความผูกพันกับที่อาศัย คือสัททนิมิต ฯลฯ คันธนิมิต
... รสนิมิต ... โภฏฐัพพนิมิต ... ธัมมนิมิต ดรฺสเรียกว่า ‘ผู้เที่ยวชานไปหาที่อาศัย’

คหบดี บุคคลผู้เที่ยวชานไปหาที่อาศัย เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ไม่เที่ยวชานไปหาที่อาศัย เป็นอย่างไร

คือ ความชานไปหาและความผูกพันกับที่อาศัย คือรูปนิมิต พระตถาคต
ทรงละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว
เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ฉะนั้น บัณฑิตจึงเรียกพระตถาคตว่า
‘ผู้ไม่ทรงเที่ยวชานไปหาที่อาศัย’

ความชานไปหาและความผูกพันกับที่อาศัย คือสัททนิมิต ... คันธนิมิต ...
รสนิมิต ... โภฏฐัพพนิมิต ... ธัมมนิมิต พระตถาคตละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน
เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไป
ไม่ได้ ฉะนั้น บัณฑิตจึงเรียกพระตถาคตว่า ‘ผู้ไม่ทรงเที่ยวชานไปหาที่อาศัย’

คหบดี บุคคลผู้ไม่เที่ยวชานไปหาที่อาศัย เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้เกิดความเยื่อใยในบ้าน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ เกี่ยวข้องอยู่กับคฤหัสถ์ เพลิดเพลิน
ร่วมกัน เศร้าโศกร่วมกัน เมื่อพวกเขาสุข ก็สุขด้วย เมื่อพวกเขาทุกข์ ก็ทุกข์ด้วย
เมื่อพวกเขามีกิจที่ควรทำเกิดขึ้น ก็ลงมือช่วยเหลือด้วยตนเอง

คหบดี บุคคลผู้เกิดความเยื่อใยในบ้าน เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ไม่เกิดความเยื่อใยในบ้าน เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ ไม่เกี่ยวข้องอยู่กับคฤหัสถ์ ไม่
เพลิดเพลินร่วมกัน ไม่เศร้าโศกร่วมกัน เมื่อพวกเขาสุข ก็มิได้สุขด้วย เมื่อพวกเขา
ทุกข์ ก็มิได้ทุกข์ด้วย เมื่อพวกเขามีกิจที่ควรทำเกิดขึ้น ก็ไม่ลงมือช่วยเหลือ
ด้วยตนเอง

คหบดี บุคคลผู้ไม่เกิดความเยื่อใยในบ้าน เป็นอย่างนี้แล

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มุลปิณณาสก ๑. นกุลปีตวรรค ๓. หลีททิกานิสุต

บุคคลผู้ไม่ว่างจากกามทั้งหลาย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ ไม่ปราศจากความกำหนัด ไม่ปราศจากความพอใจ ไม่ปราศจากความรัก ไม่ปราศจากความกระหาย ไม่ปราศจากความเร่าร้อน ไม่ปราศจากความทะยานอยากในกามทั้งหลาย

คหบดี บุคคลผู้ไม่ว่างจากกามทั้งหลาย เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ว่างจากกามทั้งหลาย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ ปราศจากความกำหนัด ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความเร่าร้อน ปราศจากความทะยานอยากในกามทั้งหลาย

คหบดี บุคคลผู้ว่างจากกามทั้งหลาย เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้มุ่งหวังอัตภาพต่อไป เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ มีความมุ่งหวังอย่างนี้ว่า 'ในอนาคตกาล เราพึงมีรูปอย่างนี้ ... ในอนาคตกาล เราพึงมีเวทนาอย่างนี้ ... ในอนาคตกาล เราพึงมีสัญญาอย่างนี้ ... ในอนาคตกาล เราพึงมีสังขารอย่างนี้ ... ในอนาคตกาล เราพึงมีวิญญาณอย่างนี้'

คหบดี บุคคลผู้มุ่งหวังอัตภาพต่อไป เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ไม่มุ่งหวังอัตภาพต่อไป เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ ไม่มีความมุ่งหวังอย่างนี้ว่า 'ในอนาคตกาล เราพึงมีรูปอย่างนี้ ... ในอนาคตกาล เราพึงมีเวทนาอย่างนี้ ... ในอนาคตกาล เราพึงมีสัญญาอย่างนี้ ... ในอนาคตกาล เราพึงมีสังขารอย่างนี้ ... ในอนาคตกาล เราพึงมีวิญญาณอย่างนี้'

คหบดี บุคคลผู้ไม่มุ่งหวังอัตภาพต่อไป เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้กล่าวถ้อยคำขัดแย้งกัน เป็นอย่างไร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มุลปภัณณาสก ๑. นกุลปิตุวรรค ๓. หลีททิกานิสุต

คือ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้กล่าวถ้อยคำเห็นปานนี้ว่า ‘ท่านไม่รู้พระธรรมวินัยนี้ เรารู้พระธรรมวินัยนี้ ท่านรู้พระธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด เราปฏิบัติถูก คำที่ควรกล่าวก่อน ท่านก็กล่าวทีหลัง คำที่ควรกล่าวทีหลัง ท่านก็กล่าวก่อน คำของเรามีประโยชน์ คำของท่านไม่มีประโยชน์ ข้อที่ท่านเคยปฏิบัติมาผิดเสียแล้ว เรากล่าวหาท่าน ท่านจงแก้ข้อกล่าวหาเสีย เราชมท่านได้แล้ว หรือหากท่านสามารถก็จงแก้ไขเถิด’

คหบดี บุคคลผู้กล่าวถ้อยคำขัดแย้งกัน เป็นอย่างนี้แล

บุคคลผู้ไม่กล่าวถ้อยคำขัดแย้ง เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุบางรูปในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่กล่าวถ้อยคำเห็นปานนี้ว่า ‘ท่านไม่รู้พระธรรมวินัยนี้ เรารู้พระธรรมวินัยนี้ ท่านรู้พระธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด เราปฏิบัติถูก คำที่ควรกล่าวก่อน ท่านก็กล่าวทีหลัง คำที่ควรกล่าวทีหลัง ท่านก็กล่าวก่อน คำของเรามีประโยชน์ คำของท่านไม่มีประโยชน์ ข้อที่ท่านเคยปฏิบัติมาผิดเสียแล้ว เรากล่าวหาท่าน ท่านจงแก้ข้อกล่าวหาเสีย เราชมท่านได้แล้ว หรือหากท่านสามารถก็จงแก้ไขเถิด’

คหบดี บุคคลผู้ไม่กล่าวถ้อยคำขัดแย้งกัน เป็นอย่างนี้แล

คหบดี พระภิกษุที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในมาคคณขัตติยปัญญา อันมาในอัญญสูทวรรคว่า

‘บุคคลละที่อยู่แล้ว ไม่เที่ยวชานไปหาที่อาศัย

มุนีไม่ทำความเยื่อใยในบ้าน วางจากกามทั้งหลาย

‘ไม่มุ่งหวังอัตภาพต่อไป ไม่ฟังกล่าวถ้อยคำขัดแย้งกัน’

คหบดี เนื้อความแห่งพระภิกษุที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในโดยย่อ ฟังทราบโดยพิสดารอย่างนี้แล”

หลีททิกานิสุตที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๑. นกุลปีตวรรค ๔. ทุติยหลัททิกานิสุต

๔. ทุติยหลัททิกานิสุต ว่าด้วยหลัททิกานิคหบดี สุตที่ ๒

[๔] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจนะอยู่ ณ ภูเขาที่มีหน้าผาสองชั้น เขตเมือง
กุรขระ แคว้นอวันตี ครั้งนั้น คหบดีชื่อหลัททิกานีเข้าไปหาท่านพระมหากัจจนะ
ถึงที่อยู่ อภิวัตแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระมหากัจจนะดังนี้ว่า
“ข้าแต่ท่านผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระภษิตนี้ในสักกปัญหา^๑ว่า ‘สมณ-
พรหมณั ผู้หลุดพ้นเพราะสิ้นตัณหาเท่านั้นจึงจะมีความสำเร็จชั้นสูงสุด^๒ มีความ
เกษมจากโยคะ^๓ชั้นสูงสุด มีพรหมจรรย์^๔ชั้นสูงสุด มีจดหมาย^๕ชั้นสูงสุด เป็นผู้
ประเสริฐสุดกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย’ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ เนื้อความแห่งพระ
ภษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้โดยย่อนี้ ฟังทราบโดยพิสดารอย่างไร”

พระมหากัจจนะได้กล่าวว่า “คหบดี ความพอใจ ความกำหนด ความ
เพลิตเพลิน ความทะยานอยาก อุบายและความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่น
ถือมั่นและนอนเนื่องในรูปธาตุ ท่านกล่าวว่า ‘จิตหลุดพ้นดีแล้ว’ เพราะความสิ้นไป
คลายกำหนด ดับ สละ ปล่อยวางความพอใจเป็นต้นเหล่านั้น

ความพอใจ ความกำหนด ... ในเวทนาธาตุ ฯลฯ ในสัญญาธาตุ ฯลฯ
ในสังขารธาตุ ฯลฯ

ความพอใจ ความกำหนด ความเพลิตเพลิน ความทะยานอยาก อุบาย
และความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่องในวิญญาณธาตุ
ท่านกล่าวว่า ‘จิตหลุดพ้นดีแล้ว’ เพราะความสิ้นไป คลายกำหนด ดับ สละ
ปล่อยวางความพอใจเป็นต้นเหล่านั้น

คหบดี พระภษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในสักกปัญหาว่า ‘สมณพรหมณั
ผู้หลุดพ้นเพราะสิ้นตัณหาเท่านั้นจึงจะมีความสำเร็จชั้นสูงสุด มีความเกษมจากโยคะ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ที.ม. (แปล) ๑๐/๓๖๖/๒๙๒-๒๙๔

^๒ ชั้นสูงสุด ในที่นี้หมายถึงพ้นความพินาศคือกิเลสไป (ที.ม.อ. ๓๖๖/๓๕๓)

^๓ ความเกษมจากโยคะ ในที่นี้หมายถึงพระนิพพาน (ที.ม.อ. ๓๖๖/๓๕๓)

^๔ พรหมจรรย์ ในที่นี้หมายถึงอริยมรรค (ที.ม.อ. ๓๖๖/๓๕๓)

^๕ จดหมาย ในที่นี้หมายถึงพระนิพพาน (ที.ม.อ. ๓๖๖/๓๕๓)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๑. นกุลปีตวรรค ๕. สมาธิสูตร

ชั้นสูงสุด มีพรหมจรรย์ชั้นสูงสุด มีจุดหมายชั้นสูงสุด เป็นผู้ประเสริฐสุดกว่า
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย'

คหบดี เนื้อความแห่งพระภษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้โดยย่อนี้ ฟังทราบ
โดยพิสดารอย่างนี้แล”

หุติยลหิตทิกานิสุตระที่ ๔ จบ

๕. สมาธิสูตร

ว่าด้วยสมาธิ

[๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย
มาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มี
พระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเจริญสมาธิเถิด ภิกษุผู้มีจิตตั้งมั่น ย่อมรู้ชัด
ตามความเป็นจริง

รู้ชัดอะไรเล่าตามความเป็นจริง

คือ ภิกษุรู้ชัดความเกิดและความดับแห่งรูป ความเกิดและความดับแห่งเวทนา
ความเกิดและความดับแห่งสัญญา ความเกิดและความดับแห่งสังขาร ความเกิดและ
ความดับแห่งวิญญาน

อะไรเป็นความเกิดแห่งรูป อะไรเป็นความเกิดแห่งเวทนา อะไรเป็น
ความเกิดแห่งสัญญา อะไรเป็นความเกิดแห่งสังขาร อะไรเป็นความเกิดแห่ง
วิญญาน

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เพลิดเพลิน เขยชม ยึดติด

ภิกษุเพลิดเพลิน เขยชม ยึดติดอะไรเล่า

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๑. นกุลปีตวรรค ๖. ปฏิสัลลานสูตร

คือ ภิกษุเพิลิตเพลิน เขยชม ยึดติดรูป เมื่อเธอเพิลิตเพลิน เขยชม ยึดติดรูป ความเพิลิตเพลินจึงเกิดขึ้น ความเพิลิตเพลินในรูปเป็นอุปาทาน เพราะอุปาทานของภิกษุนั้นเป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัยชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข โทมนัส และอุปายาส จึงมี ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกขทั้งหมดนี้มิได้ด้วยประการอย่างนี้

ภิกษุเพิลิตเพลิน เขยชม ยึดติดเวทนา ฯลฯ

ภิกษุเพิลิตเพลิน เขยชม ยึดติดสัญญา ฯลฯ

ภิกษุเพิลิตเพลิน เขยชม ยึดติดสังขาร ฯลฯ

ภิกษุเพิลิตเพลิน เขยชม ยึดติดวิญญาณ เมื่อเธอเพิลิตเพลิน เขยชม ยึดติดวิญญาณ ความเพิลิตเพลินจึงเกิดขึ้น ความเพิลิตเพลินในวิญญาณเป็นอุปาทาน เพราะอุปาทานของภิกษุนั้นเป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกขทั้งหมดนี้มิได้ด้วยประการอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งรูป นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งเวทนา นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งสัญญา นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งสังขาร นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ

อะไรเป็นความดับแห่งรูป ... แห่งเวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ฯลฯ แห่งสังขาร อะไรเป็นความดับแห่งวิญญาณ

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ไม่เพิลิตเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติด

ภิกษุไม่เพิลิตเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดอะไรเล่า

คือ ภิกษุไม่เพิลิตเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูป เมื่อเธอไม่เพิลิตเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดรูป ความเพิลิตเพลินในรูปจึงดับ เพราะความเพิลิตเพลินของภิกษุนั้นดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกขทั้งหมดนี้มิได้ด้วยประการอย่างนี้

ภิกษุไม่เพิลิตเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดเวทนา เมื่อเธอไม่เพิลิตเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดเวทนา ความเพิลิตเพลินในเวทนาจึงดับ เพราะความเพิลิตเพลิน

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๑. นกุลปีตวรรค ๖. ปฏิสัลลานสูตร

ของภิกษุนั้นดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับ
แห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้มีได้ด้วยประการอย่างนี้

ภิกษุไม่เพิลิตเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดสัญญา ฯลฯ

ภิกษุไม่เพิลิตเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดสังขาร เมื่อเธอไม่เพิลิตเพลิน ไม่เขยชม
ไม่ยึดติดสังขาร ความเพิลิตเพลินในสังขารจึงดับ เพราะความเพิลิตเพลินของภิกษุ
นั้นดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกอง
ทุกข์ทั้งมวลนี้มีได้ด้วยประการอย่างนี้

ภิกษุไม่เพิลิตเพลิน ไม่เขยชม ไม่ยึดติดวิญญาน เมื่อเธอไม่เพิลิตเพลิน ไม่
เขยชม ไม่ยึดติดวิญญาน ความเพิลิตเพลินในวิญญานจึงดับ เพราะความ
เพิลิตเพลินของภิกษุนั้นดับ อุปาทานจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้
มีได้ด้วยประการอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นความดับแห่งรูป นี่เป็นความดับแห่งเวทนา นี่เป็น
ความดับแห่งสัญญา นี่เป็นความดับแห่งสังขาร นี่เป็นความดับแห่งวิญญาน”

สมาธิสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปฏิสัลลานสูตร

ว่าด้วยการหลีกเร้น

[๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงประกอบความเพียร
ในที่สงัด ภิกษุผู้หลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง

รู้ชัดอะไรเล่าตามความเป็นจริง

คือ ภิกษุรู้ชัดความเกิดและความดับแห่งรูป ความเกิดและความดับแห่งเวทนา
ความเกิดและความดับแห่งสัญญา ความเกิดและความดับแห่งสังขาร ความเกิด
และความดับแห่งวิญญาน (พึงเพิ่มข้อความที่เหลือให้พิสดารเหมือนในสูตรที่ ๑)

ปฏิสัลลานสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๑. นกุลปิตุวรรค ๗. อุปาทาปริตัสสนาสุต

๗. อุปาทาปริตัสสนาสุต

ว่าด้วยความสะดงเพราะถือมั่น

[๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความสะดงเพราะถือมั่น และความไม่สะดงเพราะไม่ถือมั่นแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า
“ความสะดงเพราะถือมั่น เป็นอย่างไร

คือ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือ พิจารณาเห็นอัตตาในรูป รูปของเขาแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะรูปแปรผันและเป็นอย่างอื่น วิญญาณจึงหมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งรูป ความสะดง และความเกิดขึ้นแห่งธรรมที่เกิดจากความหมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งรูป ก็ครอบงำจิตของปุถุชนนั้นตั้งอยู่ เพราะจิตถูกครอบงำ ปุถุชนนั้นจึงหวาดกลัว ลำบากใจ ห่วงใย และสะดงเพราะถือมั่น

พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีเวทนา พิจารณาเห็นเวทนาในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในเวทนา เวทนาของเขาแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะเวทนาแปรผันและเป็นอย่างอื่น วิญญาณจึงหมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งเวทนา ความสะดงและความเกิดขึ้นแห่งธรรมที่เกิดจากความหมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งเวทนา ก็ครอบงำจิตของปุถุชนนั้นตั้งอยู่ เพราะจิตถูกครอบงำ ปุถุชนนั้นจึงหวาดกลัว ลำบากใจ ห่วงใย และสะดงเพราะถือมั่น

พิจารณาเห็นสัญญาโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปัลลณาสก ๑. นกุลปิตวารค ๗. อุปาทาปริตัสสนาสุต

พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีสังขาร พิจารณาเห็นสังขารในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในสังขาร สังขารของเขาแปรผัน เป็นอย่างอื่น เพราะสังขารแปรผันและเป็นอย่างอื่น วิญญาณจึงหมุนเวียนไปตาม ความแปรผันแห่งสังขาร ความสะดุ้งและความเกิดขึ้นแห่งธรรมที่เกิดจากความ หมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งสังขาร ก็ครอบงำจิตของปุถุชนนั้นตั้งอยู่ เพราะ จิตถูกครอบงำ ปุถุชนนั้นจึงหวาดกลัว ลำบากใจ ห่วงใย และสะดุ้งเพราะถือมั่น

พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีวิญญาณ พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ วิญญาณของเขาแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะวิญญาณแปรผันและเป็นอย่างอื่น วิญญาณจึง หมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งวิญญาณ ความสะดุ้งและความเกิดขึ้นแห่งธรรม ที่เกิดจากความหมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งวิญญาณ ก็ครอบงำจิตของ ปุถุชนนั้นตั้งอยู่ เพราะจิตถูกครอบงำ ปุถุชนนั้นจึงหวาดกลัว ลำบากใจ ห่วงใย และสะดุ้งเพราะถือมั่น

ภิกษุทั้งหลาย ความสะดุ้งเพราะถือมั่น เป็นอย่างนี้แล

ความไม่สะดุ้งเพราะไม่ถือมั่น เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ผู้ได้สดับ ได้เห็นพระอริยะ ฉลาดในธรรมของ พระอริยะ ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ได้เห็นสัตบุรุษ ฉลาดในธรรม ของสัตบุรุษ ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ ไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความ เป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีรูป ไม่พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือไม่ พิจารณาเห็นอัตตาในรูป รูปของอริยสาวกนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะรูป แปรผันและเป็นอย่างอื่น วิญญาณจึงไม่หมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งรูป ความสะดุ้งและความเกิดขึ้นแห่งธรรมที่เกิดจากความหมุนเวียนไปตามความแปรผัน แห่งรูป ก็ไม่ครอบงำจิตของอริยสาวกนั้นตั้งอยู่ เพราะจิตไม่ถูกครอบงำ อริยสาวก นั้นจึงไม่หวาดกลัว ไม่ลำบากใจ ไม่ห่วงใย และไม่สะดุ้งเพราะไม่ถือมั่น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๑. นกุลปีตวรรค ๗. อุปาทาปริตัสสนาสุต

“ไม่พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีเวทนา ไม่พิจารณาเห็นเวทนาในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในเวทนา เวทนาของ อริยสาวกนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะเวทนาแปรผันและเป็นอย่างอื่น วิญญาณ จึงไม่หมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งเวทนา ความสะดุ้งและความเกิดขึ้นแห่ง ธรรมที่เกิดจากความหมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งเวทนา ก็ไม่ครอบงำจิต ของอริยสาวกนั้นตั้งอยู่ เพราะจิตไม่ถูกครอบงำ อริยสาวกนั้นจึงไม่หวาดกลัว ไม่ ล้าบากใจ ไม่หวังใย และไม่สะดุ้งเพราะไม่ถือมั่น

“ไม่พิจารณาเห็นสัญญาโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ

“ไม่พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีสังขาร ไม่พิจารณาเห็นสังขารในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในสังขาร สังขารของ อริยสาวกนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะสังขารแปรผันและเป็นอย่างอื่น วิญญาณ จึงไม่หมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งสังขาร ความสะดุ้งและความเกิดขึ้นแห่ง ธรรมที่เกิดจากความหมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งสังขาร ก็ไม่ครอบงำจิตของ อริยสาวกนั้นตั้งอยู่ เพราะจิตไม่ถูกครอบงำ อริยสาวกนั้นจึงไม่หวาดกลัว ไม่ ล้าบากใจ ไม่หวังใย และไม่สะดุ้งเพราะไม่ถือมั่น

“ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีวิญญาณ ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ วิญญาณ ของอริยสาวกนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะวิญญาณแปรผันและเป็นอย่างอื่น วิญญาณจึงไม่หมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งวิญญาณ ความสะดุ้งและความ เกิดขึ้นแห่งธรรมที่เกิดจากความหมุนเวียนไปตามความแปรผันแห่งวิญญาณ ก็ไม่ ครอบงำจิตของอริยสาวกนั้นตั้งอยู่ เพราะจิตไม่ถูกครอบงำ อริยสาวกนั้นจึงไม่ หวาดกลัว ไม่ล้าบากใจ ไม่หวังใย และไม่สะดุ้งเพราะไม่ถือมั่น

ภิกษุทั้งหลาย ความไม่สะดุ้งเพราะไม่ถือมั่น เป็นอย่างนี้แล”

อุปาทาปริตัสสนาสุตที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]
มุลป็นณาสก ๑. นกุลปีตวรรค ๘. ทุติยอุปาทานปริตัสสนาสูตร

๘. ทุติยอุปาทานปริตัสสนาสูตร

ว่าด้วยความสะด้งเพราะถ้อมัน สูตรที่ ๒

[๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความสะดวกเพราะถ้อมัน และความไม่สะด้งเพราะไม่ถ้อมันแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

ความสะดวกเพราะถ้อมัน เป็นอย่างไร

คือ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ พิจารณาเห็นรูปว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา’ รูปของเขาแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะรูปแปรผันและเป็น
อย่างอื่น โสกะ ปริเทวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้นแก่เขา

พิจารณาเห็นเวทนาว่า ‘นั่นของเรา ฯลฯ

พิจารณาเห็นสัญญาว่า ‘นั่นของเรา ฯลฯ

พิจารณาเห็นสังขารว่า ‘นั่นของเรา ฯลฯ

พิจารณาเห็นวิญญาณว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา’
วิญญาณของเขาแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะวิญญาณแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ
ปริเทวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้นแก่เขา

ภิกษุทั้งหลาย ความสะดวกเพราะถ้อมัน เป็นอย่างนี้แล

ความไม่สะด้งเพราะไม่ถ้อมัน เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ผู้ได้สดับ พิจารณาเห็นรูปว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา
เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่อิตตาของเรา’ รูปของอริยสาวกนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น
เพราะรูปแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปริเทวะ ทุกซ์ โทมนัส และอุปายาสจึง
ไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกนั้น

พิจารณาเห็นเวทนาว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา ฯลฯ

พิจารณาเห็นสัญญาว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา ฯลฯ

พิจารณาเห็นสังขารว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๑. นกุลปิตวารวรรค ๙. กาลัตตยอนินตสูตร

พิจารณาเห็นวิญญานว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ วิญญานของอริยสาวกนั้นแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะวิญญานแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงไม่เกิดขึ้นแก่อริยสาวกนั้น

ภิกษุทั้งหลาย ความไม่สะดุ้งเพราะไม่ถือมั่น เป็นอย่างนี้แล”

หุติยอุปาทาปริตัสสนาสูตรที่ ๘ จบ

๙. กาลัตตยอนิจจสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยงใน ๓ กาล

[๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปที่เป็นอดีตและอนาคต ไม่เที่ยง ไม่จำต้องกล่าวถึงรูปที่เป็นปัจจุบันเลย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่อาลัยในรูปที่เป็นอดีต ไม่เพิลิตเพลินรูปที่เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับรูปที่เป็นปัจจุบัน

เวทนาที่เป็นอดีตและอนาคต ไม่เที่ยง ฯลฯ

สัญญาที่เป็นอดีตและอนาคต ไม่เที่ยง ฯลฯ

สังขารที่เป็นอดีตและอนาคต ไม่เที่ยง ไม่จำต้องกล่าวถึงสังขารที่เป็นปัจจุบันเลย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่อาลัยในสังขารที่เป็นอดีต ไม่เพิลิตเพลินสังขารที่เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับสังขารที่เป็นปัจจุบัน

วิญญานที่เป็นอดีตและอนาคต ไม่เที่ยง ไม่จำต้องกล่าวถึงวิญญานที่เป็นปัจจุบันเลย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่อาลัยในวิญญานที่เป็นอดีต ไม่เพิลิตเพลินวิญญานที่เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับวิญญานที่เป็นปัจจุบัน”

กาลัตตยอนิจจสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มุลปิณณาสก ๑. นกุลปีตวรรค ๑๑. กาลัตตยอนัตตสูตร

๑๐. กาลัตตยทุกขสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกขใน ๓ กาล

[๑๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปที่เป็นอดีตและอนาคต เป็นทุกข
ไม่จำต้องกล่าวถึงรูปที่เป็นปัจจุบันเลย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่
อาลัยในรูปที่เป็นอดีต ไม่เพิลิตเพลินรูปที่เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย
เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับรูปที่เป็นปัจจุบัน

เวทนาที่เป็นอดีตและอนาคต เป็นทุกข ฯลฯ

สัญญาที่เป็นอดีตและอนาคต เป็นทุกข ฯลฯ

สังขารที่เป็นอดีตและอนาคต เป็นทุกข ฯลฯ

วิญญาณที่เป็นอดีตและอนาคต เป็นทุกข ไม่จำต้องกล่าวถึงวิญญาณที่เป็น
ปัจจุบันเลย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่อาลัยในวิญญาณที่เป็นอดีต
ไม่เพิลิตเพลินวิญญาณที่เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด
เพื่อดับวิญญาณที่เป็นปัจจุบัน”

กาลัตตยทุกขสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. กาลัตตยอนัตตสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตาใน ๓ กาล

[๑๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปที่เป็นอดีตและอนาคต เป็นอนัตตา
ไม่จำต้องกล่าวถึงรูปที่เป็นปัจจุบันเลย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่
อาลัยในรูปที่เป็นอดีต ไม่เพิลิตเพลินรูปที่เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย
เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับรูปที่เป็นปัจจุบัน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๑. นกุลปิตุวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

เวทนาที่เป็นอดีตและอนาคต เป็นอนัตตา ฯลฯ

สัญญาที่เป็นอดีตและอนาคต เป็นอนัตตา ฯลฯ

สังขารที่เป็นอดีตและอนาคต เป็นอนัตตา ฯลฯ

วิญญาณที่เป็นอดีตและอนาคต เป็นอนัตตา ไม่จำต้องกล่าวถึงวิญญาณที่เป็นปัจจุบันเลย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมไม่อาลัยในวิญญาณที่เป็นอดีต ไม่เพิลิตเพลินวิญญาณที่เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับวิญญาณที่เป็นปัจจุบัน”

กาลัตตยอนัตตสูตรที่ ๑๑ จบ

นกุลปิตุวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นกุลปิตุสูตร	๒. เทวทหสูตร
๓. หลัทททิกานิสุต	๔. ทุตยหลัทททิกานิสุต
๕. สมาริสุต	๖. ปฏิสัลลานิสุต
๗. อุปาทาปริตัสสนานิสุต	๘. ทุตยอุปาทาปริตัสสนานิสุต
๙. กาลัตตยอนิจจสูตร	๑๐. กาลัตตยทุกขสูตร
๑๑. กาลัตตยอนัตตสูตร	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปัลลณาสก ๒. อนิจจวรรค ๑. อนิจจสูตร

๒. อนิจจวรรค

หมวดว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยง

๑. อนิจจสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยง

[๑๒] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย มาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว^๑ ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว^๒ ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป^๓”

อนิจจสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว หมายถึงกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อทำลายอาสวกิเลสจนสิ้นสมบูรณ์ ไม่มีกิจที่จะต้องทำเพื่อตนเอง แต่ยังมีหน้าที่เพื่อผู้อื่นอยู่ ผู้ที่อยู่จบพรหมจรรย์นี้ได้ชื่อว่าอเสขบุคคล (ที.สี.อ. ๒๔๘/๒๐๓)
- ^๒ กิจที่ควรทำ ในที่นี้หมายถึงกิจในอริยสัจ ๔ คือ การกำหนดรู้ทุกข์ การละเหตุแห่งทุกข์ การทำให้แจ้งซึ่งความดับทุกข์ และการอบรมมรรคมีองค์ ๘ ให้เจริญ (ที.สี.อ. ๒๔๘/๒๐๓)
- ^๓ ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป หมายถึงไม่มีหน้าที่ในการบำเพ็ญมรรคญาณ เพื่อความหมดสิ้นแห่งกิเลสอีกต่อไป เพราะพระพุทธศาสนาถือว่าการบรรลุหรือตัดผลเป็นจุดหมายสูงสุด (ที.สี.อ. ๒๔๘/๒๐๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๒. อนิจจวรรค ๓. อนันตสูตร

๒. ทุกขสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข

[๑๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นทุกข เวทนาเป็นทุกข
สัญญาเป็นทุกข สังขารเป็นทุกข วิญญาณเป็นทุกข

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจ
อื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

ทุกขสูตรที่ ๒ จบ

๓. อนัตตสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตา

[๑๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา เวทนาเป็นอนัตตา
สัญญาเป็นอนัตตา สังขารเป็นอนัตตา วิญญาณเป็นอนัตตา

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขาร
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด
จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว
อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
อีกต่อไป”

อนัตตสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มุลปิณฑนาสก์ ๒. อนิจจวรรค ๕. ยังกุขสูตร

๔. ยทนิจจสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยง

[๑๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เวทนาไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ

สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ

วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”^๑

ยทนิจจสูตรที่ ๔ จบ

๕. ยังกุขสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข์

[๑๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑/๑-๒

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปิ่นณาสก ๒. อนิจจวรรค ๖. ยหนัตตาสูต

เวทนาเป็นทุกข์ ฯลฯ

สัญญาเป็นทุกข์ ฯลฯ

สังขารเป็นทุกข์ ฯลฯ

วิญญาณเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้น
เธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา
เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่น
เพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป”^๑

ยังทุกขสูตรที่ ๕ จบ

๖. ยหนัตตาสูต

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตา

[๑๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา
สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่
ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เวทนาเป็นอนัตตา ฯลฯ

สัญญาเป็นอนัตตา ฯลฯ

สังขารเป็นอนัตตา ฯลฯ

วิญญาณเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วย
ปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่
ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจ
อื่นเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป”^๒

ยหนัตตาสูตที่ ๖ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๒/๓

^๒ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๓/๓-๔

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]
มุลปิณฑนาสก ๒. อนิจจวรรค ๘. สเหตุทุกขสูตร

๗. สเหตุอนิจจสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยงพร้อมทั้งเหตุปัจจัย

[๑๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง แม้เหตุปัจจัยที่ทำให้รูปเกิดขึ้นก็ไม่เที่ยง รูปเกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจักเที่ยงเล่า
เวทนาไม่เที่ยง แม้เหตุปัจจัยที่ทำให้เวทนาเกิดขึ้นก็ไม่เที่ยง เวทนาเกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจักเที่ยงเล่า
สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ
สังขารไม่เที่ยง แม้เหตุปัจจัยที่ทำให้สังขารเกิดขึ้นก็ไม่เที่ยง สังขารเกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจักเที่ยงเล่า
วิญญาณไม่เที่ยง แม้เหตุปัจจัยที่ทำให้วิญญาณเกิดขึ้นก็ไม่เที่ยง วิญญาณเกิดจากสิ่งที่ไม่เที่ยง ที่ไหนจักเที่ยงเล่า
ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”^๑

สเหตุอนิจจสูตรที่ ๗ จบ

๘. สเหตุทุกขสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข์พร้อมทั้งเหตุปัจจัย

[๑๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นทุกข์ แม้เหตุปัจจัยที่ทำให้รูปเกิดขึ้นก็เป็นทุกข์ รูปเกิดจากสิ่งที่เป็นทุกข์ ที่ไหนจักมีสุขเล่า
เวทนาเป็นทุกข์ ฯลฯ
สัญญาเป็นทุกข์ ฯลฯ
สังขารเป็นทุกข์ ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑๔๓/๑๗๗

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๓๑ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]
มุลปิณฑาสก ๒. อนิจจวรรค ๑๐. อานันทสูตร

วิญญานเป็นทุกข์ แม่เหตุปัจจัยที่ให้วิญญานเกิดขึ้นก็เป็นทุกข์ วิญญานเกิดจากสิ่งที่เป็นทุกข์ ที่ไหนจักมีสุขเล่า
ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”^๑

สเหตุทุกข์สูตรที่ ๘ จบ

๙. สเหตุอนัตตสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตาพร้อมทั้งเหตุปัจจัย

[๒๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา แม่เหตุปัจจัยที่ให้รูปเกิดขึ้นก็เป็นอนัตตา รูปเกิดจากสิ่งที่เป็นอนัตตา ที่ไหนจักมีอัตตาเล่า

เวทนาเป็นอนัตตา ฯลฯ

สัญญาเป็นอนัตตา ฯลฯ

สังขารเป็นอนัตตา ฯลฯ

วิญญานเป็นอนัตตา แม่เหตุปัจจัยที่ให้วิญญานเกิดขึ้นก็เป็นอนัตตา วิญญานเกิดจากสิ่งที่เป็นอนัตตา ที่ไหนจักมีอัตตาเล่า

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”^๒

สเหตุอนัตตสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อานันทสูตร

ว่าด้วยพระอานนท์

[๒๑] เรื่องเกิดขึ้นที่อารามในกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑๔๔/๑๗๗

^๒ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑๔๕/๑๗๘

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปัลลณาสก ๒. อนิจจวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ความดับพระองค์ตรัสเรียกว่า ‘นิโรธ’ ความดับแห่งธรรมเหล่าไหน พระองค์ตรัสเรียกว่า ‘นิโรธ’

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “อานนท รูปไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีความคลายไปเป็นธรรมดา มีความดับไปเป็นธรรมดา ความดับแห่งรูปนั้น เราเรียกว่า ‘นิโรธ’

เวทนาไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีความคลายไปเป็นธรรมดา มีความดับไปเป็นธรรมดา ความดับแห่งเวทนานั้น เราเรียกว่า ‘นิโรธ’

สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ

สังขารไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีความคลายไปเป็นธรรมดา มีความดับไปเป็นธรรมดา ความดับแห่งสังขารนั้น เราเรียกว่า ‘นิโรธ’

วิญญาณไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา มีความคลายไปเป็นธรรมดา มีความดับไปเป็นธรรมดา ความดับแห่งวิญญาณนั้น เราเรียกว่า ‘นิโรธ’

อานันทสูตรที่ ๑๐ จบ

อนิจจวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อนิจจสูตร	๒. ทุกขสูตร
๓. อนัตตสูตร	๔. ยทนิจจสูตร
๕. ยังกทุกขสูตร	๖. ยทนต์ตาสสูตร
๗. สเหตุอนิจจสูตร	๘. สเหตุทุกขสูตร
๙. สเหตุอนัตตสูตร	๑๐. อานันทสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๓. ภารวรรค ๑. ภารสุต

๓. ภารวรรค

หมวดว่าด้วยภาละ

๑. ภารสุต

ว่าด้วยภาละ

[๒๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงภาละ ผู้แบกภาละ การถือภาละ และการวางภาละแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

ภาละ เป็นอย่างไร

คือ ควรกล่าวได้ว่า ภาละนั้น ได้แก่ อุปาทานขันธ (กองอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น) ๕ ประการ

อุปาทานขันธ ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปอุปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือรูป)
๒. เวทณูปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือเวทนา)
๓. สัญญูปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือสัญญา)
๔. สังขารูปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือสังขาร)
๕. วิญญาณูปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือวิญญาณ)

นี้เรียกว่า ภาละ

ผู้แบกภาละ เป็นอย่างไร

คือ ควรกล่าวได้ว่า ผู้แบกภาละนั้น ได้แก่ บุคคลผู้มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้
นี้เรียกว่า ผู้แบกภาละ

การถือภาละ เป็นอย่างไร

คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพลิตเพลินและความกำหนด
มีปกติให้เพลิตเพลินในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๓. ภารวรรค ๒. ปริญญาสูตร

๑. กามตัณหา (ความทะยานอยากในกาม)

๒. ภวตัณหา (ความทะยานอยากในภพ)

๓. วิภวตัณหา (ความทะยานอยากในวิภพ)

นี้เรียกว่า การถือภาระ

การวางภาระ เป็นอย่างไร

คือ ความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละคืน ความพ้น
ความไม่อาลัยในตัณหา

นี้เรียกว่า การวางภาระ”

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาได้ตรัสเวทยากรณภษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา-
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“ขันธ ๕ คือภาระ บุคคลคือผู้แบกภาระ

การถือภาระเป็นทุกข์ในโลก การวางภาระเป็นสุขในโลก

บุคคลวางภาระหนักได้แล้ว ไม่ถือภาระอื่นไว้

ถอนตัณหาพร้อมทั้งราก สิ้นความอยาก ดับสนิทแล้ว”

การสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปริญญาสูตร

ว่าด้วยการกำหนดรู้

[๒๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ควรกำหนดรู้
และการกำหนดรู้ เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เป็นอย่างไร

คือ รูปเป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้ เวทนาเป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้ สัญญา
เป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้ สังขารเป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้ วิญญาณเป็นธรรมที่ควร
กำหนดรู้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปัลลณาสก ๓. ภารวรรค ๓. อภิขานสูตร

เหล่านี้เรียกว่า ธรรมที่ควรกำหนดรู้
การกำหนดรู้ เป็นอย่างไร
 คือ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ
 นี้เรียกว่า การกำหนดรู้”

ปริญาสูตรที่ ๒ จบ

๓. อภิขานสูตร

ว่าด้วยผู้รู้ยิ่ง

[๒๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลเมื่อยังไม่รู้ยิ่ง ไม่กำหนดรู้
 ไม่คลายกำหนด ไม่ละรูป เป็นผู้ไม่ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

บุคคลเมื่อยังไม่รู้ยิ่ง ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละเวทนา เป็นผู้ไม่
 ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

บุคคลเมื่อยังไม่รู้ยิ่ง ... สัญญา ฯลฯ

บุคคลเมื่อยังไม่รู้ยิ่ง ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละสังขาร เป็นผู้ไม่
 ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

บุคคลเมื่อยังไม่รู้ยิ่ง ไม่กำหนดรู้ ไม่คลายกำหนด ไม่ละวิญญาณ เป็นผู้ไม่
 ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

ภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเมื่อรู้ยิ่ง^๑ กำหนดรู้^๒ คลายกำหนด^๓ ละรูปได้ เป็น
 ผู้ควรเพื่อความสิ้นทุกข์

บุคคลเมื่อรู้ยิ่ง ... เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ รู้ยิ่ง ในที่นี้หมายถึงญาณปริญา (กำหนดรู้ขั้นรู้จัก) (ส.ข.อ. ๒/๒๕-๓๐/๒๙๑)

^๒ กำหนดรู้ ในที่นี้หมายถึงศีรณปริญา (กำหนดรู้ขั้นพิจารณา) (ส.ข.อ. ๒/๒๕-๓๐/๒๙๑)

^๓ คลายกำหนด ในที่นี้หมายถึงปหานปริญา (กำหนดรู้ขั้นละ) (ส.ข.อ. ๒/๒๕-๓๐/๒๙๑)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๓. ภาววรรค ๔. จันทราคสูตร

บุคคลเมื่อรู้ยิ่ง กำหนดรู้ คลายกำหนด ละวิญญูณได้ เป็นผู้ควรเพื่อความ
สิ้นทุกข์”

อภิธานสูตรที่ ๓ จบ

๔. จันทราคสูตร

ว่าด้วยการละจันทราคะ

[๒๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละจันทราคะในรูป
ด้วยการละอย่างนี้ เธอทั้งหลายจักถูกรูปนั้นได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือน
ต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

เธอทั้งหลายจงละจันทราคะในเวทนา ด้วยการละอย่างนี้ เธอทั้งหลายจักละ
เวทนานั้นได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว
เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

เธอทั้งหลายจงละจันทราคะในสัญญา ด้วยการละอย่างนี้ เธอทั้งหลายจักละ
สัญญานั้นได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว
เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

เธอทั้งหลายจงละจันทราคะในสังขาร ด้วยการละอย่างนี้ เธอทั้งหลายจักละ
สังขารนั้นได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว
เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

เธอทั้งหลายจงละจันทราคะในวิญญูณ ด้วยการละอย่างนี้ เธอทั้งหลายจัก
ละวิญญูณนั้นได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไป
แล้วเหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้”^๑

จันทราคสูตรที่ ๔ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑๑๑/๑๒๕

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปัลลณาสก ๓. ภารวรรค ๕. อัสนาทสูตร

๕. อัสนาทสูตร

ว่าด้วยคุณของขันธ

[๒๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนเราเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้ ได้มีความคิดดังนี้ว่า ‘อะไรหนอเป็นคุณ^๑ อะไรเป็นโทษ^๒ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากรูป

อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากเวทนา

อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากสัญญา

อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากสังขาร

อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากวิญญาณ’

ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้มีความคิดต่อไปดังนี้ว่า ‘สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยรูปเกิดขึ้น นี่เป็นคุณของรูป สภาพที่รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษของรูป ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะ^๓ ในรูป นี่เป็นเครื่องสลัดออกจากรูป

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยเวทนาเกิดขึ้น นี่เป็นคุณของเวทนา สภาพที่เวทนาไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษของเวทนา ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในเวทนา นี่เป็นเครื่องสลัดออกจากเวทนา

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยสัญญาเกิดขึ้น ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ **คุณ (อัสนาทะ)** หมายถึงสภาวะที่อโรยหรือสภาวะที่สุขกายและสุขใจที่เกี่ยวข้องกามคุณ (อง.จตกก.อ. ๒/๑๐/๒๘๘, อง.จตกก.ฎีกา ๒/๑๐/๒๘๘)

^๒ **โทษ (อาทินวะ)** หมายถึงสภาวะที่ไม่อโรย หรือสภาวะที่ทุกข์กายและทุกข์ใจซึ่งมีธรรมเป็นเหตุ (อง.จตกก.อ. ๒/๑๐/๒๘๘, อง.จตกก.ฎีกา ๒/๑๐/๒๘๘)

^๓ **ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะ**ในที่นี้หมายถึงนิพพาน (อง.ติก.อ. ๒/๑๐๔/๒๕๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปัลลณาสก ๓. ภารวรรค ๕. อัสนาทสูตร

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยสังขารเกิดขึ้น นี่เป็นคุณของสังขาร สภาพที่สังขารไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษของสังขาร ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในสังขาร นี่เป็นเครื่องสลัดออกจากสังขาร

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยวิญญานเกิดขึ้น นี่เป็นคุณของวิญญาน สภาพที่วิญญานไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษของวิญญาน ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในวิญญาน นี่เป็นเครื่องสลัดออกจากวิญญาน

ภิกษุทั้งหลาย ดรบาใด เรายังไม่รู้คุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ ดรบาอื่น เรายังไม่ยืนยันว่า ‘เป็นผู้ตรัสรู้โดยชอบซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์’

แต่เมื่อใดเรารู้ชัดคุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ เครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ เมื่อนั้นเราจึงจะยืนยันว่า ‘เป็นผู้ตรัสรู้โดยชอบซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์’

อนึ่ง ญาณทัสสนะ^๑ เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ‘วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก’^๒

อัสนาทสูตรที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ญาณทัสสนะ หมายถึงปัจเจกขณญาณ ญาณหยั่งรู้ด้วยการพิจารณาทบทวน คือสำรวจจรรณผล

กิลเลสที่ละได้แล้ว และนิพพาน (อภ.ติก.อ. ๒/๑๐๔/๒๕๗)

^๒ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑๓/๑๑-๑๒

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๓. ภารวรรค ๖. ทุดยอัสนาสทสูตร

๖. ทุดยอัสนาสทสูตร

ว่าด้วยคุณของขันธ ๒ สูตรที่ ๒

[๒๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของรูป ได้พบคุณของรูปแล้ว คุณของรูปมีประมาณเท่าใด เราเห็นคุณประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาโทษของรูป ได้พบโทษของรูปแล้ว โทษของรูปมีประมาณเท่าใด เราเห็นโทษประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาเครื่องสลัดออกจากรูป ได้พบเครื่องสลัดออกจากรูปแล้ว เครื่องสลัดออกจากรูปมีประมาณเท่าใด เราเห็นเครื่องสลัดออกจากรูปประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของเวทนา ฯลฯ

เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของสัญญา ฯลฯ

เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของสังขาร ฯลฯ

เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของวิญญาณ ได้พบคุณของวิญญาณแล้ว คุณของวิญญาณมีประมาณเท่าใด เราเห็นคุณประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาโทษของวิญญาณ ได้พบโทษของวิญญาณแล้ว โทษของวิญญาณมีประมาณเท่าใด เราเห็นโทษประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

เราได้เที่ยวแสวงหาเครื่องสลัดออกจากวิญญาณ ได้พบเครื่องสลัดออกจากวิญญาณแล้ว โทษของวิญญาณมีประมาณเท่าใด เราเห็นโทษประมาณเท่านั้นดีแล้วด้วยปัญญา

ภิกษุทั้งหลาย ตราบใด เรายังไม่รู้ชัดคุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มุลปภัณณาสก ๓. ภารวรรค ๗. ตติยอัสนาสสูตร

อนึ่ง ญาณทัสสนะเกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ‘วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก’^๑

ทติยอัสนาสสูตรที่ ๖ จบ

๗. ตติยอัสนาสสูตร

ว่าด้วยคุณของขันธ สูตรที่ ๓

[๒๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าคุณของรูปจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงติดใจในรูป แต่เพราะคุณของรูปมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงติดใจในรูป

ถ้าโทษของรูปจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงเบื่อหน่ายในรูป แต่เพราะโทษของรูปมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในรูป

ถ้าเครื่องสลัดออกจากรูปจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงสลัดออกจากรูป แต่เพราะเครื่องสลัดออกจากรูปมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงสลัดออกจากรูป

ถ้าคุณของเวทนาจักไม่มีแล้ว ฯลฯ

ถ้าคุณของสัญญาจักไม่มีแล้ว ฯลฯ

ถ้าคุณของสังขารจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงติดใจในสังขาร แต่เพราะคุณของสังขารมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงติดใจในสังขาร

ถ้าโทษของสังขารจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงเบื่อหน่ายในสังขาร แต่เพราะโทษของสังขารมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในสังขาร

ถ้าเครื่องสลัดออกจากสังขารจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงสลัดออกจากสังขาร แต่เพราะเครื่องสลัดออกจากสังขารมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงสลัดออกจากสังขาร

ถ้าคุณของวิญญานจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงติดใจในวิญญาน แต่เพราะคุณของวิญญานมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงติดใจในวิญญาน

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑๕/๑๔-๑๕, ๑๖/๑๕-๑๖

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๓. ภารวรรค ๘. อภินันทนสูตร

ถ้าโทษของวิญญานจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงเบื่อหน่ายในวิญญาน แต่เพราะโทษของวิญญานมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในวิญญาน

ถ้าเครื่องสลัดออกจากวิญญานจักไม่มีแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงสลัดออกจากวิญญาน แต่เพราะเครื่องสลัดออกจากวิญญานมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงสลัดออกจากวิญญาน

ภิกษุทั้งหลาย ตรามใด สัตว์ทั้งหลายยังไม่รู้ชัดคุณโดยความเป็นคุณ โทษ โดยความเป็นโทษ และเครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากอุปาทาน-
ชั้น ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง ตรานั้น สัตว์ทั้งหลายจะออกไป หลุดไป
พ้นไป มีใจปราศจากแดน^๑อยู่ไม่ได้เลยในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก
ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์

แต่เมื่อใด สัตว์ทั้งหลายรู้ชัดคุณโดยความเป็นคุณ โทษโดยความเป็นโทษ
เครื่องสลัดออกโดยความเป็นเครื่องสลัดออกจากอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ตาม
ความเป็นจริง เมื่อนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงออกไป หลุดไป พ้นไป มีใจปราศจาก
แดนอยู่ในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณ-
พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์”^๒

ตติยอัสนาสสูตรที่ ๗ จบ

๘. อภินันทนสูตร

ว่าด้วยความเปล็ดเปล็นชั้น

[๒๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่เปล็ดเปล็นรูป ชื่อว่าเปล็ดเปล็นทุกข
ผู้ที่เปล็ดเปล็นทุกข เรากล่าวว่า ‘พ้นจากทุกขไม่ได้’

ผู้ที่เปล็ดเปล็นเวทนา ...

ผู้ที่เปล็ดเปล็นสัญญา ...

ผู้ที่เปล็ดเปล็นสังขาร ...

เชิงอรรถ :

^๑ แดน ในที่นี้หมายถึงกิเลสหรือวิญญะ (ส.สพ.อ. ๓/๑๗-๑๘/๔, ส.ฐีกา ๒/๑๗-๑๘/๓๓๖)

^๒ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑๗/๑๖-๑๗, ๑๘/๑๗-๑๘

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๓. ภารวรรค ๙. อุปปาตสูตร

ผู้ที่เพลิดเพลินวิญญาณ ชื่อว่าเพลิดเพลินทุกข ผู้ที่เพลิดเพลินทุกข เรา
กล่าววว่า ‘พันจากทุกขไม่ได้’

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ที่ไม่เพลิดเพลินรูป ชื่อว่าไม่เพลิดเพลินทุกข ผู้ที่ไม่
เพลิดเพลินทุกข เรากล่าววว่า ‘พันจากทุกขได้’

ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินเวทนา ...

ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินสัญญา ...

ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินสังขาร ...

ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินวิญญาณ ชื่อว่าไม่เพลิดเพลินทุกข ผู้ที่ไม่เพลิดเพลินทุกข
เรากล่าววว่า ‘พันจากทุกขได้’^๑

อภิธานสูตรที่ ๘ จบ

๙. อุปปาตสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นแห่งขันธ

[๓๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสวว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความ
บังเกิด ความปรากฏแห่งรูป นี้เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค
เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งเวทนา ... แห่ง
สัญญา ... แห่งสังขาร ...

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งวิญญาณ นี้เป็น
ความเกิดขึ้นแห่งทุกข เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งรูป นี้
เป็นความดับแห่งทุกข เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชรา
และมรณะ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑๙/๑๘-๑๙, ๒๐/๑๙

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๓. ภารวรรค ๑๐. อฆมูลสูตร

ความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งเวทนา ... แห่งสัญญา ...
แห่งสังขาร ...

ความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งวิญญาณ นี่เป็นความดับ
แห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ”^๑

อุปปาทสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อฆมูลสูตร

ว่าด้วยมูลเหตุแห่งทุกข์

[๓๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงทุกข์ และมูลเหตุแห่ง
ทุกข์แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ทุกข์ เป็นอย่างไร

คือ ทุกข์คือรูป ทุกข์คือเวทนา ทุกข์คือสัญญา ทุกข์คือสังขาร ทุกข์คือ
วิญญาณ

นี้เรียกว่า ทุกข์

มูลเหตุแห่งทุกข์ เป็นอย่างไร

คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพลิดเพลिनและความกำหนด
มีปกติให้เพลิดเพลिनในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่

๑. กามตัณหา

๒. ภวตัณหา

๓. วิภวตัณหา

นี้เรียกว่า มูลเหตุแห่งทุกข์”

อฆมูลสูตรที่ ๑๐ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๒๒/๒๐-๒๑

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๓. ภารวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๑. ปกังคสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่แตกสลาย

[๓๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสิ่งที่แตกสลาย และสิ่งที่ไม่แตกสลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

อะไรเล่าเป็นสิ่งที่แตกสลาย และ อะไรเป็นสิ่งที่ไม่แตกสลาย

คือ รูปจัดเป็นสิ่งที่แตกสลาย ส่วนความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งรูปนั้น จัดเป็นสิ่งที่ไม่แตกสลาย

เวทนาจัดเป็นสิ่งที่แตกสลาย ส่วนความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งเวทนานั้น จัดเป็นสิ่งที่ไม่แตกสลาย

สัญญาจัดเป็นสิ่งที่แตกสลาย ...

สังขารจัดเป็นสิ่งที่แตกสลาย ส่วนความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งสังขารเหล่านั้น จัดเป็นสิ่งที่ไม่แตกสลาย

วิญญานจัดเป็นสิ่งที่แตกสลาย ส่วนความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งวิญญานนั้น จัดเป็นสิ่งที่ไม่แตกสลาย”

ปกังคสูตรที่ ๑๑ จบ

ภารวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ภารสูตร	๒. ปริญาสูตร
๓. อภิขานสูตร	๔. ฉันทราคะสูตร
๕. อัสนาสสูตร	๖. ทุตติยอัสนาสสูตร
๗. ตุตติยอัสนาสสูตร	๘. อภินันทนสูตร
๙. อุปปาทสูตร	๑๐. อฆมุลสูตร
๑๑. ปกังคสูตร	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลปัลลณาสก ๔. นตุมหากวรรค ๑. นตุมหากวรรค

๔. นตุมหากวรรค

หมวดว่าด้วยสิ่งที่ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย

๑. นตุมหากสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย

[๓๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละสิ่งนั้น สิ่งที่คุณทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

ก็อะไรเล่าชื่อว่าสิ่งที่ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย

คือ รูปไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละรูปนั้น รูปที่คุณทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

เวทนาไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละเวทนานั้น เวทนาที่คุณทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

สัญญาไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย ...

สังขารไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละสังขารนั้น สังขารที่คุณทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

วิญญาณไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละวิญญาณนั้น วิญญาณที่คุณทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข

เปรียบเหมือนคนพินาหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้ ที่มีอยู่ในเขตรวันนี้ไป เผาหรือจัดการไปตามเรื่อง เธอทั้งหลายจะพึงมีความคิดอย่างนี้บ้างไหมว่า ‘คนนำเราทั้งหลายไป เผาหรือจัดการไปตามเรื่อง’

“ไม่มีเลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๔. นคุมหากวรรค ๒. ทุดียนคุมหากสูตร

“ซ้อนนัเพราะเหตุไร”

“เพราะหญ่าเป็นคต้นนัไม่ใช่อัดคหรือสิ่งทีเนื่องด้วยอัดค พระพุทคเจ้ำข้ำ”

“ภิกขุทั้งหลาย อุปมานัฉันคใด อุปไม่ยก็ฉันนัเหมือนกัน รูปไม่ใชของเธอ
 ทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละรูปนั รูปทีเธอทั้งหลายละได้แล้วนั จักเป็นไปเพื่อ
 ประโยชน์เกื้อกุล เพื่อความสุข

เวทน่าไม่ใชของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละเวทน่านั เวทน่าทีเธอ
 ทั้งหลายละได้แล้วนั จักเป็นไปเพื่อประโยชน์์เกื้อกุล เพื่อความสุข

สัญญาไม่ใชของเธอทั้งหลาย ...

สังขาร์ไม่ใชของเธอทั้งหลาย ...

วิญญานไม่ใชของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละวิญญานนั วิญญานที
 เธอทั้งหลายละได้แล้วนั จักเป็นไปเพื่อประโยชน์์เกื้อกุล เพื่อความสุข”^๑

นคุมหากสูตรที ๑ จบ

๒. ทุดียนคุมหากสูตร

ว่าด้วยสิ่งทีไม่ใชของเธอทั้งหลาย สูตรที ๒

[๓๔] เรื่องเกิดขึ้นทีกรุงสวักค

พระผู้มีพระภคคตรัสว่า “ภิกขุทั้งหลาย สิ่งใดไม่ใชของเธอทั้งหลาย เธอ
 ทั้งหลายจงละสิ่งนั สิ่งทีเธอทั้งหลายละได้แล้วนั จักเป็นไปเพื่อประโยชน์์เกื้อกุล
 เพื่อความสุข

ก็อะไรเล่ำชื่อว่ำสิ่งทีไม่ใชของเธอทั้งหลาย

คือ รูปไม่ใชของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละรูปนั รูปทีเธอทั้งหลายละ
 ได้แล้วนั จักเป็นไปเพื่อประโยชน์์เกื้อกุล เพื่อความสุข

เชิงอรค :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑๐๑/๑๑๑-๑๑๓

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภษ่าไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๔๗ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๔. นตมหากวรรค ๓. อัญญตรภิกขสูตร

เวทนาไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย ...

สัญญาไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย ...

สังขารไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย ...

วิญญาณไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละวิญญาณนั้น วิญญาณที่เธอทั้งหลายละได้แล้วนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข”^๑

หุตตินตมหากสูตรที่ ๒ จบ

๓. อัญญตรภิกขสูตร

ว่าด้วยภิกษุรูปหนึ่งทูลถามปัญหา

[๓๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้วจะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ บุคคลครุ่นคิดถึงสิ่งใด ก็ถึงการนับเข้ากับสิ่งนั้น ไม่ครุ่นคิดถึงสิ่งใด ก็ไม่ถึงการนับเข้ากับสิ่งนั้น”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว”

“ภิกษุ ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวอย่างย่อโดยพิสดารได้อย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป ก็ถึงการนับเข้ากับรูปนั้น ถ้าครุ่นคิดถึงเวทนา ... ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา ... ถ้าครุ่นคิดถึงสังขาร ... ถ้าครุ่นคิดถึงวิญญาณ ก็ถึงการนับเข้ากับวิญญาณนั้น

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑๐๒/๑๑๓-๑๑๔

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]

มูลป็นณาสก ๔. นตุมหากวรรค ๓. อัญญตรภิกขสูตร

ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป ก็ไม่ถึงการนับเข้ากับรูปนั้น ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ... ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ... ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสังขาร ... ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญาน ก็ไม่ถึงการนับเข้ากับวิญญานนั้น

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เข้าใจเนื้อความแห่งพระภาษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้อย่างย่อโดยพิสดารได้ดังนี้”

“ดีละ ดีละ ภิกษุ เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารได้ดีแล้ว ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป ก็ถึงการนับเข้ากับรูปนั้น ฯลฯ

ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป ก็ไม่ถึงการนับเข้ากับรูปนั้น ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ... ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ... ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสังขาร ... ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญาน ก็ไม่ถึงการนับเข้ากับวิญญานนั้น

ภิกษุ เธอพึงเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารอย่างนี้”
ครั้งนั้น ภิกษุนั้นชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคแล้วลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณแล้วจากไป

ต่อมา ภิกษุนั้นหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ ไม่นานนักก็ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์ยอดเยี่ยม^๑ อันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์^๒ ที่เหล่ากุลบุตรออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า “ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อนึ่ง ภิกษุนั้นได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย^๓

อัญญตรภิกขสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ **ประโยชน์ยอดเยี่ยม** หมายถึงอรหัตตผลหรืออริยผลอันเป็นที่สุดแห่งมรรคพรหมจรรย์ (อง.ทุก.อ. ๒/๕/๗, ม.ม.อ. ๒/๘๒/๘๐)
- ^๒ **ที่สุดแห่งพรหมจรรย์** หมายถึงจุดสุดท้ายของการประพฤติธรรม ในที่นี้หมายถึงอรหัตตผลอันเป็นจุดหมายสูงสุดแห่งมรรคพรหมจรรย์ (ที.สี.อ. ๔๐๕/๓๐๐)
- ^๓ ดูเทียบ ส.ส.พ. (แปล) ๑๘/๖๔/๕๖

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]
 มূলป็นณาสก ๔. นตมहाวรรค ๔. ทุติยอัณฺเณตรภิกขุสูต

๔. ทุติยอัณฺเณตรภิกขุสูต

ว่าด้วยภิกษุรูปหนึ่งทูลถามปัญหา สูตที่ ๒

[๓๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง
 ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอ
 ประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อซึ่ง
 ข้าพระองค์ได้ฟังแล้วจะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร
 อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ บุคคลครุ่นคิดถึงสิ่งใด ก็หมกมุ่นถึงสิ่งนั้น
 หมกมุ่นถึงสิ่งใด ก็ถึงการนับเข้ากับสิ่งนั้น ไม่ครุ่นคิดถึงสิ่งใด ก็ไม่หมกมุ่นถึงสิ่งนั้น
 ไม่หมกมุ่นถึงสิ่งใด ก็ไม่ถึงการนับเข้ากับสิ่งนั้น”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์
 เข้าใจแล้ว”

“ภิกษุ ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้ย่อโดยพิสดารได้อย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป ก็หมกมุ่นถึงรูปนั้น หมกมุ่น
 ถึงรูปใด ก็ถึงการนับเข้ากับรูปนั้น ถ้าครุ่นคิดถึงเวทนา ... ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา ...
 ถ้าครุ่นคิดถึงสังขาร ... ถ้าครุ่นคิดถึงวิญญาณ ก็หมกมุ่นถึงวิญญาณนั้น หมกมุ่น
 ถึงวิญญาณใด ก็ถึงการนับเข้ากับวิญญาณนั้น

ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป ก็ไม่หมกมุ่นถึงรูปนั้น ไม่หมกมุ่นถึงรูปใด ก็ไม่ถึง
 การนับเข้ากับรูปนั้น ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ... ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ... ถ้าไม่
 ครุ่นคิดถึงสังขาร ... ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญาณ ก็ไม่หมกมุ่นถึงวิญญาณนั้น ไม่
 หมกมุ่นถึงวิญญาณใด ก็ไม่ถึงการนับเข้ากับวิญญาณนั้น

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เข้าใจเนื้อความแห่งพระภาษิตที่พระผู้มี
 พระภาคตรัสไว้ย่อโดยพิสดารได้ดังนี้”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑. ชันธสังยุต]
มุลปัณณาสก ๔. นตุมหากวรรค ๕. อานันทสูตรสูตร

“ดีละ ดีละ ภิกษุ เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดย
พิสดารได้ดีแล้ว ถ้าบุคคลครุ่นคิดถึงรูป ก็หมกมุ่นถึงรูปนั้น หมกมุ่นถึงรูปใด
ก็ถึงการนับเข้ากับรูปนั้น ถ้าครุ่นคิดถึงเวทนา ... ถ้าครุ่นคิดถึงสัญญา ...
ถ้าครุ่นคิดถึงสังขาร ... ถ้าครุ่นคิดถึงวิญญาณ ก็หมกมุ่นถึงวิญญาณนั้น หมกมุ่น
ถึงวิญญาณใด ก็ถึงการนับเข้ากับวิญญาณนั้น

ภิกษุ ถ้าบุคคลไม่ครุ่นคิดถึงรูป ก็ไม่หมกมุ่นถึงรูปนั้น ไม่หมกมุ่นถึงรูปใด
ก็ไม่ถึงการนับเข้ากับรูปนั้น ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงเวทนา ... ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสัญญา ...
ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงสังขาร ... ถ้าไม่ครุ่นคิดถึงวิญญาณ ก็ไม่หมกมุ่นถึงวิญญาณนั้น
ไม่หมกมุ่นถึงวิญญาณใด ก็ไม่ถึงการนับเข้ากับวิญญาณนั้น

ภิกษุ เธอพึงเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวอย่างย่อโดยพิสดารอย่างนี้”
ฯลฯ

อนึ่ง ภิกษุนั้นได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

หุติยอัฏฐตฺรภิกขุสูตรที่ ๕ จบ

๕. อานันทสูตร

ว่าด้วยพระอานนท

[๓๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งในเวลาเย็น ท่านพระอานนทออกจากที่หลีกเร้น เข้าไปเฝ้าพระผู้มี
พระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระอานนทดังนี้ว่า

“อานนท ถ้าภิกษุทั้งหลายพึงถามเธออย่างนี้ว่า ‘ท่านอานนท ความเกิดขึ้น
แห่งธรรมเหล่าไหนปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งธรรมเหล่าไหนปรากฏ เมื่อธรรม
เหล่าไหนตั้งอยู่ ความแปร^๑ปรากฏ’ เธอถูกถามอย่างนี้จะพึงตอบอย่างไร”

ท่านพระอานนทกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าภิกษุทั้งหลายพึง
ถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ‘ท่านอานนท ความเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่าไหนปรากฏ

เชิงอรรถ :

^๑ ความแปร (อัฏฐตฺตตะ) ในที่นี้หมายถึงความเปลี่ยนแปลงไปจากลักษณะหรือภาวะเดิม ได้แก่ชรา
(อง.ติก.อ. ๒/๔๗/๑๕๔)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มูลปัลลณาสก ๔. นตุมหากวรรค ๖. ทุตติยานันตสูตร

ความเสื่อมไปแห่งธรรมเหล่าไหนปรากฏ เมื่อธรรมเหล่าไหนตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ ฟังตอบอย่างนี้ว่า 'ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ความเกิดขึ้นแห่งรูปปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งรูปปรากฏ เมื่อรูปตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนา ... แห่งสัญญา ... แห่งสังขาร ... ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งวิญญาณปรากฏ เมื่อวิญญาณตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ ความเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้ปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งธรรมเหล่านี้ปรากฏ เมื่อธรรมเหล่านี้ตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ ฟังตอบอย่างนี้"

"ดีละ ดีละ อานนท ความเกิดขึ้นแห่งรูปปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งรูปปรากฏ เมื่อรูปตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนา ... แห่งสัญญา ... แห่งสังขาร ... ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งวิญญาณปรากฏ เมื่อวิญญาณตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ ความเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้ปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งธรรมเหล่านี้ปรากฏ เมื่อธรรมเหล่านี้ตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ อานนท เธอถูกถามอย่างนี้ ฟังตอบอย่างนี้"

อานันตสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยานันตสูตร

ว่าด้วยพระอานนท สูตรที่ ๒

[๓๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระอานนทผู้นั่ง ณ ที่สมควรดังนี้ว่า "อานนท ถ้าภิกษุทั้งหลายฟังถามเธออย่างนี้ว่า 'ท่านอานนท ความเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่าไหนปรากฏแล้ว ความเสื่อมไปแห่งธรรมเหล่าไหนปรากฏแล้ว เมื่อธรรมเหล่าไหนตั้งอยู่ ความแปรปรากฏแล้ว

ความเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่าไหนจักปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งธรรมเหล่าไหนจักปรากฏ เมื่อธรรมเหล่าไหนตั้งอยู่ ความแปรจักปรากฏ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มูลปัลลณาสก ๔. นตุมหากวรรค ๖. ทุตติยานันตสูตร

ความเกิดขึ้นแห่งกรรมเหล่าไหนปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งกรรมเหล่าไหนปรากฏ
เมื่อกรรมเหล่าไหนตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ’

อานนท์ เธอถูกถามอย่างนี้ จะพึงตอบอย่างไร”

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าภิกษุทั้งหลายพึง
ถามข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ‘ท่านอานนท์ ความเกิดขึ้นแห่งกรรมเหล่าไหนปรากฏแล้ว
ความเสื่อมไปแห่งกรรมเหล่าไหนปรากฏแล้ว เมื่อกรรมเหล่าไหนตั้งอยู่ ความแปร
ปรากฏแล้ว

ความเกิดขึ้นแห่งกรรมเหล่าไหนจักปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งกรรมเหล่าไหน
จักปรากฏ เมื่อกรรมเหล่าไหนตั้งอยู่ ความแปรจักปรากฏ

ความเกิดขึ้นแห่งกรรมเหล่าไหนปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งกรรมเหล่าไหนปรากฏ
เมื่อกรรมเหล่าไหนตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ’

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ พึงตอบอย่างนี้ว่า

‘ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย รูปใดล่วงไป ดับไป แปรผันไปแล้ว ความเกิดขึ้น
แห่งรูปนั้นปรากฏแล้ว ความเสื่อมไปแห่งรูปนั้นปรากฏแล้ว เมื่อรูปนั้นตั้งอยู่
ความแปรปรากฏแล้ว

เวทนาใดล่วงไป ดับไป แปรผันไปแล้ว ความเกิดขึ้นแห่งเวทนานั้นปรากฏแล้ว
ความเสื่อมไปแห่งเวทนานั้นปรากฏแล้ว เมื่อเวทนานั้นตั้งอยู่ ความแปรปรากฏแล้ว

สัญญาใดล่วงไป ...

สังขารเหล่าใดล่วงไป ดับไป แปรผันไปแล้ว ความเกิดขึ้นแห่งสังขารเหล่านั้น
ปรากฏแล้ว ความเสื่อมไปแห่งสังขารเหล่านั้นปรากฏแล้ว เมื่อสังขารเหล่านั้นตั้งอยู่
ความแปรปรากฏแล้ว

วิญญาณใดล่วงไป ดับไป แปรผันไปแล้ว ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณนั้น
ปรากฏแล้ว ความเสื่อมไปแห่งวิญญาณนั้นปรากฏแล้ว เมื่อวิญญาณนั้นตั้งอยู่
ความแปรปรากฏแล้ว

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มูลปัลลณาสก ๔. นตุมหากวรรค ๖. ทุตติยานันตสูตร

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ความเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้ปรากฏแล้ว ความเสื่อมไปแห่งธรรมเหล่านี้ปรากฏแล้ว เมื่อธรรมเหล่านี้ตั้งอยู่ ความแปรปรากฏแล้ว

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย รูปใดยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏ ความเกิดขึ้นแห่งรูปนั้นจักปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งรูปนั้นจักปรากฏ เมื่อรูปนั้นตั้งอยู่ ความแปรจักปรากฏ

เวทนาใดยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนานั้นจักปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งเวทนานั้นจักปรากฏ เมื่อเวทนานั้นตั้งอยู่ ความแปรจักปรากฏ สัญญาใดยังไม่เกิด ...

สังขารเหล่าใดยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏ ความเกิดขึ้นแห่งสังขารเหล่านั้นจักปรากฏ เมื่อสังขารเหล่านั้นตั้งอยู่ ความแปรจักปรากฏ

วิญญานใดยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญานนั้นจักปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งวิญญานนั้นจักปรากฏ เมื่อวิญญานนั้นตั้งอยู่ ความแปรจักปรากฏ

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ความเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้จักปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งธรรมเหล่านี้จักปรากฏ เมื่อธรรมเหล่านี้ตั้งอยู่ ความแปรจักปรากฏ

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย รูปใดเกิดแล้ว ปรากฏแล้ว ความเกิดขึ้นแห่งรูปนั้นปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งรูปนั้นปรากฏ เมื่อรูปนั้นตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ

เวทนาใดเกิดแล้ว ปรากฏแล้ว ...

สัญญาใดเกิดแล้ว ปรากฏแล้ว ...

สังขารเหล่าใดเกิดแล้ว ปรากฏแล้ว ความเกิดขึ้นแห่งสังขารเหล่านั้นปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งสังขารเหล่านั้นปรากฏ เมื่อสังขารเหล่านั้นตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ

วิญญานใดเกิดแล้ว ปรากฏแล้ว ความเกิดขึ้นแห่งวิญญานนั้นปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งวิญญานนั้นปรากฏ เมื่อวิญญานนั้นตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ความเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้ปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งธรรมเหล่านี้ปรากฏ เมื่อธรรมเหล่านี้ตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ'

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ถูกถามอย่างนี้ พึงตอบอย่างนี้"

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มูลปัลลณาสก ๔. นตุมหากวรรค ๖. ทุตติยานันตสูตร

“ดีละ ดีละ อานนท์ รูปใดล่วงไป ดับไป แปรผันไปแล้ว ความเกิดขึ้น
แห่งรูปนั้นปรากฏแล้ว ความเสื่อมไปแห่งรูปนั้นปรากฏแล้ว เมื่อรูปนั้นตั้งอยู่
ความแปรปรากฏแล้ว

เวทนาใด ...

สัญญาใด ...

สังขารเหล่าใด ...

วิญญาณใดล่วงไป ดับไป แปรผันไปแล้ว ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณนั้นปรากฏ
แล้ว ความเสื่อมไปแห่งวิญญาณนั้นปรากฏแล้ว เมื่อวิญญาณนั้นตั้งอยู่ ความแปร
ปรากฏแล้ว

อานนท์ ความเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้ปรากฏแล้ว ความเสื่อมไปแห่งธรรม
เหล่านี้ปรากฏแล้ว เมื่อธรรมเหล่านี้ตั้งอยู่ ความแปรปรากฏแล้ว

อานนท์ รูปใดยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏ ความเกิดขึ้นแห่งรูปนั้นจักปรากฏ
ความเสื่อมไปแห่งรูปนั้นจักปรากฏ เมื่อรูปนั้นตั้งอยู่ ความแปรจักปรากฏ

เวทนาใด ฯลฯ

สัญญาใด ฯลฯ

สังขารเหล่าใด ฯลฯ

วิญญาณใด ยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณนั้นจักปรากฏ
ความเสื่อมไปแห่งวิญญาณนั้นจักปรากฏ เมื่อวิญญาณนั้นตั้งอยู่ ความแปรจักปรากฏ

อานนท์ ความเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้จักปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งธรรม
เหล่านี้จักปรากฏ เมื่อธรรมเหล่านี้ตั้งอยู่ ความแปรจักปรากฏ

อานนท์ รูปใดเกิดแล้ว ปรากฏแล้ว ความเกิดขึ้นแห่งรูปนั้นปรากฏ ความ
เสื่อมไปแห่งรูปปรากฏ เมื่อรูปนั้นตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ

เวทนาใดเกิดแล้ว ปรากฏแล้ว ฯลฯ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นตสังยุต]

มูลปัลลณาสก ๔. นตุมหากวรรค ๗. อนุธัมมสูตร

สัญญาใด ฯลฯ

สังขารเหล่าใด ฯลฯ

วิญญาณใดเกิดแล้ว ปรากฏแล้ว ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณนั้นปรากฏ
ความเสื่อมไปแห่งวิญญาณนั้นปรากฏ เมื่อวิญญาณนั้นตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ
อาณนท์ ความเกิดขึ้นแห่งธรรมเหล่านี้ปรากฏ ความเสื่อมไปแห่งธรรมเหล่านี้
ปรากฏ เมื่อธรรมเหล่านี้ตั้งอยู่ ความแปรปรากฏ
อาณนท์ เธอถูกถามอย่างนี้ ฟังตอบอย่างนี้”

หุติยานันตสูตรที่ ๖ จบ

๗. อนุธัมมสูตร

ว่าด้วยผู้มีธรรมอันเหมาะสม

[๓๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
มีธรรมอันเหมาะสม คือ ฟังเป็นผู้มากด้วยความเบื่อหน่ายในรูป มากด้วยความ
เบื่อหน่ายในเวทนา มากด้วยความเบื่อหน่ายในสัญญา มากด้วยความเบื่อหน่าย
ในสังขาร มากด้วยความเบื่อหน่ายในวิญญาณอยู่ เมื่อเธอเป็นผู้มากด้วยความ
เบื่อหน่ายในรูป ... ในเวทนา ฯลฯ ในสัญญา ฯลฯ ในสังขาร เป็นผู้มากด้วย
ความเบื่อหน่ายในวิญญาณอยู่ ก็จะกำหนดรูรูรูป ... เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ
สังขาร ฯลฯ กำหนดรู้วิญญาณ เธอเมื่อกำหนดรูรูรูป ... เวทนา ฯลฯ สัญญา
ฯลฯ สังขาร เมื่อกำหนดรู้วิญญาณ ย่อมพ้นจากรูป ย่อมพ้นจากเวทนา ย่อม
พ้นจากสัญญา ย่อมพ้นจากสังขาร ย่อมพ้นจากวิญญาณ เรากล่าวว่า ‘ย่อมพ้น
จากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส และย่อมพ้น
จากทุกข์’

อนุธัมมสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มูลปัลลณาสก ๔. นตุมหากวรรค ๙. ตติยอนุธัมมสูตร

๘. ทุตติยอนุธัมมสูตร

ว่าด้วยผู้มีธรรมอันเหมาะสม สูตรที่ ๒

[๔๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มีธรรมอันเหมาะสม คือ พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในรูป ... ในเวทนา ฯลฯ ในสัญญา ฯลฯ ในสังขาร พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในวิญญาณอยู่ เมื่อเธอพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในรูป ... ในเวทนา ฯลฯ ในสัญญา ฯลฯ ในสังขาร พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในวิญญาณอยู่ ก็จะกำหนดรูปรูป ... เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร กำหนดรู้วิญญาณ เมื่อเธอกำหนดรูปรูป ... เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร กำหนดรู้วิญญาณ ย่อมพ้นจากรูป ย่อมพ้นจากเวทนา ย่อมพ้นจากสัญญา ย่อมพ้นจากสังขาร ย่อมพ้นจากวิญญาณ เรากล่าวว่า ‘ย่อมพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส และย่อมพ้นจากทุกข์’”

ทุตติยอนุธัมมสูตรที่ ๘ จบ

๙. ตติยอนุธัมมสูตร

ว่าด้วยผู้มีธรรมอันเหมาะสม สูตรที่ ๓

[๔๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มีธรรมอันเหมาะสม คือ พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นทุกขในรูป ... ในเวทนา ฯลฯ ในสัญญา ฯลฯ ในสังขาร พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นทุกขในวิญญาณอยู่ เมื่อเธอพิจารณาเห็นทุกขในรูป ... ในเวทนา ฯลฯ ในสัญญา ฯลฯ ในสังขาร พิจารณาเห็นทุกขในวิญญาณอยู่ ก็จะกำหนดรูปรูป ... เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร กำหนดรู้วิญญาณ เมื่อเธอกำหนดรูปรูป ... เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

มูลป็นณาสกั รวมพระสูตรที่มีในวรรค

สังขาร กำหนดรู้วิญญาณ ย่อมพ้นจากรูป ย่อมพ้นจากเวทนา ย่อมพ้นจากสัญญา
 ย่อมพ้นจากสังขาร ย่อมพ้นจากวิญญาณ เรากล่าวว่า ‘ย่อมพ้นจากชาติ ชรา มรณะ
 โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส และย่อมพ้นจากทุกข์’

ตติยอนุสัมมสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. จตตถอนุสัมมสูตร

ว่าด้วยผู้มีธรรมอันเหมาะสม สูตรที่ ๔

[๔๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
 มีธรรมอันเหมาะสม คือ พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นอนัตตาในรูป ... ในเวทนา ฯลฯ
 ในสัญญา ฯลฯ ในสังขาร พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นอนัตตาในวิญญาณอยู่ เมื่อเธอ
 พิจารณาเห็นอนัตตาในรูป ... ในเวทนา ฯลฯ ในสัญญา ฯลฯ ในสังขาร
 พิจารณาเห็นอนัตตาในวิญญาณอยู่ ก็จะกำหนดรู้รูป ... เวทนา ฯลฯ สัญญา
 ฯลฯ สังขาร กำหนดรู้วิญญาณ เมื่อเธอกำหนดรู้รูป ... เวทนา ฯลฯ สัญญา
 ฯลฯ สังขาร กำหนดรู้วิญญาณ ย่อมพ้นจากรูป ย่อมพ้นจากเวทนา ย่อมพ้น
 จากสัญญา ย่อมพ้นจากสังขาร ย่อมพ้นจากวิญญาณ เรากล่าวว่า ‘ย่อมพ้นจากชาติ
 ชรา มรณะ โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส และย่อมพ้นจากทุกข์’

จตตถอนุสัมมสูตรที่ ๑๐ จบ

นตมหากวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นตมहाกสูตร	๒. ทุตติยนตมहाกสูตร
๓. อัณณุตตริกขสูตร	๔. ทุตติยอัณณุตตริกขสูตร
๕. อานันทสูตร	๖. ทุตติยอานันทสูตร
๗. อนุสัมมสูตร	๘. ทุตติยอนุสัมมสูตร
๙. ตติยอนุสัมมสูตร	๑๐. จตตถอนุสัมมสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

มูลปณณาสก ๕. อัดตที่ปวรรค ๑. อัดตที่ปสูตร

๕. อัดตที่ปวรรค

หมวดว่าด้วยการมิตนเป็นเกาะ

๑. อัดตที่ปสูตร

ว่าด้วยการมิตนเป็นเกาะ

[๔๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมิตนเป็นเกาะ^๑ มีมิตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอทั้งหลายมิตนเป็นเกาะ มิตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ เธอทั้งหลายผู้มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง ควรพิจารณาถึงกำเนิดว่า ‘โสกะ (ความเศร้าโศก) ปรีทเว (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) เกิดขึ้นอย่างไร มีอะไรเป็นแดนเกิด’

โสกะ ปรีทเว ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เกิดขึ้นอย่างไร มีอะไรเป็นแดนเกิด

คือ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีรูป พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือ พิจารณาเห็นอัตตาในรูป รูปของเขาแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะรูปแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีทเว ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้นแก่เขา

เชิงอรรถ :

^๑ มิตนเป็นเกาะ หมายถึงทำตนให้พ้นจากห่วงงำ คือ โอาชะ ๔ เหมือนกับเกาะกลางมหาสมุทรที่น้ำท่วมไม่ถึง ฉะนั้น (ที.ม.อ. ๑๖๕/๑๕๐, ที.ม.ฐีกา ๑๖๕/๑๕๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๕๙ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มุลป้อนาสก ๕. อัดตทีปวรรค ๑. อัดตทีปสูตร

พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีเวทนา
พิจารณาเห็นเวทนาในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในเวทนา เวทนาของเขา
แปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะเวทนาแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้นแก่เขา

พิจารณาเห็นสัญญาโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ

พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ

พิจารณาเห็นวิญญานโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีวิญญาน
พิจารณาเห็นวิญญานในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาน วิญญานของ
เขาแปรผันเป็นอย่างอื่น เพราะวิญญานแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้นแก่เขา

ภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อภิกษุรู้ว่ามีเวทนาไม่เที่ยง แปรผันไป คลายไป ดับไป เห็น
ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘รูปในกาลก่อนและรูปทั้งปวงในบัดนี้
ล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา’ ก็จะละโสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส และอุปายาสได้ เพราะละโสกะเป็นต้นเหล่านั้นได้จึงไม่สะดง เมื่อไม่สะดง
ก็อยู่เป็นสุข ภิกษุผู้อยู่เป็นสุข เรากล่าวว่า ‘ผู้ดับกิเลสแล้วด้วยองค์ธรรมนั้น’

ก็เมื่อภิกษุรู้ว่ามีสัญญาไม่เที่ยง แปรผันไป คลายไป ดับไป เห็นด้วยปัญญา
อันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘เวทนาในกาลก่อนและเวทนาทั้งปวงในบัดนี้
ล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา’ ก็จะละโสกะ ปริเทวะ
ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสได้ เพราะละโสกะเป็นต้นเหล่านั้นได้จึงไม่สะดง เมื่อ
ไม่สะดง ก็อยู่เป็นสุข ภิกษุผู้อยู่เป็นสุข เรากล่าวว่า ‘ผู้ดับกิเลสแล้วด้วยองค์
ธรรมนั้น’

ก็เมื่อภิกษุรู้ว่ามีสังขารไม่เที่ยง ...

ก็เมื่อภิกษุรู้ว่ามีวิญญานไม่เที่ยง แปรผันไป คลายไป ดับไป เห็นด้วยปัญญา
อันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘สังขารในกาลก่อนและสังขารทั้งปวงในบัดนี้
ล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา’ ก็จะละโสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส และอุปายาสได้ เพราะละโสกะเป็นต้นเหล่านั้นได้จึงไม่สะดง เมื่อไม่สะดง
ก็อยู่เป็นสุข ภิกษุผู้อยู่เป็นสุข เรากล่าวว่า ‘ผู้ดับกิเลสแล้วด้วยองค์ธรรมนั้น’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

มูลปิ่นณาสก ๕. อัตตทีปวรรค ๒. ปฏิปทาสูต

ก็เมื่อภิกษุรู้ว่าวิญญาณไม่เที่ยง แปรผันไป คลายไป ดับไป เห็นด้วย
ปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘วิญญาณในกาลก่อนและวิญญาณ
ทั้งปวงในบัดนี้ ล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา’ ก็จะละโสกะ
ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสได้ เพราะละโสกะเป็นต้นเหล่านั้นได้ จึงไม่สะดุ้ง
เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมอยู่เป็นสุข ภิกษุผู้อยู่เป็นสุข เรากล่าวว่า ‘ผู้ดับกิเลสแล้วด้วย
องค์ธรรมนั้น’

อัตตทีปสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปฏิปทาสูต

ว่าด้วยปฏิบัติ

[๔๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงปฏิบัติที่ให้ถึงสักกาย-
สมุทัย (เหตุเกิดแห่งสักกายะ^๑) และปฏิบัติที่ให้ถึงสักกายนิโรธ (ความดับแห่ง
สักกายะ) แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

ปฏิบัติที่ให้ถึงสักกายสมุทัย เป็นอย่างไร

คือ ปลูกชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของ
พระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาด
ในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดย
ความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตว่ามีรูป พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือ
พิจารณาเห็นอัตตาในรูป

พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ

พิจารณาเห็นสัญญาโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ

พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ

พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตว่ามีวิญญาณ
พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ

เชิงอรรถ :

^๑ สักกายะ ในที่นี้หมายถึงอุปาทานชั้น ๕ ประการ (ส.ข.อ. ๒/๗๘/๓๑๖, อจ.จตก.อ. ๒/๓๓/๓๓๓)

พระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๕. อัตตทีปวรรค ๓. อนิจจสูตร

นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่ให้ถึงสักกายสมุทัย

คำว่า ‘**ปฏิบัติที่ให้ถึงสักกายสมุทัย**’ ดังกล่าวมานี้ เราเรียกว่า ‘การพิจารณาเห็นที่ให้ถึงทุกขสมุทัย’ นี้เป็นใจความในข้อนี้

ปฏิบัติที่ให้ถึงสักกายนิโรธ เป็นอย่างไร

คือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ผู้ได้สดับ ได้เห็นพระอริยะ จลลิตในธรรมของพระอริยะ ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ได้เห็นสัตบุรุษ จลลิตในธรรมของสัตบุรุษ ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ ไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป ไม่พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในรูป

ไม่พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ

ไม่พิจารณาเห็นสัญญา ฯลฯ

ไม่พิจารณาเห็นสังขาร ฯลฯ

ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีวิญญาณ ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ

นี้เรียกว่า ปฏิปทาที่ให้ถึงสักกายนิโรธ

คำว่า ‘**ปฏิบัติที่ให้ถึงสักกายนิโรธ**’ ดังกล่าวมานี้ เราเรียกว่า ‘การพิจารณาเห็นที่ให้ถึงทุกขนิโรธ’ นี้เป็นใจความในข้อนี้”

ปฏิบัติสูตรที่ ๒ จบ

๓. อนิจจสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยง

[๔๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นตสังยุต]

มูลปณณาสก ๕. อัถตทีปวรรค ๓. อนิจจสูตร

เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา' เมื่อเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้
จิตย่อมคลายกำหนด หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น

เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ

สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ

สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ

วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็น
อนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความ
เป็นจริงอย่างนี้ว่า 'นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา' เมื่อ
เห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ จิตย่อมคลายกำหนด หลุดพ้น
จากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าจิตของภิกษุคลายกำหนดจากรูปธาตุ ก็เป็นจิตที่หลุดพ้น
แล้วจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น

ถ้าจิตของภิกษุคลายกำหนดจากเวทนาธาตุ ฯลฯ

ถ้าจิตของภิกษุคลายกำหนดจากสัญญาธาตุ ฯลฯ

ถ้าจิตของภิกษุคลายกำหนดจากสังขารธาตุ ฯลฯ

ถ้าจิตของภิกษุคลายกำหนดจากวิญญาณธาตุ ก็เป็นจิตที่หลุดพ้นแล้วจาก
อาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น เพราะหลุดพ้นจึงตั้งมั่น เพราะตั้งมั่นจึงสันโดษ
เพราะสันโดษจึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้งย่อมดับไปเอง ภิกษุนั้นรู้ชัดว่า 'ชาติสิ้นแล้ว
อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
อีกต่อไป"^๑

อนิจจสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑/๑-๒

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]
 มุลปัลเลสาก์ ๕. อัถตทีปวรรค ๔. ทุติยอนิจจสูตร

๔. ทุติยอนิจจสูตร ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยง สูตรที่ ๒

[๔๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ

สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ

สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ

วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เมื่อเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ การตามเห็นส่วนเบื้องต้น (อดีต) ก็ไม่มี เมื่อการตามเห็นส่วนเบื้องต้นไม่มี การตามเห็นส่วนเบื้องปลาย (อนาคต) ก็ไม่มี เมื่อการตามเห็นส่วนเบื้องปลายไม่มี ความยึดมั่นอย่างแรงกล้าก็ไม่มี เมื่อความยึดมั่นอย่างแรงกล้าไม่มี จิตก็คลายกำหนดในรูป ฯลฯ ในเวทนา ฯลฯ ในสัญญา ฯลฯ ในสังขาร จิตก็คลายกำหนดในวิญญาณ หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่น เพราะหลุดพ้นจึงตั้งมั่น เพราะตั้งมั่นจึงสิ้นโทษ เพราะสิ้นโทษจึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้งย่อมดับไปเอง ภิกษุเหล่านั้นรู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

ทุติยอนิจจสูตรที่ ๔ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๕. อัตตทีปวรรค ๕. สมณุปัสสนาสูต

๕. สมณุปัสสนาสูต

ว่าด้วยการพิจารณาเห็น

[๔๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง เมื่อพิจารณา ก็พิจารณาเห็นตนเป็นไปต่าง ๆ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมด พิจารณาเห็นอุปาทานขันธ (กองอันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น) ทั้ง ๕ ประการ หรืออุปาทานขันธประการใดประการหนึ่ง

อุปาทานขันธ ๕ ประการ เป็นอย่างไร

คือ ปลูกชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ

๑. พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในรูป
๒. พิจารณาเห็นเวทนา ฯลฯ
๓. พิจารณาเห็นสัญญา ฯลฯ
๔. พิจารณาเห็นสังขาร ฯลฯ
๕. พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีวิญญาณ พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ

การพิจารณาเห็นอย่างนี้ จัดว่าผู้นั้นยึดมั่นถือมั่นว่า ‘เราเป็น’ เมื่อผู้นั้นยึดมั่นถือมั่นว่า ‘เราเป็น’ ย่อมเกิดอินทรีย์ ๕ ประการ คือ

๑. จักขุอินทรีย์ (อินทรีย์คือจักขุประสาท)
๒. โสตฺธิอินทรีย์ (อินทรีย์คือโสตฺธิประสาท)
๓. ฆานินฺนอินทรีย์ (อินทรีย์คือฆานประสาท)
๔. ชิวหิณฺนอินทรีย์ (อินทรีย์คือชิวหาประสาท)
๕. กายินฺนอินทรีย์ (อินทรีย์คือกายประสาท)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๕. อัถตที่ปวรรค ๖. ขันธสูตร

ภิกษุทั้งหลาย มโนมีอยู่ ธรรม^๑ทั้งหลายมีอยู่ อวิชชาธาตุ^๒มีอยู่ เมื่อปุถุชน
ผู้ไม่ได้สติดับทุกข์ความเสวยอารมณ์ซึ่งเกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เขาก็มีความ
ยึดมั่นถือมั่นว่า ‘เราเป็น’ บ้าง ‘เราเป็นนี้’ บ้าง ‘เราจักเป็น’ บ้าง ‘เราจักไม่เป็น’
บ้าง ‘เราจักมีรูป’ บ้าง ‘เราจักไม่มีรูป’ บ้าง ‘เราจักมีสัญญา’ บ้าง ‘เราจักไม่มี
สัญญา’ บ้าง ‘เราจักมีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่’ บ้าง

ภิกษุทั้งหลาย ก็อินทรีย์ ๕ ประการ ตั้งอยู่ได้เพราะการพิจารณาเห็นนั่นแล
เมื่อเป็นเช่นนี้ อริยสาวกผู้ได้สติ ก็ละอวิชชาในอินทรีย์เหล่านั้น วิชชา^๓จึงเกิดขึ้น
เพราะอวิชชาคลายไป เพราะวิชชาเกิดขึ้น อริยสาวกนั้นจึงไม่มีความยึดมั่นถือมั่นว่า
‘เราเป็น’ บ้าง ‘เราเป็นนี้’ บ้าง ‘เราจักเป็น’ บ้าง ‘เราจักไม่เป็น’ บ้าง ‘เราจัก
มีรูป’ บ้าง ‘เราจักไม่มีรูป’ บ้าง ‘เราจักมีสัญญา’ บ้าง ‘เราจักไม่มีสัญญา’ บ้าง
‘เราจักมีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่’ บ้าง”

สมณุปัสสนาสูตรที่ ๕ จบ

๖. ขันธสูตร

ว่าด้วยขันธ

[๔๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงขันธ ๕ ประการ และ
อุปาทานขันธ ๕ ประการ เธอทั้งหลายจงฟัง

ขันธ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน
ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกล
หรือใกล้ก็ตาม นี้เรียกว่า รูปขันธ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรม ในที่นี้หมายถึงธรรมารมณ์ (ส.ข.อ. ๒/๔๗/๒๙๖)

^๒ อวิชชาธาตุ ในที่นี้หมายถึงอวิชชาในขณะแห่งขวนจิต (ส.ข.อ. ๒/๔๗/๒๙๖)

^๓ วิชชา ในที่นี้หมายถึงอรหัตตมัคควิชชา (ความรู้แจ้งอรหัตตมรรค) (ส.ข.อ. ๒/๔๗/๒๙๗, อจ.ติก.อ.

๒/๓๔/๑๓๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

มูลปณณาสก ๕. อัดตที่ปวรรค ๖. ชั้นสูตร

๒. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

๓. สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

๔. สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน
ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกล
หรือใกล้ก็ตาม นี้เรียกว่า สังขารชั้น

๕. วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน
ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกล
หรือใกล้ก็ตาม นี้เรียกว่า วิญญาณชั้น

ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เรียกว่า ชั้น ๕ ประการ

อุปาทานชั้น ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน
ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกล
หรือใกล้ก็ตาม ประกอบด้วยอาสวะ เกื้อกูลแกอุปาทาน นี้เรียกว่า
รูปอุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือรูป)

๒. เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ ไกลหรือใกล้ก็ตาม ประกอบด้วย
อาสวะ เกื้อกูลแกอุปาทาน นี้เรียกว่า เวทนูปาทานชั้น
(อุปาทานชั้นคือเวทนา)

๓. สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ ไกลหรือใกล้ก็ตาม ประกอบด้วย
อาสวะ เกื้อกูลแกอุปาทาน นี้เรียกว่า สัญญูปาทานชั้น
(อุปาทานชั้นคือสัญญา)

๔. สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ฯลฯ ประกอบด้วยอาสวะ เกื้อกูลแก
อุปาทาน นี้เรียกว่า สังขารูปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือสังขาร)

๕. วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ
ไกลหรือใกล้ก็ตาม ประกอบด้วยอาสวะ เกื้อกูลแกอุปาทาน
นี้เรียกว่า วิญญาณูปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือวิญญาณ)

ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เรียกว่า อุปาทานชั้น ๕ ประการ”

ชั้นสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มูลปณณาสก ๕. อัตตทีปวรรค ๗. โสณสูตร

๗. โสณสูตร

ว่าด้วยโสณคหบดีบุตร

[๔๙] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น บุตรของคหบดีชื่อโสณะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับโสณคหบดีบุตรดังนี้ว่า

“โสณะ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง พิจารณาเห็นว่า ‘เราเลิศกว่าเขา’ หรือพิจารณาเห็นว่า ‘เราเสมอเขา’ หรือพิจารณาเห็นว่า ‘เราด้อยกว่าเขา’ ด้วยรูปที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ที่เป็นเช่นนี้มีไฉ้อะไร นอกจากการไม่เห็นความเป็นจริง

พิจารณาเห็นว่า ‘เราเลิศกว่าเขา’ หรือพิจารณาเห็นว่า ‘เราเสมอเขา’ หรือพิจารณาเห็นว่า ‘เราด้อยกว่าเขา’ ด้วยเวทนาที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ที่เป็นเช่นนี้มีไฉ้อะไร นอกจากการไม่เห็นความเป็นจริง

พิจารณาเห็นว่า ... ด้วยสัญญาที่ไม่เที่ยง ฯลฯ

พิจารณาเห็นว่า ‘เราเลิศกว่าเขา’ หรือพิจารณาเห็นว่า ‘เราเสมอเขา’ หรือพิจารณาเห็นว่า ‘เราด้อยกว่าเขา’ ด้วยสังขารที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ที่เป็นเช่นนี้มีไฉ้อะไร นอกจากการไม่เห็นความเป็นจริง

พิจารณาเห็นว่า ‘เราเลิศกว่าเขา’ หรือพิจารณาเห็นว่า ‘เราเสมอเขา’ หรือพิจารณาเห็นว่า ‘เราด้อยกว่าเขา’ ด้วยวิญญาณที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ที่เป็นเช่นนี้มีไฉ้อะไร นอกจากการไม่เห็นความเป็นจริง

โสณะ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่พิจารณาเห็นว่า ‘เราเลิศกว่าเขา’ บ้าง ไม่พิจารณาเห็นว่า ‘เราเสมอเขา’ บ้าง ไม่พิจารณาเห็นว่า ‘เราด้อยกว่าเขา’ บ้าง ด้วยรูปที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ที่เป็นเช่นนี้มีไฉ้อะไร นอกจากการเห็นความเป็นจริง

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

มูลปณณาสก ๕. อัตตทีปวรรค ๗. โสณสูตร

“ไม่พิจารณาเห็นว่า ... ด้วยเวทนาที่ไม่เที่ยง ฯลฯ

“ไม่พิจารณาเห็นว่า ... ด้วยสัญญาที่ไม่เที่ยง ฯลฯ

“ไม่พิจารณาเห็นว่า ... ด้วยสังขารที่ไม่เที่ยง ฯลฯ

“ไม่พิจารณาเห็นว่า ‘เราเลิศกว่าเขา’ บ้าง ‘ไม่พิจารณาเห็นว่า ‘เราเสมอเขา’ บ้าง ‘ไม่พิจารณาเห็นว่า ‘เราด้อยกว่าเขา’ บ้าง ด้วยวิญญานที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ที่เป็นเช่นนี้มีไขอะไร นอกจากการเห็นความเป็นจริง

โสณะ เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนาเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญานเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอิตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]
 มุลปัญญาสก ๕. อัตตทีปวรรค ๘. ทุตติยโสณสูตร

“โสณะ เพราะเหตุที่นั่นแล รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม รูปทั้งหมดนั้นเธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั้น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม วิญญาณทั้งหมดนั้นเธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั้น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

โสณะ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”^๑

โสณสูตรที่ ๗ จบ

๘. ทุตติยโสณสูตร

ว่าด้วยโสณคหบดีบุตร สูตรที่ ๒

[๕๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นนั้น บุตรของคหบดีชื่อโสณะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับโสณคหบดีบุตรดังนี้ว่า

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๓๒/๓๕-๓๗

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มูลปณณาสก ๕. อัถตทีปวรรค ๘. ทุตยโสณสูตร

“โสณะ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ชัดรูป ไม่รู้ชัดความ
เกิดขึ้นแห่งรูป ไม่รู้ชัดความดับแห่งรูป ไม่รู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งรูป

ไม่รู้ชัดเวทนา ไม่รู้ชัดความเกิดขึ้นแห่งเวทนา ไม่รู้ชัดความดับแห่งเวทนา
ไม่รู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนา

ไม่รู้ชัดสัญญา ฯลฯ

ไม่รู้ชัดสังขาร ไม่รู้ชัดความเกิดขึ้นแห่งสังขาร ไม่รู้ชัดความดับแห่งสังขาร
ไม่รู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งสังขาร

ไม่รู้ชัดวิญญาน ไม่รู้ชัดความเกิดขึ้นแห่งวิญญาน ไม่รู้ชัดความดับแห่งวิญญาน
ไม่รู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งวิญญาน

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเราไม่จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่จัด
ว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ไม่ทำให้แจ้งประโยชน์แห่งความ
เป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ใน
ปัจจุบัน

โสณะ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดรูป รู้ชัดความเกิด
ขึ้นแห่งรูป รู้ชัดความดับแห่งรูป รู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งรูป

รู้ชัดเวทนา ...

รู้ชัดสัญญา ...

รู้ชัดสังขาร ...

รู้ชัดวิญญาน รู้ชัดความเกิดขึ้นแห่งวิญญาน รู้ชัดความดับแห่งวิญญาน รู้ชัด
ปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งวิญญาน

สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นเราจัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และจัดว่าเป็น
พราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้แจ้งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ
หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

ทุตยโสณสูตรที่ ๘ จบ

พระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มูลปณณาสก ๕. อัตตทีปวรรค ๙. นันทิกขยสูตร

๙. นันทิกขยสูตร

ว่าด้วยการสิ้นความเพลิดเพลิน

[๕๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเห็นรูปที่ไม่เที่ยงนั้นแล้วว่า ‘ไม่เที่ยง’ ความเห็นนั้นของเธอเป็นสัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ) เมื่อเธอเห็นโดยชอบ ก็ยอมเบื่อหน่าย เพราะสิ้นความเพลิดเพลินจึงสิ้นความกำหนด เพราะสิ้นความกำหนดจึงสิ้นความเพลิดเพลิน เพราะสิ้นทั้งความเพลิดเพลินและความกำหนด จิตจึงหลุดพ้น เราเรียกว่า ‘หลุดพ้นดีแล้ว’

ภิกษุเห็นเวทนาที่ไม่เที่ยงนั้นแล้วว่า ‘ไม่เที่ยง’ ความเห็นนั้นของเธอเป็นสัมมาทิฏฐิ เมื่อเธอเห็นโดยชอบ ก็ยอมเบื่อหน่าย เพราะสิ้นความเพลิดเพลินจึงสิ้นความกำหนด เพราะสิ้นความกำหนดจึงสิ้นความเพลิดเพลิน เพราะสิ้นทั้งความเพลิดเพลินและความกำหนด จิตจึงหลุดพ้น เราเรียกว่า ‘หลุดพ้นดีแล้ว’

ภิกษุเห็นสัญญาที่ไม่เที่ยงนั้นแล้วว่า ‘ไม่เที่ยง’ ฯลฯ

ภิกษุเห็นสังขารที่ไม่เที่ยงนั้นแล้วว่า ‘ไม่เที่ยง’ ความเห็นนั้นของเธอเป็นสัมมาทิฏฐิ เมื่อเธอเห็นโดยชอบ ก็ยอมเบื่อหน่าย เพราะสิ้นความเพลิดเพลินจึงสิ้นความกำหนด เพราะสิ้นความกำหนดจึงสิ้นความเพลิดเพลิน เพราะสิ้นทั้งความเพลิดเพลินและความกำหนด จิตจึงหลุดพ้น เราเรียกว่า ‘หลุดพ้นดีแล้ว’

ภิกษุเห็นวิญญาณที่ไม่เที่ยงนั้นแล้วว่า ‘ไม่เที่ยง’ ความเห็นของเธอเป็นสัมมาทิฏฐิ เมื่อเธอเห็นโดยชอบ ก็ยอมเบื่อหน่าย เพราะสิ้นความเพลิดเพลินจึงสิ้นความกำหนด เพราะสิ้นความกำหนดจึงสิ้นความเพลิดเพลิน เพราะสิ้นทั้งความเพลิดเพลินและความกำหนด จิตจึงหลุดพ้น เราเรียกว่า ‘หลุดพ้นดีแล้ว’

นันทิกขยสูตรที่ ๙ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มูลปัลลณาสก ๕. อัถตทีปวรรค ๑๐. ทุติยนันทิกขยสูตร

๑๐. ทุติยนันทิกขยสูตร

ว่าด้วยการสิ้นความเพลิดเพลิน สูตรที่ ๒

[๕๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมนสิการรูปโดยแยบคาย และจงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งรูปตามความเป็นจริง เมื่อภิกษุมนสิการรูปโดยแยบคาย และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งรูปตามความเป็นจริง ก็ย่อมเบื่อหน่ายในรูป เพราะสิ้นความเพลิดเพลินจึงสิ้นความกำหนด เพราะสิ้นความกำหนดจึงสิ้นความเพลิดเพลิน เพราะสิ้นทั้งความเพลิดเพลินและความกำหนด จิตจึงหลุดพ้น เราเรียกว่า ‘หลุดพ้นดีแล้ว’

เธอทั้งหลายจงมนสิการเวทนาโดยแยบคาย และจงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งเวทนาตามความเป็นจริง เมื่อภิกษุมนสิการเวทนาโดยแยบคาย และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งเวทนาตามความเป็นจริง ก็ย่อมเบื่อหน่ายในเวทนา เพราะสิ้นความเพลิดเพลินจึงสิ้นความกำหนด เพราะสิ้นความกำหนดจึงสิ้นความเพลิดเพลิน เพราะสิ้นทั้งความเพลิดเพลินและความกำหนด จิตจึงหลุดพ้น เราเรียกว่า ‘หลุดพ้นดีแล้ว’

เธอทั้งหลายจงมนสิการสัญญาโดยแยบคาย ฯลฯ

เธอทั้งหลายจงมนสิการสังขารโดยแยบคาย และจงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งสังขารตามความเป็นจริง เมื่อภิกษุมนสิการสังขารโดยแยบคาย และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งสังขารตามความเป็นจริง ก็ย่อมเบื่อหน่ายในสังขาร เพราะสิ้นความเพลิดเพลินจึงสิ้นความกำหนด เพราะสิ้นความกำหนดจึงสิ้นความเพลิดเพลิน เพราะสิ้นทั้งความเพลิดเพลินและความกำหนด จิตจึงหลุดพ้น เราเรียกว่า ‘หลุดพ้นดีแล้ว’

เธอทั้งหลายจงมนสิการวิญญานโดยแยบคาย และจงพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งวิญญานตามความเป็นจริง เมื่อภิกษุมนสิการวิญญานโดยแยบคาย และพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งวิญญานตามความเป็นจริง ก็ย่อมเบื่อหน่ายในวิญญาน

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นตสังยุต]

มูลปณณาสก ๕. อัตตทีปวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

เพราะสิ้นความเพลิดเพลินจึงสิ้นความกำหนด เพราะสิ้นความกำหนดจึงสิ้นความเพลิดเพลิน เพราะสิ้นทั้งความเพลิดเพลินและความกำหนด จิตจึงหลุดพ้น เราเรียกว่า ‘หลุดพ้นดีแล้ว’

หุติยนันทิกขยสูตรที่ ๑๐ จบ

อัตตทีปวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัตตทีปสูตร	๒. ปฏิปทาสูตร
๓. อนิจจสูตร	๔. หุติยอนิจจสูตร
๕. สมณุปัสสนาสูตร	๖. ชั้นตสูตร
๗. โสณสูตร	๘. หุติยโสณสูตร
๙. นันทิกขยสูตร	๑๐. หุติยนันทิกขยสูตร

มูลปณณาสก จบบริบูรณ์

รวมวรรคที่มีในมูลปณณาสกนี้ คือ

๑. นกุลปีตวรรค	๒. อนิจจวรรค
๓. ภาววรรค	๔. นตุมหากวรรค
๕. อัตตทีปวรรค	

รวม ๕ วรรค เรียกว่า ปฐมปณณาสก

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๑. อุปยวรรค ๑. อุปยสูตร

มัชฌิมปิณณาสก

๑. อุปยวรรค

หมวดว่าด้วยความเข้าถึง

๑. อุปยสูตร

ว่าด้วยความเข้าถึง

[๕๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเข้าถึง^๑ ไม่ใช่ความหลุดพ้น
ความไม่เข้าถึง เป็นความหลุดพ้น

ภิกษุทั้งหลาย วิญญาณที่เข้าถึงรูป เมื่อตั้งอยู่ ก็พึงมีรูปเป็นอารมณ์ มีรูป
เป็นที่ตั้ง เข้าไปเสพเสวยความเพลิดเพลินตั้งอยู่ ถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ได้
 ฯลฯ

วิญญาณที่เข้าถึงสังขาร เมื่อตั้งอยู่ ก็พึงมีสังขารเป็นอารมณ์ มีสังขารเป็นที่ตั้ง
เข้าไปเสพเสวยความเพลิดเพลินตั้งอยู่ ถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ได้

ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปไม่ได้เลยที่ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘เราจักบัญญัติการมา
การไป การจติ การอุบัติ หรือความเจริญงอกงามไพบูลย์แห่งวิญญาณ เว้นจากรูป
เวทนา สัญญา สังขาร’

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าความกำหนดในรูปชาติ ภิกษุละได้แล้ว เพราะละความ
กำหนดได้ อารมณ์จึงขาดสูญ ที่ตั้งแห่งวิญญาณก็ไม่มี

ถ้าความกำหนดในเวทนาชาติ ...

ถ้าความกำหนดในสัญญาชาติ ...

ถ้าความกำหนดในสังขารชาติ ...

เชิงอรรถ :

^๑ ความเข้าถึง ในที่นี้หมายถึงเข้าถึงขั้น ๕ ด้วยอำนาจตัดมหา มานะ และทิฏฐิ (ส.ข.อ. ๒/๕๓/๒๙๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๗๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๑. อุปยวรรค ๒. พีชสูตร

ถ้าความกำหนดในวิญญานธาตุ ภิกษุละได้แล้ว เพราะละความกำหนดได้ อารมณฺเ็จินชาตสุญฺญ ที่ตั้งแห่งวิญญานก็ไม่มี วิญญานที่ไม่มีที่ตั้งนั้น ก็ไม่องงาม ไม่ปรุ่งแต่ง^๑ หลุดพ้นไป เพราะหลุดพ้นจึงตั้งมั่น เพราะตั้งมั่นจึงสันโดษ เพราะสันโดษจึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้งย่อมดับไปเอง ภิกษุนั้นรู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ อีกต่อไป’

อุปยสูตรที่ ๑ จบ

๒. พีชสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยพีช

[๕๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พีช ๕ ชนิดนี้ คือ

๑. พีชเกิดจากเหง้า	๒. พีชเกิดจากลำต้น
๓. พีชเกิดจากตา	๔. พีชเกิดจากยอด
๕. พีชเกิดจากเมล็ด	

ภิกษุทั้งหลาย ก็พีช ๕ ชนิดนี้ ไม่แตกหัก ไม่เสียหาย ไม่ถูกลมและแดด ทำลาย มีแก่นสาร ถูกเก็บไว้อย่างดี แต่ไม่มีดิน ไม่มีน้ำ พีช ๕ ชนิดนี้พึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ได้หรือ”

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย ก็พีช ๕ ชนิดนี้ ไม่แตกหัก ฯลฯ ถูกเก็บไว้อย่างดี และมีดิน มีน้ำ พีช ๕ ชนิดนี้พึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ได้หรือ”

“ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

เชิงอรรถ :

^๑ ไม่ปรุ่งแต่ง ในที่นี้หมายถึงไม่ปรุ่งแต่งปฏิสนธิ (ส.ข.อ. ๒/๕๓/๒๙๙)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๑. อุปยวรรค ๒. พีชสูตร

“ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเห็นวิญญาณฐิติ ๔^๑ เหมือนปฐวีธาตุ พึงเห็นความกำหนดด้วยอำนาจความเปลิดเปล็นเหมือนอาโปธาตุ พึงเห็นวิญญาณพร้อมด้วยอาหาร^๒ เหมือนพีช ๕ ชนิด

วิญญาณที่เข้าถึงรูป เมื่อตั้งอยู่ ก็พึงมีรูปเป็นอารมณ์ มีรูปเป็นที่ตั้ง เข้าไปเสพเสวยความเปลิดเปล็นตั้งอยู่ ถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ได้

วิญญาณที่เข้าถึงเวทนา เมื่อตั้งอยู่ ฯลฯ เข้าไปเสพเสวยความเปลิดเปล็นตั้งอยู่ ถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ได้

วิญญาณที่เข้าถึงสัญญา ฯลฯ

วิญญาณที่เข้าถึงสังขาร เมื่อตั้งอยู่ ก็พึงมีสังขารเป็นอารมณ์ มีสังขารเป็นที่ตั้ง เข้าไปเสพเสวยความเปลิดเปล็นตั้งอยู่ ถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ได้

ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปไม่ได้ที่ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘เราจักบัญญัติการมา การไป การจติ การอุบัติ หรือความเจริญงอกงามไพบุลย์แห่งวิญญาณ เว้นจากรูป เวทนา สัญญา สังขาร’

ภิกษุทั้งหลาย ถ้าความกำหนดในรูปธาตุ ภิกษุละได้แล้ว เพราะละความกำหนดได้ อารมณ์จึงขาดสูญ ที่ตั้งแห่งวิญญาณก็ไม่มี

ถ้าความกำหนดในเวทนาธาตุ ...

ถ้าความกำหนดในสัญญาธาตุ ...

ถ้าความกำหนดในสังขารธาตุ ...

ถ้าความกำหนดในวิญญาณธาตุ ภิกษุละได้แล้ว เพราะละความกำหนดได้ อารมณ์จึงขาดสูญ ที่ตั้งแห่งวิญญาณก็ไม่มี วิญญาณที่ไม่มีที่ตั้งนั้น ก็ไม่งอกงาม

เชิงอรรถ :

^๑ วิญญาณฐิติ ๔ ได้แก่ ขันธ ๔ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร (ส.ข.อ. ๒/๕๕/๒๙๙)

^๒ วิญญาณพร้อมด้วยอาหาร หมายถึงกรรมวิญญาณ ได้แก่ วิญญาณที่สทรคตด้วยตัณหาและทิฏฐิ ที่มีความแปรผันเป็นอารมณ์พร้อมด้วยปัจจัยมีอริชชาและอโยนิสมนสิการเป็นต้น (ส.ข.อ. ๒/๕๓/๒๙๙, ส.ฎีกา ๒/๗/๒๕๒, ๕๔/๒๖๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก ๑. อุปยวรรค ๓. อุทานสูตร

‘ไม่ปรุ้งแต่งปฏิสนธิ หลุดพ้นไป เพราะหลุดพ้นจึงตั้งมั่น เพราะตั้งมั่นจึงสิ้นโทษ เพราะสิ้นโทษจึงไม่สะดง เมื่อไม่สะดงย่อมดับไปเอง ภิกษุนั้นรู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว ฯลฯ ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

พิขสูตรที่ ๒ จบ

๓. อุทานสูตร

ว่าด้วยการเปล่งอุทาน

[๕๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งอุทานว่า “ภิกษุผู้โน้มใจไปอย่างนี้ว่า ‘ถ้าเราไม่พึงมีแม่บริหารของเราก็ไม่พึงมี ถ้ากรรมสังขาร (การปรุ้งแต่งกรรม) จักไม่ได้มีแล้ว ปฏิสนธิของเราก็จักไม่มี’ พึงตัดโอรัมภาคิยสังโยชน(สังโยชนเบื้องต่ำ)ได้”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ภิกษุผู้โน้มใจไปอย่างนี้ว่า ‘ถ้าเราไม่พึงมีแม่บริหารของเราก็ไม่พึงมี ถ้ากรรมสังขารจักไม่ได้มีแล้ว ปฏิสนธิของเราก็จักไม่มี’ พึงตัดโอรัมภาคิยสังโยชนได้อย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ฯลฯ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... พิจารณาเห็นวิญญูณโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีวิญญูณ พิจารณาเห็นวิญญูณในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญูณ

เธอไม่รู้ชัดรูปที่ไม่เที่ยงตามความเป็นจริงว่า ‘รูปไม่เที่ยง’ ไม่รู้ชัดเวทนาที่ไม่เที่ยงตามความเป็นจริงว่า ‘เวทนาไม่เที่ยง’ ไม่รู้ชัดสัญญาที่ไม่เที่ยงตามความเป็นจริงว่า ‘สัญญาไม่เที่ยง’ ไม่รู้ชัดสังขารที่ไม่เที่ยงตามความเป็นจริงว่า ‘สังขารไม่เที่ยง’ ไม่รู้ชัดวิญญูณที่ไม่เที่ยงตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญูณไม่เที่ยง’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๑. อุปยวรรค ๓. อุทานสูตร

เธอไม่รู้ชัดรูปที่เป็นทุกข์ตามความเป็นจริงว่า ‘รูปเป็นทุกข์’ ... เวทนาที่เป็นทุกข์ ... สัญญาที่เป็นทุกข์ ... สังขารที่เป็นทุกข์ ... ไม่รู้ชัดวิญญานที่เป็นทุกข์ตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญานเป็นทุกข์’

เธอไม่รู้ชัดรูปที่เป็นอนัตตามความเป็นจริงว่า ‘รูปเป็นอนัตตา’ ... เวทนาที่เป็นอนัตตา ... สัญญาที่เป็นอนัตตา ... สังขารที่เป็นอนัตตา ... ไม่รู้ชัดวิญญานที่เป็นอนัตตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญานเป็นอนัตตา’

เธอไม่รู้ชัดรูปที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งตามความเป็นจริงว่า ‘รูปถูกปัจจัยปรุงแต่ง’ ... เวทนาที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ... สัญญาที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ... สังขารที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ... ไม่รู้ชัดวิญญานที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญานถูกปัจจัยปรุงแต่ง’

เธอไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘รูปจักมี’ ... ‘เวทนาจักมี’ ... ‘สัญญาจักมี’ ... ‘สังขารจักมี’ ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญานจักมี’

ภิกษุ ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับ ได้เห็นพระอริยะะ ฉลาดในธรรมของพระอริยะะ ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะะ ได้เห็นสัตบุรุษ ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ ไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ... ไม่พิจารณาเห็นเวทนา ... ไม่พิจารณาเห็นสัญญา ... ไม่พิจารณาเห็นสังขาร ... ไม่พิจารณาเห็นวิญญานโดยความเป็นอัตตา

เธอรู้ชัดรูปที่ไม่เที่ยงตามความเป็นจริงว่า ‘รูปไม่เที่ยง’ ... ‘เวทนาไม่เที่ยง’ ... ‘สัญญาไม่เที่ยง’ ... ‘สังขารไม่เที่ยง’ รู้ชัดวิญญานที่ไม่เที่ยงตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญานไม่เที่ยง’

รู้ชัดรูปที่เป็นทุกข์ ... รู้ชัดวิญญานที่เป็นทุกข์ ...

รู้ชัดรูปที่เป็นอนัตตา ... รู้ชัดวิญญานที่เป็นอนัตตา ...

รู้ชัดรูปที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ... รู้ชัดวิญญานที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญานถูกปัจจัยปรุงแต่ง’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๑. อุปยวรรค ๓. อุทานสูตร

รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘รูปจักมี’ ... ‘เวทนาจักมี’ ... ‘สัญญาจักมี’ ...
‘สังขารจักมี’ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญานจักมี’

เพราะความไม่มีรูป เพราะความไม่มีเวทนา เพราะความไม่มีสัญญา เพราะ
ความไม่มีสังขาร เพราะความไม่มีวิญญาน ภิกษุนั้นเมื่อน้อมใจไปอย่างนี้ว่า ‘ถ้า
เราไม่พึงมี แมंबริหารของเราก็ไม่พึงมี ถ้ากรรมสังขารจักไม่ได้มีแล้ว ปฏิสนธิของ
เราก็จักไม่มี’ พึงตัดโอรัมภาคิยสังโยชนิได้อย่างนี้”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้น้อมใจไปอย่างนี้ พึงตัดโอรัมภาคิยสังโยชนิได้
ก็เมื่อภิกษุรู้ เห็นอย่างไร อาสวะทั้งหลายจึงจะสิ้นไปตามลำดับ”

“ภิกษุ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ย่อมสะดุ้งในที่ไม่ควรสะดุ้ง ก็ปุถุชนผู้ไม่
ได้สดับ ย่อมสะดุ้งอย่างนี้ว่า ‘ถ้าเราไม่พึงมี แมंबริหารของเราก็ไม่พึงมี ถ้ากรรม-
สังขารจักไม่ได้มีแล้ว ปฏิสนธิของเราก็จักไม่มี’

ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับ ไม่สะดุ้งในที่ไม่ควรสะดุ้ง ก็อริยสาวกผู้ได้สดับ
ไม่สะดุ้งอย่างนี้ว่า ‘ถ้าเราไม่พึงมี แมंबริหารของเราก็ไม่พึงมี ถ้ากรรมสังขารจัก
ไม่ได้มีแล้ว ปฏิสนธิของเราก็จักไม่มี’

วิญญานที่เข้าถึงรูปก็ดี เมื่อตั้งอยู่ ก็พึงมีรูปเป็นอารมณ์ มีรูปเป็นที่ตั้ง
เข้าไปเสพเสวยความเพลิดเพลินตั้งอยู่ ถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ได้

วิญญานที่เข้าถึงเวทนาจักดี ฯลฯ

วิญญานที่เข้าถึงสัญญากักดี ฯลฯ

วิญญานที่เข้าถึงสังขารกักดี เมื่อตั้งอยู่ ก็พึงมีสังขารเป็นอารมณ์ มีสังขาร
เป็นที่ตั้ง เข้าไปเสพเสวยความเพลิดเพลินตั้งอยู่ ถึงความเจริญงอกงามไพบุลย์ได้

ภิกษุ เป็นไปไม่ได้เลยที่ผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า ‘เราจักบัญญัติการมา การไป
การจติ การอุปบัติ หรือความเจริญงอกงามไพบุลย์แห่งวิญญาน เว้นจากรูป เวทนา
สัญญา สังขาร’

ภิกษุ ถ้าความกำหนดในรูปธาตุ ภิกษุละได้แล้ว เพราะละความกำหนดได้
อารมณ์จึงขาดสูญ

ระสัดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาศก ๑. อุปยวรรค ๔.อุปาทานปริวัตตนสูตร

ถ้าความกำหนดในเวทนาธาตุ ...

ถ้าความกำหนดในสัญญาธาตุ ...

ถ้าความกำหนดในสังขารธาตุ ...

ถ้าความกำหนดในวิญญาณธาตุ ภิกษุจะได้แล้ว เพราะละความกำหนดได้ อารมณ์จึงขาดสูญ ที่ตั้งแห่งวิญญาณก็ไม่มี วิญญาณที่ไม่มีที่ตั้งนั้น ก็ไม่องกงาม ไม่ปรุงแต่งปฏิสนธิ หลุดพ้นไป เพราะหลุดพ้นจึงตั้งมั่น เพราะตั้งมั่นจึงสันโดษ เพราะสันโดษจึงไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้งย่อมดับไปเอง ภิกษุนั้นรู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว ฯลฯ ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

ภิกษุ เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปตามลำดับ”

อุทานสูตรที่ ๓ จบ

๔. อุปาทานปริวัตตนสูตร

ว่าด้วยอุปาทานขันธเวียนรอบ

[๕๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้

อุปาทานขันธ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปอุปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือรูป)
๒. เวทณูปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือเวทนา)
๓. สัญญูปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือสัญญา)
๔. สังขารูปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือสังขาร)
๕. วิญญาณูปาทานขันธ	(อุปาทานขันธคือวิญญาณ)

ตราบใด เรายังไม่รู้ชัดอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ โดยเวียนรอบ ๔ ครั้ง ตามความเป็นจริง ตราบนั้น เราก็ไม่ยืนยันว่า ‘เป็นผู้ตรัสรู้โดยชอบซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]
 มัชฌิมปิณฑนาศก ๑. อุปลยวรรค ๔. อุปาทานปริวัตตนสูตร

แต่เมื่อใด เรา รู้ชัดอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ โดยเวียนรอบ ๔ ครั้งตาม
 ความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึงจะยืนยันว่า ‘เป็นผู้ตรัสรู้โดยชอบซึ่งสัมมาสัมโพธิ-
 ญาณอันยอดเยี่ยมในโลก พร้อมทั้งเทวโลก ฯลฯ เทวดาและมนุษย์’

เวียนรอบ ๔ ครั้ง เป็นอย่างไร

คือ เรา รู้ชัดรูป ความเกิดขึ้นแห่งรูป ความดับแห่งรูป ปฏิปทาที่ให้ถึง
 ความดับแห่งรูป ... เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ เรา รู้ชัดวิญญาน
 ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาน ความดับแห่งวิญญาน ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งวิญญาน

รูป เป็นอย่างไร

คือ มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔

นี้เรียกว่า รูป

เพราะความเกิดขึ้นแห่งอาหาร ความเกิดขึ้นแห่งรูปจึงมี เพราะความดับแห่ง
 อาหาร ความดับแห่งรูปจึงมี

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เป็นปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งรูป คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ ๘. สัมมาสมาธิ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดรูป ความเกิดขึ้นแห่งรูป ความดับ
 แห่งรูป และปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งรูปอย่างนี้แล้วปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย
 เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับรูป สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าปฏิบัติดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่า
 มั่นคงในธรรมวินัยนี้

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดรูป ความเกิดขึ้นแห่งรูป ความดับ
 แห่งรูป และปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งรูปอย่างนี้ เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะ
 ความเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับไป เพราะไม่ยึดมั่นถือมั่นรูป สมณะ
 หรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าหลุดพ้นดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดหลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อ
 ว่าหมดกิเลสโดยสิ้นเชิง

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาศก ๑. อุปลยวรรค ๔. อุปาทานปริปัตตตนสูตร

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดหมดกิเลสโดยสิ้นเชิง สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้นชื่อว่าไม่มีวิภูฏะเพื่อความปรากฏอีก

เวทนา เป็นอย่างไร

คือ เวทนา ๖ ประการนี้ ได้แก่

๑. จักขุสัมผัสสชาเวทนา	(เวทนาเกิดจากจักขุสัมผัส)
๒. โสตสัมผัสสชาเวทนา	(เวทนาเกิดจากโสตสัมผัส)
๓. ขานสัมผัสสชาเวทนา	(เวทนาเกิดจากขานสัมผัส)
๔. ชิวหาสัมผัสสชาเวทนา	(เวทนาเกิดจากชิวหาสัมผัส)
๕. กายสัมผัสสชาเวทนา	(เวทนาเกิดจากกายสัมผัส)
๖. มโนสัมผัสสชาเวทนา	(เวทนาเกิดจากมโนสัมผัส)

นี้เรียกว่า เวทนา

เพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนาจึงมี เพราะความดับ
แห่งผัสสะ ความดับแห่งเวทนาจึงมี

อริยมรรคมืองค์ ๘ นี้แล เป็นปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนา คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ	๑๗	๘. สัมมาสมาธิ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดเวทนา ความเกิดขึ้นแห่งเวทนา
ความดับแห่งเวทนา และปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนาอย่างนี้แล้วปฏิบัติเพื่อ
ความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับเวทนา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ชื่อว่าปฏิบัติดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่า
มั่นคงในธรรมวินัยนี้

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดเวทนา ความเกิดขึ้นแห่งเวทนา
ความดับแห่งเวทนา และปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนาอย่างนี้ ๑๗ สมณะ
หรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าไม่มีวิภูฏะเพื่อความปรากฏอีก

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นตสังยุต]
 มัชฌิมปิณฑนาศก ๑. อุปลยวรรค ๔. อุปาทานปริวัตตนสูตร

สัญญา เป็นอย่างไร

คือ สัญญา ๖ ประการนี้ ได้แก่

๑. รูปสัญญา	(ความหมายรูปรูป)
๒. สัททสัญญา	(ความหมายรู้เสียง)
๓. คันธสัญญา	(ความหมายรู้กลิ่น)
๔. รสสัญญา	(ความหมายรู้รส)
๕. โผฏฐัพพสัญญา	(ความหมายรู้โผฏฐัพพะ)
๖. ธัมมสัญญา	(ความหมายรู้ธรรมารมณ)

นี้เรียกว่า สัญญา

เพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความเกิดขึ้นแห่งสัญญาจึงมี เพราะความดับ
 แห่งผัสสะ ความดับแห่งสัญญาจึงมี

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เป็นปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งสัญญา คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ	ฯลฯ	๘. สัมมาสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดสัญญาอย่างนี้ ฯลฯ
 สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าไม่มีวิภูษะเพื่อความปรากฏอีก

สังขาร เป็นอย่างไร

คือ เจตนา ๖ ประการนี้ ได้แก่

๑. รูปสัญญาเจตนา	(ความจำนงรูป)
๒. สัททสัญญาเจตนา	(ความจำนงเสียง)
๓. คันธสัญญาเจตนา	(ความจำนงกลิ่น)
๔. รสสัญญาเจตนา	(ความจำนงรส)
๕. โผฏฐัพพสัญญาเจตนา	(ความจำนงโผฏฐัพพะ)
๖. ธัมมสัญญาเจตนา	(ความจำนงธรรมารมณ)

นี้เรียกว่า สังขาร

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๑. อุปลยวรรค ๔. อุปาทานปริวัตตนสูตร

เพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความเกิดขึ้นแห่งสังขารจึงมี เพราะความดับ
แห่งผัสสะ ความดับแห่งสังขารจึงมี

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เป็นปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสังขาร คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมาธิ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดสังขาร ความเกิดขึ้นแห่งสังขาร
ความดับแห่งสังขาร และปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสังขารอย่างนี้แล้วปฏิบัติเพื่อ
ความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับสังขารทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้นชื่อว่าปฏิบัติดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่า
มั่นคงในธรรมวินัยนี้

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดสังขาร ความเกิดขึ้นแห่งสังขาร
ความดับแห่งสังขาร และปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสังขารอย่างนี้แล้ว เป็นผู้หลุดพ้น
เพราะความเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับไป ไม่ยึดมั่นถือมั่นสังขาร
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าหลุดพ้นดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดหลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อ
ว่าหมดกิเลสโดยสิ้นเชิง

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดหมดกิเลสโดยสิ้นเชิง สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้นชื่อว่าไม่มีวิญญูะเพื่อความปรากฏอีก

วิญญูณ เป็นอย่างไร

คือ วิญญูณ ๖ ประการนี้ ได้แก่

๑. จักขวิญญูณ	(ความรู้อารมณ์ทางตา)
๒. โสตวิญญูณ	(ความรู้อารมณ์ทางหู)
๓. ขานวิญญูณ	(ความรู้อารมณ์ทางจมูก)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาศก ๑. อุปลยวรรค ๔. อุปาทานปริวัตตนสูตร

๔. ชิวหาวิญญาณ (ความรู้อารมณ์ทางลิ้น)

๕. กายวิญญาณ (ความรู้อารมณ์ทางกาย)

๖. มโนวิญญาณ (ความรู้อารมณ์ทางใจ)

นี้เรียกว่า วิญญาณ

เพราะความเกิดขึ้นแห่งนามรูป ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณจึงมี เพราะความ
ดับแห่งนามรูป ความดับแห่งวิญญาณจึงมี

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เป็นปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมาธิ

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดวิญญาณ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ
ความดับแห่งวิญญาณ และปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งวิญญาณอย่างนี้แล้วปฏิบัติ
เพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับวิญญาณ สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้นชื่อว่าปฏิบัติดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่า
มั่นคงในธรรมวินัยนี้

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดวิญญาณ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ
ความดับแห่งวิญญาณ และปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งวิญญาณอย่างนี้แล้วเป็น
ผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับไป ไม่ยึดมั่นถือมั่น
วิญญาณ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าหลุดพ้นดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดหลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อ
ว่าหมดกิเลสโดยสิ้นเชิง

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดหมดกิเลสโดยสิ้นเชิง สมณะหรือพราหมณ์
เหล่านั้นชื่อว่าไม่มีวิภวัญจะเพื่อความปรากฏอีก”

อุปาทานปริวัตตนสูตรที่ ๔ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๑. อุปยวรรค ๕. สัตตัญฐานสูตร

๕. สัตตัญฐานสูตร

ว่าด้วยฐานะ ๗ ประการ

[๕๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลาย
มาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มี
พระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ฉลาดในฐานะ ๗ ประการ ผู้เพ่งพินิจโดยวิธี ๓ วิธี
เราเรียกว่า ‘อุตมบุรุษ ผู้หมดกิเลสโดยสิ้นเชิง อยู่จบพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้’

ภิกษุผู้ฉลาดในฐานะ ๗ ประการ เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. รู้ชัดรูป ความเกิดขึ้นแห่งรูป ความดับแห่งรูป ปฏิปทาที่ให้ถึง
ความดับแห่งรูป คุณแห่งรูป โทษแห่งรูป และเครื่องสลัดออก
จากรูป
๒. รู้ชัดเวทนา ฯลฯ
๓. รู้ชัดสัญญา ฯลฯ
๔. รู้ชัดสังขาร ฯลฯ
๕. รู้ชัดวิญญาณ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณ ความดับแห่งวิญญาณ
ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ คุณแห่งวิญญาณ โทษ
แห่งวิญญาณ และเครื่องสลัดออกจากวิญญาณ

รูป เป็นอย่างไร

คือ มหาภูตรูป ๔ และรูปที่อาศัยมหาภูตรูป ๔

นี้เรียกว่า รูป

เพราะความเกิดขึ้นแห่งอาหาร ความเกิดขึ้นแห่งรูปจึงมี เพราะความดับแห่ง
อาหาร ความดับแห่งรูปจึงมี

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๑. อุปยวรรค ๕. สัตตัญฐานสูตร

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เป็นปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งรูป คือ

๑. สัมมาทิฐิ ๗๑ ๘. สัมมาสมาธิ

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยรูปเกิดขึ้น นี่เป็นคุณของรูป สภาพที่รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี่เป็นโทษของรูป ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในรูป นี่เป็นเครื่องสลัดออกจากรูป

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดรูป ความเกิดขึ้นแห่งรูป ความดับแห่งรูป ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งรูป คุณแห่งรูป โทษแห่งรูป และเครื่องสลัดออกจากรูปอย่างนี้แล้วปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับรูป สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าปฏิบัติดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่ามั่นคงในธรรมวินัยนี้

ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดรูป ความเกิดขึ้นแห่งรูป ความดับแห่งรูป ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งรูป คุณแห่งรูป โทษแห่งรูป และเครื่องสลัดออกจากรูปอย่างนี้แล้วเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับไป เพราะไม่ถือมั่นรูป สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าหลุดพ้นดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดหลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าหมดกิเลสโดยสิ้นเชิง

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดหมดกิเลสโดยสิ้นเชิง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าไม่มีวิภูษะเพื่อความปรากฏอีก

เวทนา เป็นอย่างไร

คือ เวทนา ๖ ประการนี้ ได้แก่

๑. จักขุสัมผัสสชาเวทนา ๗๑ ๖. มโนสัมผัสสชาเวทนา

นี้เรียกว่า เวทนา

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๑. อุปยวรรค ๕. สัตตัญฐานสูตร

เพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนาจึงมี เพราะความดับ
แห่งผัสสะ ความดับแห่งเวทนาจึงมี

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เป็นปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนา คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมาธิ

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยเวทนาเกิดขึ้น นี้เป็นคุณแห่งเวทนา สภาพที่เวทนา
ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษแห่งเวทนา ธรรมเป็นที่
กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในเวทนา นี้เป็นเครื่องสลัดออกจากเวทนา

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดเวทนา ความเกิดขึ้นแห่งเวทนา
ความดับแห่งเวทนา ปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนา คุณแห่งเวทนา โทษ
แห่งเวทนา และเครื่องสลัดออกจากเวทนาอย่างนี้แล้วปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย
เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับเวทนา สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าปฏิบัติดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่า
มั่นคงในธรรมวินัยนี้

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดเวทนา ๖๗
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าไม่มีวิภูษะเพื่อความปรากฏอีก

สัญญา เป็นอย่างไร

คือ สัญญา ๖ ประการนี้ ได้แก่

๑. รูปสัญญา	๒. สัททสัญญา
๓. คันธสัญญา	๔. รสสัญญา
๕. โผฏฐัพพสัญญา	๖. ธรรมสัญญา

นี้เรียกว่า สัญญา

เพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความเกิดขึ้นแห่งสัญญาจึงมี เพราะความดับ
แห่งผัสสะ ความดับแห่งสัญญาจึงมี

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๑. อุปยวรรค ๕. สัตตัญฐานสูตร

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เป็นปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสัญญา คือ

๑. สัมมาทิฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมาธิ

๖๗ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าไม่มีวิภูษะเพื่อความปรากฏอีก
สังขาร เป็นอย่างไร

คือ เจตนา ๖ ประการนี้ ได้แก่

๑. รูปสัญญาเจตนา ๖๗ ๖. ธัมมสัญญาเจตนา

นี้เรียกว่า สังขาร

เพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ ความเกิดขึ้นแห่งสังขารจึงมี เพราะความดับ
แห่งผัสสะ ความดับแห่งสังขารจึงมี

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เป็นปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสังขาร คือ

๑. สัมมาทิฐิ ๖๗ ๘. สัมมาสมาธิ

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยสังขารเกิดขึ้น นี้เป็นคุณแห่งสังขาร สภาพที่สังขาร
ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษแห่งสังขาร ธรรมเป็นที่
กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในสังขารทั้งหลาย นี้เป็นเครื่องสลัดออก
จากสังขาร

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดสังขาร ความเกิดขึ้นแห่งสังขาร
ความดับแห่งสังขาร ปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสังขาร ๖๗ ปฏิบัติเพื่อความ
เบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับสังขาร สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่า
ปฏิบัติดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่า
มั่นคงในธรรมวินัยนี้ ๖๗ สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าไม่มีวิภูษะเพื่อความ
ปรากฏอีก

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๑. อุปยวรรค ๕. สัตตัญฐานสูตร

วิญญาน เป็นอย่างไร

คือ วิญญาน ๖ ประการนี้ ได้แก่

๑. จักขวิญญาน	๒. โสตวิญญาน
๓. ขานวิญญาน	๔. ชิวหาวิญญาน
๕. กายวิญญาน	๖. มโนวิญญาน

นี้เรียกว่า วิญญาน

เพราะความเกิดขึ้นแห่งนามรูป ความเกิดขึ้นแห่งวิญญานจึงมี เพราะความ
ดับแห่งนามรูป ความดับแห่งวิญญานจึงมี

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล เป็นปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งวิญญาน คือ

๑. สัมมาทิฏฐิ	๖. สัมมาสมาธิ

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยวิญญานเกิดขึ้น นี้เป็นคุณแห่งวิญญาน สภาพที่
วิญญานไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษแห่งวิญญาน
ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในวิญญาน นี้เป็นเครื่องสลัด
ออกจากวิญญาน

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดวิญญาน ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาน
ความดับแห่งวิญญาน ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งวิญญาน คุณแห่งวิญญาน
โทษแห่งวิญญาน เครื่องสลัดออกจากวิญญานอย่างนี้แล้วปฏิบัติเพื่อความ
เบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับวิญญาน สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
ชื่อว่าปฏิบัติดีแล้ว

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดปฏิบัติดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่า
มั่นคงในธรรมวินัยนี้

ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดรู้ชัดวิญญาน ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาน
ความดับแห่งวิญญาน ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งวิญญาน คุณแห่งวิญญาน
โทษแห่งวิญญาน และเครื่องสลัดออกจากวิญญานอย่างนี้แล้วเป็นผู้หลุดพ้น
เพราะความเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นวิญญาน
สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าหลุดพ้นดีแล้ว

พระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๑. อุปยวรรค ๖. สัมมาสัมพุทธสูตร

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดหลุดพ้นดีแล้ว สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าหมดกิเลสโดยสิ้นเชิง

สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดหมดกิเลสโดยสิ้นเชิง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นชื่อว่าไม่มีวิภูษะเพื่อความปรากฏอีก

ภิกษุชื่อว่าผู้ฉลาดในฐานะ ๗ ประการ เป็นอย่างนี้

ภิกษุผู้เพ่งพินิจโดยวิธี ๓ วิธี เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เพ่งพินิจเป็นธาตุ

๒. เพ่งพินิจเป็นอายตนะ

๓. เพ่งพินิจเป็นปฏิจลสมุปบาท

ภิกษุชื่อว่าผู้เพ่งพินิจโดยวิธี ๓ วิธี เป็นอย่างนี้

ภิกษุผู้ฉลาดในฐานะ ๗ ประการ ผู้เพ่งพินิจโดยวิธี ๓ วิธี เราเรียกว่า ‘อุดมบุรุษ ผู้หมดกิเลสโดยสิ้นเชิง อยู่จบพรหมจรรย์ในธรรมวินัยนี้’

สัตตัญฐานสูตรที่ ๕ จบ

๖. สัมมาสัมพุทธสูตร

ว่าด้วยเหตุที่ทำให้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

[๕๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หลุดพ้นแล้วเพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นรูป ฌานทีติจึงเรียกว่า ‘พระสัมมาสัมพุทธเจ้า’

แม้ภิกษุผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา หลุดพ้นเพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นรูป เราก็มักเรียกว่า ‘ผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๑. อุปยวรรค ๖. สัมมาสัมพุทธสูตร

พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าหลุดพ้นแล้วเพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นเวทนา บัณฑิตจึงเรียกว่า ‘พระสัมมาสัมพุทธเจ้า’

แม้ภิกษุผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา หลุดพ้นเพราะเบื่อหน่าย ฯลฯ เราก็เรียกว่า ‘ผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา’

พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าหลุดพ้นแล้วเพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นสัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณ บัณฑิตจึงเรียกว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า”

แม้ภิกษุผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา หลุดพ้นเพราะเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนด เพราะดับ เพราะไม่ถือมั่นวิญญาณ เราก็เรียกว่า ‘ผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา’

ในเรื่องนั้นจะผิดแผกแตกต่างกันอย่างไร คือ ระหว่างพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ากับภิกษุผู้หลุดพ้นด้วยปัญญามีอะไรต่างกัน”

ภิกษุทั้งหลายพากันกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เจพะาะพระผู้มีพระภาคเท่านั้นที่จะทรงอธิบายเนื้อความแห่งพระภาษิตนั้นให้แจ่มแจ้ง ภิกษุทั้งหลายฟังต่อจากพระผู้มีพระภาคแล้วจักทรงจำไว้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้นเธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทำทางที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ทำให้รู้จักทางที่ใคร ๆ ไม่รู้จัก บอกทางที่ยังไม่มีใครบอก เป็นผู้รู้จักทาง รู้แจ้งทาง ฉลาดในทาง ภิกษุทั้งหลาย ส่วนเหล่าสาวกในบัดนี้ เป็นผู้ดำเนินไปตามทางอยู่ เป็นผู้ตามมาในภายหลัง

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๑. อุปลยวรรค ๗. อนันตตลักขณสูตร

นี้แล เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน ระหว่างพระตถาคตอรหันตสัมมา-
สัมพุทธเจ้ากับภิกษุผู้หลุดพ้นด้วยปัญญา”

สัมมาสัมพุทธสูตรที่ ๖ จบ

๗. อนันตตลักขณสูตร^๑

ว่าด้วยลักษณะแห่งอนัตตา

[๕๙] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน
เขตกรุงพาราณสี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกพระปัญจวัคคีย์มาตรัสว่า
ฯลฯ แล้วได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นอนัตตา ถ้ารูปนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้ รูปนี้ไม่พึงเป็น
ไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในรูปว่า ‘รูปของเราจงเป็นอย่างนี้ รูปของเราอย่า
ได้เป็นอย่างนั้น’ ก็เพราะรูปเป็นอนัตตา ฉะนั้น รูปจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และ
บุคคลย่อมไม่ได้ในรูปว่า ‘รูปของเราจงเป็นอย่างนี้ รูปของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น’

เวทนาเป็นอนัตตา ถ้าเวทนานี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้ เวทนานี้ไม่พึงเป็นไป
เพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในเวทนาว่า ‘เวทนาของเราจงเป็นอย่างนี้ เวทนาของ
เราอย่าได้เป็นอย่างนั้น’ ก็เพราะเวทนาเป็นอนัตตา ฉะนั้น เวทนาจึงเป็นไปเพื่อ
อาพาธ และบุคคลย่อมไม่ได้ในเวทนาว่า ‘เวทนาของเราจงเป็นอย่างนี้ เวทนาของ
เราอย่าได้เป็นอย่างนั้น’

สัญญาเป็นอนัตตา ฯลฯ

สังขารเป็นอนัตตา ถ้าสังขารนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้ สังขารนี้ไม่พึงเป็นไป
เพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในสังขารว่า ‘สังขารของเราจงเป็นอย่างนี้ สังขารของ
เราอย่าได้เป็นอย่างนั้น’ ก็เพราะสังขารเป็นอนัตตา ฉะนั้น สังขารจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ

เชิงอรรถ :

^๑ ร.ม. (แปล) ๔/๒๐-๒๔/๒๗-๓๑

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๙๔ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นตสังยุต]

มัชฌิมปิ่นณาสก ๑. อุปลยวรรค ๗. อนันตตลักขณสูตร

และบุคคลย่อมไม่ได้ในสังขารว่า ‘สังขารของเราจึงเป็นอย่างนี้ สังขารของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น’

วิญญาณเป็นอนัตตา ถ้าวิญญาณนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้ วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลพึงได้ในวิญญาณว่า ‘วิญญาณของเราจึงเป็นอย่างนี้ วิญญาณของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น’ ก็เพราะวิญญาณเป็นอนัตตา ฉะนั้น วิญญาณจึงเป็นไปเพื่ออาพาธ และบุคคลย่อมไม่ได้ในวิญญาณว่า ‘วิญญาณของเราจึงเป็นอย่างนี้ วิญญาณของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้น’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๑. อุปลยวรรค ๘. มหาลิสุต

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม รูปทั้งหมดนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ ไกลหรือใกล้ก็ตาม เวทนาทั้งหมดนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ ไกลหรือใกล้ก็ตาม สังขารทั้งหมดนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม วิญญาณทั้งหมดนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสสอนัตตลักษณะสูตรนี้จบแล้ว พระปัญจวัคคีย์มีใจยินดี ต่างชื่นชมพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเวैयाกรณภาสิตนี้อยู่ พระปัญจวัคคีย์ก็มีจิตหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น

อนัตตลักษณะสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๑. อุปยวรรค ๘. มหาลิสสูตร

๘. มหาลิสสูตร

ว่าด้วยเจ้ามหาลิส

[๖๐] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กุฎาคารศาลา ป่ามหาวัน เขต
กรุงเวสาลี ครั้นนั้น เจ้าลิจฉวีพระนามว่ามหาลิสเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่
ประทับ ฯลฯ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านปุรณะ กัสสปะกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ความเศร้าหมอง
ของสัตว์ทั้งหลาย ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย สัตว์ทั้งหลายไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เศร้าหมอง
เอง ความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย สัตว์ทั้งหลายไม่มีเหตุ ไม่มี
ปัจจัย บริสุทธิ์เอง’ ในเรื่องนี้พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มหาลิส ความเศร้าหมองของสัตว์ทั้งหลาย มีเหตุ
มีปัจจัย สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัย จึงเศร้าหมอง ความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย
มีเหตุ มีปัจจัย สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัย จึงบริสุทธิ์”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เหตุปัจจัยเพื่อความเศร้าหมองของสัตว์ทั้งหลาย
เป็นอย่างไร สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัย เศร้าหมองอย่างไร”

“มหาลิส หากรูปนี้จักได้เป็นทุกข์ส่วนเดียว มีแต่ทุกข์ติดตาม หยั่งลงสู่ความ
ทุกข์ ไม่หยั่งลงสู่ความสุขบ้างแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงติดใจในรูป แต่เพราะรูป
เป็นสุข มีสุขติดตาม หยั่งลงสู่ความสุข ไม่หยั่งลงสู่ความทุกข์เสมอไป ฉะนั้น
สัตว์ทั้งหลายจึงติดใจในรูป เพราะกำหนดจึงถูกรูปผูกไว้ เพราะถูกรูปผูกไว้จึง
เศร้าหมอง นี่เป็นเหตุ เป็นปัจจัยเพื่อความเศร้าหมองของสัตว์ทั้งหลาย สัตว์
ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัยจึงเศร้าหมองอย่างนี้

หากเวทนานี้จักได้เป็นทุกข์ส่วนเดียว มีแต่ทุกข์ติดตาม หยั่งลงสู่ความทุกข์
ไม่หยั่งลงสู่ความสุขบ้างแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงติดใจในเวทนา แต่เพราะเวทนา
เป็นสุข มีสุขติดตาม หยั่งลงสู่ความสุข ไม่หยั่งลงสู่ความทุกข์เสมอไป ฉะนั้น

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๑. อุปยวรรค ๙. อาทิตตสูตร

สัตว์ทั้งหลายจึงตั้งใจในเวทนา เพราะกำหนดจึงถูกเวทนาผูกไว้ เพราะถูกเวทนาผูกไว้จึงเศร้าหมอง นี่เป็นเหตุ เป็นปัจจัยเพื่อความเศร้าหมองแห่งสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัยจึงเศร้าหมองอย่างนี้

หากสัญญา นี้ ฯลฯ

หากสังขารนี้จักได้เป็นทุกข์ส่วนเดียว มีแต่ทุกข์ติดตาม หยั่งลงสู่ความทุกข์ ไม่หยั่งลงสู่ความสุขบ้างแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงตั้งใจในสังขาร แต่เพราะสังขารเป็นสุข มีสุขติดตาม หยั่งลงสู่ความสุข ไม่หยั่งลงสู่ความทุกข์เสมอไป ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงตั้งใจในสังขาร เพราะกำหนดจึงถูกสังขารผูกไว้ เพราะถูกสังขารผูกไว้จึงเศร้าหมอง นี่เป็นเหตุ เป็นปัจจัยเพื่อความเศร้าหมองของสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัยจึงเศร้าหมองอย่างนี้

หากวิญญาณนี้จักได้เป็นทุกข์ส่วนเดียว มีแต่ทุกข์ติดตาม หยั่งลงสู่ความทุกข์ ไม่หยั่งลงสู่ความสุขบ้างแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงตั้งใจในวิญญาณ แต่เพราะวิญญาณเป็นสุข มีสุขติดตาม หยั่งลงสู่ความสุข ไม่หยั่งลงสู่ความทุกข์เสมอไป ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงตั้งใจในวิญญาณ เพราะกำหนดจึงถูกวิญญาณผูกไว้ เพราะถูกวิญญาณผูกไว้จึงเศร้าหมอง นี่เป็นเหตุ เป็นปัจจัยเพื่อความเศร้าหมองของสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัยจึงเศร้าหมองอย่างนี้”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ส่วนเหตุปัจจัยเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลายเป็นอย่างไร สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัยบริสุทธิ์อย่างไร”

“มหาสิ หากรูปนี้จักได้เป็นสุขส่วนเดียว มีแต่สุขติดตาม หยั่งลงสู่ความสุข ไม่หยั่งลงสู่ความทุกข์บ้างแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงเบือนายในรูป แต่เพราะรูปเป็นทุกข์ มีทุกข์ติดตาม หยั่งลงสู่ความทุกข์ ไม่หยั่งลงสู่ความสุขเสมอไป ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงเบือนายในรูป เมื่อเบือนายยอมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนดจึงบริสุทธิ์ นี่เป็นเหตุ เป็นปัจจัยเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัยจึงบริสุทธิ์อย่างนี้

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก ๑. อุปยวรรค ๙. อาทิตตสูตร

หากเวทนານี้จักได้เป็นสุขส่วนเดียว ฯลฯ

หากสัญญาจักได้เป็นสุขส่วนเดียว ฯลฯ

หากสังขารจักได้เป็นสุขส่วนเดียว ฯลฯ

หากวิญญาณจักได้เป็นสุขส่วนเดียว มีแต่สุขติดตาม หยั่งลงสู่ความสุข ไม่
หยั่งลงสู่ความทุกข์บ้างแล้ว สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงเบื่อหน่ายในวิญญาณ แต่เพราะ
วิญญาณเป็นทุกข์ มีทุกข์ติดตาม หยั่งลงสู่ความทุกข์ ไม่หยั่งลงสู่ความสุขเสมอไป
ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด
เพราะคลายกำหนดจึงบริสุทธิ นี่เป็นเหตุ เป็นปัจจัยเพื่อความบริสุทธิแห่งสัตว์
ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายมีเหตุ มีปัจจัยจึงบริสุทธิอย่างนี้”

มหาสิสุตที่ ๘ จบ

๙. อาทิตตสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นของร้อน

[๖๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ณ ที่นั้นแล ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นของร้อน
เวทนาเป็นของร้อน สัญญาเป็นของร้อน สังขารเป็นของร้อน วิญญาณเป็นของร้อน

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ... ย่อมเบื่อหน่าย
แม้ในสังขาร ... ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด
เพราะคลายกำหนดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัด
ว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อ
ความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป”

อาทิตตสูตรที่ ๙ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]
 มัชฌิมปิณฑนาสก ๑. อุปยวรรค ๑๐. นิรุตติปถสูตร

๑๐. นิรุตติปถสูตร

ว่าด้วยหลักภาษา

[๖๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ณ ที่นั้นแล ฯลฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย หลักการ ๓ ประการนี้ คือ (๑) หลักภาษา (๒) หลักการตั้งชื่อ (๓) หลักการบัญญัติ ไม่ได้ถูกทอดทิ้ง ไม่เคยถูกทอดทิ้ง ย่อมไม่ถูกทอดทิ้ง จักไม่ถูกทอดทิ้ง ไม่ถูกสมณ-พราหมณ์ผู้เป็นวิญญูชนคิดค้านแล้ว

หลักการ ๓ ประการ เป็นอย่างไร คือ

๑. รูปใดล่วงไป ดับไป แปรผันไปแล้ว เรียกรูปนั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’ ตั้งชื่อรูปนั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’ บัญญัติรูปนั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’ (แต่) ไม่เรียกรูปนั้นว่า ‘มีอยู่’ ไม่เรียกรูปนั้นว่า ‘จักมี’

เวทนาใดล่วงไป ดับไป แปรผันไปแล้ว เรียกเวทนานั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’ ตั้งชื่อเวทนานั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’ บัญญัติเวทนานั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’ (แต่) ไม่เรียกเวทนานั้นว่า ‘มีอยู่’ ไม่เรียกเวทนานั้นว่า ‘จักมี’

สัญญาใด ฯลฯ

สังขารเหล่าใดล่วงไป ดับไป แปรผันไปแล้ว เรียกสังขารนั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’ ตั้งชื่อสังขารนั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’ บัญญัติสังขารเหล่านั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’ (แต่) ไม่เรียกสังขารเหล่านั้นว่า ‘มีอยู่’ ไม่เรียกสังขารเหล่านั้นว่า ‘จักมี’

วิญญาณใดล่วงไป ดับไป แปรผันไปแล้ว เรียกวิญญาณนั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’ ตั้งชื่อวิญญาณนั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’ บัญญัติวิญญาณนั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’ (แต่) ไม่เรียกวิญญาณนั้นว่า ‘มีอยู่’ ไม่เรียกวิญญาณนั้นว่า ‘จักมี’

๒. รูปยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏ เรียกรูปนั้นว่า ‘จักมี’ ตั้งชื่อรูปนั้นว่า ‘จักมี’ และบัญญัติรูปนั้นว่า ‘จักมี’ (แต่) ไม่เรียกรูปนั้นว่า ‘มีอยู่’ ไม่เรียกรูปนั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๑. อุปยวรรค ๑๐. นิรุตติปถสูตร

เวทนาใดยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏ เรียกเวทนานั้นว่า ‘จักมี’
ตั้งชื่อเวทนานั้นว่า ‘จักมี’ และบัญญัติเวทนานั้นว่า ‘จักมี’ (แต่)
ไม่เรียกเวทนานั้นว่า ‘มีอยู่’ ไม่เรียกเวทนานั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’
สัญญาใด ฯลฯ

สังขารเหล่าใดยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏ เรียกสังขารเหล่านั้นว่า
‘จักมี’ ตั้งชื่อสังขารเหล่านั้นว่า ‘จักมี’ และบัญญัติสังขารเหล่านั้นว่า
‘จักมี’ (แต่) ไม่เรียกสังขารเหล่านั้นว่า ‘มีอยู่’ ไม่เรียกสังขาร
เหล่านั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’

วิญญาณใดยังไม่เกิด ยังไม่ปรากฏ เรียกวิญญาณนั้นว่า ‘จักมี’
ตั้งชื่อวิญญาณนั้นว่า ‘จักมี’ และบัญญัติวิญญาณนั้นว่า ‘จักมี’ (แต่)
ไม่เรียกวิญญาณนั้นว่า ‘มีอยู่’ ไม่เรียกวิญญาณนั้นว่า ‘มีแล้ว’

๓. รูปใดเกิดแล้ว ปรากฏแล้ว เรียกรูปนั้นว่า ‘มีอยู่’ ตั้งชื่อรูปนั้นว่า
‘มีอยู่’ และบัญญัติรูปนั้นว่า ‘มีอยู่’ (แต่) ไม่เรียกรูปนั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’
ไม่เรียกรูปนั้นว่า ‘จักมี’

เวทนาใดเกิดแล้ว ปรากฏแล้ว เรียกเวทนานั้นว่า ‘มีอยู่’ ตั้ง
ชื่อเวทนานั้นว่า ‘มีอยู่’ และบัญญัติเวทนานั้นว่า ‘มีอยู่’ (แต่) ไม่
เรียกเวทนานั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’ ไม่เรียกเวทนานั้นว่า ‘จักมี’
สัญญาใด ฯลฯ

สังขารเหล่าใดเกิดแล้ว ปรากฏแล้ว เรียกสังขารเหล่านั้นว่า
‘มีอยู่’ ตั้งชื่อสังขารเหล่านั้นว่า ‘มีอยู่’ และบัญญัติสังขารเหล่านั้น
ว่า ‘มีอยู่’ (แต่) ไม่เรียกสังขารเหล่านั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’ ไม่เรียก
สังขารเหล่านั้นว่า ‘จักมี’

วิญญาณใดเกิดแล้ว ปรากฏแล้ว เรียกวิญญาณนั้นว่า ‘มีอยู่’
ตั้งชื่อวิญญาณนั้นว่า ‘มีอยู่’ และบัญญัติวิญญาณนั้นว่า ‘มีอยู่’ (แต่)
ไม่เรียกวิญญาณนั้นว่า ‘ได้มีแล้ว’ ไม่เรียกวิญญาณนั้นว่า ‘จักมี’

พระสูตรต้นตปีฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๑. อุปยวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ภิกษุทั้งหลาย หลักการ ๓ ประการ คือ (๑) หลักภาษา (๒) หลักการตั้งชื่อ (๓) หลักการบัญญัติ ไม่ได้ถูกทอดทิ้ง ไม่เคยถูกทอดทิ้ง ย่อมไม่ถูกทอดทิ้ง จักไม่ถูกทอดทิ้ง ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูชนคัดค้านแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย แม้ชนชาวอุกกลชนบท กับชนชาววิสสภัญญชนบททั้ง ๒ พวก นั้นเป็นผู้มีมือเหตุกวาทะ^๑ เป็นผู้มือกิริยวาทะ^๒ เป็นผู้มือนัตถิกวาทะ^๓ ก็ได้สำคัญว่า หลักการ ๓ ประการ คือ (๑) หลักภาษา (๒) หลักการตั้งชื่อ (๓) หลักการบัญญัติ ไม่ควรติเตียน ไม่ควรคัดค้าน ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะกลัวถูกนินทา ใส่โทษ และถูกคัดค้าน”

นิรุตติปถสูตรที่ ๑๐ จบ

อุปยวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุปยสูตร	๒. พีชสูตร
๓. อุทานสูตร	๔. อุปาทานปริวัตตนสูตร
๕. สัตตัญญานสูตร	๖. สัมมาสัมพุทธสูตร
๗. อนัตตลักษณะสูตร	๘. มหาลิสสูตร
๙. อาทิตตสูตร	๑๐. นิรุตติปถสูตร

เชิงอรรถ :

- ^๑ **เหตุกวาทะ** หมายถึงลัทธิที่ปฏิเสธเหตุปัจจัยที่ทำให้สัตว์บริสุทธิ หรือเศร้าหมอง (ส.ข.อ. ๒/๖๒/๓๐๗)
- ^๒ **กิริยวาทะ** หมายถึงลัทธิที่ถือว่าการกระทำทุกอย่างไม่มีผล ทำดีก็ไม่ได้ดี ทำชั่วก็ไม่ได้ชั่ว เป็นความเห็นที่ปฏิเสธกฎแห่งกรรม (ส.ข.อ. ๒/๖๒/๓๐๗, ที.สี.อ. ๑๖๖/๑๔๕)
- ^๓ **นัตถิกวาทะ** หมายถึงลัทธิที่ถือว่าไม่มีเหตุปัจจัยที่ทำให้สัตว์บริสุทธิหรือเศร้าหมอง (ส.ข.อ. ๒/๖๒/๓๐๗, ที.สี.อ. ๑๖๘/๑๔๖)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๒. อรหันตวรรค ๑. อุปาทियมานสูตร

๒. อรหันตวรรค

หมวดว่าด้วยพระอรหันต์

๑. อุปาทियมานสูตร

ว่าด้วยผู้ยึดมั่นขันธ

[๖๓] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถ-
บิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง
ที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่
ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้วจะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท
มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ บุคคลเมื่อยึดมั่น^๑ ก็ถูกมารผูกมัดไว้ เมื่อ
ไม่ยึดมั่นก็พ้นจากมารผู้มีบาป”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์
เข้าใจแล้ว”

“ภิกษุ ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารได้อย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อยึดมั่นรูปก็ถูกมารผูกมัดไว้ เมื่อไม่ยึดมั่น
ก็พ้นจากมารผู้มีบาป เมื่อยึดมั่นเวทนามก็ถูกมารผูกมัดไว้ เมื่อไม่ยึดมั่นก็พ้นจาก
มารผู้มีบาป เมื่อยึดมั่นสัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ เมื่อยึดมั่นวิญญานก็ถูกมาร
ผูกมัดไว้ เมื่อไม่ยึดมั่นก็พ้นจากมารผู้มีบาป ข้าพระองค์เข้าใจเนื้อความแห่ง
พระภาษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้อย่างย่อโดยพิสดารได้ดังนี้”

เชิงอรรถ :

^๑ ยึดมั่น ในที่นี้หมายถึงยึดมั่นด้วยอำนาจตัณหา มานะ และทิฏฐิ (ส.ข.อ. ๒/๖๓/๓๐๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า : ๑๐๓ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๒. อรหันตวรรค ๒. มัญญมานสูตร

“ดีละ ดีละ ภิกษุ ดีแท้ ภิกษุ เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้
อย่างย่อโดยพิสดารได้ดีแล้ว บุคคลเมื่อยึดมั่นรูปก็ถูกมารผูกมัดไว้ เมื่อไม่ยึดมั่นก็
พ้นจากมารผู้มีบาป เมื่อยึดมั่นเวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร เมื่อยึดมั่น
วิญญาณก็ถูกมารผูกมัดไว้ เมื่อไม่ยึดมั่นก็พ้นจากมารผู้มีบาป

ภิกษุ เธอพึงทราบเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารอย่างนี้”
ครั้งนั้น ภิกษุนั้นชื่นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะ
ถวายเป็นอภิวาท กระทำประทักษิณแล้วจากไป ต่อมา ภิกษุนั้นก็หลีกออกไปอยู่คนเดียว
ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่ ไม่นานนักได้ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์
ยอดเยี่ยมอันเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ที่เหล่ากุลบุตรผู้ออกจากเรือน บวชเป็น
บรรพชิตโดยชอบต้องการด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน รู้ชัดว่า “ชาติ
สิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความ
เป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อนึ่ง ภิกษุนั้นได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

อุปาติยมานสูตรที่ ๑ จบ

๒. มัญญมานสูตร

ว่าด้วยผู้กำหนดหมายขันธ^๑

[๖๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดง
ธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ฯลฯ มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ บุคคลเมื่อกำหนดหมาย^๑ ก็ถูกมารผูกมัดไว้
เมื่อไม่กำหนดหมายก็พ้นจากมารผู้มีบาป”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์
เข้าใจแล้ว”

เชิงอรรถ :

^๑ กำหนดหมาย ในที่นี้หมายถึงกำหนดหมายด้วยตัณหา มานะ และทิฏฐิ (ส.ข.อ. ๒/๖๔/๓๐๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า : ๑๐๔ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๒. อรหันตวรรค ๓. อภินันทมานสูตร

“ภิกษุ ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารได้อย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อกำหนดหมายรูป ก็ถูกมารผูกมัดไว้ เมื่อไม่กำหนดหมายก็พ้นจากมารผู้มีบาป เมื่อกำหนดหมายเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... เมื่อกำหนดหมายวิญญานก็ถูกมารผูกมัดไว้ เมื่อไม่กำหนดหมายก็พ้นจากมารผู้มีบาป ... ข้าพระองค์เข้าใจเนื้อความแห่งพระภชาษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้อย่างย่อโดยพิสดารได้ดังนี้”

“ดีละ ดีละ ภิกษุ ดีแท้ ภิกษุ เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวแล้วอย่างย่อโดยพิสดารได้ดีแล้ว บุคคลเมื่อกำหนดหมายรูป ก็ถูกมารผูกมัดไว้ เมื่อไม่กำหนดหมายก็พ้นจากมารผู้มีบาป เมื่อกำหนดหมายเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... เมื่อกำหนดหมายวิญญานก็ถูกมารผูกมัดไว้ เมื่อไม่กำหนดหมาย ก็พ้นจากมารผู้มีบาป

ภิกษุ เธอพึงทราบเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารอย่างนี้”

ฯลฯ

อนึ่ง ภิกษุนั้นได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

มัชฌิมมานสูตรที่ ๒ จบ

๓. อภินันทมานสูตร

ว่าด้วยผู้ผลิตเพลินขันธ

[๖๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ฯลฯ อุทิศกายและใจอยู่เกิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ บุคคลเมื่อผลิตเพลิน^๑ ก็ถูกมารผูกมัดไว้ เมื่อไม่ผลิตเพลินก็พ้นจากมารผู้มีบาป”

เชิงอรรถ :

^๑ เพลินเพลิน ในที่นี้หมายถึงผลิตเพลินด้วยตัณหา มานะ และทิฏฐิ (ส.ข.อ. ๒/๖๕/๓๐๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๑๐๕ }

พระสูตรต้นตอปฏิภาณ สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]
 มัชฌิมปิณฑนาสก ๒. อรหันตวรรค ๔. อนิจจสูตร

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสาค ข้าพระองค์
 เข้าใจแล้ว”

“ภิกษุ ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารได้อย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลเมื่อเพลิดเพลินรูป ก็ถูกมารผูกมัดไว้ เมื่อไม่
 เพลิดเพลินก็พ้นจากมารผู้มีบาป เมื่อเพลิดเพลินเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ...
 เมื่อเพลิดเพลินวิญญูณ ก็ถูกมารผูกมัดไว้ เมื่อไม่ยึดมั่นก็พ้นจากมารผู้มีบาป
 ข้าพระองค์เข้าใจเนื้อความแห่งพระภาษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้อย่างย่อโดย
 พิสดารได้ดังนี้”

“ดีละ ดีละ ภิกษุ ดีแท้ ภิกษุ เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวแล้ว
 อย่างย่อโดยพิสดารได้ดีแล้ว บุคคลเมื่อเพลิดเพลินรูป ก็ถูกมารผูกมัดไว้ เมื่อไม่
 เพลิดเพลินก็พ้นจากมารผู้มีบาป เมื่อเพลิดเพลินเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ...
 เมื่อเพลิดเพลินวิญญูณ ก็ถูกมารผูกมัดไว้ เมื่อไม่เพลิดเพลินก็พ้นจากมารผู้มีบาป
 ภิกษุ เธอพึงทราบเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารอย่างนี้”

ฯลฯ

อนึ่ง ภิกษุนั้นได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันตทั้งหลาย

อภิธานมมานสูตรที่ ๓ จบ

๔. อนิจจสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยง

[๖๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
 ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรด
 แสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ฯลฯ มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

“ภิกษุ สิ่งใดไม่เที่ยง เธอพึงละความพอใจ^๑ ในสิ่งนั้น”

เชิงอรรถ :

^๑ ความพอใจ ในที่นี้หมายถึงความพอใจด้วยอำนาจตัณหา (ส.ข.อ. ๒/๖๕/๓๐๘)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๒. อรหันตวรรค ๕. ทุกขสูตร

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์
เข้าใจแล้ว”

“ภิกษุ ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารได้อย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูปไม่เที่ยง ข้าพระองค์พึงละความพอใจในรูปนั้น
เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณไม่เที่ยง ข้าพระองค์พึงละความพอใจ
ในวิญญาณนั้น ข้าพระองค์เข้าใจเนื้อความแห่งพระภาษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้
อย่างย่อโดยพิสดารได้ดังนี้”

“ดีละ ดีละ ภิกษุ ดีแท้ ภิกษุ เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้
อย่างย่อโดยพิสดารได้ดีแล้ว รูปไม่เที่ยง เธอพึงละความพอใจในรูปนั้น เวทนา ...
สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณไม่เที่ยง เธอพึงละความพอใจในวิญญาณนั้น

ภิกษุ เธอพึงทราบเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารอย่างนี้”

ฯลฯ

อนึ่ง ภิกษุนั้นได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันตทั้งหลาย

อนิจจสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุกขสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข์

[๖๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรด
แสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ฯลฯ มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ สิ่งใดเป็นทุกข์ เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้น”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์
เข้าใจแล้ว”

“ภิกษุ ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารได้อย่างไร”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก ๒. อรหันตวรรค ๖. อนัตตสูตร

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูปเป็นทุกข์ ข้าพระองค์พึงละความพอใจในรูปนั้น เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นทุกข์ ข้าพระองค์พึงละความพอใจในวิญญาณนั้น ข้าพระองค์เข้าใจเนื้อความแห่งพระภาษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ อย่างย่อโดยพิสดารได้ดังนี้”

“ดีละ ดีละ ภิกษุ ดีแท้ ภิกษุ เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้ อย่างย่อโดยพิสดารได้ดีแล้ว รูปเป็นทุกข์ เธอพึงละความพอใจในรูปนั้น เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นทุกข์ เธอพึงละความพอใจในวิญญาณนั้น ภิกษุ เธอพึงทราบเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารดังนี้”

ฯลฯ

อนึ่ง ภิกษุนั้นได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

ทุกขสูตรที่ ๕ จบ

๖. อนัตตสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตา

[๖๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรด แสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ฯลฯ มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอพึงละความพอใจในสิ่งนั้น”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์ เข้าใจแล้ว”

“ภิกษุ ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้โดยย่อโดยพิสดารได้อย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูปเป็นอนัตตา ข้าพระองค์พึงละความพอใจในรูปนั้น เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นอนัตตา ข้าพระองค์พึงละความ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๒. อรหันตวรรค ๗. อนัตตนิยสูตร

พอใจในวิญญานนั้น ข้าพระองค์เข้าใจเนื้อความแห่งพระภษิตที่พระผู้มีพระภาค
ตรัสไว้อย่างย่อโดยพิสดารได้ดังนี้”

“ดีละ ดีละ ภิกษุ ดีแท้ ภิกษุ เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้
อย่างย่อโดยพิสดารได้ดีแล้ว รูปเป็นอนัตตา เธอพึงละความพอใจในรูปนั้น เวทนา ...
สัญญา ... สังขาร ... วิญญานเป็นอนัตตา เธอพึงละความพอใจในวิญญานนั้น
ภิกษุ เธอพึงทราบเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารอย่างนี้”

ฯลฯ

อนึ่ง ภิกษุนั้นได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

อนัตตสูตรที่ ๖ จบ

๗. อนัตตนิยสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เนื่องด้วยอัตตา

[๖๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรด
แสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ฯลฯ มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ สิ่งใดไม่เนื่องด้วยอัตตา เธอพึงละความ
พอใจในสิ่งนั้น”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์
เข้าใจแล้ว”

“ภิกษุ ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารได้อย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูปไม่ใช่สิ่งที่เนื่องด้วยอัตตา ข้าพระองค์พึงละความ
พอใจในรูปนั้น เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญานไม่ใช่สิ่งที่เนื่องด้วยอัตตา
ข้าพระองค์พึงละความพอใจในวิญญานนั้น ข้าพระองค์เข้าใจเนื้อความแห่งพระ
ภษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้อย่างย่อโดยพิสดารได้ดังนี้”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๒. อรหันตวรรค ๘. รชนียสังขัตติสูตร

“ดีละ ดีละ ภิกษุ ดีแท้ ภิกษุ เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้
อย่างย่อโดยพิสดารได้ดีแล้ว รูปไม่ใช่สิ่งที่เนื่องด้วยอัตตา เธอพึงละความพอใจ
ในรูปนั้น เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณไม่ใช่สิ่งที่เนื่องด้วยอัตตา
เธอพึงละความพอใจในวิญญาณนั้น

ภิกษุ เธอพึงทราบเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารอย่างนี้”

ฯลฯ

อนึ่ง ภิกษุนั้นได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันตทั้งหลาย

อนัตตนิยสูตรที่ ๗ จบ

๘. รชนียสังขัตติสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่จูงใจให้กำหนด

[๗๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรด
แสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ฯลฯ มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ สิ่งใดจูงใจให้กำหนด เธอพึงละความพอใจ
ในสิ่งนั้น”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าพระองค์เข้าใจแล้ว ข้าแต่พระสุคต ข้าพระองค์
เข้าใจแล้ว”

“ภิกษุ ก็เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารได้อย่างไร”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูปเป็นสิ่งที่จูงใจให้กำหนด ข้าพระองค์พึงละความ
พอใจในรูปนั้น เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นสิ่งที่จูงใจให้กำหนด
ข้าพระองค์พึงละความพอใจในวิญญาณนั้น ข้าพระองค์เข้าใจเนื้อความแห่งพระ
ภาษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้อย่างย่อโดยพิสดารได้ดังนี้”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก ๒. อรหันตวรรค ๙. ราชสูตร

“ดีละ ดีละ ภิกษุ ดีแท้ ภิกษุ เธอเข้าใจเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้
อย่างย่อโดยพิสดารได้ดีแล้ว รูปเป็นสิ่งจูงใจให้กำหนด เธอพึงละความพอใจในรูปนั้น
เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นสิ่งจูงใจให้กำหนด เธอพึงละ
ความพอใจในวิญญาณนั้น

ภิกษุ เธอพึงทราบเนื้อความแห่งคำที่เรากล่าวไว้อย่างย่อโดยพิสดารอย่างนี้”

ฯลฯ

อนึ่ง ภิกษุนั้นได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

รชนียสังคฺฐิตสูตรที่ ๘ จบ

๙. ราชสูตร

ว่าด้วยพระราชา

[๗๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระราชา เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ทูลถาม
พระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างไรจึงจะไม่มี
อหังการ^๑ มมังการ^๒ และมานานุสัยในกายที่มีวิญญาณนี้ และในนิมิตทั้งปวงใน
ภายนอก”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชา รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต
อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเหยียด เลวหรือประณีต
ไกลหรือใกล้ก็ตาม รูปทั้งหมดนั้นอริยสาวกพิจารณาเห็นด้วยปัญญาอันชอบตาม
ความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

เชิงอรรถ :

^๑ อหังการ หมายถึงทิฏฐิ (อง.ติก.อ. ๒/๓๒/๑๓๓)

^๒ มมังการ หมายถึงตัณหา (อง.ติก.อ. ๒/๓๒/๑๓๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก ๒. อรหันตวรรค ๑๐. สุราธสูตร

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ ไกลหรือใกล้ก็ตาม วิญญาณทั้งหมดนั้นอริยสาวกพิจารณาเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ราธะ เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้จึงจะไม่มัวหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในนิमितทั้งปวงในภายนอก”

ฯลฯ

อนึ่ง ท่านพระราธะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

ราธสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. สุราธสูตร

ว่าด้วยพระสุราธะ

[๗๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระสุราธะ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างไร จึงจะปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในนิमितทั้งปวงในภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบระงับ หลุดพ้นดีแล้ว”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “สุราธะ รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ ไกลหรือใกล้ก็ตาม รูปทั้งหมดนั้นอริยสาวกพิจารณาเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]
มัชฌิมปิณฑนาสก ๒. อรหันตวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ ไกล หรือใกล้ก็ตาม วิญญาณทั้งหมดนั้นอริยสาวกพิจารณาเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อดีตของเรา’ เป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น

สุราธะ เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ ใจจึงจะปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสัยในกายที่มีวิญญาณนี้ และในนิมิตทั้งปวงในภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบระงับ หลุดพ้นดีแล้ว”

ฯลฯ

อนึ่ง ท่านพระสุราธะได้เป็นพระอรหันตองค์หนึ่งในบรรดาพระอรหันต์ทั้งหลาย

สุราธสูตรที่ ๑๐ จบ

อรหันตวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อุปาทิมานสูตร	๒. มัญญมานสูตร
๓. อภินันทมานสูตร	๔. อนิจจสูตร
๕. ทุกขสูตร	๖. อนัตตสูตร
๗. อนัตตนิยสูตร	๘. รชนียสังขลิตสูตร
๙. ราธสูตร	๑๐. สุราธสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๓. ชัชชนียวรรค ๒. สมุทยสูตร

๓. ชัชชนียวรรค

หมวดว่าด้วยผู้ถูกเคี้ยวกิน

๑. อัสนาสสูตร

ว่าด้วยคุณของขันธ

[๗๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ไม่รู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากรูปตามความเป็นจริง ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... ไม่รู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากวิญญานตามความเป็นจริง

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับ รู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... รู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากวิญญานตามความเป็นจริง”

อัสนาสสูตรที่ ๑ จบ

๒. สมุทยสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นแห่งขันธ

[๗๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ไม่รู้ชัดความเกิดขึ้น ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากรูปตามความเป็นจริง ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... ไม่รู้ชัดความเกิดขึ้น ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากวิญญานตามความเป็นจริง

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับ รู้ชัดความเกิดขึ้น ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... รู้ชัดความเกิดขึ้น ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากวิญญานตามความเป็นจริง”

สมุทยสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๓. ชัชชนียวรรค ๔. อรหันตสูตร

๓. ทุติยสมุททยสูตร

ว่าด้วยความเกิดขึ้นแห่งขันธ สูตรที่ ๒

[๗๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ รู้ชัดความเกิดขึ้น ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากรูปตามความเป็นจริง ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... รู้ชัดความเกิดขึ้น ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัด ออกจากวิญญาณตามความเป็นจริง”

ทุติยสมุททยสูตรที่ ๓ จบ

๔. อรหันตสูตร

ว่าด้วยพระอรหันต์

[๗๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้น เป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็น นั้น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เวทนา ...

สัญญา ...

สังขาร ...

วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็น อนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความ เป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั้น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในรูป ... แม่ในเวทนา ... แม่ในสัญญา ... แม่ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในวิญญาณ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๓. ชัชชนียวรรค ๔. อรหันตสูตร

เมื่อเมื่อหน่ายยอมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนดจิตยอมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุด
พ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว
ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

ภิกษุทั้งหลาย พระอรหันต์ทั้งหลายเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุดในโลกกว่าสัตว์
ในสัตตาวาสและภวคคภพ”

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาได้ตรัสเวทยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา-
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“พระอรหันต์ทั้งหลายมีความสุข^๑หนอ

เพราะท่านไม่มีตัณหา ตัดอัสมิมานะได้เด็ดขาด

ทำลายขายคือโมหะได้แล้ว

พระอรหันต์เหล่านั้นถึงความไม่หวั่นไหว^๒

มีจิตไม่ขุ่นมัว ไม่แปรเปลี่ยนในโลก

เป็นผู้ประเสริฐ ไม่มีอาสวะ เป็นสัตบุรุษ

เป็นพุทธบุตร พุทธโอรส กำหนดรู้ชั้น^๕

มีศีลธรรม ๗ ประการเป็นโคจร^๓ ควรสรรเสริญ

ท่านเป็นวีรบุรุษผู้ยิ่งใหญ่

สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ^๔

สำเหนียกแล้วในไตรสิกขา

เชิงอรรถ :

^๑ มีความสุข หมายถึงมีความสุขด้วยสุขในฉาน มรรค และผล (ส.ข.อ. ๒/๗๖/๓๐๙)

^๒ ความไม่หวั่นไหว หมายถึงพระอรหันต์ผลซึ่งเป็นเหตุละตัณหาคือความหวั่นไหวได้เด็ดขาด (ส.ข.อ. ๒/๗๖/๓๐๙)

^๓ มีศีลธรรม ๗ ประการเป็นโคจร หมายถึงมีศีลธรรม ๗ ประการเป็นอารมณ์ ศีลธรรม ๗ ประการนั้น ได้แก่ (๑) สัทธา ความเชื่อ (๒) ทิริ ความละเอียด (๓) โอตตปปะ ความเกรงกลัวบาป (๔) พาหุสังจะ ความเป็นผู้มีสติมาก (๕) อารัททวิริยตา ความปรารถนาความเพียร (๖) อุบัญญัติสสตีตา ความมีสติมั่นคง (๗) ปัญญา ความรอบรู้ (ส.ข.อ. ๒/๗๖/๓๐๙)

^๔ รัตนะ ๗ ประการ หมายถึงโพชฌงค์ ๗ ประการ คือ (๑) สติ ความระลึกได้ (๒) ธัมมวิจยะ ความเพียรธรรม (๓) วิริยะ ความเพียร (๔) ปีติ ความอิ่มใจ (๕) ปัสสัทธี ความสงบกายสงบใจ (๖) สมานธิ ความมีจิตตั้งมั่น (๗) อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง (ส.ข.อ. ๒/๗๖/๓๑๐)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]
มัชฌิมปิณฑนาสก ๓. ชัชชนียวรรค ๕. ทุติยอรหันตสูตร

ละความกลัวและความสะดุ้งกลัวได้เด็ดขาดแล้ว
ย่อมเที่ยวไปโดยลำดับ

ท่านมหานาคผู้สมบูรณ์ด้วยองค์ ๑๐
มีจิตตั้งมั่น^๑ ประเสริฐที่สุดในโลก
เพราะท่านเหล่านั้นไม่มีตัณหา มีอเสขญาณ^๒ เกิดขึ้นแล้ว
มีร่างกายนี้เป็นร่างสุดท้าย
ไม่ต้องอาศัยผู้อื่นในคุณที่เป็นแก่นสารแห่งพรหมจรรย์
ท่านเหล่านั้นไม่หวั่นไหวในส่วนทั้งหลาย^๓
พ้นจากภพใหม่ถึงทันตภูมิ^๔ ขณะเด็ดขาดแล้วในโลก
ท่านเหล่านั้นไม่มีความเพลิดเพลिनอยู่
ในส่วนเบื้องบน ทามกลาง และเบื้องล่าง
เป็นพุทธะผู้ยอดเยี่ยมในโลก ย่อมบันลือสีหนาท”

อรหันตสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุติยอรหันตสูตร

ว่าด้วยพระอรหันต์ สูตรที่ ๒

[๗๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้น
เป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นเธอทั้งหลาย

เชิงอรรถ :

^๑ มีจิตตั้งมั่น หมายถึงตั้งมั่นด้วยอุچارสมาธิและอัปปนาสมาธิ (ส.ข.อ. ๒/๗๖/๓๑๐)

^๒ อเสขญาณ หมายถึงอรหัตตผลญาณ (ส.ข.อ. ๒/๗๖/๓๑๐)

^๓ ส่วนทั้งหลาย ในที่นี้หมายถึงส่วนแห่งมานะ ๓ อย่าง (ส.ข.อ. ๒/๗๖/๓๑๐)

^๔ ทันตภูมิ หมายถึงภูมิของท่านผู้ได้รับการฝึกตนแล้ว ได้แก่ พระอรหันต์ (ส.ข.อ. ๒/๗๖/๓๑๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๓. ชัชชนียวรรค ๖. สีหสูตร

พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในรูป ... แม่ในเวทนา ... แม่ในสัญญา ... แม่ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายแม่ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

ภิกษุทั้งหลาย พระอรหันต์ทั้งหลายเป็นผู้เลิศ ประเสริฐที่สุดในโลกกว่าสัตว์ในสัตตาวาสและภวคคภพ”

เหตุยอรหันตสูตรที่ ๕ จบ

๖. สีหสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยพญาราชสีห์

[๗๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เวลาเย็น พญาราชสีห์ออกจากที่อาศัยบิดกายฆ่าเลื่องดรูบ ๆ ทั้ง ๔ ทิศ บันลือสีหนาท ๓ ครั้ง แล้วหลีกไปหาเหยื่อ โดยมากพวกสัตว์ดิรัจฉานทุกหมู่เหล่าได้ยินเสียงพญาราชสีห์บันลือสีหนาท ย่อมถึงความกลัว หวาดหวั่น และสะดุ้ง สัตว์พวกที่อาศัยอยู่ในโพรงก็หลบเข้าโพรง พวกที่อาศัยอยู่ในน้ำก็ดำลงในน้ำ พวกที่อาศัยอยู่ในป่าก็หนีเข้าป่า พวกสัตว์ปีกก็บินขึ้นสู่อากาศ แม่พญาช่างของพระมหากษัตริย์ ซึ่งผูกไว้ด้วยเชือกอย่างมั่นคงในหมู่บ้าน ตำบล และเมืองหลวง ก็ตัดทำลายเครื่องผูกเหล่านั้นจนขาดตกใจกลัว ถ้ามุตรคุณ หนีไปทางใดทางหนึ่ง

ภิกษุทั้งหลาย พญาราชสีห์มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีศักดิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจมากอย่างนี้

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๓. ชัชชนียวรรค ๖. สีหสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ตถาคต^๑ อุบัติขึ้นในโลกเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิฝักผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค^๒ แสดงธรรมว่า ‘รูปเป็นอย่างไร ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นอย่างไร ความดับแห่งรูปเป็นอย่างไร เวทนาเป็นอย่างไร ... สัญญาเป็นอย่างไร ... สังขารเป็นอย่างไร ... วิญญาณเป็นอย่างไร ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นอย่างไร ความดับแห่งวิญญาณเป็นอย่างไร’

เมื่อนั้น แม่เทพทั้งหลายที่มีอายุยืน มีวรรณะงดงาม มีความสุขมาก สถิตอยู่ในวิมานสูงเป็นเวลานาน ได้สดับธรรมเทศนาของตถาคตแล้ว โดยมากต่างก็ถึงความกลัว หวาดหวั่น และสะดุ้งว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า พวกเราเป็นผู้ไม่เที่ยง แต่ได้สำคัญตนว่า ‘เที่ยง’ เป็นผู้ไม่ยั่งยืน แต่ได้สำคัญตนว่า ‘ยั่งยืน’ เป็นผู้ไม่คงที่ แต่ได้สำคัญตนว่า ‘คงที่’ ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า ถึงพวกเราจะไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่คงที่ เกี่ยวเนื่องอยู่ในสักกายะ^๓

ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตก็อย่างนั้นเหมือนกัน มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีศักดิ์มากอย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้กว่าโลกพร้อมทั้งเทวโลก”

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาได้ตรัสเวैयाกรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

เชิงอรรถ :

^๑ ตถาคต คำนี้ท่านกล่าวอธิบายไว้โดยเหตุ ๘ อย่าง คือ (๑) เรียกว่าตถาคต เพราะเสด็จมาแล้วอย่างนั้น (๒) เรียกว่าตถาคต เพราะเสด็จไปแล้วอย่างนั้น (๓) เรียกว่าตถาคต เพราะเสด็จมาสู่ลักษณะอันแท้ (๔) เรียกว่าตถาคต เพราะทรงเห็นสิ่งแท้จริง (๕) เรียกว่าตถาคต เพราะตรัสวาจาจริง (๖) เรียกว่าตถาคต เพราะทรงทำจริง (๗) เรียกว่าตถาคต เพราะอรรถว่าครอบงำ (ส.ข.อ. ๒/๗๘/๓๑๕, อภ.จตุกก.ฐีกา ๒/๓๓/๓๕๔)

^๒ ชื่อว่าเป็นพระผู้มีพระภาค เพราะ (๑) ทรงมีโชค (๒) ทรงทำลายข้าศึกคือกิเลส (๓) ทรงประกอบด้วยภคธรรม ๖ ประการ (คือ ความเป็นใหญ่เหนือจิตของตน, โลกุตตรธรรม, ยศ, สิริ, ความสำเร็จประโยชน์ตามต้องการ และความเพียร) (๔) ทรงจำแนกแจกแจงธรรม (๕) ทรงเสพอริยธรรม (๖) ทรงคลายตัณหาในภพทั้ง ๓ (๗) ทรงเป็นที่เคารพของชาวโลก (๘) ทรงอบรมพระองค์ดีแล้ว (๙) ทรงมีส่วนแห่งปัจฉัย ๔ เป็นต้น (วิ.อ. ๑/๑/๑๑๕-๑๑๘)

^๓ สักกายะ ในที่นี้หมายถึงชั้น ๕ ประการ (คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) (ส.ข.อ. ๒/๗๘/๓๑๖, อภ.จตุกก.อ. ๒/๓๓/๓๓๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๓. ชัชชนียวรรค ๗. ชัชชนียสูตร

“เมื่อใด พระพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดา
 หาบุคคลเปรียบเทียบมิได้^๑ ตรัสรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว
 ทรงประกาศธรรมจักร^๒ คือ สักกายะ
 ความดับแห่งสักกายะ และอริยมรรคมีองค์ ๘
 ที่ให้ถึงความดับทุกข์แก่โลกพร้อมทั้งเทวโลก
 เมื่อนั้น แม้พวกเทพที่มีอายุยืน มีวรรณะ มียศ
 พึงค่าของตถาคตผู้เป็นอรหันต์ หลุดพ้นแล้ว ผู้คงที่
 ต่างก็หวาดหวั่นถึงความสะดุ้ง ดุจเนื้อกัฬาราชสีห์ด้วยคิดว่า
 ‘ท่านผู้เจริญ ทราบว่าพวกเราเป็นผู้ไม่เที่ยง ยังไม่ก้าวล่วงสักกายะ’”

สีหสูตรที่ ๖ จบ

๗. ชัชชนียสูตร

ว่าด้วยผู้ถูกเคี้ยวกิน

[๗๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใด
 เหล่าหนึ่ง เมื่อระลึกก็ระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมาก สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น
 ทั้งหมดระลึกถึงอุปาทานชั้นทั้ง ๕ ประการ หรืออุปาทานชั้นประการใดประการหนึ่ง

อุปาทานชั้น ๕ ประการ เป็นอย่างไร

คือ เมื่อระลึกก็ระลึกถึงรูปอย่างนี้ว่า ‘ในอดีตกาล เรามีรูปอย่างนี้’ เมื่อระลึก
 ก็ระลึกถึงเวทนาอย่างนี้ว่า ‘ในอดีตกาล เรามีเวทนาอย่างนี้’ เมื่อระลึกก็ระลึกถึง

เชิงอรรถ :

^๑ **หาบุคคลเปรียบเทียบมิได้** หมายถึงไม่มีคู่แข่ง คือไม่มีใครอื่นที่จะกล่าวปฏิญาณว่า ‘เราเป็นพระพุทธเจ้า
 ได้เหมือนพระตถาคต’ (อง.เอกก.อ. ๑/๑๗๔/๑๐๔)

^๒ **ธรรมจักร** หมายถึงญาณ ๒ ประการ คือ (๑) ปฏิเวธญาณ คือญาณที่เป็นเหตุให้พระองค์ทรง
 ทางตลอดอริยสัง ๔ (๒) เทสนาญาณ คือญาณที่เป็นเหตุให้พระองค์ทรงประกาศธรรมจักร (ส.ข.อ.
 ๒/๗๘/๓๑๖)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๓. ชัชชนียวรรค ๗. ชัชชนียสูตร

สัญญาอย่างนี้ว่า ‘ในอดีตกาล เรามีสัญญาอย่างนี้’ เมื่อระลึกก็ระลึกถึงสังขาร
อย่างนี้ว่า ‘ในอดีตกาล เรามีสังขารอย่างนี้’ เมื่อระลึกก็ระลึกถึงวิญญาณอย่างนี้ว่า
‘ในอดีตกาล เรามีวิญญาณอย่างนี้’

ภิกษุทั้งหลาย เพราะอะไรจึงเรียกว่ารูป เพราะสลายไปจึงเรียกว่า ‘รูป’
สลายไปเพราะอะไร สลายไปเพราะหนาวบ้าง ร้อนบ้าง หิวบ้าง กระจายบ้าง
เพราะสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานบ้าง เพราะสลายไป
จึงเรียกว่า ‘รูป’

เพราะอะไรจึงเรียกว่าเวทนา เพราะเสวยจึงเรียกว่า ‘เวทนา’ เสวยอะไร เสวย
อารมณ์สุขบ้าง ทุกข์บ้าง มิใช่ทุกข์มิใช่สุขบ้าง เพราะเสวยจึงเรียกว่า ‘เวทนา’

เพราะอะไรจึงเรียกว่าสัญญา เพราะจำได้หมายรู้จึงเรียกว่า ‘สัญญา’ จำได้
หมายรู้อะไร จำได้หมายรู้สี่เขี้ยวบ้าง สี่เหลือบบ้าง สี่แดงบ้าง สี่ขาวบ้าง เพราะ
จำได้หมายรู้จึงเรียกว่า ‘สัญญา’

เพราะอะไรจึงเรียกว่าสังขาร เพราะปรุงแต่งสังขตธรรมจึงเรียกว่า ‘สังขาร’
ปรุงแต่งสังขตธรรมอะไร ปรุงแต่งสังขตธรรม คือ รูปโดยความเป็นรูป เวทนา
โดยความเป็นเวทนา สัญญาโดยความเป็นสัญญา สังขารโดยความเป็นสังขาร
วิญญาณโดยความเป็นวิญญาณ เพราะปรุงแต่งสังขตธรรมจึงเรียกว่า ‘สังขาร’

เพราะอะไรจึงเรียกว่าวิญญาณ เพราะรู้แจ้งจึงเรียกว่า ‘วิญญาณ’ รู้แจ้งอะไร
รู้แจ้งรสเปรี้ยวบ้าง รสขมบ้าง รสเผ็ดบ้าง รสหวานบ้าง รสขื่นบ้าง รสไม่ขื่นบ้าง
รสเค็มบ้าง รสไม่เค็มบ้าง เพราะรู้แจ้งจึงเรียกว่า ‘วิญญาณ’

ภิกษุทั้งหลาย ในข้อนั้น อริยสาวกผู้ได้สดับพิจารณาเห็นอย่างนี้ว่า ‘บัดนี้
เราถูกรูปเคี้ยวกินอยู่ แม้ในอดีตกาล เราก้ถูกรูปเคี้ยวกินแล้ว เหมือนกับที่ถูกรูป
ที่เป็นปัจจุบันเคี้ยวกินอยู่ในเวลานี้ ก็เราเองพึงชื่นชมรูปที่เป็นอนาคต แม้ใน
อนาคตกาล เราก้พึงถูกรูปเคี้ยวกิน เหมือนกับที่ถูกรูปที่เป็นปัจจุบันเคี้ยวกินอยู่ใน
เวลานี้ เธอพิจารณาเห็นอย่างนี้แล้ว ไม่มีความอาลัยในรูปที่เป็นอดีต ไม่ชื่นชมรูป
ที่เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับรูปที่เป็นปัจจุบัน

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๓. ชัชชนียวรรค ๗. ชัชชนียสูตร

บัดนี้ เราถูกเวทนาเคี้ยวกินอยู่ แม้ในอดีตกาล เราก็ถูกเวทนาเคี้ยวกินแล้ว เหมือนกับที่ถูกเวทนาที่เป็นปัจจุบันเคี้ยวกินอยู่ในเวลานี้ ก็เราเองพึงชื่นชมเวทนาที่เป็นอนาคต แม้ในอนาคตกาล เราก็พึงถูกเวทนาเคี้ยวกิน เหมือนกับที่ถูกเวทนาที่เป็นปัจจุบันเคี้ยวกินอยู่ในเวลานี้ เธอพิจารณาเห็นอย่างนี้แล้ว ไม่มีความอาลัยในเวทนาที่เป็นอดีต ไม่ชื่นชมเวทนาที่เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับเวทนาที่เป็นปัจจุบัน

บัดนี้ เราถูกสัญญาเคี้ยวกินอยู่ ฯลฯ

บัดนี้ เราถูกสังขารเคี้ยวกินอยู่ แม้ในอดีตกาล เราก็ถูกสังขารเคี้ยวกินแล้ว เหมือนกับที่ถูกสังขารที่เป็นปัจจุบันเคี้ยวกินอยู่ในเวลานี้ ก็เราเองพึงชื่นชมสังขารที่เป็นอนาคต แม้ในอนาคตกาล เราก็พึงถูกสังขารเคี้ยวกิน เหมือนกับที่ถูกสังขารที่เป็นปัจจุบันเคี้ยวกินอยู่ในเวลานี้ เธอพิจารณาเห็นอย่างนี้แล้ว ไม่มีความอาลัยในสังขารที่เป็นอดีต ไม่ชื่นชมสังขารที่เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับสังขารที่เป็นปัจจุบัน

บัดนี้ เราถูกวิญญาณเคี้ยวกินอยู่ แม้ในอดีตกาล เราก็ถูกวิญญาณเคี้ยวกินแล้ว เหมือนกับที่ถูกวิญญาณที่เป็นปัจจุบันเคี้ยวกินอยู่ในเวลานี้ ก็เราเองพึงชื่นชมวิญญาณที่เป็นอนาคต แม้ในอนาคตกาล เราก็พึงถูกวิญญาณเคี้ยวกิน เหมือนกับที่ถูกวิญญาณที่เป็นปัจจุบันเคี้ยวกินอยู่ในเวลานี้ เธอพิจารณาเห็นอย่างนี้แล้ว ไม่มีความอาลัยในวิญญาณที่เป็นอดีต ไม่ชื่นชมวิญญาณที่เป็นอนาคต ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับวิญญาณที่เป็นปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๓. ชัชชนียวรรค ๗. ชัชชนียสูตร

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะ
พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะ
พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต
และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือ
ใกล้ก็ตาม รูปร่างทั้งหมดนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง
อย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ ไกล
หรือใกล้ก็ตาม วิญญาณทั้งหมดนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตาม
ความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกนี้ เราเรียกว่า ทำให้พินาศ ไม่ก่อ ละทิ้ง ไม่ถือมั่น
เรียกราย ไม่รวบรวมไว้ ทำให้หมด ไม่ก่อให้เกิดทุกข์โพล่งขึ้น

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก ๓. ชัชชนียวรรค ๗. ชัชชนียสูตร

อริยสาวกทำอะไรให้พินาศ ไม่ก่ออะไร

คือ ทำรูปให้พินาศ ไม่ก่อรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... ทำ

วิญญาณให้พินาศ ไม่ก่อวิญญาณ

ละทิ้งอะไร ไม่ถือมั่นอะไร

คือ ละทิ้งรูป ไม่ถือมั่นรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... ละทิ้งวิญญาณ

ไม่ถือมั่นวิญญาณ

เรียรายอะไร ไม่รวบรวมอะไรไว้

คือ เรียรายรูป ไม่รวบรวมรูปไว้ ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ...

เรียรายวิญญาณ ไม่รวบรวมวิญญาณไว้

ทำอะไรให้หมด ไม่ก่ออะไรให้ลุกโพล่งขึ้น

คือ ทำรูปให้หมด ไม่ก่อวิญญาณให้ลุกโพล่งขึ้น ... เวทนา ... สัญญา ...

สังขาร ... ทำวิญญาณให้หมด ไม่ก่อวิญญาณให้ลุกโพล่งขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ...
แม้ในเวทนา ... แม้ในสัญญา ... แม้ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ
เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิต
หลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว
ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ไม่ก่อ ไม่ทำให้พินาศ แต่เป็นผู้ทำให้
พินาศได้แล้วดำรงอยู่ ไม่ละทิ้ง ไม่ถือมั่น แต่เป็นผู้ละทิ้งได้แล้วดำรงอยู่ ไม่เรียราย
ไม่รวบรวมไว้ แต่เป็นผู้เรียรายได้แล้วดำรงอยู่ ไม่ทำให้หมด ไม่ก่อให้ลุกโพล่งขึ้น
แต่เป็นผู้ทำให้หมดได้แล้วดำรงอยู่

**อริยสาวกไม่ก่ออะไร ไม่ทำอะไรให้พินาศ แต่เป็นผู้ทำให้พินาศได้แล้ว
ดำรงอยู่**

คือ ไม่ก่อรูป ไม่ทำรูปให้พินาศ แต่เป็นผู้ทำให้พินาศได้แล้วดำรงอยู่ ... เวทนา
... สัญญา ... สังขาร ... ไม่ก่อวิญญาณ ไม่ทำวิญญาณให้พินาศ แต่เป็นผู้
ทำให้พินาศได้แล้วดำรงอยู่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณเณสาสก์ ๓. ชัชชนียวรรค ๘. ปิณโทलयสูตร

ไม่ละทิ้ง ไม่ถือมั่นอะไร แต่เป็นผู้ละทิ้งได้แล้วดำรงอยู่

คือ ไม่ละทิ้งรูป ไม่ถือมั่นรูป แต่เป็นผู้ละทิ้งได้แล้วดำรงอยู่ ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... ไม่ละทิ้งวิญญาณ ไม่ถือมั่นวิญญาณ แต่เป็นผู้ละทิ้งได้แล้วดำรงอยู่

ไม่เรียรายอะไร ไม่รวบรวมอะไรไว้ แต่เป็นผู้เรียรายได้แล้วดำรงอยู่

คือ ไม่เรียรายรูป ไม่รวบรวมรูปไว้ แต่เป็นผู้เรียรายได้แล้วดำรงอยู่ ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... ไม่เรียรายวิญญาณ ไม่รวบรวมวิญญาณไว้ แต่เป็นผู้เรียรายได้แล้วดำรงอยู่

ไม่ทำอะไรให้หมอด ไม่ทำอะไรให้ลูกโพล่งขึ้น แต่เป็นผู้ทำให้หมอดได้แล้วดำรงอยู่

คือ ไม่ทำรูปให้หมอด ไม่ก่อรูปให้ลูกโพล่งขึ้น แต่เป็นผู้ทำให้หมอดได้แล้วดำรงอยู่ ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... ไม่ทำวิญญาณให้หมอด ไม่ก่อวิญญาณให้ลูกโพล่งขึ้น แต่เป็นผู้ทำให้หมอดได้แล้วดำรงอยู่

ภิกษุทั้งหลาย เทพทั้งหลายพร้อมทั้งอินทร์ พรหม และท้าวปชาบดี ย่อมนมัสการภิกษุผู้มีจิตหลุดพ้นแล้วอย่างนี้ แต่ที่ไกลทีเดียวว่า

‘ข้าแต่ท่านผู้เป็นบุรุษอาชาไนย ขอความนอบน้อมจงมีแต่ท่าน

ข้าแต่ท่านผู้เป็นบุรุษสูงสุด ขอความนอบน้อมจงมีแต่ท่าน

ที่พวกเราไม่รู้ ว่า ท่านอาศัยอารมณ์อะไรเล่า ถึงเข้ามาณอยู่”

ชัชชนียสูตรที่ ๗ จบ

๘. ปิณโทलयสูตร

ว่าด้วยการเที่ยวบิณฑบาตเลี้ยงชีพ

[๘๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุง กบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงขับไล่ภิกษุสงฆ์เพราะ เหตุบางอย่างแล้ว เวลาเช้า ทรงครองอันตรวาสกถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไป

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๓. ชัชชนียวรรค ๘.ปิณฑโทลยสูตร

บิณฑบาตยังกรุงกบิลพัสดุ์ เสด็จกลับจากบิณฑบาต ภายหลังเสวยพระกระยาหารเสร็จแล้ว เข้าไปยังป่ามหาวัน เพื่อประทับพักผ่อนกลางวัน ครั้นเสด็จถึงแล้ว ได้ประทับนั่ง ณ โคนต้นมะตูมหนุม

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหลีกเร้นอยู่ในที่สงัด ทรงเกิดความรำพึงว่า “เราเองได้ขบไล่ภิกษุสงฆ์ไปแล้ว ในภิกษุเหล่านี้ มีพวกภิกษุใหม่บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยนี้ เมื่อภิกษุเหล่านั้นไม่เห็นเราก็จะพึงเป็นอื่น เปลี่ยนแปลงไป เหมือนลูกโคน้อย ๆ เมื่อไม่เห็นแม่ก็จะพึงเป็นอื่น เปลี่ยนแปลงไปจะนั้น และเหมือนพืชที่ยังอ่อน ๆ ขาดน้ำพึงเหี่ยวเฉาไปจะนั้น ทางที่ดี เราพึงอนุเคราะห์ภิกษุสงฆ์ในบัดนี้ เหมือนกับที่เคยอนุเคราะห์มาแล้วในครั้งก่อน ๆ เกิด”

ขณะนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมได้ทราบความรำพึงของพระผู้มีพระภาคด้วยใจของตนแล้วจึงหายตัวจากพรหมโลกมาปรากฏเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคเหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้าจะนั้น ครั้นแล้วท้าวเธอห่มผ้าเจวียงบำซาบหนึ่ง ประนมมือมาทูลพระผู้มีพระภาคกราบทูลดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคได้ทรงขบไล่ภิกษุสงฆ์ไปแล้ว ในภิกษุเหล่านี้ มีพวกภิกษุใหม่บวชยังไม่นาน เพิ่งมาสู่พระธรรมวินัยนี้ เมื่อภิกษุเหล่านั้น ไม่เห็นพระผู้มีพระภาคก็จะพึงเป็นอื่น เปลี่ยนแปลงไป เหมือนลูกโคน้อย ๆ เมื่อไม่เห็นแม่ก็จะพึงเป็นอื่น เปลี่ยนแปลงไปจะนั้น และเหมือนพืชที่ยังอ่อน ๆ ขาดน้ำพึงเหี่ยวเฉาไปจะนั้น ขอพระผู้มีพระภาคโปรดชื่นชมภิกษุสงฆ์ โปรดพร่ำสอนภิกษุสงฆ์ โปรดอนุเคราะห์ภิกษุสงฆ์ในบัดนี้ เหมือนกับที่เคยอนุเคราะห์มาแล้วในครั้งก่อน ๆ เกิด พระพุทธเจ้าข้า”^๑

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ ลำดับนั้น ท้าวสหัมบดีพรหมทราบว่พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาแล้วจึงถวายอภิวัต กระทำประทักษิณแล้วหายตัวไป ณ ที่นั้นนั่นเอง

ต่อมา พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้นในเวลาเย็น ได้เสด็จเข้าไปยังนิโครธาราม ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ทรงบังตาลด้วยอิทธาสังขาร

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ม.ม. ๑๓/๑๕๘-๑๕๙/๑๓๑-๑๓๓

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๓. ชัชชนียวรรค ๘.ปิณฑทอลยสูตร

ให้ภิกษุเหล่านั้นเกรงกลัวเข้าไปเฝ้าที่ละรูปบ้าง สองรูปบ้าง ต่างถวายอภิวัต
พระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสกับภิกษุเหล่านั้น
ดังนี้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย การที่ภิกษุทุศีลเที่ยวบิณฑบาตเลี้ยงชีพนี้เป็นการกระทำที่
ต่ำทราม การที่ภิกษุทุศีลประพฤติเช่นนี้ ย่อมถูกชาวโลกด่าว่า ‘เจ้าคนนี้อัฒมบาตร
เที่ยวขอชาวโลกมาเลี้ยงชีพ’

กุลบุตรต่างเป็นผู้ตระหนักในเหตุ อาศัยความตระหนักในเหตุจึงเข้ามาใช้ชีวิต
เที่ยวขอก่อนข้านี้ มิใช่ถูกพระราชารับสั่งให้นำไปจองจำ มิใช่ถูกพวกโจรนำไปกักขัง
มิใช่เป็นลูกหนี้ มิใช่ตกอยู่ในห้วงอันตราย มิใช่จะยึดเป็นอาชีพ แท้ที่จริง กุลบุตร
เหล่านั้นเข้ามาบวชด้วยเหตุผลว่า ‘พวกเราต่างถูกชาติ (ความเกิด) ชรา (ความแก่)
มรณะ (ความตาย) โสกะ (ความเศร้าโศก) ปรีทเวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์
(ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) ทัฬถม
ครอบงำ จมปลักอยู่ในทุกข์ สาละวนอยู่กับทุกข์ ทำอย่างไรเล่า การทำที่สุดแห่ง
กองทุกข์ทั้งหมดนี้ จะพึงปรากฏได้’

กุลบุตรนี้เป็นผู้บวชด้วยเหตุผลตามที่กล่าวมาแล้วนี้ แต่แล้วกุลบุตรนั้นกลับ
เกิดความละโมภ กำหนดยินดีอย่างแรงกล้าในกาม มีจิตพยายาม คิดประทุษร้าย
ลงลึมสติ ไม่รู้สึกตัว มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตกระสับกระส่าย ไม่สำรวมอินทรีย์

บุคคลผู้เสื่อมจากโรคของคฤหัสถ์ และไม่สามารถบำเพ็ญประโยชน์สำหรับ
ความเป็นสมณะให้บริบูรณ์ได้ เราเรียกว่า เป็นเหมือนท่อนไม้ที่ถูกทิ้งไว้ในป่าช้า
ไฟไหม้ทั้ง ๒ ข้าง ตรงกลางเป็นอันคง ย่อมไม่อำนวยประโยชน์เป็นเครื่องเรือน^๑
ทั้งไม่อำนวยประโยชน์เป็นอุปกรณ์ในป่า^๒

ภิกษุทั้งหลาย อกุศลวิตก ๓ ประการ คือ

๑. กามวิตก	(ความตริภิกในกาม)
๒. พยาบาทวิตก	(ความตริภิกในพยาบาท)
๓. วิหิงสาวิตก	(ความตริภิกในการเบียดเบียน)

เชิงอรรถ :

^๑ หมายถึงนำไปใช้เป็นกลอน เสา และบันไดที่คิดเป็นต้นก็ไม่ได้อ (อง.จตก.อ. ๒/๙๕/๓๖๗)

^๒ หมายถึงนำไปใช้เป็นเสาของกระท่อมในนา หรือเป็นขาเตียงก็ไม่ได้อ (อง.จตก.อ. ๒/๙๕/๓๖๗)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๓. ชัชชนียวรรค ๘.ปิณโทलयสูตร

อภุศลวิตก ๓ ประการนี้ดับไม่เหลือที่ไหน

คือ เมื่อบุคคลมีจิตตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ประการ หรือเจริญอนิมิตต-
สมาธิ อภุศลวิตก ๓ ประการ ย่อมดับโดยไม่เหลือ อนิมิตตสมาธิควรแท้ที่
บุคคลจะเจริญ อนิมิตตสมาธิที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มี
อาานิสงส์มาก

ภิกษุทั้งหลาย ทิฏฐิ ๒ ประการนี้ คือ

๑. ภวทิฏฐิ (ความเห็นในภพ)
๒. วิภวทิฏฐิ (ความเห็นในวิภพ)

อริยสาวกผู้ได้สดับพิจารณาเห็นในทิฏฐิ ๒ ประการนั้นเช่นนี้ว่า ‘เรายึดถือ
สิ่งใดอยู่ พึงเป็นผู้ไม่มีโทษ สิ่งนั้นมีอยู่ในโลกบ้างไหม’ เธอรู้ชัดอย่างนี้ว่า ‘เรา
ยึดถือสิ่งใดอยู่ พึงเป็นผู้ไม่มีโทษ สิ่งนั้นไม่มีในโลกเลย ก็เราเมื่อยึดถือ พึงยึดถือรูป
เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั่นเอง เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมีแก่เรา
เพราะภพเป็นปัจจัยชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ
ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมี ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้จึงมีด้วย
ประการอย่างนี้’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือ
‘ไม่เที่ยง’

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะ
พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๓. ชัชชนีวรรค ๙. ปาลีเลยยสูตร

“เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยง หรือไม่เที่ยง” ฯลฯ
 ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
 รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

ปิณโทลยสูตรที่ ๘ จบ

๙. ปาลีเลยยสูตร

ว่าด้วยปาปาลีเลยยกะ

[๘๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ครั้นในเวลาเช้า ทรงครองอันตราสกถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตยัง กรุงโกสัมพี เสด็จกลับจากบิณฑบาต ภายหลังเสวยพระกระยาหารเสร็จแล้ว ทรงเก็บง่าเสนาสนะด้วยพระองค์เองถือบาตรและจีวร ไม่ได้ทรงรับสั่งพวกอุปัฏฐาก ไม่ได้ตรัสอ่าลาภิกษุสงฆ์ เสด็จจาริกไปพระองค์เดียวไม่มีผู้ติดตาม

ลำดับนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจากไปไม่นาน ได้เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ แล้วได้กล่าวกับท่านพระอานนท์ดังนี้ว่า “ท่านอานนท์ พระผู้มีพระภาคทรงเก็บง่าเสนาสนะด้วยพระองค์เองถือบาตรและจีวร ไม่ได้ทรงรับสั่งพวกอุปัฏฐาก ไม่ได้ตรัสอ่าลาภิกษุสงฆ์ เสด็จจาริกไปพระองค์เดียวไม่มีผู้ติดตาม”

ท่านพระอานนท์ได้ตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ สมัยใด พระผู้มีพระภาคทรงเก็บง่าเสนาสนะด้วยพระองค์เองถือบาตรและจีวร ไม่ได้ทรงรับสั่งพวกอุปัฏฐาก ไม่ได้ตรัสอ่าลาภิกษุสงฆ์ เสด็จจาริกไปพระองค์เดียวไม่มีผู้ติดตาม สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคมีพระประสงค์จะประทับอยู่เพียงลำพัง จึงไม่ควรที่ใคร ๆ จะพึงติดตาม”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปโดยลำดับ ถึงปาปาลีเลยยกะ ทราบว่า ณ ที่นั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โคนไม้รังอันงาม

ต่อมา ภิกษุจำนวนมากเข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้พากันกล่าวกับ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๓. ชัชชนีวรรค ๙. ปาลีเลยยสูตร

ท่านพระอานนท์ตั้งนี้ว่า “ท่านอานนท์ นานมาแล้วที่พวกผมได้ฟังธรรมีกถาเฉพาะ พระพักตร์พระผู้มีพระภาค ท่านอานนท์ พวกผมปรารถนาที่จะฟังธรรมีกถาเฉพาะ พระพักตร์พระผู้มีพระภาค”

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์พร้อมด้วยภิกษุเหล่านั้นพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ โคนไม้รังอันงามในป่าปาลีเลยยกะ ถวายอภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้ภิกษุเหล่านั้นเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแก่สลักลา ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งได้เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า “เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างไร อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ”

พระผู้มีพระภาคทรงทราบความคิดคำนึงของภิกษุนั้นด้วยพระทัยจึงรับสั่งเรียก ภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราได้แสดงธรรมโดยการวิจัย (การเลือกเฟ้น) แสดง สติปัญญา ๔ ประการโดยการวิจัย แสดงสัมมัมปธาน ๔ ประการโดยการวิจัย แสดงอิทธิบาท ๔ ประการโดยการวิจัย แสดงอินทรีย์ ๕ ประการโดยการวิจัย แสดงผละ ๕ ประการโดยการวิจัย แสดงโพชฌงค์ ๗ ประการโดยการวิจัย แสดงอริยมรรคมืองค์ ๘ โดยการวิจัย ภิกษุทั้งหลาย เราได้แสดงธรรมโดยการ วิจัยเช่นนี้ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยการวิจัยเช่นนี้ แต่ก็มีภิกษุบางรูปในธรรมวินัย นี้ยังเกิดความคิดคำนึงว่า ‘เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างไร อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดย ลำดับ’

เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างไร อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ

คือ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สติบ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของ พระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาด ในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดย ความเป็นอัตตา ก็การพิจารณาเห็นนั้นจัดเป็นสังขาร

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๓. ชัชชนียวรรค ๙. ปาลีเลยยสูตร

**สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มี
อะไรเป็นแดนเกิด**

คือ สังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ผู้ถูกความเสวย
อารมณ์ที่เกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เพราะเหตุนั้น แม้สังขารนั้นก็ไม่เที่ยง
ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม่ตัณหานั้นก็ไม่ใช่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง
อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม่วะทนานั้น ... แม่ผัสสะนั้น ... แม่อวิชชานั้นก็ไม่เที่ยง
ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น

เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ

ปุถุชนไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา แต่พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป
ก็การพิจารณาเห็นนั้นจัดเป็นสังขาร

**สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มี
อะไรเป็นแดนเกิด**

คือ สังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ผู้ถูกความเสวย
อารมณ์ที่เกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เพราะเหตุนั้น แม้สังขารนั้นก็ไม่เที่ยง
ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม่ตัณหา ... แม่วะทนานั้น ... แม่ผัสสะนั้น
... แม่อวิชชานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น

เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ

ปุถุชนไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป
แต่พิจารณาเห็นรูปในอัตตา ก็การพิจารณาเห็นนั้นจัดเป็นสังขาร

**สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มี
อะไรเป็นแดนเกิด**

คือ สังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ผู้ถูกความเสวย
อารมณ์ที่เกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เพราะเหตุนั้น แม้สังขารนั้นก็ไม่เที่ยง
ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แม่ตัณหา ... แม่วะทนานั้น ... แม่ผัสสะนั้น
... แม่อวิชชานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๓. ชัชชนียวรรค ๙. ปาลีเลยยสูตร

เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ
 ปุถุชนไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป
 ไม่พิจารณาเห็นรูปในอัตตา แต่พิจารณาเห็นอัตตาในรูป ก็การศึกษาเห็นนั้นจัด
 เป็นสังขาร

**สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มี
 อะไรเป็นแดนเกิด**

คือ สังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ผู้ถูกความเสวย
 อารมณ์ที่เกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เพราะเหตุนั้น แม้สังขารนั้นก็ไม่เที่ยง
 ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แมตตัณหานั้น ... แมเวทนานั้น ... แม่ผัสสะนั้น
 ... แมอวิชชานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น

เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ
 ปุถุชนไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป
 ไม่พิจารณาเห็นรูปในอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาในรูป แต่พิจารณาเห็นเวทนา
 โดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีเวทนา พิจารณาเห็นเวทนาในอัตตา
 พิจารณาเห็นอัตตาในเวทนา พิจารณาเห็นสัญญาโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ
 พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีสังขาร พิจารณา
 เห็นสังขารในอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาในสังขาร พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความ
 เป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีวิญญาณ พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา
 พิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ ก็การศึกษาเห็นนั้นจัดเป็นสังขาร

สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ มีอะไรเป็นแดนเกิด

คือ สังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ผู้ถูกความเสวย
 อารมณ์ที่เกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เพราะเหตุนั้น แม้สังขารนั้นก็ไม่เที่ยง
 ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แมตตัณหานั้น ... แมเวทนานั้น ... แม่ผัสสะนั้น
 ... แมอวิชชานั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๓. ชัชชนียวรรค ๙. ปาลีเลยยสูตร

เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ

ปุถุชนไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นเวทนา ... ไม่พิจารณาเห็นสังขาร ... ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา แต่มีทิฏฐิ (ความเห็น) อย่างนี้ว่า ‘อัตตากับโลกเป็นอย่างเดียวกัน เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร’ ก็สัสสตทิฏฐิ (ความเห็นว่าเที่ยง) นั้นจัดเป็นสังขาร

สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ

เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ

ปุถุชนไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นเวทนา ... ไม่พิจารณาเห็นสังขาร ... ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา ทั้งไม่มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ‘อัตตากับโลกเป็นอย่างเดียวกัน เรานั้นละโลกนี้ไปแล้วจักเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร’ แต่มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ‘ถ้าเราไม่พึงมี แมंबริขารของเราก็ไม่พึงมี ถ้าเราจักไม่ได้มีแล้ว แมंबริขารของเราก็จักไม่มี’ ก็อุจเฉททิฏฐิ (ความเห็นว่าขาดสูญ) นั้นจัดเป็นสังขาร

สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด

คือ สังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ผู้ถูกความเสวยอารมณ์ที่เกิดจากอวิชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เพราะเหตุนั้น แมสังขารนั้นก็ไม่เที่ยง ฯลฯ

เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ

ปุถุชนไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นเวทนา ... ไม่พิจารณาเห็นสังขาร ... ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ ไม่พิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ ทั้งไม่มีทิฏฐิอย่างนี้ว่า ‘อัตตากับโลกเป็นอย่างเดียวกัน เรานั้นละโลกนี้ไปแล้วจักเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๓. ชัชชนียวรรค ๑๐. ปุณณมสูตร

คงทน 'ไม่ผันแปร' ทั้งไม่มีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า 'ถ้าเราไม่พึงมี แมंबริหารของเราก็ไม่พึงมี ถ้าเราจักไม่ได้มีแล้ว แมंबริหารของเราจักจักไม่มี' แต่ยังมี ความสงสัย เคลือบแคลง ไม่แน่ใจในสังขารม ก็ความเป็นผู้สงสัย เคลือบแคลง ไม่แน่ใจในสังขารม นั้นจัด เป็นสังขาร

สังขารนั้นมีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด

คือ สังขารนั้นเกิดจากตัณหาที่เกิดขึ้นแก่ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ ผู้ถูกความเสวยอารมณ์ที่เกิดจากอริชชาสัมผัสถูกต้องแล้ว เพราะเหตุนั้น แมสังขารนั้นก็ไม่เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แมตัณหานั้นก็ไม่ได้เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แมเวทนานั้นก็ไม่ได้เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แมผัสสะนั้นก็ไม่ได้เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น แมอริชชานั้นก็ไม่ได้เที่ยง ถูกปัจจัยปรุงแต่ง อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ อาสวะทั้งหลายจึงสิ้นไปโดยลำดับ"

ปาลีเลยยสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ปุณณมสูตร

ว่าด้วยพระธรรมเทศนาในคินดวงจันทร์เต็มดวง

[๘๒] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของนางวิสาขา-มคารมาตา ในบุพพาราม เขตกรุงสาวัตถี พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ สมัยนั้น ในวันอุโบสถขึ้น ๑๕ ค่ำ คินดวงจันทร์เต็มดวง พระผู้มีพระภาคทรงมีภิกษุสงฆ์ แวดล้อม ประทับนั่งในที่แจ้ง

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งลุกจากอาสนะ ห่มผ้าเจวียงบาประนมมือไปทางที่ พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอทูลถามเหตุอย่างหนึ่งกับพระองค์ ถ้าพระผู้มีพระภาคทรง ประทานวโรกาสที่จะตอบปัญหาแก่ข้าพระองค์"

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๓. ชัชชนียวรรค ๑๐. ปุณณมสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ ถ้าเช่นนั้น เธอจงนั่งบนอาสนะของตน แล้วถามปัญหาที่เธอต้องการจะถามเถิด”

ภิกษุนั้นทูลรับพระดำรัสแล้วนั่งบนอาสนะของตนได้ทูลถามปัญหากับพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ใหม่ไหม คือ

๑. รูปอุปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือรูป)
๒. เวทนอุปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือเวทนา)
๓. สัญญอุปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือสัญญา)
๔. สังขารอุปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือสังขาร)
๕. วิญญาณอุปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือวิญญาณ)”

“ภิกษุ อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้แล คือ

๑. รูปอุปาทานชั้น ฯลฯ	๕. วิญญาณอุปาทานชั้น”

มูลเหตุแห่งอุปาทานชั้น ๕ ประการ

ภิกษุนั้นชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า “สาธุ พระพุทธเจ้าข้า” แล้วได้ทูลถามปัญหายิ่งขึ้นไปว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้มีอะไรเป็นมูลเหตุ”

“ภิกษุ อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ มีฉันทะเป็นมูลเหตุ” ฯลฯ

“อุปาทานกับอุปาทานชั้น ๕ ประการเป็นอย่างเดียวกัน หรือว่าอุปาทานเป็นอย่างอื่นนอกจากอุปาทานชั้น ๕ ประการ พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุ อุปาทานกับอุปาทานชั้น ๕ ประการเป็นอย่างเดียวกันก็มีใช่ ทั้งอุปาทานเป็นอย่างอื่นนอกจากอุปาทานชั้น ๕ ประการก็มีใช่ แต่ฉันทะจะในอุปาทานชั้น ๕ ประการนั้นเป็นตัวอุปาทาน”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๓. ชัชชนียวรรค ๑๐. ปุณณมสูตร

ฉันทราคะในอุปาทานขันธ ๕ ประการ

ภิกษุหนึ่ง ฯลฯ ได้ทูลถามปัญหาถึงขึ้นไปว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ฉันทราคะต่าง ๆ ในอุปาทานขันธ ๕ ประการ จะพึงมีได้หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “พึงมีได้ ภิกษุ” แล้วได้ตรัสต่อไปว่า “ภิกษุบุคคลบางคนในโลกนี้มีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘ในอนาคตกาล ขอเราพึงมีรูปเช่นนี้มีเวทนาเช่นนี้ มีสัญญาเช่นนี้ มีสังขารเช่นนี้ มีวิญญาณเช่นนี้’

ภิกษุ ฉันทราคะต่าง ๆ ในอุปาทานขันธ ๕ ประการ จะพึงมีได้อย่างนี้แล”

เหตุที่เรียกว่าขันธ

ภิกษุหนึ่งขึ้นชมยินดีพระภษิตของพระผู้มีพระภาคว่า “สาธุ พระพุทธเจ้าข้า” แล้วได้ทูลถามปัญหาถึงขึ้นไปว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไร ขันธจึงชื่อว่าขันธ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีตอนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม นี้เรียกว่า รูปขันธ

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม นี้เรียกว่า วิญญาณขันธ

ภิกษุ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ ขันธจึงชื่อว่าขันธ”

เหตุปัจจัยแห่งขันธ

ภิกษุหนึ่งขึ้นชมยินดีพระภษิตของพระผู้มีพระภาคว่า “สาธุ พระพุทธเจ้าข้า” แล้วได้ทูลถามปัญหาถึงขึ้นไปว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นตสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๓. ชัชชนียวรรค ๑๐. ปุณณมสูตร

ทำให้รูปชั้นปรากฏ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้เวทนาชั้นปรากฏ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้สัญญาชั้นปรากฏ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้สังขารชั้นปรากฏ อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้วิญญาณชั้นปรากฏ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ มหาภูตรูป ๔ เป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้รูปชั้นปรากฏ ผัสสะเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้เวทนาชั้นปรากฏ ผัสสะเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้สัญญาชั้นปรากฏ ผัสสะเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้สังขารชั้นปรากฏ นามรูปเป็นเหตุเป็นปัจจัยทำให้วิญญาณชั้นปรากฏ”

เหตุเกิดสักกายทิฐิ

ภิกษุนั้นขึ้นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคว่า “สาธุ พระพุทธเจ้าข้า” แล้วได้ทูลถามปัญหาขึ้นไปว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สักกายทิฐิมีได้อย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็น พระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีวิญญาณ พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ

ภิกษุ สักกายทิฐิมีได้ดังนี้”

เหตุไม่มีสักกายทิฐิ

ภิกษุนั้นขึ้นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคว่า “สาธุ พระพุทธเจ้าข้า” แล้วได้ทูลถามปัญหาขึ้นไปว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สักกายทิฐิมีได้อย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ได้สดับ ได้เห็นพระอริยะ ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ได้เห็นสัตบุรุษ ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๓. ชัชชนียวรรค ๑๐. ปุณณมสูตร

“ไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป ไม่พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในรูป ไม่พิจารณาเห็นเวทนา ... ไม่พิจารณาเห็นสัญญา ... ไม่พิจารณาเห็นสังขาร ... ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีวิญญาณ ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ

ภิกษุ สักกายทิฐิผู้มีไม่ได้แบบนี้”

คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอุปาทานขันธ

ภิกษุนั้นชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า “สาธุ พระพุทธเจ้าข้า” แล้วได้ทูลถามปัญหาขึ้นไปถึงว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นเครื่องสลัดออกจากวิญญาณ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยรูปเกิดขึ้น นี้เป็นคุณของรูป สภาพที่รูปไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษของรูป ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในรูป นี้เป็นเครื่องสลัดออกจากรูป

สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยเวทนาเกิดขึ้น ... อาศัยสัญญาเกิดขึ้น ... อาศัยสังขารเกิดขึ้น ... สภาพที่สุขโสมนัสอาศัยวิญญาณเกิดขึ้น นี้เป็นคุณของวิญญาณ สภาพที่วิญญาณไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษของวิญญาณ ธรรมเป็นที่กำจัดฉันทราคะ ธรรมเป็นที่ละฉันทราคะในวิญญาณ นี้เป็นเครื่องสลัดออกจากวิญญาณ”

ความไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย

ภิกษุนั้นชื่นชมยินดีพระภาษิตของพระผู้มีพระภาคว่า “สาธุ พระพุทธเจ้าข้า” แล้วได้ทูลถามปัญหาขึ้นไปถึงว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างไรจึงจะไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัยในกายที่มีวิญญาณนี้ และในนิมิตทั้งปวงในภายนอก”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๓. ชัชชนียวรรค ๑๐. ปุณณมสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นรูปทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุ เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้จึงจะไม่มัวหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในนิมิตทั้งปวงในภายนอก”

กรรมที่อนัตตากระทำถูกต้องอัตตา

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งได้เกิดความคิดคำนึงอย่างนี้ว่า “ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า รูปเป็นอนัตตา เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นอนัตตา เพราะเหตุนั้น กรรมที่ถูกอนัตตากระทำจักถูกต้องอัตตาได้อย่างไร”

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบความคิดคำนึงของภิกษุนั้นด้วยพระทัยแล้ว ได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปได้ที่โมฆบุรุษบางคนในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่รู้แจ้ง ตกอยู่ในอำนาจอวิชชา มีใจถูกตัณหาครอบงำ จะพึงเข้าใจสัจตฤศาสน์ว่าเป็นคำสอนที่ควรคิดให้ตระหนักว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ได้ยินว่า รูปเป็นอนัตตา เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นอนัตตา เพราะเหตุนั้น กรรมที่ถูกอนัตตากระทำจักถูกต้องอัตตาได้อย่างไร’

ภิกษุทั้งหลาย เราได้แนะนำเธอทั้งหลายไว้แล้วด้วยการสอบถามในธรรมเหล่านั้นในบาลีนั้น ๆ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๓. ชัชชนียวรรค ๑๐. ปุณณมสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

มีภิกษุทูลถามปัญหาเกี่ยวกับพระผู้มีพระภาคในเรื่องต่อไปนี้ คือ

๑. เรื่องขันธ ๕
๒. เรื่องมูลเหตุแห่งขันธ ๕
๓. เรื่องฉันทราคะ
๔. เรื่องชื่อของขันธ ๕
๕. เรื่องเหตุปัจจัยแห่งการบัญญัติขันธ ๕
๖. เรื่องสัkkายาทิฏฐิ
๗. เรื่องเหตุไม่มีสัkkายาทิฏฐิ
๘. เรื่องคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากขันธ ๕
๙. เรื่องไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย
๑๐. เรื่องกรรมที่อนัตตากระทำถูกต้องอัตตา

รวมปัญหาที่ทูลถาม ๑๐ ข้อด้วยกัน

ปุณณมสูตรที่ ๑๐ จบ

ชัชชนียวรรคที่ ๓ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]
มัชฌิมปิณฑาสกั ๓. ชัชชนียวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัสนาสาทสูตร	๒. สมุทยสูตร
๓. ทุตติยสมุทยสูตร	๔. อรหันตสูตร
๕. ทุตติยอรหันตสูตร	๖. สีหสูตร
๗. ชัชชนียสูตร	๘. ปิณโฑลยสูตร
๙. ปาลีเลยยสูตร	๑๐. ปุณณมสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๔. เถรวรรค ๑. อนันทสูตร

๔. เถรวรรค

หมวดว่าด้วยพระเถระ

๑. อนันทสูตร

ว่าด้วยพระอนันท์

[๘๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ณ ที่นั้น ท่านพระอนันท์ได้เรียกภิกษุทั้งหลายมากล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้ว ท่านพระอนันท์จึงได้กล่าวเรื่องนี้ว่า

“ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านพระปุลณมันตานินบุตรมีอุปการะมากแก่พวกเรา ผู้เป็นภิกษุใหม่ ท่านกล่าวสอนพวกเราด้วยโอวาทอย่างนี้ว่า ‘ท่านอนันท์ เพราะถือมั่น ตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า ‘เรามี’ จึงมี เพราะไม่ถือมั่น ตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า ‘เรามี’ จึงไม่มี

เพราะถือมั่นอะไร ตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า ‘เรามี’ จึงมี เพราะไม่ถือมั่นอะไร ตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า ‘เรามี’ จึงไม่มี

คือ เพราะถือมั่นรูป ตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า ‘เรามี’ จึงมี เพราะไม่ถือมั่นรูป ตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า ‘เรามี’ จึงไม่มี ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... เพราะถือมั่นวิญญูณ ตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า ‘เรามี’ จึงมี เพราะไม่ถือมั่นวิญญูณ ตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า ‘เรามี’ จึงไม่มี

ท่านอนันท์ สตรีหรือบุรุษแรกจุน ผู้ชอบแต่งตัว มองดูเงาหน้าของตนในกระจกหรือภาชนะน้ำที่ใสสะอาดบริสุทธิ์ เพราะอาศัย(กระจกหรือภาชนะน้ำนั้น)จึงเห็น เพราะไม่อาศัยจึงไม่เห็น แม้ฉันใด ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เพราะถือมั่นรูป ตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า ‘เรามี’ จึงมี เพราะไม่ถือมั่นรูป ตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า ‘เรามี’ จึงไม่มี ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... เพราะถือมั่นวิญญูณ ตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า ‘เรามี’ จึงมี เพราะไม่ถือมั่นวิญญูณ ตัณหา มานะ ทิฏฐิว่า ‘เรามี’ จึงไม่มี

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๔. เถรวรรค ๒. ติสสสูตร

ท่านอานนท์ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง’

‘ไม่เที่ยง ขอรับ’

‘เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง’

‘ไม่เที่ยง ขอรับ’

‘เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ พระอริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป’

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ท่านพระปุลณมันตานินฺดรเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พวกเราผู้เป็นภิกษุใหม่ ท่านสอนพวกเราด้วยโอวาทนี้ เพราะพึงธรรมเทศานี้ของท่าน พระปุลณมันตานินฺดร ผมจึงได้บรรลุธรรม”

อานันตสูตรที่ ๑ จบ

๒. ติสสสูตร

ว่าด้วยพระติสสะ

[๘๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

สมัยนั้น ท่านพระติสสะโอรสพระปิตุจฉาของพระผู้มีพระภาค บอกแก่ภิกษุจำนวนมากอย่างนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ร่างกายของกระผมอ่อนเปลี้ยประดุจคนเมา กระผมรู้สึกมืดทุกด้าน แม้ธรรมทั้งหลายก็ไม่ปรากฏ ถิ่นมิตะครอบงำจิตของกระผม กระผมไม่ยินดีประพฤติพหุจรรย และยังมีความสงสัยในธรรมทั้งหลายอยู่”

ครั้งนั้น ภิกษุจำนวนมากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระติสสะโอรสพระปิตุจฉาของพระผู้มีพระภาค บอกแก่ภิกษุทั้งหลายอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ร่างกายของกระผมอ่อนเปลี้ยประดุจคนเมา กระผมรู้สึกมืดทุกด้าน แม้ธรรมทั้งหลายก็ไม่ปรากฏ ถิ่นมิตะครอบงำจิตของกระผม กระผมไม่ยินดีประพฤติพหุจรรย และยังมีความสงสัยในธรรมทั้งหลายอยู่’”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๔. เถรวรรค ๒. ดิสสสูตร

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุรูปหนึ่งมาตรัสว่า “ภิกษุ เธอ
จงไปเรียกดิสสภิกษุมาตามคำของเรา”

ภิกษุนั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว เข้าไปหาท่านพระดิสสะถึงที่อยู่แล้วได้บอกว่
“ท่านดิสสะ พระศาสดารับสั่งให้ท่านเข้าเฝ้า”

ท่านพระดิสสะรับคำแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท
แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ดิสสะ ทราบว่า เธอได้บอกแก่ภิกษุจำนวน
มากกว่า ‘ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ร่างกายของกระผมอ่อนเปลี้ยประดุจคนเมา ฯลฯ
และยังมีความสงสัยในธรรมทั้งหลายอยู่’ จริงหรือ”

ท่านพระดิสสะทูลตอบว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

“ดิสสะ เธอจะเข้าใจความซอ้นนั้นว่าอย่างไร เมื่อบุคคลผู้ยังไม่ปราศจากความ
กำหนด ไม่ปราศจาก ความพอใจ ไม่ปราศจากความรัก ไม่ปราศจากความกระหาย
ไม่ปราศจากความเร่าร้อน ไม่ปราศจากความทะยานอยากในรูป เพราะรูปนั้นแปร
ผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ (ความเศร้าโศก) ปรีเทวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์
(ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) จึงเกิดขึ้น
ໃใหม่”

“ໃ พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ดีละ ดิสสะ เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น เมื่อบุคคลผู้ยังไม่ปราศจากความ
กำหนด ... ในรูป ... ในสัญญา ... ในสังขาร เพราะสังขารเหล่านั้นแปรผัน
และเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้นໃใหม่”

“ໃ พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ดีละ ดิสสะ เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น เมื่อบุคคลผู้ยังไม่ปราศจากความ
กำหนด ... ในสังขาร ... เมื่อบุคคลผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนด ไม่ปราศจาก
ความพอใจ ไม่ปราศจากความรัก ไม่ปราศจากความกระหาย ไม่ปราศจากความ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมป็นณาสก ๔. เถรวรรค ๒. ติสสสูตร

เราร้อน ไม่ปราศจากความทะยานอยากในวิญญาณ เพราะวิญญาณนั้นแปรผัน และเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้นໃใหม่”

“ใช่ พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ดีละ ติสสะ เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น เมื่อบุคคลผู้ยังไม่ปราศจากความกำหนด ... ในวิญญาณ ฯลฯ ติสสะ เธอจะเข้าใจความช้อนั้นว่าอย่างไร เมื่อบุคคลผู้ปราศจากความกำหนด ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความเราร้อน ปราศจากความทะยานอยากในรูป เพราะรูปนั้นแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จึงเกิดขึ้น ใหม่”

“ไม่ใช่ พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ดีละ ติสสะ เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น เมื่อบุคคลผู้ปราศจากความกำหนด ... ในรูป ... ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร ... เมื่อบุคคลผู้ปราศจากความกำหนด ปราศจากความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความเราร้อน ปราศจากความทะยานอยากในวิญญาณ เพราะวิญญาณ นั้นแปรผันและเป็นอย่างอื่น โสกะ ปรีเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิดขึ้น ใหม่”

“ไม่ใช่ พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ดีละ ติสสะ เรื่องนี้เป็นอย่างนั้น เมื่อบุคคลผู้ปราศจากความกำหนด ... ในวิญญาณ ... ติสสะ เธอจะเข้าใจความช้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๔. เถรวรรค ๒. ดิสสสูตร

ดิสสะ เปรียบเหมือนบุรุษ ๒ คน คนหนึ่งไม่ฉลาดในหนทาง คนหนึ่งฉลาดในหนทาง บุรุษผู้ไม่ฉลาดในหนทางพึงถามทางกับบุรุษผู้ฉลาดในหนทาง บุรุษผู้ฉลาดในหนทางพึงตอบว่า ‘ผู้เจริญ ท่านไปตามทางนี้อีกสักครู่ก็จักพบทาง ๒ แพร่ง ในทาง ๒ แพร่งนั้น ท่านจงละทางซ้าย ไปทางขวาเถิด ไปตามทางนั้นอีกสักครู่ก็จักพบราวป่าหนาทึบ ไปตามทางนั้นอีกสักครู่ก็จักพบที่ลุ่มใหญ่มีเปือกตม ไปตามทางนั้นอีกสักครู่ก็จักพบบึงที่ลึก ไปตามทางนั้นอีกสักครู่ก็จักพบพื้นที่ราบ นำรื่นรมย์’

ดิสสะ อุปมานี้เรายกมาเพื่อให้เข้าใจเนื้อความแจ่มชัด ในอุปมานั้นมีอธิบาย ดังนี้

คำว่า **บุรุษผู้ไม่ฉลาดในหนทาง** นี้เป็นคำเรียกปุถุชน

คำว่า **บุรุษผู้ฉลาดในหนทาง** นี้เป็นคำเรียกตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

คำว่า **ทาง ๒ แพร่ง** นี้เป็นคำเรียกวิจิกิจฉา

คำว่า **ทางซ้าย** นี้เป็นคำเรียกมิจจามรรคมองค์ ๘ คือ (๑) มิจจาทิฏฐิ ฯลฯ (๘) มิจจาสมาธิ

คำว่า **ทางขวา** นี้เป็นคำเรียกอริยมรรคมองค์ ๘ คือ (๑) สัมมาทิฏฐิ ฯลฯ (๘) สัมมาสมาธิ

คำว่า **ราวป่าหนาทึบ** นี้เป็นคำเรียกอวิชชา

คำว่า **ที่ลุ่มใหญ่มีเปือกตม** นี้เป็นคำเรียกกามทั้งหลาย

คำว่า **บึงที่ลึก** นี้เป็นคำเรียกความโกรธและความคับแค้นใจ

คำว่า **พื้นที่ราบนำรื่นรมย์** นี้เป็นคำเรียกนิพพาน

ดิสสะ เธอจงยินดี ดิสสะ เธอจงยินดีตามโอวาทที่เรากล่าวสอน ตามความอนุเคราะห์ที่เราอนุเคราะห์ ตามคำพ่ำสอนที่เราพ่ำสอนเถิด”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ท่านพระดิสสะมีใจยินดีชื่นชมพระภาษิตของพระผู้มีพระภาค

ดิสสสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๔. เถรวรรค ๓. ยมกสูตร

๓. ยมกสูตร

ว่าด้วยพระยมกะ

[๘๕] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ภิกษุยมกะเกิดทิฏฐิชั่วเช่นนี้ว่า “เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ว่า ‘ภิกษุชฌาสพหลังจากตายแล้วย่อมขาดสูญ พินาศ ไม่เกิดอีก’”

ภิกษุจำนวนมากได้ยินว่า “ภิกษุยมกะเกิดทิฏฐิชั่วเช่นนี้ว่า ‘เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ว่า ‘ภิกษุชฌาสพหลังจากตายแล้วย่อมขาดสูญ พินาศ ไม่เกิดอีก’”

ต่อมา ภิกษุเหล่านั้นเข้าไปหาท่านพระยมกะถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระยมกะว่า “ท่านยมกะ ทราบว่า ท่านเกิดทิฏฐิชั่วเช่นนี้ว่า ‘เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ว่า ‘ภิกษุชฌาสพหลังจากตายแล้วย่อมขาดสูญ พินาศ ไม่เกิดอีก’ จริงหรือ”

ท่านพระยมกะตอบว่า “จริง ขอรับ”

“ท่านยมกะ ท่านอย่าได้กล่าวอย่างนั้น อย่ากล่าวดูพระผู้มีพระภาค เพราะการกล่าวดูพระผู้มีพระภาคไม่ดีเลย เพราะพระผู้มีพระภาคไม่พึงตรัสอย่างนี้ว่า ‘ภิกษุชฌาสพหลังจากตายแล้วย่อมขาดสูญ พินาศ ไม่เกิดอีก’”

ท่านพระยมกะถูกภิกษุเหล่านั้นว่ากล่าวแม้อย่างนี้ ก็ยังยึดทิฏฐิชั่วนั้นอย่างมั่นคงกล่าวว่า “เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ว่า ‘ภิกษุชฌาสพหลังจากตายแล้วย่อมขาดสูญ พินาศ ไม่เกิดอีก’”

ภิกษุเหล่านั้นไม่สามารถจะให้ท่านพระยมกะคลายทิฏฐิชั่วนั้นได้จึงพากันลุกจากอาสนะเข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่แล้วกล่าวว่า “ข้าแต่ท่านสารีบุตร พระยมกะเกิดทิฏฐิชั่วเช่นนี้ว่า ‘เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ว่า ‘ภิกษุชฌาสพหลังจากตายแล้วย่อมขาดสูญ พินาศ ไม่เกิดอีก’ ขอโอกาส ขอท่านพระสารีบุตรโปรดอาศัยความอนุเคราะห์เข้าไปหาภิกษุยมกะถึงที่อยู่เถิด”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๔. เถรวรรค ๓. ยมกสูตร

ท่านพระสารีบุตรรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ครั้งในเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่หลีกเร้นแล้วเข้าไปหาท่านพระยมกะถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกรู้ถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระยมกะดังนี้ว่า “ท่านยมกะ ทราบว่า ท่านเกิดทิฏฐิชั่ว เช่นนี้ว่า ‘เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ว่า ‘ภิกษุชฌาสพหลังจากตายแล้วย่อมขาดสูญ พินาศ ‘ไม่เกิดอีก’ จริงหรือ”

ท่านพระยมกะตอบว่า “จริง ขอรับ ผมรู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ว่า ‘ภิกษุชฌาสพหลังจากตายแล้วย่อมขาดสูญ พินาศ ‘ไม่เกิดอีก”

“ท่านยมกะ ท่านจะเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง ขอรับ” ฯลฯ

“เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง ขอรับ”

“เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ พระอริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

ท่านยมกะ ท่านจะเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร ท่านพิจารณาเห็นรูปว่า ‘เป็นตถาคต^๑ หรือ”

“ไม่ใช่ ขอรับ”

“ท่านพิจารณาเห็นเวทนาว่า ‘เป็นตถาคต’ หรือ”

“ไม่ใช่ ขอรับ”

“ท่านพิจารณาเห็นสัญญา ... สังขาร ... วิญญาณว่า ‘เป็นตถาคต’ หรือ”

“ไม่ใช่ ขอรับ”

เชิงอรรถ :

^๑ ตถาคต ในที่นี้เป็นคำที่ลัทธิอื่น ๆ ใช้กันมาก่อนพุทธกาล หมายถึงอัฏฐา (อาดมัน) ไม่ได้หมายถึงพระพุทธเจ้า อรรถกถาอธิบายว่า หมายถึงสัตว์ (ส.ข.อ. ๒/๘๕/๓๓๙, ที.สี.อ. ๖๕/๑๐๘)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า : ๑๔๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๔. เถรวรรค ๓. ยมกสูตร

“ท่านยมกะ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ท่านพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตมีในรูป’ หรือ”

“ไม่ใช่ ขอรับ”

“ท่านพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตมีนอกจากรูป’ หรือ”

“ไม่ใช่ ขอรับ”

“ท่านพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตมีในเวทนา’ หรือ”

“ไม่ใช่ ขอรับ”

“... ในเวทนา ฯลฯ นอกจากเวทนา ฯลฯ ในสัญญา ... นอกจากสัญญา ... ในสังขารทั้งหลาย ... นอกจากสังขารทั้งหลาย ...

“ท่านพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตมีในวิญญาณ’ หรือ”

“ไม่ใช่ ขอรับ”

“ท่านพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตมีนอกจากวิญญาณ’ หรือ”

“ไม่ใช่ ขอรับ”

“ท่านยมกะ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ท่านพิจารณาเห็นรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณว่า ‘เป็นตถาคต’ หรือ”

“ไม่ใช่ ขอรับ”

“ท่านยมกะ ท่านจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ท่านพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตนี้ไม่มีรูป’ ... ไม่มีเวทนา ... ไม่มีสัญญา ... ไม่มีสังขาร ... ไม่มีวิญญาณหรือ”

“ไม่ใช่ ขอรับ”

“ท่านยมกะ แท้จริง ท่านจะค้นหาตถาคตในชั้น ๕ ประการนี้ในปัจจุบัน ไม่ได้เลย ควรหรือที่ท่านจะกล่าวว่า ‘เรารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ว่า ‘ภิกษุชีณาสพหลังจากตายแล้วยอมขาดสูญ พินาศ ไม่เกิดอีก”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๔. เถรวรรค ๓. ยมกสูตร

“ท่านสาริบุตร เมื่อก่อนผมไม่รู้จึงได้เกิดทิวฏฐิชั่วเขานั้น แต่บัดนี้ เพราะฟังธรรมเทศนาของท่านสาริบุตร ผมจึงละทิวฏฐิชั่วเขานั้นได้แล้ว และได้บรรลธรรม”

“ท่านยมกะ ถ้าชนทั้งหลายฟังถามท่านอย่างนี้ว่า ‘ท่านยมกะ ภิกษุอรหันตชินาสพ หลังจากตายแล้วเป็นอะไร ท่านถูกถามอย่างนี้จะฟังตอบอย่างไร’

“ท่านผู้มีอายุ ถ้าพวกเขาถามอย่างนี้ว่า ‘ภิกษุอรหันตชินาสพหลังจากตายแล้วเป็นอะไร’ ผมถูกถามอย่างนี้จะฟังตอบอย่างนี้ว่า ‘รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นดับไปแล้ว ตั้งอยู่ไม่ได้ เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นดับไปแล้ว ตั้งอยู่ไม่ได้ ท่านผู้มีอายุ ผมถูกถามอย่างนี้ฟังตอบอย่างนี้”

“ดีละ ดีละ ท่านยมกะ ถ้าอย่างนั้น ผมจะยกอุปมาให้ท่านฟัง เพื่อเข้าใจเนื้อความนั้นชัดเจนขึ้น เปรียบเหมือนคหบดีหรือบุตรคหบดีผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และมีการอารักขาอย่างกวัดข้น เกิดมีบุรุษคนหนึ่งมุ่งความพินาศความไม่เป็นประโยชน์ และความไม่ปลอดภัย อยากจะปลิดชีวิตเขาเสีย เขาจึงมีความคิดว่า ‘คหบดีหรือบุตรคหบดีผู้นี้เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเขามีการอารักขาอย่างกวัดข้น การที่จะอุกอาจปลิดชีวิตเขามีใช้ทำได้ง่าย ทางที่ดี เราควรใช้อุบายปลิดชีวิตเสีย’

เขาฟังเข้าไปหาคหบดีหรือบุตรคหบดีนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ‘ผมจะขอรับใช้ท่าน’ คหบดีหรือบุตรคหบดีฟังรับเขาไว้ เขารับใช้อย่างดี คือ มีปกติตื่นก่อน นอนทีหลัง คอยฟังคำสั่ง ประพฤติตนให้เป็นที่พอใจ พูดแต่คำไพเราะ คหบดีหรือบุตรคหบดีนั้นเชื่อว่าเขาเป็นมิตรสหาย และไว้วางใจเขา เมื่อใด บุรุษนั้นคิดว่า ‘คหบดีหรือบุตรคหบดีนี้ไว้วางใจเราแล้ว’ เมื่อนั้น เขารู้ว่าคหบดีหรือบุตรคหบดีอยู่ในที่ลับ จึงใช้ศัสตราอันคมปลิดชีวิตเสีย

ท่านยมกะ ท่านจะเข้าใจความชื่อนั้นว่าอย่างไร

ในกาลใด บุรุษนั้นเข้าไปหาคหบดีหรือบุตรคหบดีโน้นแล้วกล่าวว่า ‘ผมจะขอรับใช้ท่าน’ แม้ในกาลนั้น เขาก็เชื่อว่าเป็นผู้ชำนานเอง แต่คหบดีหรือบุตรคหบดีนั้นก็รู้จักบุรุษผู้ชำนานว่า ‘เป็นผู้ชำนาน’ แม้ในกาลใด บุรุษนั้นรับใช้อย่างดี คือ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๔. เถรวรรค ๓. ยมกสูตร

มีปกติตื่นก่อน นอนทีหลัง คอยฟังคำสั่ง ประพฤติตนให้เป็นที่พอใจ พุดแต่คำไพเราะ
แม่ในกาลนั้น เขาก็ชื่อว่าเป็นผู้ขำนั่นเอง แต่คบดีหรือบุตรคบดีนั้นก็รู้จักบุรุษ
ผู้ขำว่า ‘เป็นผู้ขำตน’ แม่ในกาลใด บุรุษนั้นรู้ว่าคบดีหรือบุตรคบดีอยู่ในที่ลับ
จึงใช้ศีลตราอันคมปลิดชีวิตเสีย แม่ในกาลนั้น เขาก็ชื่อว่าเป็นผู้ขำนั่นเอง แต่
คบดีหรือบุตรคบดีนั้นก็รู้จักบุรุษผู้ขำว่า ‘เป็นผู้ขำตน’ หรือ”

“อย่างนั้น ขอรับ”

“ท่านยมกะ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน ปุถุชนผู้ไม่ได้สติ
ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของ
พระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำใน
ธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีรูป
พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในรูป ... เวทนา ... สัญญา ...
สังขาร ... พิจารณาเห็นวิญญานโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ หรือพิจารณาเห็น
อัตตาในวิญญาน

เขาไม่รู้ชัดรูปที่ไม่เที่ยงตามความเป็นจริงว่า ‘รูปไม่เที่ยง’ ไม่รู้ชัดเวทนาที่ไม่
เที่ยงตามความเป็นจริงว่า ‘เวทนาไม่เที่ยง’ ไม่รู้ชัดสัญญาที่ไม่เที่ยงตามความเป็น
จริงว่า ‘สัญญาไม่เที่ยง’ ไม่รู้ชัดสังขารที่ไม่เที่ยงตามความเป็นจริงว่า ‘สังขารไม่เที่ยง’
ไม่รู้ชัดวิญญานที่ไม่เที่ยงตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญานไม่เที่ยง’

ไม่รู้ชัดรูปที่เป็นทุกซ์ตามความเป็นจริงว่า ‘รูปเป็นทุกซ์’ ... เวทนาที่เป็นทุกซ์
... สัญญาที่เป็นทุกซ์ ... สังขารที่เป็นทุกซ์ ... ไม่รู้ชัดวิญญานที่เป็นทุกซ์ตาม
ความเป็นจริงว่า ‘วิญญานเป็นทุกซ์’

ไม่รู้ชัดรูปที่เป็นอนัตตตามความเป็นจริงว่า ‘รูปเป็นอนัตตา’ ... เวทนาที่
เป็นอนัตตา ... สัญญาที่เป็นอนัตตา ... สังขารที่เป็นอนัตตา ... ไม่รู้ชัด
วิญญานที่เป็นอนัตตตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญานเป็นอนัตตา’

ไม่รู้ชัดรูปที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งตามความเป็นจริงว่า ‘รูปถูกปัจจัยปรุงแต่ง’ ...
เวทนาที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ... สัญญาที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ... สังขารที่ถูกปัจจัย
ปรุงแต่ง ... ไม่รู้ชัดวิญญานที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญานถูก
ปัจจัยปรุงแต่ง’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๔. เถรวรรค ๓. ยมกสูตร

‘ไม่รู้ชัดรูปที่เป็นผู้ฆ่าตามความเป็นจริงว่า ‘รูปเป็นผู้ฆ่า’ ... เวทนาที่เป็นผู้ฆ่า ... สัญญาที่เป็นผู้ฆ่า ... สังขารที่เป็นผู้ฆ่า ... ไม่รู้ชัดวิญญูณที่เป็นผู้ฆ่าตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญูณเป็นผู้ฆ่า’

เขาเข้าไปยึดมั่นรูปว่า ‘เป็นอัตตาของเรา’ ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... เข้าไปยึดมั่นวิญญูณว่า ‘เป็นอัตตาของเรา’ อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ที่ปุถุชนนั้นเข้าไปยึดมั่น ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ตลอดกาลนาน

ท่านผู้มีอายุ ส่วนพระอริยสาวกผู้ได้สดับ ได้เห็นพระอริยะ จลادتในธรรมของพระอริยะ ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ฯลฯ ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ ไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีรูป ไม่พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในรูป ไม่พิจารณาเห็นเวทนา ... ไม่พิจารณาเห็นสัญญา ... ไม่พิจารณาเห็นสังขาร ... ไม่พิจารณาเห็นวิญญูณโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาว่ามีวิญญูณ ไม่พิจารณาเห็นวิญญูณในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในวิญญูณ

เขารู้ชัดรูปที่ไม่เที่ยงตามความเป็นจริงว่า ‘รูปไม่เที่ยง’ รู้ชัดเวทนาที่ไม่เที่ยง ... สัญญาที่ไม่เที่ยง ... สังขารที่ไม่เที่ยง ... รู้ชัดวิญญูณที่ไม่เที่ยงตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญูณไม่เที่ยง’

รู้ชัดรูปที่เป็นทุกข์ตามความเป็นจริงว่า ‘รูปเป็นทุกข์’ รู้ชัดเวทนาที่เป็นทุกข์ ... สัญญาที่เป็นทุกข์ ... สังขารที่เป็นทุกข์ ... รู้ชัดวิญญูณที่เป็นทุกข์ตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญูณเป็นทุกข์’

รู้ชัดรูปที่เป็นอนัตตตามความเป็นจริงว่า ‘รูปเป็นอนัตตา’ รู้ชัดเวทนาที่เป็นอนัตตา ... สัญญาที่เป็นอนัตตา ... สังขารที่เป็นอนัตตา ... รู้ชัดวิญญูณที่เป็นอนัตตตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญูณเป็นอนัตตา’

รู้ชัดรูปที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งตามความเป็นจริงว่า ‘รูปถูกปัจจัยปรุงแต่ง’ รู้ชัดเวทนาที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ... สัญญาที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ... สังขารที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ... รู้ชัดวิญญูณที่ถูกปัจจัยปรุงแต่งตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญูณถูกปัจจัยปรุงแต่ง’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๔. เถรวรรค ๔. อนุราชสูตร

รู้ชัดรูปที่เป็นผู้ฆ่าตามความเป็นจริงว่า ‘รูปเป็นผู้ฆ่า’ รู้ชัดเวทนาที่เป็นผู้ฆ่า ...
 สัญญาที่เป็นผู้ฆ่า ... รู้ชัดสังขารที่เป็นผู้ฆ่าตามความเป็นจริงว่า ‘สังขารเป็นผู้ฆ่า’
 รู้ชัดวิญญาณที่เป็นผู้ฆ่าตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญาณเป็นผู้ฆ่า’

เขาไม่เข้าไปยึดมั่นรูปว่า ‘รูปเป็นอัตตาของเรา’ ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร
 ... ไม่เข้าไปยึดมั่นวิญญาณว่า ‘วิญญาณเป็นอัตตาของเรา’ อุปาทานขันธ ๕
 ประการนี้ที่พระอริยสาวกนั้นไม่เข้าไปยึดมั่น ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อ
 ความสุขตลอดกาลนาน”

“ข้าแต่ท่านสารีบุตร ข้อที่เพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้เช่นกับท่านเป็นผู้อนุเคราะห์
 มุ่งประโยชน์ ว่ากล่าว พร่ำสอน ย่อมเป็นอย่างนั้น และเพราะได้ฟังธรรมเทศนา
 นี้ของท่านสารีบุตร จิตของผมจึงหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น”

ยมกสูตรที่ ๓ จบ

๔. อนุราชสูตร^๑

ว่าด้วยพระอนุราชะ

[๘๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กุฎาคารศาลา ปามหาวัน
 เขตกรุงเวสาลี สมัยนั้น ท่านพระอนุราชะอยู่ที่กุฎีป่า ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค
 ครั้งนั้น อัญญเดียรถีย์ปริพาชกจำนวนมากเข้าไปหาท่านพระอนุราชะถึงที่อยู่
 ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร
 ได้ถามท่านพระอนุราชะดังนี้ว่า “ท่านอนุราชะ พระตถาคตเป็นอุตมบุรุษ เป็น
 บรมบุรุษ ทรงบรรลุลหรรณที่ควรบรรลุอย่างยอดเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติข้อนั้น
 ย่อมทรงบัญญัติในฐานะ ๔ ประการนี้ คือ

๑. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก
๒. หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก
๓. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก
๔. หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่
 หรือ”

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๔๑๑/๔๗๓-๔๗๗

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๑๕๓ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๔. เถรวรรค ๔. อนุราธสูตร

เมื่ออัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นถามอย่างนี้แล้ว ท่านพระอนุราธะได้ตอบว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย พระตถาคตเป็นอุตมบุรุษ เป็นบรมบุรุษ ทรงบรรลุธรรมที่ควรบรรลุอย่างยอดเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติข้อนั้น ย่อมทรงบัญญัติเว้นจากฐานะ ๔ ประการนี้ คือ

๑. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก
๒. หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก
๓. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก
๔. หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่”

เมื่อท่านพระอนุราธะตอบอย่างนี้แล้ว อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นได้กล่าวกับท่านพระอนุราธะดังนี้ว่า “ท่านทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้คงจักเป็นพระใหม่บวชได้ไม่นาน หรือเป็นพระเถระแต่ใจ ไม่ฉลาด” ที่นั้น พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกกล่าวรุกรานท่านพระอนุราธะด้วยวาตะว่าเป็นพระใหม่และวาตะว่าเป็นพระโง่ พวกกันลูกจากอาสนะแล้วจากไป

ครั้นเมื่อพวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกจากไปไม่นาน ท่านพระอนุราธะได้มีความคิดว่า “ถ้าอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นพึงถามปัญหาเกี่ยวกับเรายิ่งขึ้นไป เราจะพยากรณ์แก่อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นอย่างไร จึงจะชื่อว่าพูดตรงตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวดูพระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ไม่มีคำกล่าวเช่นนั้นและการคล้อยตามที่จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้”

พระอนุราธะทูลถามปัญหาพระผู้มีพระภาค

ต่อมา ท่านพระอนุราธะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ข้าพระองค์อยู่ที่กุฎีป่า ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค ครั้งนั้น อัญญเดียรถีย์ปริพาชกจำนวนมากเข้าไปหาข้าพระองค์ถึงที่อยู่ ฯลฯ ได้ถามข้าพระองค์ดังนี้ว่า ‘ท่านอนุราธะ พระตถาคตเป็นอุตมบุรุษ เป็นบรมบุรุษ ทรงบรรลุธรรมที่ควรบรรลุอย่างยอดเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติข้อนั้น ย่อมทรงบัญญัติในฐานะ ๔ ประการนี้ คือ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก ๔. เถรวรรค ๔. อนุราธสูตร

๑. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก
๒. หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก
๓. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก
๔. หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่ หรือ'

เมื่อพวกอัญญเดียรถียปริพาชกถามอย่างนี้แล้ว ข้าพระองค์ได้ตอบดังนี้ว่า 'ผู้มีอายุทั้งหลาย พระตถาคตเป็นอุตมบุรุษ เป็นบรมบุรุษ ทรงบรรลุธรรมที่ควรบรรลุอย่างยอดเยี่ยม เมื่อจะทรงบัญญัติข้อนั้น ย่อมทรงบัญญัติเว้นจากฐานะ ๔ ประการนี้ คือ

๑. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก ฯลฯ
๔. หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่'

เมื่อข้าพระองค์ตอบอย่างนี้แล้ว อัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นได้กล่าวกับข้าพระองค์ดังนี้ว่า 'ภิกษุรูปนี้คงจักเป็นพระใหม่บวชได้ไม่นาน หรือเป็นพระเถระแต่โง่ไม่ฉลาด' ที่นั้น อัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นกล่าวรุกรานข้าพระองค์ด้วยวาหะว่าเป็นพระใหม่และด้วยวาหะว่าเป็นพระโง่ พวกนั้นลุกจากอาสนะแล้วจากไป

เมื่ออัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นจากไปไม่นาน ข้าพระองค์ได้มีความคิดว่า 'ถ้าพวกอัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นพึงถามปัญหาเกี่ยวกับเรายังขึ้นไป เราจะพยากรณ์แก่อัญญเดียรถียปริพาชกเหล่านั้นอย่างไร จึงจะชื่อว่าพูดตรงตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ ไม่ชื่อว่ากล่าวต่อพระผู้มีพระภาคด้วยคำเท็จ ชื่อว่ากล่าวแก้อย่างสมเหตุสมผล ไม่มีคำกล่าวเช่นนั้นและการคล้อยตามที่จะเป็นเหตุให้ถูกตำหนิได้"

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า "อนุราธะ เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง"

ท่านพระอนุราธะกราบทูลว่า "ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า"

"ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข"

"เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า"

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๔. เถรวรรค ๔. อนุราธสูตร

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะ
พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ...
ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอนัตตาอีกต่อไป”

“อนุราธะ เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เธอพิจารณาเห็นรูปว่า ‘เป็น
ตถาคต’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอพิจารณาเห็นเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณว่า ‘เป็นตถาคต’
หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“อนุราธะ เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เธอพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคต
มีในรูป’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตมีนอกรูป’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

เธอพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตมีในเวทนา ฯลฯ นอกรูปจากเวทนา ฯลฯ ในสัญญา
... ในสังขาร ... นอกรูปจากสังขาร ... ในวิญญาณ’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เธอพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตมีนอกรูปจากวิญญาณ’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

มัชฌิมปิ่นณาสก ๔. เถรวรรค ๕. วักกสิสูตร

“อนุราธะ เธอจะเข้าใจความซอ้นนั้นว่าอย่างไร เธอพิจารณาเห็นรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณว่า ‘เป็นตถาคต’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“อนุราธะ เธอจะเข้าใจความซอ้นนั้นว่าอย่างไร เธอพิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคต นี้ไม่มีรูป’ ... ไม่มีเวทนา... ไม่มีสัญญา ... ไม่มีสังขาร พิจารณาเห็นว่า ‘ตถาคตไม่มีวิญญาณ’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“อนุราธะ แท้จริง เธอจะค้นหาตถาคตโดยจริงโดยแท้ในชั้น ๕ ประการนี้ ในปัจจุบันไม่ได้เลย ควรหรือที่เธอจะตอบว่า ‘ผู้มีอายุทั้งหลาย พระตถาคตเป็น อุดมนรุษ เป็นบรมนรุษ ทรงบรรลุลหรรณที่ควรบรรลุลอย่างยอดเยี่ยม เมื่อจะทรง บัญญัติซอ้นนั้น ย่อมทรงบัญญัติเว้นจากฐานะ ๔ ประการนี้ คือ

๑. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก
๒. หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก
๓. หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก
๔. หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่ หรือ”

“ซอ้นนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ดีละ อนุราธะ ทั้งในกาลก่อนและในบัดนี้ เราย่อมบัญญัติทุกข์และความดับทุกข์เท่านั้น”

อนุราธสูตรที่ ๔ จบ

๕. วักกสิสูตร

ว่าด้วยพระวักกสิ

[๘๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระวักกสิอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก พักอยู่ที่โรงช่างหม้อ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิ่นณาสก ๔. เถรวรรค ๕. วักกสิสูตร

ครั้งนั้น ท่านพระวักกสิเรียกภิกษุผู้ปฏิบัติกุศลทั้งหลายมากล่าวว่า “มาเถิด ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตพระยุคลบาทด้วยเศียรเกล้าตามคำของผมนะ ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุวักกสิอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอถวายอภิวัตพระยุคลบาทของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า’ และขอพวกท่านจงกราบทูลอย่างนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดอาศัยความอนุเคราะห์เสด็จไปเยี่ยมภิกษุวักกสิถึงที่อยู่เถิด”

ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุวักกสิอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอถวายอภิวัตพระยุคลบาทของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า และฝากมากราบทูลอย่างนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดอาศัยความอนุเคราะห์เสด็จไปเยี่ยมภิกษุวักกสิถึงที่อยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ต่อมา พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร ได้เสด็จเข้าไปเยี่ยมท่านพระวักกสิถึงที่อยู่ ท่านพระวักกสิได้เห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกลจึงลุกขึ้นจากเตียง

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระวักกสิดังนี้ว่า “อย่าเลย วักกสิ เธออย่าลุกจากเตียงเลย เราจักนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้วันนี้”

พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้แล้ว ได้ตรัสถามว่า “วักกสิ เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ อาการทุเลาปรากฏ อาการกำเริบไม่ปรากฏหรือ”

ท่านพระวักกสิกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนามีแต่กำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อาการกำเริบปรากฏ อาการทุเลาไม่ปรากฏ พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๔. เถรวรรค ๕. วักกलिสูตร

“วักกलि เธอไม่รำคาญ ไม่ทรมนทรมายบ้างหรือ’

“ความจริง ข้าพระองค์รำคาญ ทรมนทรมายมาก พระพุทธเจ้าข้า’

“วักกलि เธอติเตียนตนเองโดยศีลได้หรือไม่’

“ข้าพระองค์ติเตียนตนเองโดยศีลไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าข้า’

“วักกलि ถ้าเธอติเตียนตนเองโดยศีลไม่ได้แล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอจะรำคาญ
ทรมนทรมายไปทำไม’

“ข้าพระองค์ประสงค์จะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคนานแล้ว แต่ร่างกายของ
ข้าพระองค์ไม่มีกำลังพอที่จะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคได้ พระพุทธเจ้าข้า’

“อย่าเลย วักกलि จะมีประโยชน์อะไรด้วยร่างกายอันเปื่อยเน่าที่เธอเห็นอยู่นี้
ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าเห็นธรรม ความจริง
เมื่อเห็นธรรมก็ชื่อว่าเห็นเรา เมื่อเห็นเราก็นับว่าเห็นธรรม

วักกलि เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง’

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า’

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข’

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า’

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะ
พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า’

“เวทนา สัญญา สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง’

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า’ ฯลฯ

“... นั่นเป็นอึดตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๔. เถรวรรค ๕. วักกสิสูตร

“เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ...
ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป”

ครั้นพระผู้มีพระภาคตรัสสอนท่านพระวักกสิด้วยพระโอวาทนี้แล้วทรงลุกจาก
พุทธอาสน์เสด็จไปทางภูเขาศิขณภูฏ

ลำดับนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจากไปไม่นาน ท่านพระวักกสิได้เรียก
ภิกษุผู้ปฏิบัติวิญญูชนทั้งหลายมากล่าวว่า “มาเถิด ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย จงช่วยอุ้มผม
ขึ้นเตียงแล้วหามไปยังวิหารกาฬสิลาข้างภูเขาอิสิคิลิ ทำไมพระอย่างผมจะพึงสำคัญ
ตนว่าควรมรณภาพในละแวกบ้านเล่า”

ภิกษุผู้ปฏิบัติวิญญูชนเหล่านั้นรับคำแล้วอุ้มท่านพระวักกสิขึ้นเตียง หามไปยังวิหาร
กาฬสิลาข้างภูเขาอิสิคิลิ

ขณะนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ภูเขาศิขณภูฏตลอดคืนและวันที่ยังเหลือ
อยู่นั้น เมื่อราตรี^๑ผ่านไป เทวดา ๒ องค์ มีวรรณะงดงามยิ่งนัก เปล่งรัศมี
ให้สว่างทั่วภูเขาศิขณภูฏ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ยืนอยู่
ณ ที่สมควร ครั้นแล้วเทวดาองค์หนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ พระวักกสิคิดเพื่อหลุดพ้น”

เทวดาอีกองค์หนึ่งได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระวักกสินั้นหลุดพ้น
ดีแล้ว จักหลุดพ้นได้แน่”

เทวดาเหล่านั้นได้กราบทูลดังนี้แล้ว ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาค กระทำ
ประทักษิณแล้ว หายตัวไป ณ ที่นั้นนั่นเอง

ครั้นราตรีนั้นผ่านไป พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า
“มาเถิดภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเข้าไปหาภิกษุวักกสิถึงที่อยู่แล้วบอก
ว่า ‘ท่านวักกสิ ท่านจงฟังพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคและคำของเทวดา ๒ องค์
เมื่อคืนนี้ เมื่อราตรีผ่านไป เทวดา ๒ องค์ มีวรรณะงดงามยิ่งนัก เปล่งรัศมีให้
สว่างทั่วภูเขาศิขณภูฏ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้ว

เชิงอรรถ :

^๑ ราตรี ในที่นี้หมายถึงปฐมยาม (ส.ส.อ. ๑/๑/๑๓, อ.จ.ต.อ. ๒/๑๒๘/๒๖๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๑๖๐ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิ่นณาสก ๔. เถรวรรค ๕. วักกสิสูตร

ยืนอยู่ ณ ที่สมควร ครั้นแล้วเทวดาองค์หนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระวักกสิคิดเพื่อหลุดพ้น’ เทวดาอีกองค์หนึ่งได้กราบทูลว่า
‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระวักกสินั้นหลุดพ้นดีแล้ว จักหลุดพ้นได้แน่’ ทั้งพระผู้มี
พระภาคได้ตรัสถึงท่านว่า ‘อย่ากลัวเลยวักกสิ อย่ากลัวเลยวักกสิ ความตายอัน
ไม่ต่ำช้าจักมีแก่เธอ การทำกาละ (ตาย) จะไม่เลวทราม’

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว เข้าไปหาท่านพระวักกสิถึงที่อยู่แล้ว
ได้บอกว่า “ท่านวักกสิ ท่านจงฟังพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค และคำของเทวดา
๒ องค์เถิด’

ลำดับนั้น ท่านพระวักกสิได้เรียกภิกษุผู้ปฏิบัติทุกขทั้งหลายมากล่าวว่า “มาเถิด
ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย จงช่วยอุ้มผมลงจากเตียง ทำไมพระอย่างผมจะพึงสำคัญตน
ว่าควรนั่งบนอาสนะสูงแล้วฟังคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเล่า’

ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้วก็ช่วยกันอุ้มท่านพระวักกสิลงจากเตียง ภิกษุทั้งหลาย
กล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ เมื่อคืนนี้ เมื่อราตรีผ่านไป เทวดา ๒ องค์ ฯลฯ ยืนอยู่
ณ ที่สมควร ครั้นแล้วเทวดาองค์หนึ่งได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ‘ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ พระวักกสิคิดเพื่อหลุดพ้น’ เทวดาอีกองค์หนึ่งได้กราบทูลว่า
‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระวักกสินั้นหลุดพ้นดีแล้ว จักหลุดพ้นได้แน่’ ทั้งพระผู้มี
พระภาคได้ตรัสถึงท่านว่า ‘อย่ากลัวเลยวักกสิ อย่ากลัวเลยวักกสิ ความตายอัน
ไม่ต่ำช้าจักมีแก่เธอ การทำกาละจะไม่เลวทราม’

ท่านพระวักกสิกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจงถวาย
อภิวัตพระยุคลบาทของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้าตามคำของผมว่า ‘ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุวักกสิอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เธอขอถวายอภิวัต
พระยุคลบาทของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า’ และขอพวกท่านจงกราบทูลอย่างนี้ว่า
‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่เคลือบแคลงรูปที่ไม่เที่ยง ไม่สงสัยว่า ‘สิ่งใด
ไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์’ ไม่สงสัยว่า ‘สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผัน
เป็นธรรมดา ความพอใจ ความกำหนด หรือความรักใคร่ในสิ่งนั้นไม่มีแก่เรา’

ไม่เคลือบแคลงเวทนาที่ไม่เที่ยง ไม่สงสัยว่า ‘สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์’
ไม่สงสัยว่า ‘สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ความพอใจ
ความกำหนด หรือความรักใคร่ในสิ่งนั้นไม่มีแก่เรา’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณเณสาส์ ๔. เถรวรรค ๕. วักกสิสูตร

‘ไม่เคลือบแคลงสัญญาที่ไม่เที่ยง ไม่สงสัยว่า ‘สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์’
ไม่สงสัยว่า ‘สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ความพอใจ
ความกำหนด หรือความรักใคร่ในสิ่งนั้นไม่มีแก่เรา’

‘ไม่เคลือบแคลงสังขารที่ไม่เที่ยง ไม่สงสัยว่า ‘สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์’
ไม่สงสัยว่า ‘สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ความพอใจ
ความกำหนด หรือความรักใคร่ในสิ่งนั้นไม่มีแก่เรา’

‘ไม่เคลือบแคลงวิญญานที่ไม่เที่ยง ไม่สงสัยว่า ‘สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์’
ไม่สงสัยว่า ‘สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ความพอใจ
ความกำหนด หรือความรักใคร่ในสิ่งนั้นไม่มีแก่เรา’

ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้วก็จากไป เมื่อภิกษุเหล่านั้นจากไปไม่นาน ท่านพระ
วักกสิก็ได้นำศีลธรรมมา^๑

ต่อมา ภิกษุเหล่านั้นเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ นั่ง ณ ที่สมควร
แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุวักกสิอาพาธ
ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก เธอขอถวายอภิวัตพระยุคลบาทของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า
และฝากมากราบทูลอย่างนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่เคลือบแคลง
รูปที่ไม่เที่ยง ไม่สงสัยว่า ‘สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์’ ไม่สงสัยว่า ‘สิ่งใดไม่เที่ยง
เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ความพอใจ ความกำหนด หรือความรัก
ใคร่ในสิ่งนั้นไม่มีแก่เรา’

‘ไม่เคลือบแคลงเวทนาที่ไม่เที่ยง ... สัญญา ... สังขาร ... ไม่เคลือบแคลง
วิญญานที่ไม่เที่ยง ไม่สงสัยว่า ‘สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์’ ไม่สงสัยว่า ‘สิ่ง
ใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ความพอใจ ความกำหนด
หรือความรักใคร่ในสิ่งนั้นไม่มีแก่เรา’

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “มาเถิด ภิกษุ
ทั้งหลาย เราจะไปยังวิหารกาฬสิลาข้างภูเขาสิตติ ซึ่ง เป็นสถานที่ที่วักกสิอุบาสก
ได้นำศีลธรรมมา” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว

เชิงอรรถ :

^๑ นำศีลธรรมมา ในที่นี้หมายถึงนำศีลธรรมมาฆ่าตัวตาย คือตัดก้านคอ (ส.ข.อ. ๒/๘๗/๓๔๓, ส.สพ.อ.
๓/๘๗/๒๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๔. เถรวรรค ๖. อัสนชัสสูตร

ต่อมา พระผู้มีพระภาคเสด็จไปยังวิหารกาฬสิลาข้างภูเขาอิสิคิลิพร้อมด้วย
ภิกษุจำนวนมาก ได้ทอดพระเนตรเห็นท่านพระวักกลินอนคอบิตอยู่บนเตียงแต่ไกล
เทียว

สมัยนั้น ปราภูกกลุ่มควนกลุ่มหมอกลอยไปทางทิศตะวันออก ทิศตะวันตก
ทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง และทิศเฉียง ลำดับนั่นเอง พระผู้มี
พระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายมองเห็น
กลุ่มควนกลุ่มหมอกลอยไปทางทิศตะวันออก ฯลฯ และทิศเฉียงหรือไม่”

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “เห็น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย นั้นแลคือมารผู้มีบาป ค้นหาวิญญาณของวักกलिกลบุตรด้วย
คิดว่า ‘วิญญาณของวักกलिกลบุตรสถิตอยู่ที่ไหน’ ภิกษุทั้งหลาย วักกलिกลบุตรไม่
มีวิญญาณสถิตอยู่ ปรีนิพพานแล้ว”

วักกलिสูตรที่ ๕ จบ

๖. อัสนชัสสูตร

ว่าด้วยพระอัสนช

[๘๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้
เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ สมัยนั้น ท่านพระอัสนชอาพาธ ได้รับทุกข์
เป็นไข้หนัก พักอยู่ที่กัสสปการาม

ครั้งนั้น ท่านพระอัสนชเรียกภิกษุผู้ปฏิบัติทั้งหลายมากล่าวว่า “มาเถิด
ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านจงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวาย
อภิวาทพระยุคลบาทด้วยเศียรเกล้าตามคำของผมนะ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ภิกษุอัสนชอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอถวายอภิวาทพระยุคลบาทของ
พระองค์ด้วยเศียรเกล้า และขอพวกท่านจงกราบทูลอย่างนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดอาศัยความอนุเคราะห์เสด็จ
ไปเยี่ยมภิกษุอัสนชถึงที่อยู่เถิด”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๔. เถรวรรค ๖. อัสนชิสูตร

ภิกษุเหล่านั้นรับคำแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุอัสนชิอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก ท่านขอถวายอภิวาทพระยุคลบาทของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า และฝากมากราบทูลอย่างนี้ว่า ‘ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดอาศัยความอนุเคราะห์เสด็จไปเยี่ยม ภิกษุอัสนชิถึงที่อยู่เถิด’”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยดุษณีภาพ

ครั้นในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่หลีกเร้นแล้ว เข้าไปเยี่ยม ท่านพระอัสนชิถึงที่อยู่ ท่านพระอัสนชิได้เห็นพระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาแต่ไกล จึงลุกขึ้นจากเตียง

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระอัสนชิดังนี้ว่า “อย่าเลย อัสนชิ เธออย่าลุกจากเตียงเลย เราจักนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้”

พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนพุทธอาสนะที่ปูลาดไว้แล้ว ได้ตรัสถามว่า “อัสนชิ เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ฯลฯ อากาการทุเลาปรากฏ อากาการกำเริบ ไม่ปรากฏหรือ”

ท่านพระอัสนชิกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนามีแต่กำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อากาการกำเริบปรากฏ อากาการทุเลาไม่ปรากฏ พระพุทธเจ้าข้า”

“อัสนชิ เธอไม่รำคาญ ไม่ทรมนทรมายบ้างหรือ”

“ความจริง ข้าพระองค์รำคาญ ทรมนทรมายมาก พระพุทธเจ้าข้า”

“อัสนชิ เธอติเตียนตนเองโดยศีลได้หรือไม่”

“ข้าพระองค์ติเตียนตนเองโดยศีลไม่ได้เลย พระพุทธเจ้าข้า”

“อัสนชิ ถ้าเธอติเตียนตนเองโดยศีลไม่ได้แล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอจะรำคาญ ทรมนทรมายไปทำไม”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๔. เถรวรรค ๖. อัสนชิสสูตร

“เมื่อก่อน ข้าพระองค์ระงับกายสังขาร (ลมหายใจเข้าออก) บรรเทาความ
ป่วยไข้อยู่จึงไม่ได้สมาธิ เมื่อข้าพระองค์ไม่ได้สมาธิจึงคิดอย่างนี้ว่า ‘เรายังไม่เสื่อม
จากสมาธินั้นหรือ’ พระพุทธเจ้าข้า”

“อัสนชิ สมณพราหมณ์ทั้งหลายที่มีสมาธิเป็นแก่นสาร มีสมาธิเป็นคุณแห่ง
สมณะ เมื่อไม่ได้สมาธินั้นจึงคิดว่า ‘เรายังไม่เสื่อมจากสมาธินั้นหรือ’

อัสนชิ เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“วิญญูณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ...
ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป

ถ้าอริยสาวกนั้นเสวยสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า ‘สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง’ รู้ชัดว่า
‘ไม่น่าหมกมุ่น’ รู้ชัดว่า ‘ไม่น่าเพลิดเพลิน’ ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา ก็รู้ชัดว่า
‘ทุกขเวทนานั้นไม่เที่ยง’ รู้ชัดว่า ‘ไม่น่าหมกมุ่น’ รู้ชัดว่า ‘ไม่น่าเพลิดเพลิน’ ถ้า
เธอเสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า ‘อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง’ ฯลฯ รู้ชัดว่า
‘ไม่น่าเพลิดเพลิน’

ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก (กิเลส) เสวยสุขเวทนานั้น ถ้าเธอ
เสวยทุกขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก (กิเลส) เสวยทุกขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวย
อทุกขมสุขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก (กิเลส) เสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น

ถ้าอริยสาวกนั้นเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยเวทนามีกาย
เป็นที่สุด’ ถ้าอริยสาวกเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยเวทนามี
ชีวิตเป็นที่สุด’ หลังจากตายไปก็รู้ชัดว่า ‘ความเสวยอารมณ์ทั้งปวงไม่น่าเพลิดเพลิน
จักเย็นในโลกนี้ทีเดียว’

อัสนชิ เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ ตะเกียงน้ำมันจึงติดอยู่ได้ เพราะลื่นน้ำมัน
และไส้ ตะเกียงน้ำมันนั้นจึงหมดเชื้อดับไป แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๔. เถรวรรค ๗. เขมกสูตร

เมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สด ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สด’ เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สด ก็รู้ชัดว่า ‘เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สด’ หลังจากตายไป ก็รู้ชัดว่า ‘ความเสวยอารมณ์ทั้งปวงไม่เนาเปลิดเปล็น จักเย็นในโลกนี้ทีเดียว’^๑

อัสสขีสูตรที่ ๖ จบ

๗. เขมกสูตร

ว่าด้วยพระเขมกะ

[๘๙] สมัยหนึ่ง พระเถระจำนวนมากอยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี สมัยนั้น ท่านพระเขมกะอาพาธ ได้รับทุกข์ เป็นไข้หนัก พักอยู่ที่พทริการาม ครั้นในเวลาเย็น พระเถระทั้งหลายออกจากที่หลีกเร้นแล้ว เรียกท่านพระทาสกะมากล่าวว่า “มาเถิด ท่านทาสกะ ท่านจงเข้าไปหาภิกษุเขมกะถึงที่อยู่แล้ว บอกว่า ‘ท่านเขมกะ พระเถระทั้งหลายถามถึงท่านว่า ‘เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ อาการทุเลาปรากฏ อาการกำเริบไม่ปรากฏหรือ’”

ท่านพระทาสกะรับคำแล้วเข้าไปหาท่านพระเขมกะถึงที่อยู่ได้กล่าวว่า ‘ท่านเขมกะ พระเถระทั้งหลายถามถึงท่านว่า ‘เธอยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ ทุกขเวทนาทุเลาลง ไม่กำเริบขึ้นหรือ อาการทุเลาปรากฏ อาการกำเริบไม่ปรากฏหรือ’”

ท่านพระเขมกะตอบว่า ‘ท่านผู้มีอายุ ผมไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนามีแต่กำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อาการกำเริบปรากฏ อาการทุเลาไม่ปรากฏ’

ครั้งนั้น ท่านพระทาสกะเข้าไปหาพระเถระทั้งหลายถึงที่อยู่แล้วเรียนว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเขมกะกล่าวว่า ‘ผมไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนามีแต่กำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อาการกำเริบปรากฏ อาการทุเลาไม่ปรากฏ’”

“มาเถิด ท่านทาสกะ ท่านจงเข้าไปหาภิกษุเขมกะถึงที่อยู่แล้วบอก ว่า ‘ท่านเขมกะ พระเถระทั้งหลายฝากมาถามว่า ‘ท่านผู้มีอายุ อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว ได้แก่

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ (แปล) ๑๘/๒๕๕/๒๗๙

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๔. เถรวรรค ๗. เขมกสูตร

๑. รูปปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือรูป)
๒. เวทูปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือเวทนา)
๓. สัญญูปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือสัญญา)
๔. สังขารูปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือสังขาร)
๕. วิญญาณูปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือวิญญาณ)

ท่านเขมกะพิจารณาเห็นอัตตา หรือสิ่งที่เนื่องด้วยอัตตาอะไร ๆ ในอุปาทาน-
ชั้น ๕ ประการนี้”

ท่านพระทาสกะรับคำแล้วเข้าไปหาท่านพระเขมกะถึงที่อยู่ ฯลฯ ท่านเขมกะ
พระเถระทั้งหลายฝากมาถามว่า ‘ท่านผู้มีอายุ อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้
ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว ได้แก่

๑. รูปปาทานชั้น ฯลฯ	๕. วิญญาณูปาทานชั้น

ท่านเขมกะพิจารณาเห็นอัตตา หรือสิ่งที่เนื่องด้วยอัตตาอะไร ๆ ในอุปาทาน-
ชั้น ๕ ประการนี้’

“ท่านผู้มีอายุ อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว
ได้แก่

๑. รูปปาทานชั้น ฯลฯ	๕. วิญญาณูปาทานชั้น

ผมไม่พิจารณาเห็นอัตตา หรือสิ่งที่เนื่องด้วยอัตตาอะไร ๆ ในอุปาทานชั้น ๕
ประการนี้เลย”

ครั้งนั้น ท่านพระทาสกะเข้าไปหาพระเถระทั้งหลายถึงที่อยู่แล้วเรียนว่า
“ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเขมกะกล่าวว่า ‘อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ที่
พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว ได้แก่

๑. รูปปาทานชั้น ฯลฯ	๕. วิญญาณูปาทานชั้น

ผมไม่พิจารณาเห็นอัตตา หรือสิ่งที่เนื่องด้วยอัตตาอะไร ๆ ในอุปาทานชั้น ๕
ประการนี้เลย”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๔. เถรวรรค ๗. เขมกสูตร

“มาเถิด ท่านทาสกะ ท่านจงเข้าไปหาภิกษุเขมกะถึงที่อยู่แล้วบอกว่า ‘ท่านเขมกะ พระเถระทั้งหลายฝากมาถามว่า ‘อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว ได้แก่

๑. รูปุปาทานขันธ ฯลฯ

๕. วิญญาณุปาทานขันธ

ทราบว่ หากท่านเขมกะไม่พิจารณาเห็นอัตตา หรือสิ่งที่เนื่องด้วยอัตตาอะไร ๆ ในอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้เลย ถ้าเช่นนั้น ท่านเขมกะก็เป็นพระอรหันตชินาสพ”

ท่านพระทาสกะรับคำแล้วเข้าไปหาท่านพระเขมกะถึงที่อยู่ ฯลฯ ท่านเขมกะพระเถระทั้งหลายฝากมาถามว่า ‘อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว ได้แก่

๑. รูปุปาทานขันธ ฯลฯ

๕. วิญญาณุปาทานขันธ

ทราบว่ หากท่านเขมกะไม่พิจารณาเห็นอัตตา หรือสิ่งที่เนื่องด้วยอัตตาอะไร ๆ ในอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้เลย ถ้าเช่นนั้น ท่านเขมกะก็เป็นพระอรหันตชินาสพ”

“ท่านผู้มีอายุ อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว ได้แก่

๑. รูปุปาทานขันธ ฯลฯ

๕. วิญญาณุปาทานขันธ

ผมไม่พิจารณาเห็นอัตตา หรือสิ่งที่เนื่องด้วยอัตตาอะไร ๆ ในอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ และผมก็ไม่ได้เป็นพระอรหันตชินาสพ แต่ผมเข้าใจว่า ‘เรามี’ ในอุปาทานขันธ ๕ ประการ และผมก็ไม่ได้พิจารณาเห็นว่า ‘เราเป็นอย่างนี้”

ครั้งนั้น ท่านพระทาสกะเข้าไปหาพระเถระทั้งหลายถึงที่อยู่แล้วเรียนว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเขมกะกล่าวว่า ‘อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้แล้ว ได้แก่

๑. รูปุปาทานขันธ ฯลฯ

๕. วิญญาณุปาทานขันธ

ผมไม่พิจารณาเห็นอัตตา หรือสิ่งที่เนื่องด้วยอัตตาอะไร ๆ ในอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้เลย และผมก็ไม่ได้เป็นพระอรหันตชินาสพ แต่ผมเข้าใจว่า ‘เรามี’ ในอุปาทานขันธ ๕ ประการ และผมก็ไม่ได้พิจารณาเห็นว่า ‘เราเป็นอย่างนี้”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๔. เถรวรรค ๗. เขมกสูตร

“มาเถิด ท่านทาสกะ ท่านจงเข้าไปหาภิกษุเขมกะถึงที่อยู่แล้วบอกว่า ‘ท่านเขมกะ พระเถระทั้งหลายฝากมาถามว่า ‘คำที่ท่านกล่าวว่า ‘เรามี’ นั่นคืออย่างไร ท่านกล่าวว่า ‘เรามีรูป’ กล่าวว่า ‘เรามีนอกจากรูป’ ท่านกล่าวว่า ‘เรามีเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... ท่านกล่าวว่า ‘เรามีวิญญาณ’ กล่าวว่า ‘เรามีนอกจากวิญญาณ’ ท่านเขมกะ คำที่ท่านกล่าวว่า ‘เรามี’ นั่นคืออย่างไร”

ท่านพระทาสกะรับคำแล้วเข้าไปหาท่านพระเขมกะถึงที่อยู่ได้กล่าวว่า ‘ท่านเขมกะ พระเถระทั้งหลายฝากมาถามว่า ‘คำที่ท่านกล่าวว่า ‘เรามี’ นั่นคืออย่างไร ท่านกล่าวว่า ‘เรามีรูป’ กล่าวว่า ‘เรามีนอกจากรูป’ ท่านกล่าวว่า ‘เรามีเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... ท่านกล่าวว่า ‘เรามีวิญญาณ’ กล่าวว่า ‘เรามีนอกจากวิญญาณ’ ท่านเขมกะ คำที่ท่านกล่าวว่า ‘เรามี’ นั่นคืออย่างไร”

“พอที่เถิด ท่านทาสกะ การเดินไปเดินมาบ่อย ๆ นี้จะมีประโยชน์อะไร ท่านจงหยิบไม้เท้ามา ผมจักเข้าไปหาพระเถระทั้งหลายเอง”

ลำดับนั้น ท่านพระเขมกะยืนไม้เท้าเข้าไปหาพระเถระทั้งหลายถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ครั้นแล้ว พระเถระทั้งหลายได้ถามว่า “ท่านเขมกะ คำที่ท่านกล่าวว่า ‘เรามี’ นั่นคืออย่างไร ท่านกล่าวว่า ‘เรามีรูป’ กล่าวว่า ‘เรามีนอกจากรูป’ ท่านกล่าวว่า ‘เรามีเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... ท่านกล่าวว่า ‘เรามีวิญญาณ’ กล่าวว่า ‘เรามีนอกจากวิญญาณ’ ท่านเขมกะ คำที่ท่านกล่าวว่า ‘เรามี’ นั่นคืออย่างไร”

“ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ผมไม่ได้กล่าวว่า ‘เรามีรูป’ ทั้งไม่ได้กล่าวว่า ‘เรามีนอกจากรูป’ ผมไม่ได้กล่าวว่า ‘เรามีเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ’ ทั้งไม่ได้กล่าวว่า ‘เรามีนอกจากวิญญาณ’ แต่ผมเข้าใจว่า ‘เรามี’ ในอุปาทานขันธ ๕ ประการ และผมก็ไม่ได้พิจารณาเห็นว่า ‘เราเป็นอย่างนี้’

ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เปรียบเหมือนกลิ้งดอกอุบลก็ดี ดอกปทุมก็ดี ดอกบุณฑริกก็ดี ผู้ที่กล่าวว่า ‘กลิ้งของใบ’ ว่า ‘กลิ้งของสี’ หรือว่า ‘กลิ้งของเกสร’ อย่างนี้ ชื่อว่ากล่าวถูกต้องหรือ”

“ไม่ถูกต้อง ท่านผู้มีอายุ”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๔. เถรวรรค ๗. เขมกสูตร

“ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อจะตอบให้ถูกต้อง ควรตอบอย่างไร”

“ท่านผู้มีอายุ เมื่อจะตอบให้ถูกต้อง ควรตอบว่า ‘กลิ้งของดอก’”

“ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ผมไม่ได้กล่าวว่า ‘เรามีรูป’ ทั้งไม่ได้กล่าวว่า ‘เรามีนอกจากรูป’ ผมไม่ได้กล่าวว่า ‘เรามีเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณ’ ทั้งไม่ได้กล่าวว่า ‘เรามีนอกจากวิญญาณ’ แต่ผมเข้าใจว่า ‘เรามี’ ในอุปาทานขันธ ๕ ประการ และผมก็ไม่ได้พิจารณาเห็นว่า ‘เราเป็นอย่างนี้’

โอรัมภาคียสังโยชน (สังโยชนเบื้องต้น) ๕ ประการพระอริยสาวกจะได้แล้วก็จริง แต่ท่านก็ยังถอนมานะ จันตะ และอนุสัยอย่างละเอียดในอุปาทานขันธ ๕ ประการว่า ‘เรามี’ ไม่ได้ ต่อมา ท่านพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในอุปาทานขันธ ๕ ประการว่า ‘รูปเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งรูปเป็นอย่างนี้ เวทนาเป็นอย่างนี้ ... สัญญาเป็นอย่างนี้ ... สังขารเป็นอย่างนี้ ... วิญญาณเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งวิญญาณเป็นอย่างนี้’ เมื่อท่านพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้ อยู่ ถึงแม้ท่านจะยังถอนมานะ จันตะ และอนุสัยอย่างละเอียดในอุปาทานขันธ ๕ ประการว่า ‘เรามี’ ไม่ได้ แต่มานะ จันตะ และอนุสัยก็ถูกเพิกถอนขึ้นได้

ผ้าสกปรกเปื้อนมลทิน เจ้าของผ้ามอบผ้านั้นให้แก่ช่างซักผ้า ช่างซักผ้าซักผ้านั้นในน้ำต่างเกลือ น้ำต่างขี้เถา หรือในโคลมัยแล้ว ซักในน้ำสะอาด ผ้านั้นสะอาดก็จริง แต่ผ้านั้นก็ยังไม่หมดกลิ้งน้ำต่างเกลือ กลิ้งน้ำต่างขี้เถา หรือกลิ้งโคลมัยที่ติดอยู่ ช่างซักผ้ามอบผ้านั้นคืนให้เจ้าของไป เจ้าของเก็บผ้านั้นใส่ไว้ในหีบอบด้วยกลิ้ง แม้ผ้านั้นจะยังไม่หมดกลิ้งน้ำต่างเกลือ กลิ้งน้ำต่างขี้เถา หรือกลิ้งโคลมัยที่ติดอยู่ แต่กลิ้งนั้นก็หายไป แม้จันใด ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้อนี้ก็จันนั้นเหมือนกัน สังโยชนเบื้องต้น ๕ ประการ พระอริยสาวกจะได้แล้วก็จริง แต่ท่านก็ยังถอนมานะ จันตะ และอนุสัยอย่างละเอียดในอุปาทานขันธ ๕ ประการว่า ‘เรามี’ ไม่ได้ ต่อมา ท่านพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในอุปาทานขันธ ๕ ประการว่า ‘รูปเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นอย่างนี้ ความดับ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๔. เถรวรรค ๘. จันนสูตร

แห่งรูปเป็นอย่างนี้ เวทนาเป็นอย่างนี้ ... สัญญาเป็นอย่างนี้ ... สังขารเป็นอย่างนี้ ... วิญญาณเป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นอย่างนี้ ความดับแห่งวิญญาณเป็นอย่างนี้' เมื่อท่านพิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปในอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้อยู่ ถึงแม้ท่านจะยังถอนมานะ จันตะ และอนุสัยอย่างละเอียดในอุปาทานชั้น ๕ ประการว่า 'เรามี' ไม่ได้ แต่มานะ จันตะ และอนุสัยก็ถูกเพิกถอนขึ้นได้"

เมื่อท่านพระเชมกะกล่าวอย่างนี้แล้ว พระเถระทั้งหลายได้กล่าวว่า "พวกผมไม่ได้ถามมุ่งเบียดเบียนท่านเลย แต่ท่านเชมกะสามารถบอก แสดง บัญญัติ กำหนดเปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย ซึ่งคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นโดยพิสดารตามที่ท่านบอก แสดง บัญญัติ กำหนดเปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายแล้วโดยพิสดาร"

ท่านพระเชมกะได้กล่าวอย่างนี้แล้ว พระเถระทั้งหลายมีใจยินดี ต่างชื่นชมภาษิตของท่านเชมกะ ก็เมื่อท่านพระเชมกะกล่าวเวैयाกรณภาษิตนี้อยู่ จิตของพระเถระประมาณ ๖๐ รูปและของท่านพระเชมกะ ก็หลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น

เชมกสูตรที่ ๗ จบ

๘. จันนสูตร

ว่าด้วยพระจันนะ

[๙๐] สมัยหนึ่ง พระเถระจำนวนมากอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ครั้นในเวลาเย็น ท่านพระจันนะออกจากที่หลีกเร้นแล้ว ถือลูกตาลเดินเข้าออกวิหารกล่าวว่า "ขอท่านทั้งหลาย จงตั้งเดือน พร่ำสอน แสดงธรรมีกถาแก่ผม พอที่ผมจะเห็นธรรมได้"

เมื่อท่านพระจันนะกล่าวอย่างนี้แล้ว พระเถระทั้งหลายได้กล่าวกับท่านว่า "ท่านจันนะ รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง รูปเป็นอนัตตา เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นอนัตตา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา"

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๔. เถรวรรค ๘. ฉันทสูตร

ลำดับนั้น ท่านพระฉันทะได้มีความคิดว่า “แม้เราก็มีความคิดว่า ‘รูปไม่เที่ยง เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณไม่เที่ยง รูปเป็นอนัตตา เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นอนัตตา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา’ ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ จิตของเราไม่แล่นไป ไม่เลื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในธรรมเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง เป็นที่สละอุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นตัณหา เป็นที่สํารอกราคะ เป็นที่ดับ(ทุกข์) เป็นที่ดับ(ตัณหา) ความสะดุ้งกลัว และอุปาทานก็เกิดขึ้น ใจจึงท้อถอย เมื่อเป็นเช่นนี้ อะไรเล่าเป็นอัตตาของเรา แต่ความคิดอย่างนี้ย่อมไม่มีแก่ผู้เห็นธรรม ใครเล่าจะแสดงธรรมแก่เรา พอที่เราจะเห็นธรรมได้”

ลำดับนั้น ท่านพระฉันทะได้มีความคิดต่อไปว่า “ท่านอานนท์นี่อยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ซึ่งพระศาสดาทรงสรรเสริญและเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้เป็นวิญญูชนกียกย่อง จะสามารถแสดงธรรมแก่เรา พอที่เราจะเห็นธรรมได้อันหนึ่ง เราก็คมีความคุ้นเคยในท่านอานนท์มาก ทางที่ดี เราควรเข้าไปหาท่านอานนท์ถึงที่อยู่”

ต่อมา ท่านพระฉันทะเก็บงำเสนาสนะแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงโขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้กล่าวว่า

“ท่านอานนท์ สมัยหนึ่ง ผมอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ครั้งในเวลาเย็น ผมออกจากที่หิลีกเร้น ถือลูกตาลเดินเข้าออกวิหารได้กล่าวว่า ‘ขอท่านทั้งหลาย จงดักเตือน พร่ำสอน แสดงธรรมีกถาแก่ผม พอที่ผมจะเห็นธรรมได้’ เมื่อผมกล่าวอย่างนี้แล้ว พระเถระทั้งหลายได้กล่าวว่า ‘ฉันทะ รูปไม่เที่ยง เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณไม่เที่ยง รูปเป็นอนัตตา ฯลฯ วิญญาณเป็นอนัตตา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา’

ท่านผู้มีอายุ ผมได้มีความคิดว่า ‘แม้เราก็มีความคิดว่า ‘รูปไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง รูปเป็นอนัตตา เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นอนัตตา สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา’ ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ จิต

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก ๔. เถรวรรค ๘. ฉันทสูตร

ของเราไม่แล่นไป ไม่เสื่อมใส ไม่ตั้งอยู่ ไม่น้อมไปในธรรมเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง เป็นที่สละอุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นตัณหา เป็นที่สารถราคะ เป็นที่ดับ(ทุกข์) เป็นที่ดับ (ตัณหา) ความสะดุ้งกลัวและอุปาทานก็เกิดขึ้น ใจจึงท้อถอย เมื่อเป็นเช่นนี้ อะไรเล่าเป็น อัตตาของเรา แต่ความคิดอย่างนี้ย่อมไม่มีแก่ผู้เห็นธรรม ใครเล่าจะแสดงธรรม แก่เรา พอที่เราจะเห็นธรรมได้'

ท่านผู้มีอายุ ผมได้มีความคิดต่อไปว่า 'ท่านอานนทนี่อยู่ ณ โขสิตาราม เขตกรุงโกสัมพี ซึ่งพระศาสดาทรงสรรเสริญและเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้เป็น วิญญูชนก็ยกย่อง จะสามารถแสดงธรรมแก่เรา พอที่เราจะเห็นธรรมได้ อนึ่ง เรา ก็มีความคุ้นเคยในท่านอานนทนี่มาก ทางที่ดี เราควรเข้าไปหาท่านอานนทนี่ถึงที่อยู่' ขอท่านอานนทนี่จงตั้งเตือน พร่ำสอน แสดงธรรมมีกถาแก่ผม พอที่ผมจะเห็นธรรม 'ได้เกิด'

ท่านพระอานนทกล่าวว่า "แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น ผมก็พอใจยินดีกับท่านฉันทะ ท่านฉันทะได้ทำความเห็นให้ชัดแจ้ง ทำลายความตื้อตึงแล้ว ท่านฉันทะ ท่านจงเงี้ยว โสดลง ท่านสมควรจะรู้ธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง"

ลำดับนั้น ปิติและปราโมทย์อย่างยิ่ง ได้เกิดขึ้นแก่ท่านพระฉันทะด้วยเหตุ เพียงเท่านั้นว่า "เราสมควรจะรู้ธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง"

ท่านพระอานนทกล่าวว่า "ท่านฉันทะ ผมได้สดับคำนี้มาเฉพาะพระพักตร์ ของพระผู้มีพระภาคผู้ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายว่า 'กัจจานะ โดยมาก โลกนี้ อาศัยที่สุด ๒ อย่าง คือ (๑) ความมี (๒) ความไม่มี

ก็เมื่อบุคคลเห็นความเกิดขึ้นของโลกด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง ความไม่มีในโลกก็ไม่มี เมื่อบุคคลเห็นความดับของโลกด้วยปัญญาอันชอบตาม ความเป็นจริง ความมีในโลกก็ไม่มี

กัจจานะ โดยมาก โลกนี้พัวพันอยู่ด้วยอุบายและความยึดมั่นอันเป็นเหตุ ถือมั่น แต่อริยสาวกนี้ไม่เข้าไปยึดมั่นอุบายและความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้ง มั่นถือนั่นและนอนเนื่องว่า 'อัตตาของเรา' ไม่เคลือบแคลง ไม่สงสัยว่า 'ทุกข์นั้น แลเมื่อเกิดย่อมเกิดขึ้น ทุกข์เมื่อดับย่อมดับไป' อริยสาวกนั้นมีญาณหยั่งรู้ในเรื่อง นี้โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นเลย

พระสูตรต้นตปีฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปิ่นณาสก ๔. เถรวรรค ๙. ราหุลสูตร

กัจจานะ ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ จัดว่าเป็นสัมมาทิฏฐิ

กัจจานะ ที่สุดอย่างที ๑ นี้ คือ สิ่งทั้งปวงมีอยู่ ที่สุดอย่างที ๒ นี้ คือ สิ่งทั้งปวงไม่มี ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุดทั้ง ๒ นี้แสดงธรรมโดยสายกลางว่า ‘เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้มิได้ด้วยประการอย่างนี้ เพราะอวิชชานั้นแลดับ ไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้มิได้ด้วยประการอย่างนี้’

ท่านพระฉันทะกล่าวว่า “ท่านอานนท์ ข้อที่เพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้เช่น กับท่านเป็นผู้อนุเคราะห์ มุ่งประโยชน์ ว่ากล่าว พร่ำสอน ย่อมเป็นอย่างนั้น และเพราะได้ฟังธรรมเทศานี้ของท่านอานนท์ ผมจึงได้บรรลุธรรม”

ฉันทสูตรที่ ๘ จบ

๙. ราหุลสูตร

ว่าด้วยพระราหุล

[๙๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระราหุลเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาท แล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างไร จึงจะไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัยในกายที่มี วิญญาณนี้ และในนิมิตทั้งปวงในภายนอก”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราหุล รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม บุคคลเห็นรูปทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก ๔. เถรวรรค ๑๐. ทุตยราหุลสูตร

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก ฯลฯ บุคคลเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ราหุล เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ จึงจะไม่มัวหังการ มมังการ และมานานุสัยในกายที่มีวิญญาณนี้ และในนิมิตทั้งปวงในภายนอก”

ราหุลสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุตยราหุลสูตร

ว่าด้วยพระราหุล สูตรที่ ๒

[๙๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระราหุลนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างไร ใจจึงจะปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสัยในกายที่มีวิญญาณนี้ และในนิมิตทั้งปวงในภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบระงับหลุดพ้นดีแล้ว”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราหุล รู้อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด ฯลฯ ไกลหรือใกล้ก็ตาม บุคคลเห็นรูปทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะไม่ถือมั่น

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม บุคคลเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะไม่ถือมั่น

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นตสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๔. เถรวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ราหุล เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ ใจจึงจะปราศจากอหังการ มมังการ และ
มานานุสัยในกายที่มีวิญญูณนี้ และในนิมิตทั้งปวงในภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี
สงบระงับ หลุดพ้นดีแล้ว”

ทุดิยราหุลสูตรที่ ๑๐ จบ

เถรวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อานันทสูตร	๒. ติสสสูตร
๓. ยมกสูตร	๔. อนุราธสูตร
๕. วักกสิสูตร	๖. อัสนชิสูตร
๗. เขมกสูตร	๘. จันนสูตร
๙. ราหุลสูตร	๑๐. ทุดิยราหุลสูตร

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๕. ปุปพวรรค ๑. นทีสูตร

๕. ปุปพวรรค

หมวดว่าด้วยอุปมาด้วยดอกไม้

๑. นทีสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยแม่น้ำ

[๙๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย แม่น้ำไหลลงจากภูเขา พัด(หญ้า ใบไม้ และท่อนไม้เป็นต้น)ไปในภายใต้ ไหลไปไกล มีกระแสเชี่ยว ที่ฝั่งทั้ง ๒ ของแม่น้ำนั้น ถ้าแม่ต้นเลาทั้งหลายพึงเกิด ต้นเลาเหล่านั้นก็จะลู่ไปตามแม่น้ำนั้น ถ้าแม่หญาคาทั้งหลายพึงเกิด หญาคาเหล่านั้นก็จะลู่ไปตามแม่น้ำนั้น ถ้าแม่หญามุงกระต่ายทั้งหลายพึงเกิด หญามุงกระต่ายเหล่านั้นก็จะลู่ไปตามแม่น้ำนั้น ถ้าแม่หญาคมบางทั้งหลายพึงเกิด หญาคมบางเหล่านั้นก็จะลู่ไปตามแม่น้ำนั้น ถ้าต้นไม้ทั้งหลายพึงเกิด ต้นไม้เหล่านั้นก็จะลู่ไปตามแม่น้ำนั้น บุรุษถูกกระแสพัดไปอยู่ ถ้าพึงจับต้นเลา ต้นเลาก็จะหลุดไป เขาพึงถึงความพินาศ เพราะต้นเลานั้นหลุดไป ถ้าพึงจับหญาคา หญามุงกระต่าย หญาคมบาง หรือต้นไม้ หญาคาเป็นต้นเหล่านั้น ก็พึงหลุดไป เขาพึงถึงความพินาศ เพราะหญาคาเป็นต้นนั้นหลุดไป แม่น้ำใน

ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับก็ฉันทันเหมือนกัน ไม่ได้เห็นพระอริยะ ไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในรูป รูปของเขานั้นย่อยยับไป เขาก็ถึงความพินาศ เพราะรูปนั้นย่อยยับไป

พิจารณาเห็นเวทนา ... สัญญา ... สังขาร ...

พิจารณาเห็นวิญญานโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีวิญญาน พิจารณาเห็นวิญญานในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาน วิญญานของเขานั้นย่อยยับไป เขาก็ถึงความพินาศ เพราะวิญญานนั้นย่อยยับไป

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๕. ปุปผวรรค ๒. ปุปผสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

นทีสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปุปผสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยดอกไม้

[๙๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ณ ที่นั้นแล ฯลฯ “ภิกษุทั้งหลาย เราไม่ขัดแย้งกับโลก แต่โลกขัดแย้งกับเรา
ผู้กล่าวเป็นธรรมไม่ขัดแย้งกับใคร ๆ ในโลก สิ่งใดที่บังเกิดขึ้นในโลกสมมติว่าไม่มี แม่
เราก็กล่าวสิ่งนั้นว่า ‘ไม่มี’ สิ่งใดที่บังเกิดขึ้นในโลกสมมติว่ามี แม่เราก็กล่าวสิ่งนั้นว่า ‘มี’
ก็อะไรเล่าชื่อว่าสิ่งที่บังเกิดขึ้นในโลกสมมติว่าไม่มี เราก็กล่าวว่า ‘ไม่มี’
คือ รูปที่เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร ที่บังเกิดขึ้นในโลกสมมติว่าไม่มี
แม่เราก็กล่าวรูปนั้นว่า ‘ไม่มี’

เวทนา ...

สัญญา ...

สังขาร ...

วิญญาณที่เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร ที่บังเกิดขึ้นในโลกสมมติว่าไม่มี
แม่เราก็กล่าววิญญาณนั้นว่า ‘ไม่มี’

นี้แลชื่อว่าสิ่งที่บังเกิดขึ้นในโลกสมมติว่าไม่มี แม่เราก็กล่าวว่า ‘ไม่มี’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณเณสก์ ๕. ปุปผวรรค ๒. ปุปผสูตร

อะไรเล่าชื่อว่าสิ่งที่บัณฑิตในโลกสมมติว่ามี เราก็กล่าวว่า ‘มี’
คือ รูปที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ผันแปร ที่บัณฑิตในโลกสมมติว่ามี แม่เราก็
กล่าวรูปนั้นว่า ‘มี’

เวทนา ...

สัญญา ...

สังขาร ...

วิญญาณที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ผันแปร ที่บัณฑิตในโลกสมมติว่ามี แม่เราก็
กล่าววิญญาณนั้นว่า ‘มี’

นี้แลชื่อว่าสิ่งที่บัณฑิตในโลกสมมติว่ามี แม่เราก็กล่าวว่า ‘มี’

โลกธรรม^๑มีอยู่ในโลก ตถาคตตรัสรู้ รู้แจ้งโลกธรรมนั้นแล้ว จึงบอก^๒ แสดง^๓
บัญญัติ^๔ กำหนด^๕ เปิดเผย^๖ จำแนก^๗ ทำให้ง่าย^๘

**ก็อะไรเล่าชื่อว่าโลกธรรมในโลก ที่ตถาคตตรัสรู้ รู้แจ้งแล้ว จึงบอก แสดง
บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย**

คือ รูปจัดเป็นโลกธรรมในโลก ที่ตถาคตตรัสรู้ ฯลฯ ทำให้ง่าย

บุคคลใด เมื่อตถาคตบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก
ทำให้ง่ายอยู่อย่างนี้ ยังไม่รู้ ไม่เห็น เราจะทำอะไรกับบุคคลผู้โง่เขลา เป็นปุถุชน
คนบอด ไม่มีดวงตา ไม่รู้ ไม่เห็นนั้นได้

เชิงอรรถ :

^๑ **โลกธรรม** ในที่นี้หมายถึงขันธ ๕ ประการ (คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ) (ส.ข.อ.
๒/๙๔/๓๔๘)

^๒ **บอก** หมายถึงกล่าวคำเริ่มต้น แสดงคำเริ่มต้น (อง.จตุกก.ฐีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)

^๓ **แสดง** หมายถึงการให้อุทเทส (คำเริ่มต้น) จบลง (อง.จตุกก.ฐีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)

^๔ **บัญญัติ** หมายถึงประกาศให้รู้ถึงเนื้อความตามที่ตั้งอุทเทสไว้โดยประการต่าง ๆ ตามที่ยกแสดงไว้
(อง.จตุกก.ฐีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)

^๕ **กำหนด** หมายถึงการให้เนื้อความนั้นดำเนินไปโดยประการต่าง ๆ (อง.จตุกก.ฐีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)

^๖ **เปิดเผย** หมายถึงการชี้แจงเนื้อความตามที่ตั้งอุทเทสไว้ โดยการวกกลับมาอธิบายซ้ำอีก (อง.จตุกก.ฐีกา
๒/๑๗๒/๔๓๕)

^๗ **จำแนก** หมายถึงการจำแนกประเด็นที่เปิดแล้ว (อง.จตุกก.ฐีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)

^๘ **ทำให้ง่าย** หมายถึงการแสดงประเด็นที่จำแนกไว้ให้ชัดเจนด้วยการชี้เหตุและยกอุทาหรณ์ต่าง ๆ มาประกอบ
(อง.จตุกก.ฐีกา ๒/๑๗๒/๔๓๕)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก ๕. ปุปผวรรค ๓. เณรปิณฑุมสูตร

เวทนา ...

สัญญา ...

สังขาร ...

วิญญานจัดเป็นโลกธรรมในโลกที่ตถาคตตรัสรู้ รู้แจ้งแล้ว จึงบอก แสดง
บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย

บุคคลใด เมื่อตถาคตบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก
ทำให้ง่ายอยู่อย่างนี้ ยังไม่รู้ ไม่เห็น เราจะทำอะไรกับบุคคลผู้โง่เขลา เป็นปุถุชน
คนบอด ไม่มีดวงตา ไม่รู้ ไม่เห็นนั้นได้

ภิกษุทั้งหลาย ดอกอุบลก็ดี ดอกปทุมก็ดี ดอกบุณฑริกก็ดี เกิดในน้ำ
เจริญในน้ำ โพล่พ้นน้ำแล้วตั้งอยู่ แต่ไม่ติดน้ำ แม้ฉันทตถาคตก็ฉันทนั้นเหมือนกัน
เกิดในโลก เจริญในโลก ครอบงำโลกอยู่ แต่ไม่ติดโลก”

ปุปผสูตรที่ ๒ จบ

๓. เณรปิณฑุมสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยกลุ่มฟองน้ำ

[๙๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ฝั่งแม่น้ำคงคา เขตเมือง
อุชฌมา ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย แม้น้ำคงคานี้ฟุ้งพัดฟองน้ำกลุ่มใหญ่มา บุรุษผู้มีตาดีก็จะพึง
เห็น ฟอง พิจารณาฟองน้ำกลุ่มใหญ่นั้นโดยแยบคายได้ เมื่อเขาเห็น ฟอง
พิจารณาฟองน้ำกลุ่มใหญ่นั้นโดยแยบคาย ฟองน้ำก็จะฟุ้งปรากฏเป็นของว่าง เปล่า
หาสาระมิได้เลย สาระในฟองน้ำจะมีได้อย่างไร แม้ฉันทตถาคต รูปร่างใดอย่างหนึ่งก็
ฉันทนั้นเหมือนกัน ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ ไกลหรือใกล้ก็ตาม
ภิกษุเห็น ฟอง พิจารณารูปนั้นโดยแยบคาย เมื่อเธอเห็น ฟอง พิจารณารูปนั้น
โดยแยบคาย รูปก็จะปรากฏเป็นของว่าง เปล่า หาสาระมิได้เลย สาระในรูปจะมี
ได้อย่างไร

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๕. ปุฬวรรค ๓. เณรเบิณฑุพมสูตร

เมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกในสารทฤดู ฟองน้ำเกิดขึ้นและดับไปบนผิวน้ำ บุรุษผู้มีตาดีก็พึงเห็น ฟุ้ง พิจารณาฟองน้ำนั้นโดยแยบคายได้ เมื่อเขาเห็น ฟุ้ง พิจารณาฟองน้ำนั้นโดยแยบคาย ฟองน้ำก็จะพึงปรากฏเป็นของว่าง เปล่า หาสาระมิได้เลย สาระในฟองน้ำนั้นจะมีได้อย่างไร แม้ฉันใด เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่งก็ฉันนั้นเหมือนกัน ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ ไกลหรือใกล้ก็ตาม ภิกษุเห็น ฟุ้ง พิจารณาเวทนานั้นโดยแยบคาย เมื่อเธอเห็น ฟุ้ง พิจารณาเวทนานั้นโดยแยบคาย เวทนาจึงจะปรากฏเป็นของว่าง เปล่า หาสาระมิได้เลย สาระในเวทนาจะมีได้อย่างไร

เมื่อเดือนสุดท้ายแห่งฤดูร้อนยังอยู่ พยับแดดระยิบระยับในเวลาเที่ยง บุรุษผู้มีตาดีก็จะพึงเห็น ฟุ้ง พิจารณาพยับแดดนั้นโดยแยบคายได้ เมื่อเขาเห็น ฟุ้ง พิจารณาพยับแดดนั้นโดยแยบคาย พยับแดดก็จะปรากฏเป็นของว่าง เปล่า ฯลฯ สาระในพยับแดดจะมีได้อย่างไร แม้ฉันใด สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่งก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ

บุรุษผู้ต้องการแก่นไม้เที่ยวเสาะแสวงหาแก่นไม้ ถึงขวานที่คมเข้าไปสู่ป่า เขาเห็นต้นกล้วยใหญ่ ตรง กำลังรุ่ง ไม่มีแก่นในป่านั้นจึงตัดโคน ตัดปลาย แล้วปอกกาบออก เขาปอกกาบออกแล้ว ไม่ได้แม้กระทั่งในต้นกล้วยนั้น จะได้แก่นแต่ที่ไหนเล่า บุรุษผู้มีตาดีก็จะเห็น ฟุ้ง พิจารณาต้นกล้วยนั้นโดยแยบคายได้ เมื่อเขาเห็น ฟุ้ง พิจารณาต้นกล้วยนั้นโดยแยบคาย ต้นกล้วยก็จะพึงปรากฏเป็นของว่าง เปล่า หาแก่นมิได้เลย แก่นในต้นกล้วยจะมีได้อย่างไร แม้ฉันใด สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่งก็ฉันนั้นเหมือนกัน ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ ไกลหรือใกล้ก็ตาม ภิกษุเห็น ฟุ้ง พิจารณาสังขารนั้นโดยแยบคาย เมื่อเธอเห็น ฟุ้ง พิจารณาสังขารนั้นโดยแยบคาย สังขารก็จะปรากฏเป็นของว่าง เปล่า หาสาระมิได้เลย สาระในสังขารทั้งหลายจะมีได้อย่างไร

นักมายากลหรือลูกมือนักมายากลแสดงมายากลที่ทางใหญ่ ๔ แพร่ง บุรุษผู้มีตาดีก็จะพึงเห็น ฟุ้ง พิจารณามายากลนั้นโดยแยบคายได้ เมื่อเขาเห็น ฟุ้ง พิจารณามายากลนั้นโดยแยบคาย มายากลก็จะพึงปรากฏเป็นของว่าง เปล่า หาสาระมิได้เลย สาระในมายากลจะมีได้อย่างไร แม้ฉันใด วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่งก็ฉันนั้นเหมือนกัน ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ ไกลหรือใกล้ก็ตาม

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๕. ปุปผวรรค ๓. เณรเบ็ญฑุมสูตร

ภิกษุเห็น เฟ่ง พิจารณาวิญญานนั้นโดยแยบคาย เมื่อเธอเห็น เฟ่ง พิจารณา
วิญญานนั้นโดยแยบคาย วิญญานก็จะปรากฏเป็นของว่าง เปล่า หาสาระมิได้เลย
สาระในวิญญานจะมีได้อย่างไร

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป
ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ... แม้ในสัญญา ... แม้ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่าย
แม้ในวิญญาน เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อม
หลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ฯลฯ ไม่มีกิจอื่น
เพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป”

พระผู้มีพระภาคผู้สุดศาสดาได้ตรัสเวैयाกรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถา-
ประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์

ทรงแสดงแล้วว่า ‘รูปอุปมาด้วยกลุ่มฟองน้ำ

เวทนาอุปมาด้วยฟองน้ำ สัญญาอุปมาด้วยพยับแดด

สังขารอุปมาด้วยต้นกล้วย และวิญญานอุปมาด้วยมายากล

ภิกษุเฟ่งพิจารณาเห็นชั้น ๕ นั้นโดยแยบคายด้วยประการใด ๆ

ชั้น ๕ นั้น ก็ปรากฏเป็นของว่างเปล่าด้วยประการนั้นๆ

การละกรรม ๓ ประการซึ่งพระพุทธเจ้า

ผู้ทรงมีปัญญาจ্ঞแผ่นดิน ทรงปรารภกายนี้ แสดงไว้แล้ว

ท่านทั้งหลาย จงดรูปที่บุคคลทิ้งแล้ว

เมื่อใด อายุ ใส่อุ่น และวิญญานละกายนี้

เมื่อนั้น กายนี้ก็ถูกทอดทิ้ง นอนเป็นเหยื่อของสัตว์อื่น

ปราศจากเจตนา ความสืบทอดเป็นเช่นนี้

นี้เป็นมายากลสำหรับหลอกลวงคนโง่

ชั้น ๕ เปรียบเหมือนเพชรฆาต

เราบอกแล้ว สาระในชั้น ๕ นี้ไม่มี

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๕. ปุบผวรรค ๔. โคมยปิณฑสูตร

ภิกษุผู้ปรารถนาความเพียร มีสติ มีสัมปชัญญะ

พึงพิจารณาขันธทั้งหลายอย่างนี้ทั้งกลางวันและกลางคืน

ภิกษุเมื่อปรารถนาบทอันไม่จืด^๑

พึงละสังโยชน์^๒ทั้งปวง ทำที่พึงแก้ตน

ประพุดติจวบคคฤกไฟใหม่ศิระชะนั้น”

แผนปิณฑุปมสูตรที่ ๓ จบ

๔. โคมยปิณฑสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยก้อนโคมัย

[๙๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ รูปอย่างใดอย่างหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน
ไม่ผันแปร เทียงเสมออยู่อย่างนั้น มีอยู่หรือ

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เทียงเสมอ
อยู่อย่างนั้น มีอยู่หรือ

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เทียงเสมอ
อยู่อย่างนั้น มีอยู่หรือ

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เทียง
เสมออยู่อย่างนั้น มีอยู่หรือ”

เชิงอรรถ :

^๑ **บทอันไม่จืด** ในที่นี้หมายถึงพระนิพพาน (ส.ข.อ. ๒/๙๕/๓๕๓)

^๒ **สังโยชน์** หมายถึง กิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์กับทุกข์ มี ๑๐ ประการ คือ (๑) **สักกายทิฏฐิ** ความเห็นว่าเป็นตัวของตน (๒) **วิจิกิจฉา** ความลังเลสงสัย (๓) **สีลัพพตปรามาส** ความถือมั่นศีลพรต (๔) **กามราคะ** ความติดใจในกามคุณ (๕) **ปภีชะ** ความกระทบกระทั่งในใจ หรือพยายาม ความคิดร้าย (๖) **รูปราคะ** ความติดใจในรูปธรรม (๗) **อรุปราคะ** ความติดใจในอรูปธรรม (๘) **มานะ** ความถือตัว (๙) **อุทธัจจะ** ความฟุ้งซ่าน (๑๐) **อวิชชา** ความไม่รู้อริย (ส.ส.พ.อ. ๓/๕๓-๖๒/๑๔, อภ.ทสก. (แปล) ๒๔/๑๓/๒๑, อภ.วิ. (แปล) ๓๕/๙๔๐/๕๙๒)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๕. ปุบผวรรค ๔. โคมยปิณฑสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ รูปร่างใดอย่างหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เทียงเสมออยู่อย่างนั้น ไม่มีเลย

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เทียงเสมออยู่อย่างนั้น ไม่มีเลย”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงหยิกก้อนโคมัย (มูลโค) เล็ก ๆ ขึ้นมาแล้ว ตรัสว่า “ภิกษุ การได้อัตภาพแม้ประมาณเท่านี้ที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เทียงเสมออยู่อย่างนั้น ไม่มี ถ้าแม้การได้อัตภาพประมาณเท่านี้ จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปรแล้วไซ้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ ก็จะไม่พึงปรากฏ แต่เพราะการได้อัตภาพแม้ประมาณเท่านี้ที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร ไม่มี ฉะนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบจึงปรากฏ

ภิกษุ เรื่องเคยมีมาแล้ว เราได้เป็นพระราชามหากษัตริย์ผู้ได้รับมูรธาภิเษก มีเมือง ๘๔,๐๐๐ เมือง ซึ่งมีกษัตริราชธานีเป็นเมืองหลวง

มีปราสาท ๘๔,๐๐๐ องค์ ซึ่งมีธรรมปราสาทเป็นปราสาทหลวง

มีเรือนยอด ๘๔,๐๐๐ หลัง ซึ่งมีเรือนยอดมหาพยุหะเป็นเรือนยอดหลวง

มีบัลลังก์ ๘๔,๐๐๐ บัลลังก์ ทำด้วยงา ทำด้วยแก่นจันทน์แดง ประดับด้วยทองและเงิน ลาดด้วยผ้าโกเชาว์ ลาดด้วยผ้ากำพลขาว ลาดด้วยเครื่องลาด ทำด้วยขนแกะ มีเครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชมด มีเพดานสีแดง มีหมอนสีแดงทั้ง ๒ ข้าง

มีช้างต้น ๘๔,๐๐๐ ช้าง ซึ่งมีเครื่องประดับทำด้วยทอง มีธงทำด้วยทอง คลุมด้วยชายทอง มีพญาช้างอุโบสถเป็นหัวหน้า

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๕. ปุบผวรรค ๔. โคมยปิณฑสูตร

มีม้าดัน ๘๔,๐๐๐ ม้า ซึ่งมีเครื่องประดับทำด้วยทอง คลุมด้วยชายทอง
มีม้าวลาหกอัศวราชเป็นหัวหน้า

มีรถทรง ๘๔,๐๐๐ คัน มีเครื่องประดับทำด้วยทอง มีธงทำด้วยทอง คลุม
ด้วยชายทอง มีเวชยันตราชรถเป็นประธาน

มีแก้ว ๘๔,๐๐๐ ดวง มีแก้วมณีเป็นประธาน

มีพระสนม ๘๔,๐๐๐ นาง มีพระนางสุภัททาเทวีเป็นหัวหน้า

มีกษัตริย์ ๘๔,๐๐๐ พระองค์ตามเสด็จ มีขุนพลแก้วเป็นประมุข

มีแม่โคนม ๘๔,๐๐๐ ตัว ผูกด้วยเชือกป่าน แขนงกระดิ่งสำริด

มีผ้า ๘๔,๐๐๐ โกฎิ คือผ้าเปลือกไม้เนื้อละเอียด ผ้าไหมเนื้อละเอียด

ผ้าขนสัตว์เนื้อละเอียด ผ้าฝ้ายเนื้อละเอียด

มีภษาชนะทอง ๘๔,๐๐๐ สำหรับ ซึ่งชนทั้งหลายใส่อาหารนำมาทั้งในเวลาเย็น
และในเวลาเช้า

ภิกษุ ก็บรรดาเมือง ๘๔,๐๐๐ เมืองนั้น เมืองที่เราครองในสมัยนั้นมีเมือง
เดียวเท่านั้น คือกุสาวดีราชธานี

บรรดาปราสาท ๘๔,๐๐๐ องค์นั้น ปราสาทที่เราครองในสมัยนั้นมีหลัง
เดียวเท่านั้น คือธรรมปราสาท

บรรดาเรือนยอด ๘๔,๐๐๐ หลังนั้น เรือนยอดที่เราครองในสมัยนั้นมีหลัง
เดียวเท่านั้น คือเรือนยอดมหาพยุหะ

บรรดาบัลลังก์ ๘๔,๐๐๐ บัลลังก์นั้น บัลลังก์ที่เรานั่งในสมัยนั้นมีบัลลังก์
เดียวเท่านั้น คือบัลลังก์ที่ทำด้วยงา ทำด้วยแก่นจันทน์แดง ทำด้วยทอง ทำด้วยเงิน

บรรดาข้างต้น ๘๔,๐๐๐ ข้างนั้น ข้างที่เราทรงในสมัยนั้นมีข้างเดียวเท่านั้น
คือพญาข้างอุโบสถ

บรรดาม้าตัน ๘๔,๐๐๐ ม้านั้น ม้าที่เราทรงในสมัยนั้นมีม้าเดียวเท่านั้น
คือม้าวลาหกอัศวราช

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๕. ปุปผวรรค ๕. นขสีขาสูต

บรรดาราชากร ๘๔,๐๐๐ คับนั้น ราชากรที่เราทรงในสมัยนั้นมีคับเดียวเท่านั้น
คือเวชยันตราชากร

บรรดาพระสนม ๘๔,๐๐๐ นางนั้น พระสนมที่เรายกย่องในสมัยนั้นมีนาง
เดียวเท่านั้น คือนางชัตติยานีหรือนางเวลามิกา^๑

บรรดาผ้า ๘๔,๐๐๐ โกฐินั้น ผ้าที่เราทรงในสมัยนั้นมีคับเดียวเท่านั้น คือ
ผ้าเปลือกไม้เนื้อละเอียด ผ้าไหมเนื้อละเอียด ผ้าขนสัตว์เนื้อละเอียด หรือผ้าฝ้าย
เนื้อละเอียด

บรรดาภาชนะทอง ๘๔,๐๐๐ สำหรับนั้น ภาชนะทองซึ่งใส่ข้าวสุกที่หุงจาก
ข้าวสาร ๑ ทะนานเป็นอย่างมากและแกงกับอันพอเหมาะแก่ข้าวนั้นที่เราบริโภคมิ
สำหรับเดียวเท่านั้น

ภิกษุ สังขารทั้งปวงนั้น ล่วงไป ดับไป แปรผันไปแล้ว ด้วยประการดังนี้
สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงอย่างนี้ สังขารทั้งหลายไม่ยั่งยืนอย่างนี้ สังขารทั้งหลายไม่
น่าเบาใจอย่างนี้ ก็สังขารทั้งปวงมีลักษณะที่ไม่เที่ยงอย่างนี้ ควรที่เดียวที่จะ
เมื่อหน่าย คลายกำหนด พ้นไปจากสังขารทั้งปวง”

โคมยปิณฑนาสตราที่ ๔ จบ

๕. นขสีขาสูต

ว่าด้วยอุปมาด้วยฝุ่นที่ปลายเล็บ

[๙๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ รูปอย่างใดอย่างหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เทียงเสมอ
อยู่อย่างนั้น มีอยู่หรือ

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เทียงเสมอ
อยู่อย่างนั้น มีอยู่หรือ

เชิงอรรถ :

^๑ นางเวลามิกา หมายถึงหญิงที่ถือกำเนิดจากกษัตริย์กับนางพราหมณ์ หรือถือกำเนิดจากพราหมณ์กับ
นางกษัตริย์ (ส.ข.อ. ๒/๙๖-๙๘/๓๕๔)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๕. ปุปผวรรค ๕. นขสิขาสุต

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เที่ยงเสมอ
อยู่อย่างนั้น มีอยู่หรือ

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เที่ยง
เสมออยู่อย่างนั้น มีอยู่หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ รูปอย่างใดอย่างหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน
คงทน ไม่ผันแปร เที่ยงเสมออยู่อย่างนั้น ไม่มีเลย

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เที่ยง
เสมออยู่อย่างนั้น ไม่มีเลย”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงช้อนฝุ่นนิดหน่อยด้วยปลายพระนขาแล้ว ตรัส
กับภิกษุนั้นว่า “ภิกษุ รูปแม่ประมาณเท่านี้ที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน
ไม่ผันแปร เที่ยงเสมออยู่อย่างนั้น ไม่มี ถ้ารูปแม่ประมาณเท่านี้ จักเที่ยงแท้
ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปรแล้ว การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์โดย
ชอบนี้ ก็จะไม่พึงปรากฏ แต่เพราะรูปแม่ประมาณเท่านี้ที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน
คงทน ไม่ผันแปร ไม่มี ฉะนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อความสิ้นทุกข์
โดยชอบจึงปรากฏ

เวทนาแม่ประมาณเท่านี้ที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เที่ยงเสมอ
อยู่อย่างนั้น ไม่มี ถ้าเวทนาแม่ประมาณเท่านี้ จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่
ผันแปรแล้ว การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ ก็จะไม่พึง
ปรากฏ แต่เพราะเวทนาแม่ประมาณเท่านี้ที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร
ไม่มี ฉะนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบจึงปรากฏ

สัญญาแม่ประมาณเท่านี้ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัณณาสก์ ๕. ปุปผวรรค ๖. สุธกิสสูตร

สังขารแม่ประมาณเท่านี้ที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เทียงเสมอ
อยู่อย่างนั้น ไม่มี ถ้าสังขารแม่ประมาณเท่านี้ จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร
แล้ว การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ ก็จะไม่พึงปรากฏ
แต่เพราะสังขารแม่ประมาณเท่านี้ที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร ไม่มี ฉะนั้น
การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบจึงปรากฏ

วิญญานแม่ประมาณเท่านี้ที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เทียง
เสมออยู่อย่างนั้น ไม่มี ถ้าวิญญานแม่ประมาณเท่านี้ จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน
ไม่ผันแปรแล้ว การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบนี้ ก็จะไม่พึง
ปรากฏ แต่เพราะวิญญานแม่ประมาณเท่านี้ที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร
ไม่มี ฉะนั้น การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบจึงปรากฏ

ภิกษุ เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญานเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ...
ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป”

นขลิขาสสูตรที่ ๕ จบ

๖. สุธกิสสูตร

ว่าด้วยขันธล้วนๆ

[๙๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้นนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ รูปอย่างใดอย่างหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เทียงเสมอ
อยู่อย่างนั้น มีอยู่หรือ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิ่นณาสก ๕. ปุปผวรรค ๗. คัททูลพัทฐสูตร

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เทียง
เสมออยู่อย่างนั้น มีอยู่หรือ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุ รูปร่างอย่างใดอย่างหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน
คงทน ไม่ผันแปร เทียงเสมออยู่อย่างนั้น ไม่มีเลย

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่งที่จักเที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน ไม่ผันแปร เทียง
เสมออยู่อย่างนั้น ไม่มีเลย”

สุทธกสูตรที่ ๖ จบ

๗. คัททูลพัทฐสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยสนัขถูกล่าม

[๙๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สงสาร (การเวียนว่ายตายเกิด) นี้
มีเบื้องต้นเบื้องปลายที่ใคร ๆ รู้ไม่ได้ เบื้องต้นเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลาย
ผู้มีอริชชาเป็นเครื่องปิดกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไป

มหาสมุทรยังมีเวลาเหือดแห้งไป มีอยู่ไม่ได้ แต่เราก็มิได้กล่าวว่า สัตว์
ทั้งหลายผู้มีอริชชาเป็นเครื่องปิดกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปอยู่
จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

ขุนเขาสิเนรุยังมีเวลาถูกไฟเผาพิณาศไป มีอยู่ไม่ได้ แต่เราก็มิได้กล่าวว่า
สัตว์ทั้งหลายผู้มีอริชชาเป็นเครื่องปิดกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยว
ไปอยู่ จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑาสก ๕. ปุปผวรรค ๗. คัททูลพัทฐสูตร

แผ่นดินใหญ่ยังมีเวลาถูกไฟเผาพิณาศไป มีอยู่ไม่ได้ แต่เราก็มีได้กล่าวว่า สัตว์ทั้งหลายผู้มีวิชาเป็นเครื่องปิดกั้น มีตณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปอยู่ จะทำที่สุดแห่งทุกขได้

สุนัขที่เขาผูกไว้ด้วยเชือก ล่ามไว้ที่หลักหรือเสาที่แข็งแรง วังวนเวียนหลักหรือเสานั้นเอง แม้จันต ปุถุชนผู้ไม่ได้สติก็จันตนั้นเหมือนกัน ไม่ได้เห็นพระอริยะ ... ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ... พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา ... สัญญา ... พิจารณาเห็นสังขารโดยความเป็นอัตตา ... พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีวิญญาณ พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือพิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ ปุถุชนนั้นแล่นวนเวียนอยู่กับรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร แล่นวนเวียนอยู่กับวิญญาณ เมื่อเขาแล่นวนเวียนอยู่กับรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร เมื่อแล่นวนเวียนอยู่กับวิญญาณ เรากล่าวว่า 'ไม่พ้นจากรูป ไม่พ้นจากเวทนา ไม่พ้นจากสัญญา ไม่พ้นจากสังขาร ไม่พ้นจากวิญญาณ ไม่พ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส และชื่อว่าไม่พ้นจากทุกข'

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนอริยสาวกผู้ได้สติ ได้เห็นพระอริยะ ... ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ ไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ... ไม่พิจารณาเห็นเวทนา ... ไม่พิจารณาเห็นสัญญา ... ไม่พิจารณาเห็นสังขาร ... ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีวิญญาณ ไม่พิจารณาเห็นวิญญาณในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในวิญญาณ อริยสาวกนั้นไม่แล่นวนเวียนอยู่กับรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ไม่แล่นวนเวียนอยู่กับวิญญาณ เมื่อเธอไม่แล่นวนเวียนอยู่กับรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ไม่แล่นวนเวียนอยู่กับวิญญาณ ย่อมพ้นจากรูป ย่อมพ้นจากเวทนา ย่อมพ้นจากสัญญา ย่อมพ้นจากสังขาร ย่อมพ้นจากวิญญาณ เรากล่าวว่า 'ย่อมพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส และย่อมพ้นจากทุกข'

คัททูลพัทฐสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]
 มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๕. ปุบผวรรค ๘. ทุติยคัททูลพัทฐสูตร

๘. ทุติยคัททูลพัทฐสูตร
ว่าด้วยอุปมาด้วยสุนัขถูกล่าม สูตรที่ ๒

[๑๐๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้มีเบื้องต้นเบื้องปลายที่ใคร ๆ
 รู้ไม่ได้ เบื้องต้นเบื้องปลายไม่ปรากฏแก่สัตว์ทั้งหลายผู้มีวิชาเป็นเครื่องปิดกัน
 มีตัณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไป

สุนัขที่เขาผูกไว้ด้วยเชือก ล่ามไว้ที่หลักหรือเสาที่แข็งแรง ถ้าแม่สุนัขนั้นเดิน
 ก็เดินใกล้หลักหรือเสานั้นเอง ถ้าแม่สุนัขนั้นยืน ก็ยืนใกล้หลักหรือเสานั้นเอง ถ้า
 แม่สุนัขนั้นหมอบ ก็หมอบใกล้หลักหรือเสานั้นเอง ถ้าแม่สุนัขนั้นนอน ก็นอนใกล้
 หลักหรือเสานั้นเอง แม่ฉันใด ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับก็ฉันนั้นเหมือนกัน พิจารณาเห็น
 รูปว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’ ... เวทนา ... สัญญา ...
 สังขาร ... พิจารณาเห็นวิญญูญาณว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอึดตาของเรา’
 ปุถุชนนั้น ถ้าแม่เขาเดินก็เดินใกล้อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้เอง ถ้าแม่เขายืนก็
 ยืนใกล้อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้เอง ถ้าแม่เขานั่งก็นั่งใกล้อุปาทานชั้น ๕
 ประการนี้เอง ถ้าแม่เขานอนก็นอนใกล้อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้เอง

ความเศร้าหมองและความฟ่องแผ้วแห่งจิต

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายควรพิจารณาจิตของตนเนื่อง ๆ
 ว่า ‘จิตนี้เศร้าหมองแล้วด้วยราคะ โทสะ โมหะ เป็นเวลานาน’ สัตว์ทั้งหลาย
 เศร้าหมองเพราะจิตเศร้าหมอง สัตว์ทั้งหลายบริสุทธิ์เพราะจิตฟ่องแผ้ว ภาพ
 จิตรกรรมที่เขาเขียนไว้ เธอทั้งหลายเห็นแล้วหรือ”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “เห็นแล้ว พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย แม้ภาพจิตรกรรมที่เขาเขียนไว้นั้น จิตรกรก็คิดด้วยจิตนั่นเอง
 จิตนั่นเองวิจิตรกว่าภาพจิตรกรรมที่เขาเขียนไว้นั้น เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลาย
 ควรพิจารณาจิตของตนเนื่อง ๆ ว่า ‘จิตนี้เศร้าหมองแล้วด้วยราคะ โทสะ โมหะ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณฑนาสก์ ๕. ปุปผวรรค ๙. วาสิชฏีสสูตร

เป็นเวลานาน' สัตว์ทั้งหลายเศร้าหมองเพราะจิตเศร้าหมอง สัตว์ทั้งหลายบริสุทธิ์
เพราะจิตผ่องแผ้ว

เราไม่พิจารณาเห็นสัตว์อื่นแม้เพียงหมู่เดียวซึ่งวิจิตรเหมือนอย่างสัตว์ดิรัจฉาน
นี้เลย สัตว์ดิรัจฉานแม่เหล่านั้นจิตรกรก็คิดด้วยจิตนั่นเอง จิตนั่นเองวิจิตรกว่า
สัตว์ดิรัจฉานแม่เหล่านั้น เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายควรพิจารณาจิตของตนเนื่อง ๆ
ว่า 'จิตนี้เศร้าหมองแล้วด้วยราคะ โทสะ โมหะ เป็นเวลานาน' สัตว์ทั้งหลาย
เศร้าหมองเพราะจิตเศร้าหมอง สัตว์ทั้งหลายบริสุทธิ์เพราะจิตผ่องแผ้ว

ภิกษุทั้งหลาย ช่างย้อมหรือจิตรกร เมื่อมีเครื่องย้อมก็ดี ครั่งก็ดี ขมิ้นก็ดี
สีเขียวก็ดี สีแดงก็ดี พึงเขียนรูปสตรีหรือรูปบุรุษมีอวัยวะน้อยใหญ่ครบทุกส่วน
ลงบนแผ่นกระดาน ฝา หรือแผ่นผ้าที่เกลี้ยงเกลา แม้ฉันทใด ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ
ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน เมื่อจะให้เกิด ก็ให้รูปนั้นเองเกิด ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร
... เมื่อจะให้เกิด ก็ให้วิญญาณนั้นเองเกิด

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล ฯลฯ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ
รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

หุติยคัมภูลพัทฐสูตรที่ ๘ จบ

๙. วาสิชฏีสสูตร

ว่าด้วยอุปมาด้วยด้ามมีด

[๑๐๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะของ
บุคคลผู้รู้ อยู่ เห็นอยู่ มิได้กล่าวความสิ้นไปแห่งอาสวะของบุคคลผู้ไม่รู้ ไม่เห็น

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๕. ปุปผวรรค ๙. วาสิชฐิสุต

เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างไร ความสิ้นไปแห่งอาสวะจึงมี

คือ เมื่อบุคคลรู้ เห็นอยู่ว่า ‘รูปเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นดังนี้ ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ ... สัญญาเป็นดังนี้ ... สังขารเป็นดังนี้ ... วิญญาณเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นดังนี้ ความดับแห่งวิญญาณเป็นดังนี้’

เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ ความสิ้นไปแห่งอาสวะจึงมี

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุไม่ประกอบภาวนาอยู่เนื่อง ๆ ถึงจะมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘ทำอย่างไรหนอ จิตของเราจึงจะหลุดพ้นจากอาสวะเพราะ ‘ไม่ถือมั่น’ ก็จริง ถึงอย่างนั้น จิตของเธอก็ไม่หลุดพ้นจากอาสวะเพราะ ‘ไม่ถือมั่น’ ได้เลย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร ชื่อนั้นพึงกล่าวได้ว่า ‘เพราะเธอไม่ได้เจริญ’

เพราะเธอไม่ได้เจริญอะไร

คือ เพราะเธอไม่ได้เจริญสติปัญฐาน ๔ ประการ ไม่ได้เจริญสัมมัตตธาน ๔ ประการ ไม่ได้เจริญอิทธิบาท ๔ ประการ ไม่ได้เจริญอินทรีย์ ๕ ประการ ไม่ได้เจริญพละ ๕ ประการ ไม่ได้เจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ไม่ได้เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘

ไขไก่อ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง ไขเหล่านั้น แม่ไก่ไม่ทับ ไม่กก ไม่พิกให้ดี แม่ไก่นั้นถึงจะมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘ทำอย่างไรหนอ ลูกของเรา จึงจะทำลายกระเปาะไขด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปากออกมาโดยความสวัสดี’ ก็จริง ถึงอย่างนั้น ลูกไก่เหล่านั้นก็ไม่สามารถทำลายกระเปาะไขด้วยปลายเล็บเท้าหรือด้วยจะงอยปากออกมาโดยความสวัสดีได้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะไขไก่อ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟองนั้น แม่ไก่ไม่ทับ ไม่กก ไม่พิกให้ดี แม่ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อไม่ประกอบภาวนาอยู่เนื่อง ๆ ถึงจะมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘ทำอย่างไรหนอ จิตของเราจึงจะหลุดพ้นจากอาสวะเพราะ ‘ไม่ถือมั่น’ ก็จริง ถึงอย่างนั้น จิตของเธอก็ไม่หลุดพ้นจากอาสวะเพราะ ‘ไม่ถือมั่น’ ได้เลย ชื่อนั้นเพราะเหตุไร ชื่อนั้นพึงกล่าวได้ว่า ‘เพราะเธอไม่ได้เจริญ’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิ่นณาสก ๕. ปุพพวรรค ๙. วาสิชฐิสุต

เพราะเธอไม่ได้เจริญอะไร

คือ เพราะเธอไม่ได้เจริญสติปัญญา ๔ ประการ ไม่ได้เจริญสัมมัตตธาน ๔ ประการ ไม่ได้เจริญอิทธิบาท ๔ ประการ ไม่ได้เจริญอินทรีย์ ๕ ประการ ไม่ได้เจริญพละ ๕ ประการ ไม่ได้เจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ไม่ได้เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุประกอบภาวนาอยู่เนื่อง ๆ ถึงจะไม่มีวามปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘ทำอย่างไรหนอ จิตของเราจึงจะหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น’ ก็จริง ถึงอย่างนั้น จิตของเธอก็หลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่นได้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร ชื่อนั้นพึงกล่าวได้ว่า ‘เพราะเธอได้เจริญ’

เพราะเธอได้เจริญอะไร

คือ เพราะเธอได้เจริญสติปัญญา ๔ ประการ ได้เจริญสัมมัตตธาน ๔ ประการ ได้เจริญอิทธิบาท ๔ ประการ ได้เจริญอินทรีย์ ๕ ประการ ได้เจริญพละ ๕ ประการ ได้เจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ได้เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘

ไขไก่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟอง ไขเหล่านั้น แม่ไก่ทับ กก ฟักไว้ดี แม่ไก่นั้นถึงจะไม่มีวามปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘ทำอย่างไรหนอ ลูกของเราจึงจะทำลายกระเปาะไขด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปาก ออกมาด้วยความสวัสดิ์’ ก็จริง ถึงอย่างนั้น ลูกไก่เหล่านั้นก็สามารถทำลายกระเปาะไขด้วยปลายเล็บเท้า หรือด้วยจะงอยปาก ออกมาด้วยความสวัสดิ์ได้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะไขไก่ ๘ ฟอง ๑๐ ฟอง หรือ ๑๒ ฟองนั้น แม่ไก่ทับ กก ฟักไว้ดีแล้ว แม่ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกันเมื่อภิกษุประกอบภาวนาอยู่เนื่อง ๆ ถึงจะไม่มีวามปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘ทำอย่างไรหนอ จิตของเราจึงจะหลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น’ ก็จริง ถึงอย่างนั้น จิตของเธอก็หลุดพ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่นได้ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร ชื่อนั้นพึงกล่าวได้ว่า ‘เพราะเธอได้เจริญ’

เพราะเธอได้เจริญอะไร

คือ เพราะเธอได้เจริญสติปัญญา ๔ ประการ ได้เจริญสัมมัตตธาน ๔ ประการ ได้เจริญอิทธิบาท ๔ ประการ ได้เจริญอินทรีย์ ๕ ประการ ได้เจริญพละ ๕ ประการ ได้เจริญโพชฌงค์ ๗ ประการ ได้เจริญอริยมรรคมีองค์ ๘

พระสูตรต้นตอปฏิภาณ สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปัลลนาสก ๕. ปุปผวรรค ๑๐. อนิจจสังญญาสูตร

รอยนิ้วมือ หรือรอยนิ้วหัวแม่มือปรากฏอยู่ที่ด้ามมีดของช่างไม้หรือลูกมือของช่างไม้ แต่ช่างไม้หรือลูกมือของช่างไม้นั้น หารู้ไม่ว่า ‘วันนี้ ด้ามมีดของเราสึกไปประมาณเท่านี้ เมื่อวานนี้ สึกไปประมาณเท่านี้ วันก่อน ๆ สึกไปประมาณเท่านี้’ ที่แท้เมื่อด้ามมีดสึกไปแล้ว ช่างไม้หรือลูกมือของช่างไม้นั้น ก็รู้ว่า ‘สึกไปแล้ว’ แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกันเมื่อประกอบภาวนาอยู่เนือง ๆ หารู้ไม่ว่า ‘วันนี้ อาสวะทั้งหลายของเราสิ้นไปประมาณเท่านี้ เมื่อวานนี้ สิ้นไปประมาณเท่านี้ วันก่อน ๆ สิ้นไปประมาณเท่านี้’ ก็จริง ถึงอย่างนั้น เมื่ออาสวะสิ้นไปแล้ว เธอก็รู้ว่า ‘สิ้นไปแล้ว’

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรือเดินสมุทรที่ผูกด้วยเครื่องผูกคือหวายจอดอยู่ในน้ำตลอดฤดูฝน พอถึงฤดูหนาวเขาก็เข็นขึ้นบก เครื่องผูกเหล่านั้นต้องลมและแดดถูกฝนตรุด ย่อมผุเปื่อยไปโดยง่าย แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อประกอบภาวนาอยู่เนือง ๆ สังโยชน์ทั้งหลาย ก็เสื่อมสิ้นไปโดยง่ายเช่นกัน”^๑

वासिष्ठसुत्रे ९ अं

๑๐. อนิจจสังญญาสูตร

ว่าด้วยอนิจจสังญญา

[๑๐๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อนิจจสังญญา (ความหมายรู้ว่าไม่เที่ยง) ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมครอบงำกามราคะ (ความติดใจในกามคุณ) รูปราคะ (ความติดใจในรูปธรรม) ภวราคะ (ความติดใจในภพ) และอวิชชา (ความไม่รู้จริง) ทั้งปวงได้ ถอนอัสมิมานะ (ความถือตัวว่าเป็นเรา) ทั้งปวงได้

ในสารทฤดู ชาวนาเมื่อไถนาด้วยไถคันใหญ่ ย่อมไถทำลายราก (หญ้า) ที่เกี่ยวเนื่องทุกชนิด แม้ฉันใด อนิจจสังญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมครอบงำกามราคะ รูปราคะ ภวราคะ และอวิชชาทั้งปวงได้ ถอนอัสมิมานะทั้งปวงได้

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.ม. (แปล) ๑๙/๑๕๘/๘๖

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

มัชฌิมปิ่นณาสก ๕. ปุบพวรรค ๑๐. อนิจจสัญญาสูตร

คนเกี่ยวหญ้ามุงกระต่าย เกี่ยวเสร็จแล้ว จับปลาย เขย่า ฟาด สลัดออก
แม้ฉันใด อนิจจสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ
ถอนอัสมิมานะทั้งปวงได้

เมื่อพวงมะม่วงขาดจากขั้ว บรรดามะม่วงเหล่านั้น มะม่วงที่ยังติดอยู่ที่ขั้ว
ทั้งหมดก็หลุดไปตามพวงมะม่วงนั้น แม้ฉันใด อนิจจสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้
มากแล้ว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ ถอนอัสมิมานะทั้งปวงได้

กลอนของเรือนยอดทั้งหมดทอดไปถึงยอด รวมลงที่ยอด ยอดเรือนชาวโลก
กล่าวว่าเลิศกว่ากลอนเหล่านั้น แม้ฉันใด อนิจจสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว
ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ ถอนอัสมิมานะทั้งปวงได้

กลิ่นหอมที่เกิดจากรากชนิดใดชนิดหนึ่ง กฤษณาชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่า
กลิ่นหอมที่เกิดจากรากเหล่านั้น แม้ฉันใด อนิจจสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มาก
แล้ว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ ถอนอัสมิมานะทั้งปวงได้

กลิ่นหอมที่เกิดจากแกนชนิดใดชนิดหนึ่ง จันทน์แดงชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่า
กลิ่นหอมที่เกิดจากแกนเหล่านั้น แม้ฉันใด อนิจจสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มาก
แล้ว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ ถอนอัสมิมานะทั้งปวงได้

กลิ่นหอมที่เกิดจากดอกชนิดใดชนิดหนึ่ง ดอกมะลิชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่า
กลิ่นหอมที่เกิดจากดอกเหล่านั้น แม้ฉันใด อนิจจสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มาก
แล้ว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ ถอนอัสมิมานะทั้งปวงได้

พระราชามีอำนาจน้อยทั้งปวง ย่อมคล้อยตามพระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้า
จักรพรรดิชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่าพระราชามีอำนาจน้อยเหล่านั้น แม้ฉันใด
อนิจจสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ ถอนอัสมิ-
มานะทั้งปวงได้

แสงสว่างของดวงดาวทั้งหมด ไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งแสงสว่างของดวงจันทร์
แสงสว่างของดวงจันทร์ชาวโลกกล่าวว่าเลิศกว่าแสงสว่างของดวงดาวเหล่านั้น แม้
ฉันใด อนิจจสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ
ถอนอัสมิมานะทั้งปวงได้

ในสารทฤดู เมื่อฝนขาดหาย ปราศจากเมฆ ดวงอาทิตย์อุทัยขึ้นสู่ท้องฟ้า
กำจัดความมืดที่มีอยู่ในอากาศทั้งหมด ย่อมส่องแสง แผลดแสง และแจ่มกระจ่าง

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

มัชฌิมปิณณาสก ๕. ปุปผวารรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

แม้ฉันทิ อนิจจสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ก็ฉันทันเหมือนกัน ย่อม
ครอบงำกามราคะ รูปราคะ ภวราคะ และอริชชาทั้งปวงได้ ถอนอัสสมิมานะทั้งปวงได้

**อนิจจสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วอย่างไร จึงครอบงำกามราคะ
ทั้งปวงได้ ฯลฯ ถอนอัสสมิมานะทั้งปวงได้**

คือ อนิจจสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วอย่างนี้ว่า ‘รูปเป็นดังนี้
ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นดังนี้ ความดับแห่งรูปเป็นดังนี้ เวทนาเป็นดังนี้ ... สัญญาเป็นดังนี้
... สังขารเป็นดังนี้ ... วิญญาณเป็นดังนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นดังนี้
ความดับแห่งวิญญาณเป็นดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย อนิจจสัญญาที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้วอย่างนี้แล ย่อม
ครอบงำกามราคะ รูปราคะ ภวราคะ และอริชชาทั้งปวงได้ ถอนอัสสมิมานะทั้งปวงได้”

อนิจจสัญญาสูตรที่ ๑๐ จบ

ปุปผวารรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. นทีสูตร	๒. ปุปผสูตร
๓. เพลณปิณฑุปมสูตร	๔. โคมยปิณฑุสูตร
๕. นขสิขาสสูตร	๖. สุตติกสูตร
๗. คัททูลพัทฐสูตร	๘. ทุตติคัททูลพัทฐสูตร
๙. วาสิชฐสูตร	๑๐. อนิจจสัญญาสูตร

มัชฌิมปิณณาสก จบบริบูรณ์

รวมวรรคที่มีในมัชฌิมปิณณาสกนี้ คือ

๑. อุปยวรรค	๒. อรหันตวรรค
๓. ชัชชนียวรรค	๔. เถรวรรค
๕. ปุปผวารรค	

รวม ๕ วรรค เรียกว่า ทุตติปิณณาสก

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

จุฬารัตนมาส ๑. อันตวรรค ๑. อันตสูตร

จุฬารัตนมาส

๑. อันตวรรค

หมวดว่าด้วยที่สุด

๑. อันตสูตร

ว่าด้วยที่สุด

[๑๐๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ที่สุด ๔ อย่าง คือ

๑. ที่สุดคือสักกายะ (กายของตน)
๒. ที่สุดคือเหตุเกิดแห่งสักกายะ
๓. ที่สุดคือความดับแห่งสักกายะ
๔. ที่สุดคือปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสักกายะ

ที่สุดคือสักกายะ เป็นอย่างไร

คือ ควรกล่าวได้ว่า ‘ที่สุดคือสักกายะนั้น’ ได้แก่ อุปาทานชั้น ๕ ประการ’

อุปาทานชั้น ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปอุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือรูป)
๒. เวทณูปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือเวทนา)
๓. สัญญูปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือสัญญา)
๔. สังขารอุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือสังขาร)
๕. วิญญาณอุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือวิญญาณ)

นี้เรียกว่า ที่สุดคือสักกายะ

ที่สุดคือเหตุเกิดแห่งสักกายะ เป็นอย่างไร

คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพลิดเพลิน และความกำหนัด มีปกติเพลิดเพลินยิ่งในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่

พระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

จุฬปิณฑนาสก ๑. อันตวรรค ๒. ทุกขสูตร

๑. กามตัณหา (ความทะยานอยากในกาม)

๒. ภวตัณหา (ความทะยานอยากในภพ)

๓. วิภวตัณหา (ความทะยานอยากในวิภพ)

นี้เรียกว่า ที่สุดคือเหตุเกิดแห่งสักกายะ

ที่**สุดคือความดับแห่งสักกายะ** เป็นอย่างไร

คือ ความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละคืน ความพ้น

ความไม่อาลัยในตัณหา

นี้เรียกว่า ที่**สุดคือความดับแห่งสักกายะ**

ที่**สุดคือปฏิบัติทาที่**ให้ถึงความดับแห่งสักกายะ เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ)

๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)

๓. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)

๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)

๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)

๖. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)

๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ)

๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

นี้เรียกว่า ที่**สุดคือปฏิบัติทาที่**ให้ถึงความดับแห่งสักกายะ

ภิกษุทั้งหลาย ที่**สุด ๔ อย่าง เหล่านี้แล**

อันตสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุกขสูตร

ว่าด้วยทุกข์

[๑๐๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงทุกข์ ทุกขสมุทัย

(เหตุเกิดทุกข์) ทุกขนิโรธ(ความดับทุกข์) และทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา(ข้อปฏิบัติ

ที่ให้ถึงความดับทุกข์) เธอทั้งหลายจงฟัง

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

จุฬปิณฑนาสก ๑. อันตวรรค ๒. ทุกขสูตร

ทุกข เป็นอย่างไร

คือ ควรกล่าวได้ว่า ‘ทุกขนั้น ได้แก่ อุปาทานชั้น ๕ ประการ’

อุปาทานชั้น ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปอุปาทานชั้น ๖๗ ๕. วิญญาณอุปาทานชั้น

นี้เรียกว่า ทุกข

ทุกขสมุทัย เป็นอย่างไร

คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพลิดเพลिनและความกำหนด

มีปกติเพลิดเพลिनยิ่งในอารมณ์นั้น ๆ ได้แก่

๑. กามตัณหา

๒. ภวตัณหา

๓. วิภวตัณหา

นี้เรียกว่า ทุกขสมุทัย

ทุกขนิโรธ เป็นอย่างไร

คือ ความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละคืน ความพ้น

ความไม่อาลัยในตัณหา

นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธ

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ ๖๗

๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า ‘ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา’

ทุกขสูตรที่ ๒ จบ

พระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

จุฬปิณฑนาสก ๑. อันตวรรค ๓. สักกายสูตร

๓. สักกายสูตร

ว่าด้วยสักกายะ

[๑๐๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสักกายะ เหตุเกิดแห่งสักกายะ ความดับแห่งสักกายะ และปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งสักกายะ เธอทั้งหลายจงฟัง

สักกายะ เป็นอย่างไร

คือ ควรกล่าวได้ว่า ‘สักกายะนั้น ได้แก่ อุปาทานชั้น ๕ ประการ’

อุปาทานชั้น ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปปาทานชั้น ๗๗

๕. วิญญาณูปาทานชั้น

นี้เรียกว่า สักกายะ

เหตุเกิดแห่งสักกายะ เป็นอย่างไร

คือ ตัณหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพลิดเพลินและความกำหนด มีปกติเพลิดเพลินยิ่งในอารมณ์นั้น ๆ คือ

๑. กามตัณหา

๒. ภวตัณหา

๓. วิภวตัณหา

นี้เรียกว่า เหตุเกิดแห่งสักกายะ

ความดับแห่งสักกายะ เป็นอย่างไร

คือ ความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละคืน ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา

นี้เรียกว่า ความดับแห่งสักกายะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬปัณณาสก์ ๑. อันตวรรค ๔. ปริญญะยสูตร

ปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งสังกายนะ เป็นอย่างไร

คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล ได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ

๒. สัมมาสังกัปปะ

๓. ฯลฯ

๘. สัมมาสมาธิ

นี้เรียกว่า ปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งสังกายนะ”

สังกายนสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปริญญะยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้

[๑๐๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่ควรกำหนดรู้

ความกำหนดรู้ และบุคคลผู้กำหนดรู้ เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่ควรกำหนดรู้ เป็นอย่างไร

คือ รูปเป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้

เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้

เหล่านี้เรียกว่า ธรรมที่ควรกำหนดรู้

ความกำหนดรู้ เป็นอย่างไร

คือ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ

นี้เรียกว่า ความกำหนดรู้

บุคคลผู้กำหนดรู้ เป็นอย่างไร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

จุฬปัณณาสก์ ๑. อันตวรรค ๕. สมณสูตร

คือ ควรกล่าวได้ว่า บุคคลผู้กำหนดรู้นั้น คือพระอรหันต์ ได้แก่ ท่านผู้มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้
นี่เรียกว่า บุคคลผู้กำหนดรู้”

ปริญญะยสูตรที่ ๔ จบ

๕. สมณสูตร

ว่าด้วยสมณะ

[๑๐๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้

อุปาทานชั้น ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปอุปาทานชั้น ๖๗ ๕. วิญญาณอุปาทานชั้น

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นไม่จัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และไม่จัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ไม่ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นจัดว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ และจัดว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”^๑

สมณสูตรที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๒๗๕/๓๐๗-๓๐๘

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

จุฬปัณณาสก์ ๑. อันตวรรค ๗. โสตาปันนสูตร

๖. ทุดิยสมณสูตร

ว่าด้วยสมณะ สูตรที่ ๒

[๑๐๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้

อุปาทานชั้น ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปอุปาทานชั้น ๖๗ ๕. วิญญาณอุปาทานชั้น

ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ขีดความเกิดความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ ตามความเป็นจริง ๖๗

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ขีด ... ทั้งท่านเหล่านั้นก็ทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน”

ทุดิยสมณสูตรที่ ๖ จบ

๗. โสตาปันนสูตร

ว่าด้วยพระโสตาบัน

[๑๐๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้

อุปาทานชั้น ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปอุปาทานชั้น ๖๗ ๕. วิญญาณอุปาทานชั้น

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดอริยสาวกรู้ขีดความเกิดความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

จุฬารัตนปิณฑ ๑. อันตวรรค ๘. อรหันตสูตร

อริยสาวกนี้เราเรียกว่า เป็นโสดาบัน^๑ ไม่มีทางตกต่ำ^๒ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จ สัมโพธิ^๓ในวันข้างหน้า”

โสดาบันนสูตรที่ ๗ จบ

๘. อรหันตสูตร

ว่าด้วยพระอรหันต์

[๑๑๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้

อุปาทานชั้น ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปอุปาทานชั้น ๆ ละ ๕. วิญญาณอุปาทานชั้น

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุรู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่อง

สลัดออกจากอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง เป็นผู้หลุดพ้น

เพราะไม่ถือมั่น เมื่อนั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่า ภิกษุผู้เป็นอรหันตชินาสพ อยู่จบ

พรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตน

โดยลำดับแล้ว สิ้นภวสังโยชน์แล้ว^๔ หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ”

อรหันตสูตรที่ ๘ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ โสดาบัน หมายถึงผู้ประกอบด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ เพราะคำว่า โสตะ เป็นชื่อของอริยมรรคมีองค์ ๘ (อภ.ปญจก.อ. ๓๑/๕๓๐ ดู ส.ม.(แปล) ๑๙/๑๐๐๑/๔๙๕)

^๒ ไม่มีทางตกต่ำ หมายถึงไม่ตกไปในอบาย ๔ คือ นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน แดนเปรต และพวกอสูร (อภ.ติก.อ. ๒/๘๗/๒๔๒)

^๓ สัมโพธิ ในที่นี้หมายถึงมรรค ๓ เบื้องสูง (คือ สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และอรหัตตมรรค) (อภ.ติก.อ. ๒/๘๗/๒๔๒, อภ.ติก.ฎีกา ๒/๘๗/๒๓๕)

^๔ สิ้นสังโยชน์ ในที่นี้หมายถึงบรรลุอรหัตตผล (อภ.ติก.อ. ๒/๓๘/๑๓๙)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬปิณฑนาสก์ ๑. อันตวรรค ๑๐. ทุติยฉันทปทานสูตร

๙. ฉันทปทานสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจ

[๑๑๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพิลิดเพลिन ความทะยานอยากในรูป เมื่อเป็นเช่นนี้ รูปนั้นก็จักเป็นอันเธอทั้งหลายละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ... ในเวทนา ฯลฯ ในสัญญา ... ในสังขาร ... เธอทั้งหลายจงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพิลินเพลิน ความทะยานอยากในวิญญาณ เมื่อเป็นเช่นนี้ วิญญาณนั้นก็จักเป็นอันเธอทั้งหลายละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้”

ฉันทปทานสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุติยฉันทปทานสูตร

ว่าด้วยการละความพอใจ สูตรที่ ๒

[๑๑๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพิลิดเพลिन ความทะยานอยาก อุบายและความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่องในรูป เมื่อเป็นเช่นนี้ รูปนั้นก็จักเป็นอันเธอทั้งหลายละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ... ในเวทนา ... ในสัญญา ... เธอทั้งหลายจงละความพอใจ ... ในสังขาร ฯลฯ เมื่อเป็นเช่นนี้สังขารนั้นก็จักเป็นอันเธอทั้งหลายละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ เธอทั้งหลายจงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพิลิดเพลिन ความทะยานอยาก อุบายและความยึดมั่นอัน

พระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬปัณณาสก์ ๑. อังตวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

เป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถึงมั่นและนอนเนื่องในวิญญาณ เมื่อเป็นเช่นนี้ วิญญาณ
นั้นก็จักเป็นอันเธอทั้งหลายจะได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัด
รากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้”

ทุติยฉันทปหานสูตรที่ ๑๐ จบ

อังตวรรคที่ ๑ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อังตสูตร	๒. ทุกขสูตร
๓. สักกายสูตร	๔. ปริญญุยยสูตร
๕. สมณสูตร	๖. ทุติยสมณสูตร
๗. โสตาปันนสูตร	๘. อรหันตสูตร
๙. ฉันทปหานสูตร	๑๐. ทุติยฉันทปหานสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]
จุฬปัญญาสาส์ก ๒. ธรรมกถิกวรรค ๓. ธรรมกถิกสูตร

๒. ธรรมกถิกวรรค

หมวดว่าด้วยพระธรรมกถิก

๑. อวิชชาสูตร

ว่าด้วยอวิชชา

[๑๑๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง
ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่
พระองค์ตรัสว่า ‘อวิชชา อวิชชา’ อวิชชาเป็นอย่างไร และด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ
บุคคลจึงเป็นผู้ตกอยู่ในอวิชชา”^๑

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่รู้ชัดรูป
ไม่รู้ชัดความเกิดแห่งรูป ไม่รู้ชัดความดับแห่งรูป ไม่รู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับ
แห่งรูป ไม่รู้ชัดเวทนา ... ไม่รู้ชัดสัญญา ... ไม่รู้ชัดสังขาร ... ไม่รู้ชัดวิญญาณ
ไม่รู้ชัดความเกิดแห่งวิญญาณ ไม่รู้ชัดความดับแห่งวิญญาณ ไม่รู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้
ถึงความดับแห่งวิญญาณ

ภิกษุ นี้เราเรียกว่า อวิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคลจึงเป็นผู้ตกอยู่ใน
ในอวิชชา”

อวิชชาสูตรที่ ๑ จบ

๒. วิชชาสูตร

ว่าด้วยวิชชา

[๑๑๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้น นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระ
องค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘วิชชา วิชชา’ วิชชาเป็นอย่างไร และด้วยเหตุ
เพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงเป็นผู้มีวิชชา”^๒

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.ม. (แปล) ๑๙/๑๐๘๗/๖๐๒

^๒ ดูเทียบ ส.ม. (แปล) ๑๙/๑๐๘๘/๖๐๓

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬปัญญาสก์ ๒. อัมมกถิกวรรค ๓. อัมมกถิกสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ได้สดับ รู้ชัดรูป
รู้ชัดความเกิดแห่งรูป ฯลฯ รู้ชัดปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งรูป ... เวทนา ...
สัญญา ... รู้ชัดสังขาร ฯลฯ รู้ชัดปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ
ภิกษุ นี้เราเรียกว่า วิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านั้น บุคคลจึงเป็นผู้มีวิชา”

วิชาสูตรที่ ๒ จบ

๓. อัมมกถิกสูตร

ว่าด้วยพระธรรมกถิก

[๑๑๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้น นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้พระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระ
องค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘ภิกษุเป็นธรรมกถิก ภิกษุเป็นธรรมกถิก’ ด้วย
เหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงเป็นพระธรรมกถิก”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ หากภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย
เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับรูป ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุเป็นธรรมกถิก’ หากภิกษุ
เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับรูป ควรเรียกได้ว่า
‘ภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม’ หากภิกษุเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความ
เบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนัด เพราะดับ ไม่ถือมั่นรูป ควรเรียกได้ว่า
‘ภิกษุเป็นผู้บรรลุนิพพานในปัจจุบัน’

หากภิกษุ ... เวทนา ฯลฯ

หากภิกษุ ... สัญญา ...

หากภิกษุ ... สังขาร ...

หากภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับวิญญาณ
ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุเป็นธรรมกถิก’ หากภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย
เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับวิญญาณ ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติธรรม
สมควรแก่ธรรม’ หากภิกษุเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนัด
เพราะดับ ไม่ถือมั่นวิญญาณ ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุเป็นผู้บรรลุนิพพานในปัจจุบัน’

อัมมกถิกสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬปิณฑนาสก ๒. ธัมมกถิกวรรค ๔. ทุติยธัมมกถิกสูตร

๔. ทุติยธัมมกถิกสูตร

ว่าด้วยพระธรรมกถิก สูตรที่ ๒

[๑๑๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุหนึ่งนึ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘ภิกษุเป็นธรรมกถิก ภิกษุเป็นธรรมกถิก’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุจึงเป็นพระธรรมกถิก ด้วยเหตุเพียงเท่าไร ภิกษุจึงเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ด้วยเหตุเพียงเท่าไร ภิกษุจึงเป็นผู้บรรลุนิพพานในปัจจุบัน’

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ หากภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับรูป ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุเป็นธรรมกถิก’ หากภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับรูป ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุ เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม’ หากภิกษุเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนัด เพราะดับ ‘ไม่ถึงมันรูป ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุเป็นผู้บรรลุนิพพานในปัจจุบัน’

หากภิกษุ ... เวทนา ฯลฯ

หากภิกษุ ... สัญญา ...

หากภิกษุ ... สังขาร ...

หากภิกษุแสดงธรรมเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับวิญญูณ ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุเป็นธรรมกถิก’ หากภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับวิญญูณ ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม’ หากภิกษุเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย เพราะคลายกำหนัด เพราะดับ ‘ไม่ถึงมันวิญญูณ ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุเป็นผู้บรรลุนิพพานในปัจจุบัน’

ทุติยธัมมกถิกสูตรที่ ๔ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬปัณณาสก์ ๒. ธัมมกถิกวรรค ๕. พันธสูตร

๕. พันธสูตร

ว่าด้วยเครื่องพันธนาการ

[๑๑๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนในโลกนี้ ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะ ฯลฯ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือ พิจารณาเห็นอัตตาในรูป

นี้เรียกว่า ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ถูกเครื่องพันธนาการคือรูปจองจำไว้ ถูกเครื่องพันธนาการทั้งภายในและภายนอกจองจำไว้ มองไม่เห็นฝั่งนี้^๑ มองไม่เห็นฝั่งโน้น^๒ ถูกจองจำจนแก่ ถูกจองจำจนตาย ถูกจองจำจากโลกนี้จนถึงโลกหน้า

พิจารณาเห็นเวทนาโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ อัตตาในเวทนา

นี้เรียกว่า ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ถูกเครื่องพันธนาการคือเวทนาจองจำไว้ ถูกเครื่องพันธนาการทั้งภายในและภายนอกจองจำไว้ มองไม่เห็นฝั่งนี้ มองไม่เห็นฝั่งโน้น ถูกจองจำจนแก่ ถูกจองจำจนตาย ถูกจองจำจากโลกนี้จนถึงโลกหน้า

พิจารณาเห็นสัญญา ...

พิจารณาเห็นสังขาร ...

พิจารณาเห็นวิญญาณโดยความเป็นอัตตา ฯลฯ

นี้เรียกว่า ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ถูกเครื่องพันธนาการคือวิญญาณจองจำไว้ ถูกเครื่องพันธนาการทั้งภายในและภายนอกจองจำไว้ มองไม่เห็นฝั่งนี้ มองไม่เห็นฝั่งโน้น ถูกจองจำจนแก่ ถูกจองจำจนตาย ถูกจองจำจากโลกนี้จนถึงโลกหน้า

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนอริยสาวกผู้ได้สดับ ได้เห็นพระอริยะ ฯลฯ ได้รับการแนะนำในธรรมของสัตบุรุษ ไม่พิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอัตตา ไม่พิจารณาเห็นอัตตาวามีรูป ไม่พิจารณาเห็นรูปในอัตตา หรือไม่พิจารณาเห็นอัตตาในรูป

เชิงอรรถ :

^๑ ฝั่งนี้ ในที่นี้หมายถึงวิภูชะ (ส.ข.อ. ๒/๑๑๗-๑๒๑/๓๖๓)

^๒ ฝั่งโน้น ในที่นี้หมายถึงนิพพาน (ส.ข.อ. ๒/๑๑๗-๑๒๑/๓๖๓)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นตสังยุต]

จุฬปิณฑนาสก ๒. ธรรมกถิกวรรค ๖. ปริปัจจิตสูตร

นี้เรียกว่า อริยสาวกผู้ได้สดับ ไม่ถูกเครื่องพันธนาการคือรูปจองจำไว้ ไม่ถูกเครื่องพันธนาการทั้งภายในและภายนอกจองจำไว้ มองเห็นฝั่งนี้ มองเห็นฝั่งโน้น เรากล่าวว่า ‘เธอพ้นแล้วจากทุกข์’ ฯลฯ

‘ไม่พิจารณาเห็นเวทนา ...

‘ไม่พิจารณาเห็นสัญญา ...

‘ไม่พิจารณาเห็นสังขาร ...

‘ไม่พิจารณาเห็นวิญญาน โดยความเป็นอัตตา’ ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อริยสาวกผู้ได้สดับ ไม่ถูกเครื่องพันธนาการคือวิญญานจองจำไว้ ไม่ถูกเครื่องพันธนาการทั้งภายในและภายนอกจองจำไว้ มองเห็นฝั่งนี้ มองเห็นฝั่งโน้น เรากล่าวว่า ‘เธอพ้นแล้วจากทุกข์’

พันธสูตรที่ ๕ จบ

๖. ปริปัจจิตสูตร

ว่าด้วยการสอบถาม

[๑๑๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เธอทั้งหลายพิจารณาเห็นรูปว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’ หรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเห็นรูปนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... เธอทั้งหลายพิจารณาเห็นวิญญานว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬปิณฑาสก ๒. รัมมกถิกวรรค ๗. ทุติยปริปัจฉิตสูตร

“ดีละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเห็นวิญญูณนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ฯลฯ”

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

ปริปัจฉิตสูตรที่ ๖ จบ

๗. ทุติยปริปัจฉิตสูตร

ว่าด้วยการสอบถาม สูตรที่ ๒

[๑๑๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เธอทั้งหลายพิจารณาเห็นรูปว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ หรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเห็นรูปนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... เธอทั้งหลายพิจารณาเห็นวิญญูณว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ หรือ”

“อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ดีละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงเห็นวิญญูณนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

ทุติยปริปัจฉิตสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬารัตนวรรค ๒. ชัมมกถิกวรรค ๙. อุปาทานียสูตร

๘. สัญโญชนียสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน

[๑๒๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน และสังโยชน เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน เป็นอย่างไร สังโยชน เป็นอย่างไร

คือ รูปเป็นธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน ฉันทราคะในรูปนั้นเป็นสังโยชน

เวทนา ฯลฯ

สัญญา ...

สังขาร ...

วิญญานเป็นธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน ฉันทราคะในวิญญานนั้นเป็นสังโยชน

ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เราเรียกว่า ธรรมที่เกื้อกูลแก่สังโยชน

นี้เรียกว่า สังโยชน”^๑

สัญโญชนียสูตรที่ ๘ จบ

๙. อุปาทานียสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทาน

[๑๒๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทาน และอุปาทาน เธอทั้งหลายจงฟัง

ธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทาน เป็นอย่างไร อุปาทาน เป็นอย่างไร

คือ รูปเป็นธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทาน ฉันทราคะในรูปนั้นเป็นอุปาทาน

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑๐๙/๑๒๔

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า : ๒๑๔ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬปัณณาสก์ ๒. รัมมกถิกวรรค ๑๐. สीलวันตสูตร

เวทนา ฯลฯ

สัญญา ...

สังขาร ...

วิญญาณเป็นธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทาน ฉันทราคะในวิญญาณนั้นเป็นอุปาทาน
ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เราเรียกว่า ธรรมที่เกื้อกูลแก่อุปาทาน
นี้เราเรียกว่า อุปาทาน”^๑

อุปาทานยสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. สीलวันตสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ภิกษุผู้มีศีลควรมนสิการโดยแยบคาย

[๑๒๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกฏิฐิตะ อยู่ ณ ป่า
อิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ครั้งนั้น ท่านพระมหาโกฏิฐิตะออกจากที่
หลีกเร้นในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ฯลฯ ได้ถามดังนี้ว่า

“ท่านสารีบุตร ธรรมเหล่าไหนอันภิกษุผู้มีศีลควรมนสิการโดยแยบคาย
ขอรับ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านโกฏิฐิตะ อุปาทานชั้น ๕ ประการอัน
ภิกษุผู้มีศีลควรมนสิการโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์
เป็นโรค เป็นดุจหัวฝี เป็นดุจลูกศร เป็นของลำบาก เป็นอาพาธ เป็นอย่างอื่น
(บังคับไม่ได้) เป็นของทรุดโทรม เป็นของสูญ เป็นอนัตตา

อุปาทานชั้น ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปอุปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือรูป)
๒. เวทนูปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือเวทนา)
๓. สัญญูปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือสัญญา)
๔. สังขารูปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือสังขาร)
๕. วิญญาณูปาทานชั้น	(อุปาทานชั้นคือวิญญาณ)

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑๑๐/๑๒๔

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬปัณณาสก์ ๒. รัมมกถิกวรรค ๑๐. สีสวันตสูตร

อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้อันภิกษุผู้มีศีลควรมนสิการโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นโรคร เป็นดุจหัวฝี เป็นดุจลูกศร เป็นของลำบาก เป็นอาพาธ เป็นอย่างอื่น เป็นของทรุดโทรม เป็นของสูญ เป็นอนัตตา เป็นไปได้ที่อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้อันภิกษุผู้มีศีลมนสิการโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นอนัตตา พึงทำให้แจ้งโสดาปัตติผล”

“ท่านสารีบุตร ธรรมเหล่าไหนอันภิกษุผู้เป็นโสดาบันควรมนสิการโดยแยบคาย ขอรับ”

“ท่านโกฏฐิตะ อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้อันภิกษุแม่ผู้เป็นโสดาบันก็ควรมนสิการโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นอนัตตา เป็นไปได้ที่ภิกษุผู้เป็นโสดาบันมนสิการอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้โดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นอนัตตา พึงทำให้แจ้งสกทาคามีผล”

“ท่านสารีบุตร ธรรมเหล่าไหนอันภิกษุแม่ผู้เป็นสกทาคามีควรมนสิการโดยแยบคาย ขอรับ”

“ท่านโกฏฐิตะ อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้อันภิกษุแม่ผู้เป็นสกทาคามีก็ควรมนสิการโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นอนัตตา เป็นไปได้ที่ภิกษุผู้เป็นสกทาคามีมนสิการอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้โดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นอนัตตา พึงทำให้แจ้งอนาคามีผล”

“ท่านสารีบุตร ธรรมเหล่าไหนอันภิกษุผู้เป็นอนาคามีควรมนสิการโดยแยบคาย ขอรับ”

“ท่านโกฏฐิตะ อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้อันภิกษุแม่ผู้เป็นอนาคามีก็ควรมนสิการโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นอนัตตา เป็นไปได้ที่ภิกษุผู้เป็นอนาคามีมนสิการอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้โดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นอนัตตา พึงทำให้แจ้งอรหัตตผล”

“ท่านสารีบุตร ธรรมเหล่าไหนอันภิกษุผู้เป็นอรหัตตควรมนสิการโดยแยบคาย ขอรับ”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬารัตนมาสก์ ๒. ธรรมกถิกวรรค ๑๑. สุตวันตสูตร

“ท่านโกณฑิยะ อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้อันภิกษุแม้ผู้เป็นอรหันต์ก็ควร
มนสิการโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นโรค เป็นจลจลหวัศ
เป็นจลจลจลศร เป็นของลำบาก เป็นอาพาธ เป็นอย่างอื่น เป็นของทรุดโทรม
เป็นของสูญ เป็นอนัตตา

ท่านโกณฑิยะ กิจที่จะพึงทำให้ยิ่งขึ้นไป หรือการสั่งสมกิจที่ทำแล้ว ย่อมไม่มี
แก่ภิกษุผู้เป็นอรหันต์ อนึ่ง ธรรมเหล่านี้ที่ภิกษุผู้เป็นอรหันต์เจริญ ทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะ”

สีลวันตสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. สุตวันตสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ภิกษุผู้ได้ระดับธรรมนสิการโดยแยบคาย

[๑๒๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกณฑิยะ อยู่ ณ ป่า
อิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ครั้งนั้น ท่านพระมหาโกณฑิยะออกจากที่
หลีกเร้นในเวลาเย็น เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ฯลฯ ได้ถามดังนี้ว่า

“ท่านสารีบุตร ธรรมเหล่านี้หนอันภิกษุผู้ได้ระดับธรรมนสิการโดยแยบคาย
ขอรับ”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านโกณฑิยะ อุปาทานขันธ ๕ ประการอันภิกษุ
ผู้ได้ระดับธรรมนสิการโดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นอนัตตา

อุปาทานขันธ ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปอุปาทานขันธ ฯลฯ ๕. วิญญาณอุปาทานขันธ

ท่านโกณฑิยะ อุปาทานขันธ ๕ ประการนี้อันภิกษุผู้ได้ระดับธรรมนสิการ
โดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นอนัตตา เป็นไปได้ที่ภิกษุผู้ได้
ระดับธรรมนสิการอุปาทานขันธ ๕ ประการนี้โดยแยบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง
ฯลฯ เป็นอนัตตา พึงทำให้แจ้งโสดาปัตติผล”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬปัญญาสก ๒. ธัมมกถิกวรรค ๑๒. กัปปสูตร

“ท่านสารีบุตร ธรรมเหล่าไหนอันภิกษุผู้เป็นโสดาบันควรมนสิการโดย
แบบคาย ขอรับ”

“ท่านโกฏิฐิตะ อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้อันภิกษุแม้ผู้เป็นโสดาบันก็ควร
มนสิการโดยแบบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นอนัตตา เป็นไปได้ที่
ภิกษุผู้เป็นโสดาบันมนสิการอุปาทานชั้น ๕ ประการโดยแบบคาย โดยความเป็น
ของไม่เที่ยง ฯลฯ เป็นอนัตตา พึงทำให้แจ้งสกทาคามิผล ฯลฯ อนาคามิผล ฯลฯ
อรหัตตผล”

“ท่านสารีบุตร ธรรมเหล่าไหนอันภิกษุผู้เป็นอรหันต์ควรมนสิการโดย
แบบคาย ขอรับ”

“ท่านโกฏิฐิตะ อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้อันภิกษุแม้ผู้เป็นอรหันต์ก็ควร
มนสิการโดยแบบคาย โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นโรค เป็นดุจหัวฝี
เป็นดุจลูกศร เป็นความคับแค้น เป็นอาพาธ เป็นอย่างอื่น เป็นของทรุดโทรม
เป็นของสูญ เป็นอนัตตา

ท่านโกฏิฐิตะ กิจที่จะพึงทำให้ยิ่งขึ้นไป หรือการสังสมกิจที่ทำแล้ว ย่อมไม่มี
แก่ภิกษุผู้อรหันต์ อนึ่ง ธรรมเหล่านี้ที่ภิกษุผู้เป็นอรหันต์เจริญ ทำให้มากแล้ว
ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน และเพื่อสติสัมปชัญญะ”

สรวนตสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. กัปปสูตร

ว่าด้วยพระกัปปะ

[๑๒๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระกัปปะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่
สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้
เห็นอย่างไร จึงจะไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัยในกายที่มีวิญญานนี้
และในนิมิตทั้งปวงในภายนอก”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬปัณณาสก์ ๒. ธัมมกถิกวรรค ๑๓. ทุตติยกัปปสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “กัปปะ รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม บุคคลเห็นรูปทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม บุคคลเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’^๑

กัปปะ เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ จึงจะไม่ถือหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้ และในนิมิตทั้งปวงในภายนอก”

กัปปสูตรที่ ๑๒ จบ

๑๓. ทุตติยกัปปสูตร

ว่าด้วยพระกัปปะ สูตรที่ ๒

[๑๒๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระกัปปะ นั้น ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างไร จึงจะปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสัยในกายที่มีวิญญาณนี้ และในนิมิตทั้งปวงในภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบระงับ หลุดพ้นดีแล้ว”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “กัปปะ รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ฯลฯ บุคคลเห็นรูปทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะไม่ถือมั่น”

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๔๑๑/๔๗๕-๔๗๖

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬารัตนวรรค ๒. ชัมมกถิกวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม บุคคลเห็นวิญญาณทั้งหมดนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’ เป็นผู้หลุดพ้นแล้ว เพราะไม่ถือมั่น

กัมปะ เมื่อบุคคลรู้ เห็นอย่างนี้ ใจจึงจะปราศจากอหังการ มมังการ และมานานุสัยในกายที่มีวิญญาณนี้ และในนิมิตทั้งปวงในภายนอก ก้าวล่วงมานะด้วยดี สงบระงับ หลุดพ้นดีแล้ว”

ทุดิยกัมปะสูตรที่ ๑๓ จบ

ชัมมกถิกวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อวิชาสูตร	๒. วิชาสูตร
๓. ชัมมกถิกสูตร	๔. ทุดิยชัมมกถิกสูตร
๕. พันธสูตร	๖. ปริปัจจจิตสูตร
๗. ทุดิยปริปัจจจิตสูตร	๘. สัจญโยชนียสูตร
๙. อุปาทานียสูตร	๑๐. สิลวันตสูตร
๑๑. สุตวันตสูตร	๑๒. กัมปะสูตร
๑๓. ทุดิยกัมปะสูตร	

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

จุฬปิณฑาสก ๓. อวิขชาวรรค ๑. สมุทยธัมมสูตร

๓. อวิขชาวรรค

หมวดว่าด้วยอวิขชา

๑. สมุทยธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา

[๑๒๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘อวิขชา อวิขชา’ อวิขชาเป็นอย่างไร และด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงเป็นผู้ตกอยู่ในอวิขชา”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ‘ไม่รู้ชัดรูปที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘รูปมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา’ ‘ไม่รู้ชัดรูปที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘รูปมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’ ‘ไม่รู้ชัดรูปที่มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘รูปมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’

‘ไม่รู้ชัดเวทนาที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘เวทนามีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา’ ‘ไม่รู้ชัดเวทนาที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘เวทนามีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’ ‘ไม่รู้ชัดเวทนาที่มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ฯลฯ

‘ไม่รู้ชัดสัญญาที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ฯลฯ

‘ไม่รู้ชัดสังขารที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘สังขารมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา’ ‘ไม่รู้ชัดสังขารที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘สังขารมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’ ‘ไม่รู้ชัดสังขารที่มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘สังขารมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’

‘ไม่รู้ชัดวิญญานที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญานมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา’ ‘ไม่รู้ชัดวิญญานที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็น

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นตสังยุต]

จุฬปิณฑาสก ๓. อวิชชาวรรค ๑. สมุทยธัมมสูตร

เป็นจริงว่า ‘วิญญาณมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’ ไม่รู้ชัดวิญญาณที่มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญาณมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’

ภิกษุ นี้เราเรียกว่า อวิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคลจึงเป็นผู้ตกอยู่ในอวิชชา”

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสตอบอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปนั้นได้ทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘วิชชา วิชชา’ วิชชาเป็นอย่างไร และด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงเป็นผู้มีวิชชา”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ผู้ได้สดับ รู้ชัดรูปที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘รูปมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา’ รู้ชัดรูปที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘รูปมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’ รู้ชัดรูปที่มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘รูปมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’

รู้ชัดเวทนาที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘เวทนามีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา’ รู้ชัดเวทนาที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘เวทนามีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’ รู้ชัดเวทนาที่มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘เวทนามีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’

รู้ชัดสัญญาที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ฯลฯ

รู้ชัดสังขารที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘สังขารมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา’ รู้ชัดสังขารที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘สังขารมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’ รู้ชัดสังขารที่มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาว่า ‘สังขารมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’

รู้ชัดวิญญาณที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญาณมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา’ รู้ชัดวิญญาณที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬปิณฑาสก ๓. อวิขชาวรรค ๒. ทุตติยสมุทฺถมมสูตร

เป็นจริงว่า ‘วิญญานมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’ รู้ชัดวิญญานที่มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญานมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’

ภิกษุ นี้เราเรียกว่า วิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านั้น บุคคลจึงเป็นผู้มีวิชา”

สมุทฺถมมสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุตติยสมุทฺถมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สูตรที่ ๒

[๑๒๗] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกณฑลิตะอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ครั้งนั้น ท่านพระมหาโกณฑลิตะออกจากที่หลีกเร้นในเวลาเย็น ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า “ท่านสารีบุตร ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ‘อวิขชา อวิขชา’ อวิขชาเป็นอย่างไร และด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงเป็นผู้ตกอยู่ในอวิขชา”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่รู้ชัดรูปที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘รูปมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา’ ไม่รู้ชัดรูปที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริง ฯลฯ ไม่รู้ชัดรูปที่มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘รูปมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’

ไม่รู้ชัดเวทนาที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ฯลฯ เวทนาที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ฯลฯ ไม่รู้ชัด ... ตามความเป็นจริงว่า ‘เวทนามีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’

ไม่รู้ชัดสัญญาที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ฯลฯ

ไม่รู้ชัดสังขารที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ฯลฯ ไม่รู้ชัดสังขารที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ฯลฯ ไม่รู้ชัดสังขารที่มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘สังขารทั้งหลายมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬปิณฑนาสก์ ๓. อวิชชาวรรค ๓. ตติยสมุทยธัมมสูตร

‘ไม่รู้ชัดวิญญาณที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ฯลฯ ไม่รู้ชัดวิญญาณที่มีความ
เสื่อมไปเป็นธรรมดา ฯลฯ ไม่รู้ชัดวิญญาณที่มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็น
ธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญาณมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’

ท่านผู้มีอายุ นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อวิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านั้น บุคคล
จึงเป็นผู้ตกอยู่ในอวิชชา”

ทติยสมุทยธัมมสูตรที่ ๒ จบ

๓. ตติยสมุทยธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สูตรที่ ๓

[๑๒๘] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกฏิฐิตะ อยู่ ณ ป่า
อิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ท่านพระมหาโกฏิฐิตะนั่ง ณ ที่สมควร
ได้ถามท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า “ท่านสารีบุตร ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ‘วิชชา
วิชชา’ วิชชาเป็นอย่างไร และด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงเป็นผู้มีวิชชา”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ พระอริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ผู้ได้
สดับ รู้ชัดรูปที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘รูปมีความเกิดขึ้น
เป็นธรรมดา’ รู้ชัดรูปที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ฯลฯ รู้ชัดรูปที่มีความเกิดขึ้น
และความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘รูปมีความเกิดขึ้นและความ
เสื่อมไปเป็นธรรมดา’

รู้ชัดเวทนาที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ฯลฯ เวทนาที่มีความเกิดขึ้นและ
ความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ฯลฯ

รู้ชัดสัญญาที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ฯลฯ

รู้ชัดสังขารที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ฯลฯ สังขารที่มีความเสื่อมไปเป็น
ธรรมดา ฯลฯ รู้ชัดสังขารที่มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตาม
ความเป็นจริงว่า ‘สังขารทั้งหลายมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬปัณณาสก์ ๓. อวิชชาวรรค ๕. ทุติยอัสนาสทสูตร

รู้ชัดวิญญานที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ฯลฯ วิญญานที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ฯลฯ รู้ชัดวิญญานที่มีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดาตามความเป็นจริงว่า ‘วิญญานมีความเกิดขึ้นและความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’

ท่านผู้มีอายุ นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า วิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคลจึงเป็นผู้มีวิชา”

ตติยสมุทยธัมมสูตรที่ ๓ จบ

๔. อัสนาสทสูตร

ว่าด้วยคุณของชั้นธ

[๑๒๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงพาราณสีเหมือนกัน

ท่านพระมหาโกณฑัญญะ นิ่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า “ท่านสารีบุตร ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ‘อวิชชา อวิชชา’ อวิชชาเป็นอย่างไร และด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงเป็นผู้ตกอยู่ในอวิชชา”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่รู้ชัดคุณโทษ และเครื่องสลัดออกจากรูปตามความเป็นจริง ... เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ ไม่รู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากวิญญานตามความเป็นจริง

ท่านผู้มีอายุ นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อวิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคลจึงเป็นผู้ตกอยู่ในอวิชชา”

อัสนาสทสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุติยอัสนาสทสูตร

ว่าด้วยคุณของชั้นธ สูตรที่ ๒

[๑๓๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงพาราณสีเหมือนกัน

ท่านพระมหาโกณฑัญญะ นิ่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า “ท่านสารีบุตร ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ‘วิชา วิชา’ วิชาเป็นอย่างไร และด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงเป็นผู้มีวิชา”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬารัตนมาสก์ ๓. อวิชชาวรรค ๖. สมุทยสูตร

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ พระอริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้
ผู้ได้สดับ รู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากรูปตามความเป็นจริง ... เวทนา
ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... รู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากวิญญาน
ตามความเป็นจริง

ท่านผู้มีอายุ นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า วิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านั้น บุคคล
จึงเป็นผู้มีวิชา”

ทุติยอัสนาสสูตรที่ ๕ จบ

๖. สมุทยสูตร

ว่าด้วยความเกิดแห่งขันธ

[๑๓๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงพาราณสีเหมือนกัน

ท่านพระมหาโกฏิฐิตะ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า
“ท่านสารีบุตร ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ‘อวิชชา อวิชชา’ อวิชชาเป็นอย่างไร
และด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงเป็นผู้ตกอยู่ในอวิชชา”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ บุคคลในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่รู้ชัด
ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากรูปตามความเป็นจริง ...
เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... ไม่รู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ
และเครื่องสลัดออกจากวิญญานตามความเป็นจริง

ท่านผู้มีอายุ นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อวิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านั้น บุคคล
จึงเป็นผู้ตกอยู่ในอวิชชา”

สมุทยสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬปัณณาสก์ ๓. อวิชชาวรรค ๘. โภกขิตสูต

๗. ทุตติยสมุททยสูต

ว่าด้วยความเกิดแห่งชั้นธ สูตที่ ๒

[๑๓๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงพาราณสีเหมือนกัน

ท่านพระมหาโกกขิตะ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระสารีบุตรดังนี้ว่า
“ท่านสารีบุตร ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ‘วิชชา วิชชา’ วิชชาเป็นอย่างไร และ
ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงเป็นผู้มีวิชชา”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ พระอริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้
ผู้ได้สดับ รู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากรูปตาม
ความเป็นจริง ... เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... รู้ชัดความเกิด ความดับ
คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากวิญญานตามความเป็นจริง

ท่านผู้มีอายุ นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า วิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคล
จึงเป็นผู้มีวิชชา”

ทุตติยสมุททยสูตที่ ๗ จบ

๘. โภกขิตสูต

ว่าด้วยพระโกกขิตะ

[๑๓๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโกกขิตะอยู่ ณ ป่า
อิสิปตนมฤคทายวัน เขตกรุงพาราณสี ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรออกจากผลสมาบัติ
ในเวลาเย็น ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระมหาโกกขิตะดังนี้ว่า
“ท่านโกกขิตะ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ‘อวิชชา อวิชชา’ อวิชชาเป็นอย่างไร
และด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงเป็นผู้ตกอยู่ในอวิชชา”

ท่านพระมหาโกกขิตะตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่รู้ชัด
คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากรูปตามความเป็นจริง ... เวทนา ฯลฯ สัญญา
... สังขาร ... ไม่รู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากวิญญานตามความเป็นจริง

ท่านผู้มีอายุ นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อวิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้
บุคคลจึงเป็นผู้ตกอยู่ในอวิชชา”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬปัณณาสก์ ๓. อวิชชาวรรค ๙. ทุติยโกฏฐิตสูตร

เมื่อท่านพระมหาโกฏฐิตะตอบอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรจึงได้ถามว่า
“ท่านโกฏฐิตะ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ‘วิชชา วิชชา’ วิชชาเป็นอย่างไร และ
ด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงเป็นผู้มีวิชชา”

ท่านพระมหาโกฏฐิตะตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ พระอริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้
ผู้ได้สดับ รู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากรูปตามความเป็นจริง ... เวทนา
ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... รู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากวิญญาณ
ตามความเป็นจริง

ท่านผู้มีอายุ นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า วิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคล
จึงเป็นผู้มีวิชชา”

โกฏฐิตสูตรที่ ๘ จบ

๙. ทุติยโกฏฐิตสูตร

ว่าด้วยพระโกฏฐิตะ สูตรที่ ๒

[๑๓๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงพาราณสีเหมือนกัน

ท่านพระสารีบุตรนั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระมหาโกฏฐิตะดังนี้ว่า
“ท่านโกฏฐิตะ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ‘อวิชชา อวิชชา’ อวิชชาเป็นอย่างไร
และด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงเป็นผู้ตกอยู่ในอวิชชา”

ท่านพระมหาโกฏฐิตะตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่รู้ชัด
ความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากรูปตามความเป็นจริง ...
เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... ไม่รู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ
และเครื่องสลัดออกจากวิญญาณตามความเป็นจริง

ท่านผู้มีอายุ นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อวิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้
บุคคลจึงเป็นผู้ตกอยู่ในอวิชชา”

เมื่อท่านพระมหาโกฏฐิตะตอบอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรจึงได้ถามว่า
“ท่านโกฏฐิตะ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ‘วิชชา วิชชา’ วิชชาเป็นอย่างไร และ
ด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงเป็นผู้มีวิชชา”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬปีณณาสก ๓. อวิชชาวรรค ๑๐. ตติยโกฏฐิตสูตร

ท่านพระมหาโกฏฐิตะตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ พระอริยสาวกในพระธรรมวินัย
นี้ผู้ได้สดับ รู้ชัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากรูปตาม
ความเป็นจริง ... เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... รู้ชัดความเกิด ความดับ
คุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากวิญญานตามความเป็นจริง

ท่านผู้มีอายุ นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า วิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้ บุคคล
จึงเป็นผู้มีวิชา”

ตติยโกฏฐิตสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ตติยโกฏฐิตสูตร

ว่าด้วยพระโกฏฐิตะ สูตรที่ ๓

[๑๓๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงพาราณสีเหมือนกัน

ท่านพระสารีบุตรนั่ง ณ ที่สมควร ได้ถามท่านพระมหาโกฏฐิตะดังนี้ว่า
“ท่านโกฏฐิตะ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ‘อวิชชา อวิชชา’ อวิชชาเป็นอย่างไร
และด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ บุคคลจึงเป็นผู้ตกอยู่ในอวิชชา”

ท่านพระมหาโกฏฐิตะตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ ปุถุชนในโลกนี้ผู้ไม่ได้สดับ ไม่รู้ชัด
รูป ไม่รู้ชัดความเกิดแห่งรูป ไม่รู้ชัดความดับแห่งรูป ไม่รู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้ถึงความ
ดับแห่งรูป ไม่รู้ชัดเวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... ไม่รู้ชัดวิญญาน ไม่รู้ชัด
ความเกิดแห่งวิญญาน ไม่รู้ชัดความดับแห่งวิญญาน ไม่รู้ชัดปฏิบัติทาที่ให้ถึงความ
ดับแห่งวิญญาน

ท่านผู้มีอายุ นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อวิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านี้
บุคคลจึงเป็นผู้ตกอยู่ในอวิชชา”

เมื่อท่านพระมหาโกฏฐิตะตอบอย่างนี้แล้ว ท่านพระสารีบุตรจึงได้ถามว่า
“ท่านโกฏฐิตะ ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ‘วิชชา วิชชา’ วิชชาเป็นอย่างไร และ
ด้วยเหตุเพียงเท่าไร บุคคลจึงเป็นผู้มีวิชา”

ท่านพระมหาโกฏฐิตะตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ พระอริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้
ผู้ได้สดับ ย่อมรู้ชัดรูป รู้ชัดความเกิดแห่งรูป รู้ชัดความดับแห่งรูป รู้ชัดปฏิบัติทาที่

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

จุฬปิณฑนาสก ๓. อวิชชาวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ให้ถึงความดับแห่งรูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... รู้ชัดวิญญาน รู้ชัด
ความเกิดแห่งวิญญาน รู้ชัดความดับแห่งวิญญาน รู้ชัดปฏิบัติที่ให้ถึงความดับ
แห่งวิญญาน

ท่านผู้มีอายุ นี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า วิชชา และด้วยเหตุเพียงเท่านั้น มุคค
จึงเป็นผู้มีวิชา”

ตติยโกฐลิตสูตรที่ ๑๐ จบ

อวิชชาวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมุทยธัมมสูตร	๒. ทุติยสมุทยธัมมสูตร
๓. ตติยสมุทยธัมมสูตร	๔. อัสนาทสูตร
๕. ทุติยอัสนาทสูตร	๖. สมุทยสูตร
๗. ทุติยสมุทยสูตร	๘. โกฐลิตสูตร
๙. ทุติยโกฐลิตสูตร	๑๐. ตติยโกฐลิตสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬปัณณาสก์ ๔. กุกกุฬวรรค ๒. อนิจจสูตร

๔. กุกกุฬวรรค

หมวดว่าด้วยสิ่งที่เป็นของร้อน

๑. กุกกุฬสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นของร้อน

[๑๓๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปเป็นของร้อน เวทนาเป็นของร้อน สัญญาเป็นของร้อน สังขารเป็นของร้อน วิญญาณเป็นของร้อน

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัด จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้ อีกต่อไป”

กุกกุฬสูตรที่ ๑ จบ

๒. อนิจจสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยง

[๑๓๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่าไม่เที่ยง

คือ รูปไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในรูปนั้น

เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ

สัญญา ...

สังขาร ...

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬารัตนวรรค ๔. กุกกุฬวรรค ๔. ตติยอนิจจสูตร

วิญญานไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในวิญญานนั้น
ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งนั้น”

อนิจจสูตรที่ ๒ จบ

๓. ทุตติยอนิจจสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยง สูตรที่ ๒

[๑๓๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละ
ราคะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่าไม่เที่ยง

คือ รูปไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละราคะในรูปนั้น

เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ

สัญญา ...

สังขาร ...

วิญญานไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละราคะในวิญญานนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งนั้น”

ทุตติยอนิจจสูตรที่ ๓ จบ

๔. ตติยอนิจจสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยง สูตรที่ ๓

[๑๓๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละ
ฉันทะในสิ่งนั้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬารัตนวรรค ๔. กุกกุฬวรรค ๖. ทุตติยทุกขสูตร

ก็อะไรเล่าไม่เที่ยง

คือ รูปไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในรูปนั้น

เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ

สัญญา ...

สังขาร ...

วิญญาณไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในวิญญาณนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดไม่เที่ยง เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในสิ่งนั้น”

ตุตติยอนิจจสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุกขสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข

[๑๔๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นทุกข เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งนั้น ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นทุกข เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งนั้น”

ทุกขสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยทุกขสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข สูตรที่ ๒

[๑๔๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นทุกข เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งนั้น ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นทุกข เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งนั้น”

ทุตติยทุกขสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬปัณณาสก์ ๔. กุกกุฬวรรค ๘. อนัตตสูตร

๗. ตติยทุกขสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข สูตรที่ ๓

[๑๔๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นทุกข เธอทั้งหลายพึงละ
ฉันทราคะในสิ่งนั้น ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นทุกข เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในสิ่งนั้น”

ตติยทุกขสูตรที่ ๗ จบ

๘. อนัตตสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตา

[๑๔๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละ
ฉันทะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่าเป็นอนัตตา

คือ รูปเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในรูปนั้น

เวทนาเป็นอนัตตา ฯลฯ

สัญญา ...

สังขาร ...

วิญญาณเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในวิญญาณนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทะในสิ่งนั้น”

อนัตตสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬารัตนมาส ๔. กุกกุฬวรรค ๑๐. ตติยอนัตตสูตร

๙. ทุติยอนัตตสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตา สูตรที่ ๒

[๑๔๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละ
ราคะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่าเป็นอนัตตา

คือ รูปเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละราคะในรูปนั้น

เวทนาเป็นอนัตตา ฯลฯ

สัญญา ...

สังขาร ...

วิญญาณเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละราคะในวิญญาณนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละราคะในสิ่งนั้น”

ทุติยอนัตตสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ตติยอนัตตสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตา สูตรที่ ๓

[๑๔๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละ
ฉันทราคะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่าเป็นอนัตตา

คือ รูปเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในรูปนั้น

เวทนาเป็นอนัตตา ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬปีณเถาสก ๔. กุกกุฬวรรค ๑๒. อนิจจานุปัสสีสูตร

สัญญา ...

สังขาร ...

วิญญาณเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในวิญญาณนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเป็นอนัตตา เธอทั้งหลายพึงละฉันทราคะในสิ่งนั้น'

ตติยอนัตตสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. นิพพิทาพหุสูตร

ว่าด้วยผู้มากด้วยความเบื่อหน่าย

[๑๔๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้บวชด้วยศรัทธา มีธรรมอันเหมาะสม คือ พึงเป็นผู้มากด้วยความเบื่อหน่ายในรูปอยู่ ... ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร พึงเป็นผู้มากด้วยความเบื่อหน่ายในวิญญาณอยู่

ผู้ใดมากด้วยความเบื่อหน่ายในรูปอยู่ ... ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขารมากด้วยความเบื่อหน่ายในวิญญาณอยู่ ก็จะกำหนดรู้รูป ... เวทนา ... สัญญา ... สังขาร กำหนดรู้วิญญาณ ผู้นั้นเมื่อกำหนดรู้รูป กำหนดรู้เวทนา กำหนดรู้สัญญา กำหนดรู้สังขาร กำหนดรู้วิญญาณ ย่อมพ้นจากรูป ย่อมพ้นจากเวทนา ย่อมพ้นจากสัญญา ย่อมพ้นจากสังขาร ย่อมพ้นจากวิญญาณ เรากล่าวว่า ‘ย่อมพ้นจากชาติชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส และย่อมพ้นจากทุกข์’

นิพพิทาพหุสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. อนิจจานุปัสสีสูตร

ว่าด้วยผู้พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง

[๑๔๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้บวชด้วยศรัทธา มีธรรมอันเหมาะสม คือ พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในรูปอยู่ ฯลฯ ในเวทนา ...

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬารัตนปิณฑาสก ๔. กุกกุฬวรรค ๑๔. อนัตตานุปัสสีสูตร

ในสัญญา ... ในสังขาร พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงในวิญญานอยู่ ฯลฯ
เรากล่าวว่า ‘... และย่อมนั้นจากทุกข’

อนิจจานุปัสสีสูตรที่ ๑๒ จบ

๑๓. ทุกขานุปัสสีสูตร

ว่าด้วยผู้พิจารณาเห็นทุกข

[๑๔๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้บวชด้วยศรัทธา มีธรรมอันเหมาะสม คือ พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นทุกขในรูปอยู่ ฯลฯ ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นทุกขในวิญญานอยู่ ฯลฯ เรากล่าวว่า ‘... และย่อมนั้นจากทุกข’

ทุกขานุปัสสีสูตรที่ ๑๓ จบ

๑๔. อนัตตานุปัสสีสูตร

ว่าด้วยผู้พิจารณาเห็นอนัตตา

[๑๔๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรผู้บวชด้วยศรัทธา มีธรรมอันเหมาะสม คือ พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นอนัตตาในรูปอยู่ ฯลฯ ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร พึงเป็นผู้พิจารณาเห็นอนัตตาในวิญญานอยู่
ผู้ใดพิจารณาเห็นอนัตตาในรูป ฯลฯ ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร พิจารณาเห็นอนัตตาในวิญญานอยู่ ก็จะกำหนดรู้รูป ฯลฯ เวทนา ... สัญญา ... สังขาร กำหนดรู้วิญญาน ผู้นั้นเมื่อกำหนดรู้รูป กำหนดรู้เวทนา กำหนดรู้สัญญา กำหนดรู้สังขาร กำหนดรู้วิญญาน ย่อมพ้นจากรูป ย่อมพ้นจากเวทนา ย่อมพ้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬปัณณาสก์ ๔. กุกกุฬวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

จากสัญญา ย่อมพ้นจากสังขาร ย่อมพ้นจากวิญญาน เรากล่าวว่า ‘ย่อมพ้น
จากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส และย่อมพ้น
จากทุกข์’

อนัตตานุปัสสีสูตรที่ ๑๔ จบ

กุกกุฬวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุกกุฬสูตร	๒. อนิจจสูตร
๓. ทุตติยอนิจจสูตร	๔. ตติยอนิจจสูตร
๕. ทุกขสูตร	๖. ทุตติยทุกขสูตร
๗. ตติยทุกขสูตร	๘. อนัตตสูตร
๙. ทุตติยอนัตตสูตร	๑๐. ตติยอนัตตสูตร
๑๑. นิพพิทาพหุลสูตร	๑๒. อนิจจานุปัสสีสูตร
๑๓. ทุกขานุปัสสีสูตร	๑๔. อนัตตานุปัสสีสูตร

พระสูตรต้นตอปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

จุฬารัตนมาส ๕. ทิฏฐีวรรค ๑. อัชฌัตตสูตร

๕. ทิฏฐีวรรค

หมวดว่าด้วยทิฏฐี

๑. อัชฌัตตสูตร

ว่าด้วยสุขและทุกข์ในภายใน

[๑๕๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะอาศัยอะไร สุขและทุกข์ในภายในจึงเกิดขึ้น”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะอาศัยรูป สุขและทุกข์ในภายในจึงเกิดขึ้น เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะอาศัยวิญญาณ สุขและทุกข์ในภายในจึงเกิดขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น สุขและทุกข์ในภายในจะพึงเกิดขึ้นหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬปีณณาสก ๕. ทิฏฐิวรรค ๒. เอตังมมสูตร

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น
สุขและทุกข์ในภายในจะพึงเกิดขึ้นหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มี
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”^๑

อรรถกถาสูตรที่ ๑ จบ

๒. เอตังมมสูตร

ว่าด้วยการพิจารณาเห็นวามันของเรา

[๑๕๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะอาศัยอะไร
เพราะยึดมั่นอะไร บุคคลจึงพิจารณาเห็นว่า ‘มันของเรา เราเป็นมัน มันเป็นอิตตา
ของเรา’

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป บุคคลจึง
พิจารณาเห็นว่า ‘มันของเรา เราเป็นมัน มันเป็นอิตตาของเรา’

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๑๐๕/๑๑๘-๑๑๙

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬารัตนมาสก์ ๕. ทิฏฐิวรรค ๓. โสวัตตาสูต

เมื่อมีวิญญาน เพราะอาศัยวิญญาน เพราะยึดมั่นวิญญาน บุคคลจึงพิจารณาเห็นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น บุคคลจะพึงพิจารณาเห็นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญานเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น บุคคลจะพึงพิจารณาเห็นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’ หรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

เอตังมมสูตรที่ ๒ จบ

๓. โสวัตตาสูต

ว่าด้วยทิฏฐิวาอัตตากับโลกเป็นอย่างเดียวกัน

[๑๕๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘อัตตากับโลกเป็นอย่างเดียวกัน เรา นั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน มีความไม่แปรผันเป็นธรรมดา’”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬปิณฑนาสก์ ๕. ทิฏฐิวรรค ๓. โสวัตตาสูต

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึง
เกิดขึ้นว่า ‘อึดติดกับโลกเป็นอย่างเดียวกัน เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยงแท้
ยั่งยืน คงทน มีความไม่แปรผันเป็นธรรมดา’

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึง
เกิดขึ้นว่า ‘อึดติดกับโลกเป็นอย่างเดียวกัน เรานั้นละโลกนี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยงแท้
ยั่งยืน คงทน มีความไม่แปรผันเป็นธรรมดา’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น
ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘อึดติดกับโลกเป็นอย่างเดียวกัน เรานั้นละโลก
นี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน มีความไม่แปรผันเป็นธรรมดา’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นธสังยุต]

จุฬารัตนมาสก์ ๕. ทิฏฐีวรรค ๔. โนจเมสียาสุต

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น
ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘อึดตายกับโลกเป็นอย่างเดียวกัน เรานั้นละโลก
นี้ไปแล้ว จักเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน มีความไม่แปรผันเป็นธรรมดา”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มี
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

โสอิตตาสุตที่ ๓ จบ

๔. โนจเมสียาสุต

ว่าด้วยทิฏฐิว่าเราไม่พึงมี

[๑๕๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะอาศัยอะไร
เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จะเกิดขึ้นว่า ‘ถ้าเราไม่พึงมี แม้บริวารของเราก็ไม่
พึงมี ถ้าเราจักไม่ได้มีแล้ว แม้บริวารของเราก็จักไม่มี”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จะ
เกิดขึ้นว่า ‘ถ้าเราไม่พึงมี แม้บริวารของเราก็ไม่พึงมี ถ้าเราจักไม่ได้มีแล้ว
แม้บริวารของเราก็จักไม่มี’

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จะ
เกิดขึ้นว่า ‘ถ้าเราไม่พึงมี แม้บริวารของเราก็ไม่พึงมี ถ้าเราจักไม่ได้มีแล้ว
แม้บริวารของเราก็จักไม่มี’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬปีณเถรชาดก ๕. ทิฏฐิวรรค ๔. โจนเมสียาสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง’

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น
ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘ถ้าเราไม่พึงมี แม้บริวารของเราก็ไม่พึงมี ถ้า
เราจักไม่ได้มีแล้ว แม้บริวารของเราก็จักไม่มี”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น
ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘ถ้าเราไม่พึงมี แม้บริวารของเราก็ไม่พึงมี ถ้า
เราจักไม่ได้มีแล้ว แม้บริวารของเราก็จักไม่มี”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มี
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

โจนเมสียาสูตรที่ ๔ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬปีณณาสก ๕. ทิฏฐีวรรค ๕. มิจฉาทิฏฐีสุต

๕. มิจฉาทิฏฐีสุต

ว่าด้วยมิจฉาทิฏฐี

[๑๕๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะอาศัยอะไร เพราะยึดมั่นอะไร มิจฉาทิฏฐี(เห็นผิด) จึงเกิดขึ้น”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป มิจฉาทิฏฐีจึงเกิดขึ้น
เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ มิจฉาทิฏฐีจึง
เกิดขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง ฯลฯ เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น มิจฉาทิฏฐีจะพึงเกิดขึ้นหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

จุฬารัตนมาสก์ ๕. ทิฏฐีวรรค ๖. สักกายทิฏฐีสสูตร

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น
มิจฉาทิฏฐีจะพึงเกิดขึ้นหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มี
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

มิจฉาทิฏฐีสสูตรที่ ๕ จบ

๖. สักกายทิฏฐีสสูตร

ว่าด้วยสักกายทิฏฐี

[๑๕๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะอาศัยอะไร
เพราะยึดมั่นอะไร สักกายทิฏฐี(ความเห็นว่าเป็นตัวของตน) จึงเกิดขึ้น”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป สักกายทิฏฐีจึง
เกิดขึ้น

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ สักกายทิฏฐีจึง
เกิดขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬปัณณาสก์ ๕. ทิฏฐีวรรค ๗. อัฏฏานุทิฏฐีสุต

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง ฯลฯ เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น สักกายทิฏฐิจะพึงเกิดขึ้นหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง ฯลฯ เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น สักกายทิฏฐิจะพึงเกิดขึ้นหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มี
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

สักกายทิฏฐีสุตที่ ๖ จบ

๗. อัฏฏานุทิฏฐีสุต

ว่าด้วยอัฏฏานุทิฏฐิ

[๑๕๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะอาศัยอะไร
เพราะยึดมั่นอะไร อัฏฏานุทิฏฐิ(ความเห็นว่าเป็นอัตตา) จึงเกิดขึ้น”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป อัฏฏานุทิฏฐิจึง
เกิดขึ้น

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ อัฏฏานุทิฏฐิจึง
เกิดขึ้น

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬปีณณาสก ๕. ทิฏฐิวรรค ๘. อภินิเวสสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง ฯลฯ เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น อัดตานทิฏฐิจะพึงเกิดขึ้นหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง ฯลฯ เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น อัดตานทิฏฐิจะพึงเกิดขึ้นหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มี
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อัดตานทิฏฐิสสูตรที่ ๗ จบ

๘. อภินิเวสสูตร

ว่าด้วยความยึดมั่น

[๑๕๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะอาศัยอะไร
เพราะยึดมั่นอะไร ความพัวพันด้วยสังโยชน์และความยึดมั่นจึงเกิดขึ้น”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป ความพัวพัน
ด้วยสังโยชน์และความยึดมั่นจึงเกิดขึ้น

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นตสังยุต]

จุฬปีณณาสก ๕. ทิฏฐีวรรค ๙. ทุตติยอภินิเวสสูตร

เมื่อมีวิญญาณ เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ความพัวพัน
ด้วยสังโยชน์และความยึดมั่นจึงเกิดขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง ฯลฯ เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น ความพัวพันด้วยสังโยชน์และ
ความยึดมั่นจะพึงเกิดขึ้นหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง ฯลฯ เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น ความพัวพันด้วยสังโยชน์และ
ความยึดมั่นจะพึงเกิดขึ้นหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มี
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อภินิเวสสูตรที่ ๘ จบ

๙. ทุตติยอภินิเวสสูตร

ว่าด้วยความยึดมั่น สูตรที่ ๒

[๑๕๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะอาศัยอะไร
เพราะยึดมั่นอะไร ความพัวพันและความหมกมุ่นด้วยสังโยชน์และความยึดมั่นจึง
เกิดขึ้น”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ขันธสังยุต]

จุฬารัตนมาสก์ ๕. ทิฏฐิวรรค ๑๐. อานันทสูตร

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะอาศัยรูป เพราะยึดมั่นรูป ความพัวพัน
และความหมกมุ่นด้วยสังโยชนและความยึดมั่นจึงเกิดขึ้น

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะอาศัยวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ความพัวพัน
และความหมกมุ่นด้วยสังโยชนและความยึดมั่นจึงเกิดขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง ฯลฯ เพราะไม่อาศัยสิ่งนั้น ความพัวพันและความหมกมุ่น
ด้วยสังโยชนและความยึดมั่นจะพึงเกิดขึ้นหรือ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มี
กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

หุติยอภินิเวสสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. อานันทสูตร

ว่าด้วยพระอานนท

[๑๕๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระอานนทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ
ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส
ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้ว
จะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

จุฬารัตนมาสก์ ๕. ทิฏฐิวรรค ๑๐. อานันทสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ เธอจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูป
เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะ
พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะ
พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“อานนท์ เพราะเหตุนี้ รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และ
ปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้
ก็ตาม รูปทั้งหมดนั้นเธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า
‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายใน
หรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม วิญญาณ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑.ชั้นสังยุต]

จุฬปิ่นณาสก ๕. ทิฏฐิวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ทั้งหมดนั้นเธอพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

อานนท์ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อานันทสูตรที่ ๑๐ จบ

ทิฏฐิวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัชฌัตตสูตร	๒. เอตังมมสูตร
๓. โสธัตตาสสูตร	๔. โนจเมสียาสสูตร
๕. มิจฉาทิฏฐิสสูตร	๖. สักกายทิฏฐิสสูตร
๗. อัตตานุทิฏฐิสสูตร	๘. อภินิเวสสูตร
๙. ทุตติยอภินิเวสสูตร	๑๐. อานันทสูตร

อุปริปิ่นณาสก จบบริบูรณ์

รวมวรรคที่มีในอุปริปิ่นณาสกนี้ คือ

๑. อันตวรรค	๒. ชัมมกถิกวรรค
๓. อวิชชาวรรค	๔. กุกกุฬวรรค
๕. ทิฏฐิวรรค	

รวม ๕ วรรค เรียกว่า ตติยปิ่นณาสก

ชั้นสังยุต จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันฐาวรรค [๒. ราชสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๑. มารสูตร

๒. ราชสังยุต

๑. ปฐมวรรค

หมวดที่ ๑

๑. มารสูตร

ว่าด้วยมาร

[๑๖๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระราชาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้ว
นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘มาร มาร’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ
พระองค์จึงตรัสว่า ‘มาร’”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชา เมื่อมีรูป จึงมีมาร มีผู้ทำให้ตาย
หรือมีผู้ตาย เพราะฉะนั้น เองจึงเห็นรูปว่า ‘เป็นมาร เป็นผู้ทำให้ตาย เป็นผู้ตาย
เป็นโรค เป็นดุจหัวผี เป็นดุจลูกศร เป็นของลำบาก เป็นเหตุเกิดแห่งของลำบาก’
บุคคลเหล่าใดเห็นรูปนั้นอย่างนี้ บุคคลเหล่านั้นชื่อว่ายอมเห็นชอบ

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ จึงมีมาร มีผู้ทำให้ตาย หรือมีผู้ตาย เพราะฉะนั้น เองจึง
เห็นวิญญาณว่า ‘เป็นมาร เป็นผู้ทำให้ตาย เป็นผู้ตาย เป็นโรค เป็นดุจหัวผี
เป็นดุจลูกศร เป็นของลำบาก เป็นเหตุเกิดแห่งของลำบาก’ บุคคลเหล่าใดเห็น
วิญญาณนั้นอย่างนี้ บุคคลเหล่านั้นชื่อว่ายอมเห็นชอบ”

“ก็ความเห็นชอบมีประโยชน์อย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

“ราชา ความเห็นชอบมีประโยชน์ทำให้เบื่อหน่าย”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๑. ปฐมวรรค๒. สัตตสูตร

“ก็ความเบื่อหน่ายมีประโยชน์อย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

“ความเบื่อหน่ายมีประโยชน์ทำให้คลายกำหนด”

“ก็ความคลายกำหนดมีประโยชน์อย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

“ความคลายกำหนดมีประโยชน์ทำให้หลุดพ้น”

“ก็ความหลุดพ้นมีประโยชน์อย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

“ความหลุดพ้นมีประโยชน์ทำให้นิพพาน”

“ก็นิพพานเล่ามีประโยชน์อย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

“ราชะ เธอถามมากเกินไปแล้ว เธอไม่อาจกำหนดขอบเขตของปัญหาได้ เพราะกัลบุตรย่อมอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ที่ยิ่งลงสู่นิพพาน มีนิพพานเป็นจุดมุ่งหมาย มีนิพพานเป็นที่สุด”

मारสูตรที่ ๑ จบ

๒. สัตตสูตร

ว่าด้วยสัตว์

[๑๖๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ท่านพระราชาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘สัตว์ สัตว์’ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระองค์จึงตรัสว่า ‘สัตว์’”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชะ บุคคลผู้ข้องติดอยู่ในความพอใจ ความกำหนด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยากในรูป เพราะฉะนั้น เราจึงกล่าวว่า ‘สัตว์’ ... ในเวทนา ฯลฯ ในสัญญา ... ในสังขาร ... บุคคลผู้ข้องติดอยู่ในความพอใจ ความกำหนด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยากในวิญญาณ เพราะฉะนั้น เราจึงกล่าวว่า ‘สัตว์’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๓. กวเนตติสูตร

ราชะ พวกเด็กชายหรือเด็กหญิงเล่นเรือบุนอยู่ เป็นผู้ยังไม่ปราศจากความ
กำหนด ไม่ปราศจากความพอใจ ไม่ปราศจากความรัก ไม่ปราศจากความกระหาย
ไม่ปราศจากความเร่าร้อน ไม่ปราศจากความทะยานอยากในเรือบุนเหล่านั้นอยู่เพียงใด
พวกเขาก็อาลัย อยากรเล่น หวงแหน ยึดถือเรือบุนทั้งหลายอยู่เพียงนั้น

แต่เมื่อใด พวกเด็กชายหรือเด็กหญิง เป็นผู้ปราศจากความกำหนด ปราศจาก
ความพอใจ ปราศจากความรัก ปราศจากความกระหาย ปราศจากความเร่าร้อน
ปราศจากความทะยานอยากในเรือบุนเหล่านั้น เมื่อนั้น พวกเขาขอมือ ยื้อแย่ง
ทำลาย ทำเรือบุนเหล่านั้นให้เล่นไม่ได้ด้วยมือและเท้า แม้ฉันทิด แม่เธอทั้งหลาย
ก็ฉันทันเหมือนกัน จงรื้อ แยก กระจายออก ทำรูปให้ยินดีไม่ได้ ปฏิบัติเพื่อ
ความสันต์ตหา เธอทั้งหลายจงรื้อ แยก กระจายออก ทำเวทนาให้ยินดีไม่ได้
ปฏิบัติเพื่อความสันต์ตหา ... สัญญา ... เธอทั้งหลายจงรื้อ แยก กระจายออก
ทำสังขารให้ยินดีไม่ได้ ปฏิบัติเพื่อสันต์ตหา เธอทั้งหลายจงรื้อ แยก กระจายออก
ทำวิญญานให้ยินดีไม่ได้ ปฏิบัติเพื่อความสันต์ตหา ราชะ ก็ความสันต์ตหา จัด
เป็นนิพพาน”

สัตตสูตรที่ ๒ จบ

๓. กวเนตติสูตร

ว่าด้วยกิเลสเป็นเหตุนำไปสู่ภพ

[๑๖๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระราชนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘กิเลสเป็นเหตุนำไปสู่ภพ’ กิเลสเป็นเหตุนำไป
สู่ภพเป็นอย่างไร ความดับกิเลสเป็นเหตุนำไปสู่ภพเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชะ ความพอใจ ความกำหนด ความ
เพลิดเพลีน ความทะยานอยาก อุบายและความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไป
ตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่องในรูป

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๔. ปริญญุยยสูตร

นี่เรากล่าวว่า กิเลสเป็นเหตุนำไปสู่ภพ เพราะดับกิเลสเหล่านั้น จึงจัดเป็น
ความดับกิเลสเป็นเหตุนำไปสู่ภพ

ความพอใจ ฯลฯ ในเวทนา ... ในสัญญา ... ในสังขาร ...

ความพอใจ ความกำหนัด ความเพติดเพลิน ความทะยานอยาก อุบาย
และความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่องในวิญญาณ

นี่เรากล่าวว่า กิเลสเป็นเหตุนำไปสู่ภพ เพราะดับกิเลสเหล่านั้น จึงจัดเป็น
ความดับกิเลสเป็นเหตุนำไปสู่ภพ”

ภวเนตติสูตรที่ ๓ จบ

๔. ปริญญุยยสูตร

ว่าด้วยธรรมที่ควรกำหนดรู้

[๑๖๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระราชาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้ว
นั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

“ราชา เราจักแสดงธรรมที่ควรกำหนดรู้ ความกำหนดรู้ และบุคคลผู้กำหนดรู้
เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

ท่านพระราชารับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสว่า

“ราชา **ธรรมที่ควรกำหนดรู้** เป็นอย่างไร

คือ รูปเป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้ เวทนาเป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้ สัญญา
เป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้ สังขารเป็นธรรมที่ควรกำหนดรู้ วิญญาณเป็นธรรมที่ควร
กำหนดรู้

เหล่านี้เราเรียกว่า **ธรรมที่ควรกำหนดรู้**

ความกำหนดรู้ เป็นอย่างไร

คือ ความสิ้นราคะ ความสิ้นโทสะ ความสิ้นโมหะ

นี้เรียกว่า **ความกำหนดรู้**

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันฐวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๕. สมณสูตร

บุคคลผู้กำหนดรู้ เป็นอย่างไร

คือ ควรกล่าวได้ว่า บุคคลผู้กำหนดรู้นั้น คือพระอรหันต์ ได้แก่ ท่านผู้มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้

นี้เรียกว่า บุคคลผู้กำหนดรู้”

ปริญญะยสูตรที่ ๔ จบ

๕. สมณสูตร

ว่าด้วยสมณะ

[๑๖๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระราชนั่ง ๓ ที่สมควร ดังนี้ว่า “ราชอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้

อุปาทานชั้น ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปอุปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือรูป)
๒. เวทูปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือเวทนา)
๓. สัญญูปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือสัญญา)
๔. สังขารูปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือสังขาร)
๕. วิญญาณูปาทานชั้น (อุปาทานชั้นคือวิญญาณ)

ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่รู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้นก็ไม่ได้รับยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือไม่ได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ อนึ่ง ท่านเหล่านั้นจะทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะหรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันไม่ได้

ราช ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งรู้ชัดคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๗. โสตาปันนสูตร

เหล่านั้นก็ได้รับยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือได้รับยกย่องว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ ทั้งท่านเหล่านั้นก็จะทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ หรือประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันได้”

สมณสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุตติยสมณสูตร

ว่าด้วยสมณะ สูตรที่ ๒

[๑๖๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระราชนัดดาผู้หนึ่ง ณ ที่สมควร ดังนี้ว่า “ราชะอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้

อุปาทานชั้น ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. รูปอุปาทานชั้น	๒. เวทนุปาทานชั้น
๓. สัจญอุปาทานชั้น	๔. สังฆารุปาทานชั้น
๕. วิญญาณอุปาทานชั้น	

ราชะ ก็สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ไม่รู้ขีดความเกิด ความดับคุณ โทษ และเครื่องสลัดออกจากอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง ฯลฯ ก็จะทำให้แจ้ง ... ด้วยปัญญาอันยิ่งเองเข้าถึงอยู่ในปัจจุบันได้”

ทุตติยสมณสูตรที่ ๖ จบ

๗. โสตาปันนสูตร

ว่าด้วยพระโสตาปัน

[๑๖๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระราชนัดดาผู้หนึ่ง ณ ที่สมควร ดังนี้ว่า “ราชะอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันฐาวรรค [๒. ราชสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๘. อรหันตสูตร

อุปาทานชั้น ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปปาทานชั้น ๑๗ ๕. วิญญาณุปาทานชั้น

เพราะเหตุที่อริยสาวกชุ่มซัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัด
ออกจากอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง

ราชะ นี้เราเรียกว่า อริยสาวกผู้เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความ
แน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

โสดาบันนสูตรที่ ๗ จบ

๘. อรหันตสูตร

ว่าด้วยพระอรหันต์

[๑๖๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระราชนั่ง ณ ที่สมควร ดังนี้ว่า “ราชะ
อุปาทานชั้น ๕ ประการนี้

อุปาทานชั้น ๕ ประการ ะไรบ้าง คือ

๑. รูปปาทานชั้น ๑๗ ๕. วิญญาณุปาทานชั้น

เพราะเหตุที่ภิกษุชุ่มซัดความเกิด ความดับ คุณ โทษ และเครื่องสลัดออก
จากอุปาทานชั้น ๕ ประการนี้ตามความเป็นจริง จึงเป็นผู้หลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น

ราชะ นี้เราเรียกว่า เป็นภิกษุอรหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว
ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ปลงภาระได้แล้ว บรรลุประโยชน์ตนโดยลำดับแล้ว
สิ้นภวสังโยชน์แล้ว หลุดพ้นเพราะรู้โดยชอบ”

อรหันตสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๑. ปฐมวรรค ๑๐. ทุติยฉันทราคสูตร

๙. ฉันทราคสูตร

ว่าด้วยความพอใจและความกำหนด

[๑๖๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสกับท่านพระราชนัดดา ๓ ที่สมควร ดังนี้ว่า “ราชะ
เธอจงละความพอใจ ความกำหนด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยากในรูป
เมื่อเป็นเช่นนี้ รูปนั้นก็จักเป็นอันเธอละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาล
ที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

เธอจงละความพอใจ ความกำหนด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยาก
ในเวทนา เมื่อเป็นเช่นนี้ เวทนานั้นก็จักเป็นอันเธอละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน
เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อ
ไปไม่ได้ ... ในสัญญา ฯลฯ

เธอจงละความพอใจ ความกำหนด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยาก
ในสังขาร เมื่อเป็นเช่นนี้ สังขารเหล่านั้นก็จักเป็นอันเธอละได้เด็ดขาด ตัดรากถอน
โคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้น
ต่อไปไม่ได้

เธอจงละความพอใจ ความกำหนด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยาก
ในวิญญาน เมื่อเป็นเช่นนี้ วิญญานนั้นก็จักเป็นอันเธอละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน
เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อ
ไปไม่ได้”

ฉันทราคสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุติยฉันทราคสูตร

ว่าด้วยความพอใจและความกำหนด สูตรที่ ๒

[๑๖๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระราชนัดดา ๓ ที่สมควรดังนี้ว่า “ราชะ
เธอจงละความพอใจ ความกำหนด ความเพลิดเพลิน ความทะยานอยาก อุบาย

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๑. ปฐมวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

และความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่องในรูป เมื่อเป็นเช่นนั้น
รูปนั้นก็จักเป็นอันเธอละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดราก
ถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

เธอจงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพิลิตเพลิน ความทะยานอยาก
อุบายและความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่องในเวทนา
เมื่อเป็นเช่นนั้น เวทนานั้นก็จักเป็นอันเธอละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือน
ต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ ...
ในสัญญา ฯลฯ

เธอจงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพิลิตเพลิน ความทะยานอยาก
อุบายและความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่องในสังขาร
เมื่อเป็นเช่นนั้น สังขารนั้นก็จักเป็นอันเธอละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือน
ต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้

เธอจงละความพอใจ ความกำหนัด ความเพิลิตเพลิน ความทะยานอยาก
อุบายและความยึดมั่นอันเป็นเหตุที่ใจเข้าไปตั้งมั่นถือมั่นและนอนเนื่องในวิญญาณ
เมื่อเป็นเช่นนั้น วิญญาณนั้นก็จักเป็นอันเธอละได้เด็ดขาด ตัดรากถอนโคน เหมือน
ต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้”

หุติยฉันทราคสูตรที่ ๑๐ จบ

ปฐมวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มารสูตร	๒. สัตตสูตร
๓. ภวนตติสูตร	๔. ปริญญะยสูตร
๕. สมณสูตร	๖. หุติยสมณสูตร
๗. โสตาปันนสูตร	๘. อรหันตสูตร
๙. ฉันทราคสูตร	๑๐. หุติยฉันทราคสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๒. มารธัมมสูตร

๒. ทุติยวรรค

หมวดที่ ๒

๑. มารสูตร

ว่าด้วยมาร

[๑๗๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระราชาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘มาร มาร’ มารเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชา รูปเป็นมาร เวทนาเป็นมาร สัญญาเป็นมาร สังขารเป็นมาร วิญญาณเป็นมาร

ราชา อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขาร ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด เพราะคลายกำหนัดจิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

มารสูตรที่ ๑ จบ

๒. มารธัมมสูตร

ว่าด้วยธรรมของมาร

[๑๗๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระรายนิ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘ธรรมของมาร ธรรมของมาร’ ธรรมของมารเป็นอย่างไร”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๔. อนิจจธัมมสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชา รูปเป็นธรรมของมาร เวทนาเป็นธรรมของมาร สัญญาเป็นธรรมของมาร สังขารเป็นธรรมของมาร วิญญาณเป็นธรรมของมาร

ราชา อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

มารธัมมสูตรที่ ๒ จบ

๓. อนิจจสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยง

[๑๗๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระราชนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘สิ่งที่ไม่เที่ยง สิ่งที่ไม่เที่ยง’ สิ่งที่ไม่เที่ยงเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชา รูปไม่เที่ยง เวทนาไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่เที่ยง

ราชา อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อนิจจสูตรที่ ๓ จบ

๔. อนิจจธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา

[๑๗๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระราชนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘สิ่งที่มีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา สิ่งที่มีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา’ สิ่งที่มีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดาเป็นอย่างไร”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๖. ทุกขธัมมสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชะ รูปมีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา เวทนา มีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา สัญญามีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา สังขารมีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา วิญญาณมีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา

ราชะ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อนิจจธัมมสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุกขสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข

[๑๗๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระราชนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘ทุกข ทุกข’ ทุกขเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชะ รูปเป็นทุกข เวทนาเป็นทุกข สัญญา เป็นทุกข สังขารเป็นทุกข วิญญาณเป็นทุกข

ราชะ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

ทุกขสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุกขธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีทุกขเป็นธรรมดา

[๑๗๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระราชนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘สิ่งที่มีทุกขเป็นธรรมดา สิ่งที่มีทุกขเป็นธรรมดา’ สิ่งที่มีทุกขเป็นธรรมดาเป็นอย่างไร”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันถวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๒. ทุติยวรรค ๘. อนัตตธัมมสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชะ รูปมีทุกข์เป็นธรรมดา เวทนามีทุกข์เป็นธรรมดา สัญญามีทุกข์เป็นธรรมดา สังขารมีทุกข์เป็นธรรมดา วิญญาณมีทุกข์เป็นธรรมดา

ราชะ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

ทุกขธัมมสูตรที่ ๖ จบ

๗. อนัตตสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตา

[๑๗๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระราชนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘อนัตตา อนัตตา’ อนัตตาเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชะ รูปเป็นอนัตตา เวทนาเป็นอนัตตา สัญญาเป็นอนัตตา สังขารเป็นอนัตตา วิญญาณเป็นอนัตตา

ราชะ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

อนัตตสูตรที่ ๗ จบ

๘. อนัตตธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีอนัตตาเป็นธรรมดา

[๑๗๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระราชนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘สิ่งที่มีอนัตตาเป็นธรรมดา สิ่งที่มีอนัตตาเป็นธรรมดา’ สิ่งที่มีอนัตตาเป็นธรรมดาเป็นอย่างไร”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันถวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๙. ขยธัมมสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชะ รูปมีอนัตตาเป็นธรรมดา เวทนามี
อนัตตาเป็นธรรมดา สัญญามีอนัตตาเป็นธรรมดา สังขารมีอนัตตาเป็นธรรมดา
วิญญาณมีอนัตตาเป็นธรรมดา

ราชะ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อ
ความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป”

อนัตตธัมมสูตรที่ ๘ จบ

๙. ขยธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา

[๑๗๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระราชนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘สิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา สิ่งที่มีความสิ้น
ไปเป็นธรรมดา’ สิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดาเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชะ รูปมีความสิ้นไปเป็นธรรมดา เวทนามี
ความสิ้นไปเป็นธรรมดา สัญญามีความสิ้นไปเป็นธรรมดา สังขารมีความสิ้นไป
เป็นธรรมดา วิญญาณมีความสิ้นไปเป็นธรรมดา

ราชะ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อ
ความเป็นอยู่อย่างนี้อีกต่อไป”

ขยธัมมสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๒. ทุตติยวรรค ๑๑. สมุทยธัมมสูตร

๑๐. วยธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

[๑๗๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระราชนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘สิ่งที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา สิ่งที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา’ สิ่งที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชะ รูปมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เวทนามีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา สัญญามีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา สังขารมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา วิญญาณมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

ราชะ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

วยธัมมสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. สมุทยธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา

[๑๘๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระราชนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘สิ่งที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา’ สิ่งที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดาเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชะ รูปมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา เวทนามีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สัญญามีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สังขารมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา วิญญาณมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา

ราชะ อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

สมุทยธัมมสูตรที่ ๑๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๒. ทุติยวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๒. นิโรธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความดับไปเป็นธรรมดา

[๑๘๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระราชนิเวศน์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่พระองค์ตรัสว่า ‘สิ่งที่มีความดับไปเป็นธรรมดา สิ่งที่มีความดับไปเป็นธรรมดา’ สิ่งที่มีความดับไปเป็นธรรมดาเป็นอย่างไร”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ราชนิเวศน์มีความดับไปเป็นธรรมดา เวหนามีความดับไปเป็นธรรมดา สัญญามีความดับไปเป็นธรรมดา สังขารมีความดับไปเป็นธรรมดา วิญญาณมีความดับไปเป็นธรรมดา

ราชนิเวศน์ได้ดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

นิโรธัมมสูตรที่ ๑๒ จบ

ทุติยวรรค จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มารสูตร	๒. มารัมมสูตร
๓. อนิจจสูตร	๔. อนิจจัมมสูตร
๕. ทุกขสูตร	๖. ทุกขัมมสูตร
๗. อนัตตสูตร	๘. อนัตตัมมสูตร
๙. ขยัมมสูตร	๑๐. วยัมมสูตร
๑๑. สมุทยัมมสูตร	๑๒. นิโรธัมมสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๓. อายาจนวรรค ๑. มารสูตร

๓. อายาจนวรรค

หมวดว่าด้วยการอาราธนา

๑-๑๑. มาราทีสูตตเอกาทสกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๑๑ สูตร มีมารสูตรเป็นต้น

๑. มารสูตร

ว่าด้วยมาร

[๑๘๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระราชาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิเษกแล้ว นิ่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้วจะพึงหลีกออกไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ราชา สิ่งใดเป็นมาร เธอพึงละฉันทะ ราคะ ฉันทราคะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่าเป็นมาร

คือ รูปเป็นมาร เธอพึงละฉันทะ ราคะ ฉันทราคะในรูปนั้น

เวทนาเป็นมาร เธอพึงละฉันทะ ... ในเวทนานั้น

สัญญาเป็นมาร เธอพึงละฉันทะ ... ในสัญญานั้น

สังขารเป็นมาร เธอพึงละฉันทะ ... ในสังขารนั้น

วิญญาณเป็นมาร เธอพึงละฉันทะ ราคะ ฉันทราคะในวิญญาณนั้น

ราชา สิ่งใดเป็นมาร เธอพึงละฉันทะ ราคะ ฉันทราคะในสิ่งนั้น”

มารสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]
๓. อาชาจนวนวรรค ๕. ทุกขสูตร

๒. มารธัมมสูตร

ว่าด้วยธรรมของมาร

[๑๘๓] “ราคะ สิ่งใดเป็นธรรมของมาร^๑ เธอพึงละฉันทะ ราคะ ฉันทราคะ
ในสิ่งนั้น ฯลฯ

มารธัมมสูตรที่ ๒ จบ

๓. อนิจจสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยง

[๑๘๔] “ราคะ สิ่งใดไม่เที่ยง ฯลฯ

อนิจจสูตรที่ ๓ จบ

๔. อนิจจธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา

[๑๘๕] “ราคะ สิ่งใดมีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา ฯลฯ

อนิจจธัมมสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุกขสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข์

[๑๘๖] “ราคะ สิ่งใดเป็นทุกข์ ฯลฯ

ทุกขสูตรที่ ๕ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ธรรมของมาร ในที่นี้หมายถึงมรณธรรม ซึ่งเป็นสภาวะแห่งความพินาศย่อยยับ (ส.ข.อ. ๒/๑๗๐-๑๘๑/๓๖๘,
ส.ฎีกา ๒/๑๗๐-๑๘๑/๓๓๓)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]
๓. อายาจนวรรค ๑๐. วยธัมมสูตร

๖. ทุกขธัมมสูตร ว่าด้วยสิ่งที่มีทุกข์เป็นธรรมดา

[๑๘๗] “ราชะ สิ่งใดมีทุกข์เป็นธรรมดา ฯลฯ

ทุกขธัมมสูตรที่ ๖ จบ

๗. อนัตตสูตร ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตา

[๑๘๘] “ราชะ สิ่งใดเป็นอนัตตา ฯลฯ

อนัตตสูตรที่ ๗ จบ

๘. อนัตตธัมมสูตร ว่าด้วยสิ่งที่มีอนัตตาเป็นธรรมดา

[๑๘๙] “ราชะ สิ่งใดมีอนัตตาเป็นธรรมดา ฯลฯ

อนัตตธัมมสูตรที่ ๘ จบ

๙. ขยธัมมสูตร ว่าด้วยสิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา

[๑๙๐] “ราชะ สิ่งใดมีความสิ้นไปเป็นธรรมดา ฯลฯ

ขยธัมมสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. วยธัมมสูตร ว่าด้วยสิ่งที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

[๑๙๑] “ราชะ สิ่งใดมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ฯลฯ

วยธัมมสูตรที่ ๑๐ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันฐาวรรค [๒. ราชสังยุต]

๓. อายาจนวรรค ๑๒. นิโรธัมมสูตร

๑๑. สมุทยัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา

[๑๙๒] “ราชะ สิ่งใดมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา เธอพึงละฉันทะ ราคะ ฉันทราคะในสิ่งนั้น ฯลฯ

สมุทยัมมสูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. นิโรธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความดับไปเป็นธรรมดา

[๑๙๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระราชาเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคโปรดแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์โดยย่อ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้วจะพึงหลีกเลี่ยงไปอยู่คนเดียว ไม่ประมาท มีความเพียร อุทิศกายและใจอยู่เถิด”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ราชะ สิ่งใดมีความดับไปเป็นธรรมดา เธอพึงละฉันทะ ราคะ ฉันทราคะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่ามีความดับไปเป็นธรรมดา

คือ รูปมีความดับไปเป็นธรรมดา เธอพึงละฉันทะ ราคะ ฉันทราคะในรูปนั้น เวทนามีความดับไปเป็นธรรมดา ฯลฯ

สัญญา ...

สังขาร ...

วิญญาณมีความดับไปเป็นธรรมดา เธอพึงละฉันทะ ราคะ ฉันทราคะในวิญญาณนั้น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๓. อายาจนวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

ราชา สิ่งใดมีความดับไปเป็นธรรมดา เธอพึงละนันทะ ราคะ ฉันทราคะใน
สิ่งนั้น”

นิโรธัมมสูตรที่ ๑๒ จบ

อายาจนวรรคที่ ๓ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มารสูตร	๒. มารัมมสูตร
๓. อนิจจสูตร	๔. อนิจจัมมสูตร
๕. ทุกขสูตร	๖. ทุกขัมมสูตร
๗. อนัตตสูตร	๘. อนัตตัมมสูตร
๙. ขยัมมสูตร	๑๐. วยัมมสูตร
๑๑. สมุทยัมมสูตร	๑๒. นิโรธัมมสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๔. อุปนิสिनวรรค ๒. มารธัมมสูตร

๔. อุปนิสिनวรรค

หมวดว่าด้วยผู้เข้าไปนั่งใกล้

๑-๑๑. มาราทีสูตตเอกาทสกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๑๑ สูตร มีมารสูตรเป็นต้น

๑. มารสูตร

ว่าด้วยมาร

[๑๙๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระราชนัดดาผู้หนึ่ง ณ ที่สมควร ดังนี้ว่า “ราชนัดดา
สิ่งใดเป็นมาร เธอพึงละฉันทะ รากะ ฉันทรากะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่าเป็นมาร

คือ รูปเป็นมาร เธอพึงละฉันทะ รากะ ฉันทรากะในรูปนั้น ฯลฯ

วิญญูญาณเป็นมาร เธอพึงละฉันทะ รากะ ฉันทรากะในวิญญูญาณนั้น

ราชนัดดา สิ่งใดเป็นมาร เธอพึงละฉันทะ รากะ ฉันทรากะในสิ่งนั้น”

มารสูตรที่ ๑ จบ

๒. มารธัมมสูตร

ว่าด้วยธรรมของมาร

[๑๙๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“ราชนัดดา สิ่งใดเป็นธรรมของมาร เธอพึงละฉันทะ รากะ ฉันทรากะในสิ่งนั้น ฯลฯ

มารธัมมสูตรที่ ๒ จบ

พระสูตรต้นปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]
๔. อุปนิสินนวรรค ๗. อนัตตสูตร

๓. อนิจจสูตร ว่าด้วยสิ่งที่ไม่เที่ยง

[๑๙๖] “ราชา สิ่งใดไม่เที่ยง ฯลฯ

อนิจจสูตรที่ ๓ จบ

๔. อนิจจธัมมสูตร ว่าด้วยสิ่งที่มีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา

[๑๙๗] “ราชา สิ่งใดมีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา ฯลฯ

อนิจจธัมมสูตรที่ ๔ จบ

๕. ทุกขสูตร ว่าด้วยสิ่งที่เป็นทุกข์

[๑๙๘] “ราชา สิ่งใดเป็นทุกข์ ฯลฯ

ทุกขสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุกขธัมมสูตร ว่าด้วยสิ่งที่มีทุกข์เป็นธรรมดา

[๑๙๙] “ราชา สิ่งใดมีทุกข์เป็นธรรมดา ฯลฯ

ทุกขธัมมสูตรที่ ๖ จบ

๗. อนัตตสูตร ว่าด้วยสิ่งที่เป็นอนัตตา

[๒๐๐] “ราชา สิ่งใดเป็นอนัตตา ฯลฯ

อนัตตสูตรที่ ๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๔. อุปนิสिनวรรค ๑๑. สมุทยัมมสูตร

๘. อนัตตัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีอนัตตาเป็นธรรมดา

[๒๐๑] “ราคะ สิ่งใดมีอนัตตาเป็นธรรมดา ฯลฯ

อนัตตัมมสูตรที่ ๘ จบ

๙. ขยัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความสิ้นไปเป็นธรรมดา

[๒๐๒] “ราคะ สิ่งใดมีความสิ้นไปเป็นธรรมดา ฯลฯ

ขยัมมสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. วยัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา

[๒๐๓] “ราคะ สิ่งใดมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ฯลฯ

วยัมมสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑. สมุทยัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา

[๒๐๔] “ราคะ สิ่งใดมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา เธอพึงละฉันทะ ราคะ
ฉันทราคะในสิ่งนั้น ฯลฯ

สมุทยัมมสูตรที่ ๑๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันถวารวรรค [๒. ราชสังยุต]

๔. อุปนิสสินนวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

๑๒. นิโรธัมมสูตร

ว่าด้วยสิ่งที่มีความดับไปเป็นธรรมดา

[๒๐๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านพระราชนัดดาผู้หนึ่ง ณ ที่สมควร ดังนี้ว่า “ราชนัดดา
สิ่งใดมีความดับไปเป็นธรรมดา เธอพึงละฉันทะ รากะ ฉันทรากะในสิ่งนั้น

ก็อะไรเล่ามีความดับไปเป็นธรรมดา

คือ รูปมีความดับไปเป็นธรรมดา เธอพึงละฉันทะ รากะ ฉันทรากะในรูปนั้น

เวทนา ฯลฯ

สัญญา ...

สังขาร ...

วิญญาณมีความดับไปเป็นธรรมดา เธอพึงละฉันทะ รากะ ฉันทรากะใน
วิญญาณนั้น

ราชนัดดา สิ่งใดมีความดับไปเป็นธรรมดา เธอพึงละฉันทะ รากะ ฉันทรากะใน
สิ่งนั้น”

นิโรธัมมสูตรที่ ๑๒ จบ

อุปนิสสินนวรรคที่ ๔ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. มารสูตร	๒. มารฉัมมสูตร
๓. อนิจจสูตร	๔. อนิจจฉัมมสูตร
๕. ทุกขสูตร	๖. ทุกขฉัมมสูตร
๗. อนัตตสูตร	๘. อนัตตฉัมมสูตร
๙. ขยฉัมมสูตร	๑๐. วยฉัมมสูตร
๑๑. สมุทยฉัมมสูตร	๑๒. นิโรธฉัมมสูตร

ราชสังยุต จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตติวรรค ๑. วาตสูตร

๓. ทิฏฐิสังยุต

๑. โสตาปัตติวรรค

หมวดว่าด้วยโสตปาตติมรรค

๑. วาตสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิวาลมไม่พัดเป็นต้น

[๒๐๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน เขตกรุงสาวัตถี ฯลฯ ได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด แม่น้ำไม่ไหล สตรีมีครรภ์ไม่คลอด ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ไม่ขึ้นหรือไม่ตก มั่นคงดุจเสาระเนียด’”

ภิกษุเหล่านั้นทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เฉพาะพระผู้มีพระภาคเท่านั้นที่จะทรงอธิบายเนื้อความแห่งพระภาษิตนั้นให้แจ่มแจ้งได้ ภิกษุทั้งหลายพึงต่อจากพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว”

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรื่องนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด แม่น้ำไม่ไหล สตรีมีครรภ์ไม่คลอด ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ไม่ขึ้นหรือไม่ตก มั่นคงดุจเสาระเนียด’

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตตวรรค ๑. วาดสูตร

เมื่อมีวิญญาน เพราะถือมั่นวิญญาน เพราะยึดมั่นวิญญาน ทิฏฐิอย่างนี้จึง
เกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด แม่น้ำไม่ไหล สตรีมีครรภ์ไม่คลอด ดวงจันทร์และ
ดวงอาทิตย์ไม่ขึ้นหรือไม่ตก มั่นคงดุจเสาระเนียด’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น
ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘ลมไม่พัด แม่น้ำไม่ไหล สตรีมีครรภ์ไม่คลอด
ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ไม่ขึ้นหรือไม่ตก มั่นคงดุจเสาระเนียด’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนาเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาเที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯลฯ สังขาร
เที่ยงหรือไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญานเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น
ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘ลมไม่พัด แม่น้ำไม่ไหล สตรีมีครรภ์ไม่คลอด
ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ไม่ขึ้นหรือไม่ตก มั่นคงดุจเสาระเนียด’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้สิ่งที่บุคคลได้เห็น ฟัง ทราบ รู้ ถึง แสวงหา ใครครวญด้วยใจ
เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตติวรรค ๒. เอตังมมสูตร

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมันสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘ลมไม่พัด แม่น้ำไม่ไหล สตรีมีครรภ์ไม่คลอด ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ไม่ขึ้นหรือไม่ตก มันคงคงเสาระเนียด”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ ประการนี้ได้ ฉะนั้น จึงจะความสงสัยแม้ในทุกข์ ละความสงสัยแม้ในเหตุเกิดแห่งทุกข์ ละความสงสัยแม้ในความดับแห่งทุกข์ ละความสงสัยแม้ในปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งทุกข์ได้

ภิกษุทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า อริยสาวกผู้เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

วาทสูตรที่ ๑ จบ

๒. เอตังมมสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิวานั้นของเรา

[๒๐๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถ้อยมันอะไร เพราะยึดมันอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จะเกิดขึ้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา”

ภิกษุเหล่านั้นทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถ้อยมันรูป เพราะยึดมันรูป ทิฏฐิอย่างนี้จะเกิดขึ้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตตวรรค ๒. เอตังมมสูตร

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึง
เกิดขึ้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า ฯลฯ

“เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ ฯลฯ เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘นั่นของเรา
เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้สิ่งที่บุคคลได้เห็น พึง ทราบ รู้ ถึง แสวงหา ใครครวญด้วยใจ
เที่ยงหรือไม่เที่ยง’

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น
ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่อริยสาวกจะละความสงสัยในฐานะ ๖ ประการนี้ได้
ฉะนั้น จึงละความสงสัยแม้ในทุกข์ ฯลฯ ละความสงสัยแม้ในปฏิบัติให้ถึง
ความดับแห่งทุกข์ได้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตตวรรค ๓. โสอัตตาสูต

ภิกษุทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า อริยสาวกผู้เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

เอตังมมสูตรที่ ๒ จบ

๓. โสอัตตาสูต

ว่าด้วยทิฏฐิวาอัตตากับโลกเป็นอย่างเดียวกัน

[๒๐๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘อัตตากับโลกเป็นอย่างเดียวกัน เรานั้นละโลกนี้ไปแล้วจักเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน มีความไม่แปรผันเป็นธรรมดา’

ภิกษุเหล่านั้นทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘อัตตา ฯลฯ มีความไม่แปรผันเป็นธรรมดา’

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘อัตตากับโลกเป็นอย่างเดียวกัน เรานั้นละโลกนี้ไปแล้วจักเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน มีความไม่แปรผันเป็นธรรมดา’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นหรือว่า ‘อัตตา ฯลฯ มีความไม่แปรผันเป็นธรรมดา’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตตวรรค ๔. โนจเมสียาสูต

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมันสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘อัตตา ฯลฯ มีความไม่แปรผันเป็นธรรมดา’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้สิ่งที่บุคคลได้เห็น ฟัง ทราบ รู้ ถึง แสวงหา ใครครวญด้วยใจ เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ เพราะไม่ถ้อยมันสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างว่า ‘อัตตากับโลก เป็นอย่างเดียวกัน เรานั้นละโลกนี้ไปแล้วจักเป็นผู้เที่ยงแท้ ยั่งยืน คงทน มีความไม่แปรผันเป็นธรรมดา’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ ประการนี้ได้ ฉะนั้น จึงจะความสงสัยแม้ในทุกข์ ฯลฯ ละความสงสัยแม้ในปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งทุกข์ได้

ภิกษุทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า อริยสาวกผู้เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

โสธัตตาสูตที่ ๓ จบ

๔. โนจเมสียาสูต

ว่าด้วยทิฏฐิว่าเราไม่พึงมี

[๒๐๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถ้อยมันอะไร เพราะยึดมันอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จะเกิดขึ้นว่า ‘ถ้าเราไม่พึงมี แม้บริวารของเราก็ไม่พึงมี ถ้าเราจักไม่ได้มีแล้ว แม้บริวารของเราก็จักไม่มี’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตตวรรค ๔. โนจเมสิยาสูตร

ภิกษุเหล่านั้นทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือมั่นรูป เพราะ
ยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ถ้าเราไม่พึงมี แม้บริวารของเราก็ไม่พึงมี ถ้า
เราจักไม่ได้มีแล้ว แม้บริวารของเราก็จักไม่มี’

เมื่อมีเวทนา ...

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึง
เกิดขึ้นว่า ‘ถ้าเราไม่พึงมี แม้บริวารของเราก็ไม่พึงมี ถ้าเราจักไม่ได้มีแล้ว แม้
บริวารของเราก็จักไม่มี’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘ถ้าเราไม่
พึงมี แม้บริวารของเราก็ไม่พึงมี ถ้าเราจักไม่ได้มีแล้ว แม้บริวารของเราก็จักไม่มี’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ... สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘ถ้าเราไม่
พึงมี แม้บริวารของเราก็ไม่พึงมี ถ้าเราจักไม่ได้มีแล้ว แม้บริวารของเราก็จักไม่มี’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้สิ่งที่บุคคลได้เห็น พึง ทราบ รู้ ถึง แสวงหา ใครครวญด้วยใจ
เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสดาปัตตวรรค ๕. นัตถิทินนสูตร

“ฯลฯ เพราะไม่ถ่อมมันสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘ถ้าเราไม่พึงมี แมंबริหารของเราก็ไม่พึงมี ถ้าเราจักไม่ได้มีแล้ว บริหารของเราก็จักไม่มี’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ ประการนี้ได้ ฉะนั้น จึงจะความสงสัยแมในทุกข์ ฯลฯ ละความสงสัยแมในปฏิบัติทาที่ให้ความดับแห่งทุกข์ได้

ภิกษุทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า อริยสาวกผู้เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

โนจเมสียาสูตที่ ๔ จบ

๕. นัตถิทินนสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิวาทานที่ให้แล้วไม่มีผลเป็นต้น

[๒๑๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถ่อมมันอะไร เพราะยึดมันอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จะเกิดขึ้นว่า ‘ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเช่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทาดและทำชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มีคุณ บิดาไม่มีคุณ โอบปาดิกสัตว์^๑ไม่มี สมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนให้ผู้อื่นรู้แจ้งก็ไม่มีในโลก^๒ บุรุษคือประชุมแห่งมหาภูตรูปทั้ง ๔ เมื่อตายไป ชาติดินไปตามชาติดิน ชาติน้ำไปตามธาตุน้ำ ชาติไฟไปตามธาตุไฟ ชาติลมไปตามธาตุลม อินทรีย์ทั้งหลายย่อมผันแปรไปเป็นอากาศธาตุ บุรุษทั้งหลายมีเดียงเป็นที่ ๕^๓ นำศพไป รอยเท้าปรากฏเพียงแค่ป้าช้า กลายเป็นกระดูกขาวโพลนดจสีนภพิราบ

เชิงอรรถ :

^๑ โอบปาดิกสัตว์ หมายถึงสัตว์ที่เกิดและเติบโตเต็มที่ทันที และเมื่อจติ(ตาย) ก็หายวับไปไม่ทิ้งซากศพไว้ เช่น เทวดาและสัตว์นรก เป็นต้น (ที.สี.อ. ๑๓๑/๑๕๙)

^๒ ดู ส.สพ้า (แปล) ๑๘/๓๖๕/๔๓๘

^๓ มีเดียงเป็นที่ ๕ หมายถึงเวลาหามศพจะให้คน ๕ คนหามเดียงนอนไป ฉะนั้น จึงชื่อว่ามีเดียงเป็นที่ ๕ (ที.สี.อ. ๑๓๑/๑๕๐)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตติวรรค ๖. กโรโตสูตร

การเช่นสรวงสิ้นสุดลงแค่เถ่าถ่าน คนเขลาบัญญัติทานนี้ไว้ คำที่คนบางพวกย้าว่ามีผลนั้นว่างเปล่า เท็จ ไรสาระ หลังจากตายไป ไม่ว่าจะคนเขลาและคนฉลาดย่อมขาดสูญ ไม่เกิดอีก”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ หลังจากตายไป ไม่ว่าจะคนเขลาและคนฉลาดย่อมขาดสูญ ไม่เกิดอีก’

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ หลังจากตายไป ไม่ว่าจะคนเขลาและคนฉลาดย่อมขาดสูญ ไม่เกิดอีก’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ หลังจากตายไป ไม่ว่าจะคนเขลาและคนฉลาดย่อมขาดสูญ ไม่เกิดอีก’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสดาปัตติวรรค ๖. กโรโตสูตร

“ฯลฯ เพราะไม่ถ่อมมันสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ... หลังจากตายไป ไม่ว่าจะคนเขลาและคนฉลาดย่อมขาดสูญ ไม่เกิดอีก’”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้สิ่งที่บุคคลได้เห็น ฟัง ทราบ รู้ ถึง แสวงหา ใครครวญด้วยใจ เทียงหรือไม่เทียง”

“ไม่เทียง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ เพราะไม่ถ่อมมันสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ คำที่คนบางพวกย่ำว่ามีผลนั้นว่างเปล่า เท็จไร้สาระ หลังจากตายไป ไม่ว่าจะคนเขลาและคนฉลาดย่อมขาดสูญ ไม่เกิดอีก’”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ ประการนี้ได้ ฉะนั้น จึงละความสงสัยแม้ในทุกข์ ฯลฯ ละความสงสัยแม้ในปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งทุกข์ได้”

ภิกษุทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า อริยสาวกผู้เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

นัตถิทินนสูตรที่ ๕ จบ

๖. กโรโตสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิว่าเมื่อบุคคลทำเองเป็นต้น

[๒๑๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถ่อมมันอะไร เพราะยึดมันอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จะเกิดขึ้นว่า ‘เมื่อบุคคลทำเอง ไขให้ผู้อื่นทำ ตัดเอง ไขให้ผู้อื่นตัด เบียดเบียนเอง ไขให้ผู้อื่นเบียดเบียน ทำให้เศร้าโศกเอง ไขให้ผู้อื่น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตตวรรค ๖. กโรโตสูตร

ทำให้เศร้าโศก ทำให้ลำบากเอง ไขให้ผู้อื่นทำให้ลำบาก ดิ้นรนเอง ไขให้ผู้อื่น ทำให้ดิ้นรน ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ตัดของย่องเบา ปล้น ทำโจรกรรมในบ้านหลังเดียว ดักขุมที่ทางเปลี่ยว เป็นขู่ พุดเท็จ ผู้ทำ(เช่นนั้น) 'ไม่จัดว่าทำบาป

แม้หากบุคคลจะใช้จักรมีคมคมัดโกนสังหารเหล่าสัตว์ในปฐพีนี้ ให้เป็นลาน ดากเนื้อ ให้เป็นกองเดียวกัน เขาย่อมไม่มีบาปที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบาปมาถึงเขา

แม้หากบุคคลจะไปยังฝั่งขวาแห่งแม่น้ำคงคา ฆ่าเอง ไขให้ผู้อื่นฆ่า ตัดเอง ไขให้ผู้อื่นตัด เบียดเบียนเอง ไขให้ผู้อื่นเบียดเบียน เขาย่อมไม่มีบาปที่เกิดจาก กรรมนั้น ไม่มีบาปมาถึงเขา

แม้หากบุคคลจะไปยังฝั่งซ้ายแห่งแม่น้ำคงคา ให้เอง ไขให้ผู้อื่นให้ บูชาเอง ไขให้ผู้อื่นบูชา เขาย่อมไม่มีบุญที่เกิดจากกรรมนั้น ไม่มีบุญมาถึงเขา ไม่มีบุญที่ เกิดจากการให้ทาน จากการฝึกอินทรีย์ จากการสำรวม จากการพูดคำสัตย์ ไม่ มีบุญมาถึงเขา^๑

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึง เกิดขึ้นว่า ‘เมื่อบุคคลทำเอง ไขให้ผู้อื่นทำ ฯลฯ ย่อมไม่มีบุญ ... ไม่มีบุญมาถึงเขา’ เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึง เกิดขึ้นว่า ‘เมื่อบุคคลทำเอง ไขให้ผู้อื่นทำ ฯลฯ ย่อมไม่มีบุญ ... ไม่มีบุญมาถึงเขา’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่ เที่ยง’

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

เชิงอรรถ :

^๑ ดู ส.สพ. (แปล) ๑๘/๓๖๕/๔๓๘

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า : ๒๘๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตติวรรค ๖. กโรโตสูตร

“ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมันสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘เมื่อบุคคลทำเอง ไขให้ผู้อื่นทำ ฯลฯ ย่อมไม่มีบุญ ... ไม่มีบุญมาถึงเขา’

“ไม่ไขอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ เพราะไม่ถ้อยมันสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘เมื่อบุคคลทำเอง ไขให้ผู้อื่นทำ ฯลฯ ย่อมไม่มีบุญ ... ไม่มีบุญมาถึงเขา’

“ไม่ไขอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้สิ่งที่บุคคลได้เห็น ฟัง ทราบ รู้ ถึง แสวงหา ใครครวญด้วยใจ เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ เพราะไม่ถ้อยมันสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘เมื่อบุคคลทำเอง ไขให้ผู้อื่นทำ ฯลฯ ย่อมไม่มีบุญ ... ไม่มีบุญมาถึงเขา’

“ไม่ไขอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่อริยสาวกจะละความสงสัยในฐานะ ๖ ประการนี้ได้ ฉะนั้น จึงละความสงสัยแม้ในทุกข์ ฯลฯ ละความสงสัยแม้ในปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งทุกข์ได้

ภิกษุทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า อริยสาวกผู้เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

กโรโตสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสดาปัตติวรรค ๗. เหตุสูตร

๗. เหตุสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิว่าไม่มีเหตุเป็นต้น

[๒๑๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมันอะไร เพราะยึดมันอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ความเศร้าหมองของสัตว์ทั้งหลาย ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย สัตว์ทั้งหลายไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เศร้าหมองเอง ความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย สัตว์ทั้งหลายไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย บริสุทธิ์เอง ไม่มีกำลัง ไม่มีคามเพียร ไม่มีความสามารถของบุรุษ ไม่มีความพยายามของบุรุษ สัตว์ ปาณะ ภูตะ ชีวะ^๑ทั้งปวง ล้วนไม่มีอำนาจ ไม่มีกำลัง ไม่มีคามเพียร ผันแปรไปตามโชคชะตาตามสถานภาพทางสังคมและตามลักษณะเฉพาะของตน เสวยสุขและทุกข์ในอภิชาติ^๒ทั้ง ๖ เท่านั้น”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือมันรูป เพราะยึดมันรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘... ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ เสวยสุขและทุกข์ในอภิชาติทั้ง ๖ เท่านั้น’

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ สัตว์ หมายถึงสัตว์ทุกจำพวก เช่น อูฐ โค ลา ปาณะ หมายถึงสัตว์ที่มี ๑ อินทรีย์ ๒ อินทรีย์ เป็นต้น ภูตะ หมายถึงสัตว์ทุกจำพวกที่เกิดจากฟองไข่และเกิดในครรภ์มารดา ชีวะ หมายถึงพวกพืชทุกชนิด (ส.ข.อ. ๒/๒๑๒/๓๗๒-๓๗๓, ที.สี.อ. ๑๖๘/๑๔๖)

^๒ อภิชาติ หมายถึงการกำหนดหมายชนชั้น เช่น โจรเป็นกัณหาภิชาติ (สีดา) นักบวชเป็นนลาภิชาติ (สีเขียว) นิครนถ์เป็นโลหิตาภิชาติ (สีแดง) คฤหัสถ์เป็นหลัททาภิชาติ (สีเหลือง) อาชีวกเป็นสูกกาภิชาติ (สีขาว) นักบวชที่เคร่งวัตรปฏิบัติเป็นปรมสูกกาภิชาติ (สีขาวยิ่งนัก) (ส.ข.อ. ๒/๑๒๓-๑๒๔/๓๗๔, ที.สี.อ. ๑๖๘/๑๔๗)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสดาปัตติวรรค ๗. เหตุสูตร

“เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึง
เกิดขึ้นว่า ‘... ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ เสวยสุขและทุกข์ในภพชาติทั้ง ๖
เท่านั้น’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึง
เกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘... ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ฯลฯ เสวยสุขและทุกข์ในภพชาติทั้ง ๖
เท่านั้น’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ... ไม่มีเหตุ
ไม่มีปัจจัย ฯลฯ เสวยสุขและทุกข์ในภพชาติทั้ง ๖ เท่านั้น”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้สิ่งที่บุคคลได้เห็น ฟัง ทราบ รู้ ถึง แสวงหา ใครครวญด้วยใจ
เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘... ไม่มีเหตุ
ไม่มีปัจจัย ฯลฯ เสวยสุขและทุกข์ในภพชาติทั้ง ๖ เท่านั้น’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสดาปัตตวรรค ๘. มหาทิฏฐิสุต

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ ประการนี้ได้ ฉะนั้น จึงจะความสงสัยแม่ในทุกข์ ฯลฯ ละความสงสัยแม่ในปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งทุกข์ได้

ภิกษุทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า อริยสาวกผู้เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

เหตุสูตรที่ ๗ จบ

๘. มหาทิฏฐิสุต

ว่าด้วยทิฏฐิหลายประการ

[๒๑๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘สภาวะ ๗ กองนี้ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้บันดาล ไม่มีผู้เนรมิต ไม่มีผู้ให้เนรมิต ยั่งยืน มั่นคงดลยอดภูเขาดุจเสาระเนียด ไม่หวั่นไหว ไม่แปรผัน ไม่กระทบกระทั่งกัน ไม่ก่อให้เกิดสุขหรือทุกข์ หรือทั้งสุขและทุกข์แก่กันและกัน

สภาวะ ๗ กอง อะไรบ้าง คือ

๑. กองแห่งธาตุดิน	๒. กองแห่งธาตุน้ำ
๓. กองแห่งธาตุไฟ	๔. กองแห่งธาตุลม
๕. กองสุข	๖. กองทุกข์
๗. กองขีวะ	

สภาวะ ๗ กองนี้ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้บันดาล ไม่มีผู้เนรมิต ไม่มีผู้ให้เนรมิต ยั่งยืน มั่นคงดลยอดภูเขาดุจเสาระเนียด ไม่หวั่นไหว ไม่แปรผัน ไม่กระทบกระทั่งกัน ไม่ก่อให้เกิดสุขหรือทุกข์ หรือทั้งสุขและทุกข์แก่กันและกัน ใครก็ตามแม้จะเอา ศัสตราคมตัดศีรษะใคร ก็ไม่ชื่อว่าใครปลงชีวิตใครได้ เพราะเป็นเพียงศัสตราแทรก

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐีสังยุต]

๑. โสดาปัตตติวรรค ๘. มหาทิฏฐีสุต

ผ่านไประหว่างสภาวะ ๗ กองเท่านั้นเอง อนึ่ง กำเนิดที่เป็นประธาน ๑,๕๐๖,๖๐๐
กรรม ๕๐๐ กรรม ๕ กรรม ๓ กรรมกึ่ง^๑ ปฏิปทา ๖๒ อันตรกัป ๖๒ อภิชาติ
๖ ปุริสภูมิ^๒ ๘ อาชีวก ๔,๙๐๐ ปริพาชก ๔,๙๐๐ นาควาส ๔,๙๐๐ อินทริย์
๒,๐๐๐ นรก ๓,๐๐๐ รโฆชาติ^๓ ๓๖ สัตถุญญครรรค์ ๗ อสัตถุญญครรรค์ ๗ นิคัณฐีครรรค์^๔
๗ เทวดา ๗ มนุษย์ ๗ ปีศาจ ๗ สระ ๗ ดาไม้ไผ่ ๗ ดาไม้ไผ่ ๗๐๐ เหวใหญ่
๗ เหวน้อย ๗๐๐ มหาสุบิน ๗ สุบิน ๗๐๐ มหากัป^๕ ๘,๕๐๐,๐๐๐ เหล่านี้
ที่คนพาลและบัณฑิตพากันเที่ยวเวียนว้ายไปแล้ว จักทำที่สุดทุกขีได้เอง ไม่มีความ
สมหวังในความปรารถนาว่า ‘เราจักอบรมกรรมที่ยังไม่ให้ผลให้อำนวยผล หรือ
สัมผัสกรรมที่ให้ผลแล้ว จักทำให้หมดสิ้นไปด้วยศีล พรต ดบะ หรือพรหมจรรย์นี้
‘ไม่มีสุขทุกขีที่ทำให้สิ้นสุดลงได้ (จำนวนเท่านั้นเท่านั้น) เหมือนดวงดว้ยทะนาน
สงสารที่จะทำให้สิ้นสุดไม่มีเลย ไม่มีความเสื่อมและความเจริญ ไม่มีการเลื่อนขึ้น
สูงหรือเลื่อนลงต่ำ พวกคนพาลและบัณฑิตพากันเที่ยวเวียนว้ายไปแล้ว เสวยสุข
และทุกขีเอง เหมือนกลุ่มด้ายที่ถูกขว้างไปย้อมคล้ำหมดไปเอง ฉะนั้น”

เชิงอรรถ :

- ^๑ ตามที่ชนะของครุฑกษลิ โคศาล กรรม ๕ หมายถึง ดา หู จมูก ลิ้น และกาย กรรม ๓ หมายถึง
กายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม กรรม ๑ หมายถึงกายกรรมและวจีกรรมรวมกัน กรรมกึ่งหมายถึง
มโนกรรม (ที.สี.อ. ๑๖๘/๑๔๗)
- ^๒ ปุริสภูมิ หมายถึงชั้นตอนแห่งการเจริญเติบโตและพัฒนาการของบุคคลนับตั้งแต่คลอดไปจนถึงวาระ
สุดท้ายของชีวิต แบ่งเป็น ๘ ชั้น คือ มันทภูมิ (ระยะไร้เดียงสา) ชิตทาภูมิ (ระยะรู้เดียงสา) ปทวิมังสภูมิ
(ระยะตั้งไข่) อุชุตตภูมิ (ระยะเดินตรง) เสขภูมิ (ระยะศึกษา) สมณภูมิ (ระยะสงบ) ชินภูมิ (ระยะมี
ความรอบรู้) ปันนภูมิ (ระยะแก่หง่อม) (ส.ข.อ. ๒/๒๑๓-๒๑๕/๓๗๕, ที.สี.อ. ๑๖๘/๑๔๗)
- ^๓ รโฆชาติหมายถึงที่ที่ฝุ่นจับเกาะ เช่น หลังฝ่ามือ หลังฝ่าเท้า เป็นต้น (ส.ข.อ. ๒/๒๑๓-๒๑๕/๓๗๕ ที.สี.อ.
๑๖๘/๑๔๗)
- ^๔ นิคัณฐีครรรค์ หมายถึงที่งอกซึ่งอยู่ที่ข้อหรือตา เช่น อ้อย ไม้ไผ่ และไม้้อ เป็นต้น (ส.ข.อ. ๒/๒๑๓-
๒๑๕/๓๗๕, ที.สี.อ. ๑๖๘/๑๔๘)
- ^๕ มหากัป หมายถึงกำหนดระยะเวลายาวนานมาก อรรถกถาเปรียบว่ามีสระน้ำใหญ่แห่งหนึ่งเต็มด้วยน้ำ
บุคคลเอาปลายหญ้าคาจุ่มลงไปนำหยดน้ำออกมา ๑๐๐ ปี ต่อ ๑ ครั้ง จนน้ำในสระนั้นแห้ง กระทำ
เช่นนี้ไปจนครบ ๗ ครั้ง นั่นคือ ระยะเวลา ๑ มหากัป (ส.ข.อ. ๒/๒๑๓-๒๑๕/๓๗๖, ที.สี.อ.
๑๖๘/๑๔๘)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสดาปัตติวรรค ๘. มหาทิฏฐิสุต

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้
จึงเกิดขึ้นว่า ‘สภาวะ ๗ กองนี้ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้บันดาล ฯลฯ เสวยสุขและ
ทุกข์เอง ...

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้
จึงเกิดขึ้นว่า ‘สภาวะ ๗ กองนี้ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้บันดาล ฯลฯ เสวยสุขและ
ทุกข์เอง ...

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า” ฯลฯ

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะถือมั่นสิ่งนั้น
ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘สภาวะ ๗ กองนี้ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้บันดาล
ฯลฯ เสวยสุขและทุกข์เอง ... ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ เพราะถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘สภาวะ ๗
กองนี้ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้บันดาล ฯลฯ เสวยสุขและทุกข์เอง ... ”

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตตวรรค ๙. สัสสตทิฏฐิสุต

“แม้สิ่งที่คุณได้เห็น ฟัง ทราบ รู้ ถึง แสวงหา ใคร่ครวญด้วยใจ
เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ ฯลฯ เพราะไม่ถือนั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘สภาวะ
๗ กองนี้ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีผู้บันดาล ฯลฯ เสวยสุขและทุกข์เอง ... ”

“ไม่ใช่ออย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ ประการ
นี้ได้ ฉะนั้น จึงละความสงสัยแม้ในทุกข์ ฯลฯ ละความสงสัยแม้ในปฏิบัติทาที่ให้
ถึงความดับแห่งทุกข์ได้

ภิกษุทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า อริยสาวกผู้เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มี
ความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

มหาทิฏฐิสุตที่ ๘ จบ

๙. สัสสตทิฏฐิสุต

ว่าด้วยทิฏฐิว่าโลกเที่ยง

[๒๑๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือนั้นอะไร
เพราะยึดมั่นนั้นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จะเกิดขึ้นว่า ‘โลกเที่ยง’

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือนั้นรูป เพราะยึดมั่นนั้นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จะ
เกิดขึ้นว่า ‘โลกเที่ยง’

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตตวรรค ๙. สัสสตทิฏฐิสสูตร

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึง
เกิดขึ้นว่า ‘โลกเที่ยง’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึง
เกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘โลกเที่ยง’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘โลกเที่ยง’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้สิ่งที่บุคคลได้เห็น พึง ทราบ รู้ ถึง แสวงหา ใครครวญด้วยใจ
เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น
ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘โลกเที่ยง’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ ประการนี้ได้
ฉะนั้น จึงละความสงสัยแม้ในทุกข์ ฯลฯ ละความสงสัยแม้ในปฏิบัติให้ถึง
ความดับแห่งทุกข์ได้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตตวรรค ๑๐. อัสสตทิฏฐิสุต

ภิกษุทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า อริยสาวกผู้เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

อัสสตทิฏฐิสุตที่ ๙ จบ

๑๐. อัสสตทิฏฐิสุต

ว่าด้วยทิฏฐิว่าโลกไม่เที่ยง

[๒๑๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘โลกไม่เที่ยง’”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป ฯลฯ เมื่อมีเวทนา ... เมื่อมีสัญญา ... เมื่อมีสังขาร ... เมื่อมีวิญญาณ ฯลฯ เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ ฯลฯ เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘โลกไม่เที่ยง’”

“ไม่ใช่ออย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้สิ่งที่บุคคลได้เห็น พึง ทราบ รู้ ถึง แสวงหา ใครครวญด้วยใจ เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ ฯลฯ เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘โลกไม่เที่ยง’”

“ไม่ใช่ออย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตตวรรค ๑๒. อนันตवासูตร

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ ประการนี้ได้ ฉะนั้น จึงจะความสงสัยแม้ในทุกข์ ฯลฯ ละความสงสัยแม้ในปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งทุกข์ได้

ภิกษุทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า อริยสาวกผู้เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

อัสสสตทิฏฐิสูตที่ ๑๐ จบ

๑๑. อนันตवासูตร

ว่าด้วยทิฏฐิว่าโลกมีที่สุด

[๒๑๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘โลกมีที่สุด’

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“... มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

อนันตवासูตรที่ ๑๑ จบ

๑๒. อนันตवासูตร

ว่าด้วยทิฏฐิว่าโลกไม่มีที่สุด

[๒๑๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘โลกไม่มีที่สุด’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตติวรรค ๑๔. อัญญาขีวังอัญญาสรีรังสูตร

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์
ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“... มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

อนันตवासูตฺรที่ ๑๒ จบ

๑๓. ตั้งขีวังตั้งสรีรังสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิวาชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน

[๒๑๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร
เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ชีวะ^๑กับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน’”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย
มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“... มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

ตั้งขีวังตั้งสรีรังสูตรที่ ๑๓ จบ

๑๔. อัญญาขีวังอัญญาสรีรังสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิวาชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน

[๒๑๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร
เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน’”

เชิงอรรถ :

^๑ ชีวะ ในที่นี้หมายถึงวิญญาณอมตะ หรืออาตมัน (Soul) (อภิ.ปญจ.อ. ๑/๑๒๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า : ๒๙๙ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตตวรรค ๑๖. นโหติดถาคโตสูตร

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“... มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

อัญญาขีวังอัญญาสรังสูตรที่ ๑๔ จบ

๑๕. โหติดถาคโตสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิวาหลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก

[๒๒๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีก’”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“... มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

โหติดถาคโตสูตรที่ ๑๕ จบ

๑๖. นโหติดถาคโตสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิวาหลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก

[๒๒๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก’”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“... มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

นโหติดถาคโตสูตรที่ ๑๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตตวรรค ๑๘. เนวโหตินนโหติดถาคโตสูตร

๑๗. โหติจนาจโหติดถาคโตสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิว่าหลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก

[๒๒๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก’”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“... มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

โหติจนาจโหติดถาคโตสูตรที่ ๑๗ จบ

๑๘. เนวโหตินนโหติดถาคโตสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิว่าหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ ฯ

[๒๒๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่ ฯลฯ’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตติวรรค ๑๘. เนวโหตินนโหติดถาคโตสูตร

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมันสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะ
พึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีก
ก็มีใช่’ ”

“ไม่ใช่ออย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“แม้สิ่งที่คุณคนได้เห็น พึง ทราบ รู้ ถึง แสวงหา ใครครวญด้วยใจ
เที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อยมันสิ่งนั้น
ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่
จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’ ”

“ไม่ใช่ออย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่อริยสาวกจะความสงสัยในฐานะ ๖ ประการนี้ได้
ฉะนั้น จึงจะความสงสัยแม้ในทุกข์ ละความสงสัยแม้ในเหตุเกิดแห่งทุกข์ ละความ
สงสัยแม้ในความดับแห่งทุกข์ ละความสงสัยแม้ในปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่ง
ทุกข์ได้”

ภิกษุทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า อริยสาวกผู้เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มี
ความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

เนวโหตินนโหติดถาคโตสูตรที่ ๑๘ จบ

โสตปาตติวรรคที่ ๑ จบ

การตอบปัญหา ๑๘ ข้อจบ

พระสวดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๑. โสตาปัตติวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วาดสูตร	๒. เอตังมมสูตร
๓. โสธัตตาสสูตร	๔. โนจเมสียาสูตร
๕. นัตถิทินนสูตร	๖. กโรโตสูตร
๗. เหตุสูตร	๘. มหาทิฏฐิสูตร
๙. สัสสตทิฏฐิสูตร	๑๐. อัสสสตทิฏฐิสูตร
๑๑. อันทวาสูตร	๑๒. อนันทวาสูตร
๑๓. ตั้งขีวังตั้งสรังสูตร	๑๔. อัญญังขีวังอัญญังสรังสูตร
๑๕. โหติตถาคโตสูตร	๑๖. นโหติตถาคโตสูตร
๑๗. โหติจนจโหติตถาคโตสูตร	๑๘. เนวโหตินนโหติตถาคโตสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๒. ทุติยคมนวรรค ๑. วาตสูตร

๒. ทุติยคมนวรรค

หมวดว่าด้วยการไปที่ ๒

๑. วาตสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิวาลมไม่พัดเป็นต้น

[๒๒๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถ้อมันอะไร เพราะยึดมันอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด แม่น้ำไม่ไหล สตรีมีครรภ์ ไม่คลอด ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ไม่ขึ้นหรือไม่ตก มันคงจุลเสาระเนียด’”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถ้อมันรูป เพราะยึดมันรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด ฯลฯ มันคงจุลเสาระเนียด’

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถ้อมันวิญญาณ เพราะยึดมันวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด ฯลฯ มันคงจุลเสาระเนียด’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อมันสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘ลมไม่พัด ฯลฯ มันคงจุลเสาระเนียด’

“ไม่ใช่เช่นนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๒. ทุตติยคณวรรค ๑๘. เนวโหตินนโหติสูตร

“ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการอย่างนี้ เมื่อมีทุกข์ เพราะถือมั่นทุกข์ เพราะยึดมั่นทุกข์ ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด ฯลฯ มั่นคงดจเสาระเนียด’

เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง’

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘ลมไม่พัด ฯลฯ มั่นคงดจเสาระเนียด’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการอย่างนี้ เมื่อมีทุกข์ เพราะถือมั่นทุกข์ เพราะยึดมั่นทุกข์ ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด แม่น้ำไม่ไหล สตรีมีครรภ์ไม่คลอด ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ไม่ขึ้นหรือไม่ตก มั่นคงดจเสาระเนียด’

วาทสูตรที่ ๑ จบ

[๒๒๕ - ๒๔๐] (พึงขยายการตอบปัญหาทั้ง ๑๘ ข้อให้พิสดาร เหมือนในวรรคก่อน)

โหติจจนโหติตถาคตสูตรที่ ๑๗ จบ

๑๘. เนวโหตินนโหติสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิวาหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ ฯ

[๒๔๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๒. ทุติยคมนวรรค ๑๘. เหวโหดินนโหดิสฺตร

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึง
เกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึง
เกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่
เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะ
พึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีก
ก็มีใช่’

“ไม่ใช่ออย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการอย่างนี้ เมื่อมีทุกข์ เพราะถือมั่นทุกข์ เพราะ
ยึดมั่นทุกข์ ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่
จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะ
พึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิด
อีกก็มีใช่’

“ไม่ใช่ออย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๒. ทุติยคมนวรรค ๑๙. รุปีอัตตาสูต

“ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการอย่างนี้ เมื่อมีทุกข์ เพราะถือมั่นทุกข์ เพราะยึดมั่นทุกข์ ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’”

เนวโหดินนโหดิสูตที่ ๑๘ จบ

๑๙. รุปีอัตตาสูต

ว่าด้วยทิฏฐิวาอัตตาทิมีรูป

[๒๔๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัตตาทิมีรูปไม่สลายไป’”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัตตาทิมีรูปไม่สลายไป’”

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัตตาทิมีรูปไม่สลายไป’”

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๒. ทุตติยคณวรรค ๒๐. อรูปีอัตตาสูต

“ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อมมันสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัตตาทที่มีรูปไม่สลายไป’

‘ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า’

“ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการอย่างนี้ เมื่อมีทุกข์ เพราะถ้อมมันทุกข์ เพราะยึดมันทุกข์ ทิฏฐิอย่างนี้จะเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัตตาทที่มีรูปไม่สลายไป’

เวทนา ฯลฯ สัญญา ฯลฯ สังขาร ฯลฯ วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถ้อมมันสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัตตาทที่มีรูปไม่สลายไป’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการอย่างนี้ เมื่อมีทุกข์ เพราะถ้อมมันทุกข์ เพราะยึดมันทุกข์ ทิฏฐิอย่างนี้จะเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัตตาทที่มีรูปไม่สลายไป’

รูปีอัตตาสูตที่ ๑๙ จบ

๒๐. อรูปีอัตตาสูต

ว่าด้วยทิฏฐิวาอัตตาทที่ไม่มีรูป

[๒๔๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถ้อมมันอะไร เพราะยึดมันอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จะเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัตตาทที่ไม่มีรูปไม่สลายไป’ ฯลฯ

อรูปีอัตตาสูตที่ ๒๐ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๒. ทุติยคณวรรค ๒๔. เอกันตทุกขีสูตร

๒๑. รูปิจอรูปีจัตตาสสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิว่าอัตตาที่มีรูปและไม่มีรูป

[๒๔๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “หลังจากตายแล้ว อัตตาทั้งที่มีรูปและไม่มีรูปไม่
สลายไป ฯลฯ

รูปิจอรูปีจัตตาสสูตรที่ ๒๑ จบ

๒๒. เนวรูปีนารูปีจัตตาสสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิว่าอัตตาที่มีรูปก็มีใช้ ไม่มีรูปก็มีใช้

[๒๔๕] “หลังจากตายแล้ว อัตตาจะว่ามีรูปก็มีใช้ จะว่าไม่มีรูปก็มีใช้ไม่
สลายไป ...

เนวรูปีนารูปีจัตตาสสูตรที่ ๒๒ จบ

๒๓. เอกันตสุขีสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิว่าอัตตาที่มีสุขโดยส่วนเดียว

[๒๔๖] “หลังจากตายแล้ว อัตตาที่มีสุขโดยส่วนเดียวไม่สลายไป ...

เอกันตสุขีสูตรที่ ๒๓ จบ

๒๔. เอกันตทุกขีสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิว่าอัตตาที่มีทุกข์โดยส่วนเดียว

[๒๔๗] “หลังจากตายแล้ว อัตตาที่มีทุกข์โดยส่วนเดียวไม่สลายไป ...

เอกันตทุกขีสูตรที่ ๒๔ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๒. ทุติยคณนวรรค ๒๖. อทุกขมสุขีสูตร

๒๕. สุขทุกขีสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิว่าอัตตาที่มีทั้งสุขและทุกข

[๒๔๘] “หลังจากตายแล้ว อัตตาที่มีทั้งสุขและทุกขไม่สลายไป ...

สุขทุกขีสูตรที่ ๒๕ จบ

๒๖. อทุกขมสุขีสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิว่าอัตตาที่ไม่มีทั้งทุกขและสุข

[๒๔๙] พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “หลังจากตายแล้ว อัตตาที่มีทั้งสุขและทุกขไม่สลายไปหรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกขและสุขไม่สลายไป’

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกขและสุขไม่สลายไป’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกขและสุขไม่สลายไป’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๒. ทุติยคมนวรรค รวมพระสูตรที่มีในวรรค

“ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการอย่างนี้ เมื่อมีทุกข์ เพราะถือมั่นทุกข์ เพราะยึดมั่นทุกข์ ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัดดาที่ไม่มีทั้งทุกข์และสุขไม่สลายไป’

เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัดดาที่ไม่มีทั้งทุกข์และสุขไม่สลายไป’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการอย่างนี้ เมื่อมีทุกข์ เพราะถือมั่นทุกข์ เพราะยึดมั่นทุกข์ ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัดดาที่ไม่มีทั้งทุกข์และสุขไม่สลายไป’

อทุกขมสุขีสูตรที่ ๒๖ จบ

ตุติยคมนวรรคที่ ๒ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. วาดสูตร	ฯลฯ	๑๘. เหวโหดินนโหดิสูตร
๑๙. รุปีอัดดาสูตร		๒๐. อรูปีอัดดาสูตร
๒๑. รุปีจอรูปีจอัดดาสูตร		๒๒. เหวรูปีนารูปีอัดดาสูตร
๒๓. เอกันตสุขีสูตร		๒๔. เอกันตทุกข์สูตร
๒๕. สุขทุกข์สูตร		๒๖. อทุกขมสุขีสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๓. ตติยคมนวรรค

๓. ตติยคมนวรรค

หมวดว่าด้วยการไปที่ ๓

๑. นวาทสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิวาลมไม่พัดเป็นต้น

[๒๕๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด แม่น้ำไม่ไหล สตรีมีครรภ์ ไม่คลอด ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ไม่ขึ้นหรือไม่ตก มั่นคงดุจเสาระเนียด’”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด ฯลฯ มั่นคงดุจเสาระเนียด’

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด ฯลฯ มั่นคงดุจเสาระเนียด’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘ลมไม่พัด ฯลฯ มั่นคงดุจเสาระเนียด’

“ไม่ใช่เช่นนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๓. ดติยคมนวรรค ๒๖. อทุกขมสขีสูตร

“ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการอย่างนี้ สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ เมื่อมีสิ่งนั้น เพราะถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด แม่น้ำไม่ไหล สตรีมีครรภ์ ไม่คลอด ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ไม่ขึ้นหรือไม่ตก มั่นคงดุจเสาระเนียด’

เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึงเกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘ลมไม่พัด ฯลฯ มั่นคงดุจเสาระเนียด’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการอย่างนี้ สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ เมื่อมีสิ่งนั้น เพราะถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด ฯลฯ มั่นคงดุจเสาระเนียด’

นवादสูตรที่ ๑ จบ

[๒๕๑ - ๒๗๕] (พึงเพิ่มสูตรอีก ๒๔ สูตร เข้ามาให้เต็ม เหมือนในทุติยวรรค)

สุขทุกข์สูตรที่ ๒๕ จบ

๒๖. อทุกขมสขีสูตร

ว่าด้วยอตตาทิไม่มีทั้งทุกข์และสุข

[๒๗๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อตตาทิไม่มีทั้งทุกข์และสุขไม่สลายไป’

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อตตาทิไม่มีทั้งทุกข์และสุขไม่สลายไป’

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๓. ดติยคมนวรรค ๒๖. อทุกขมสฺซีสูตร

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึง
เกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัดดาที่ไม่มีทั้งทุกข์และสุขไม่สลายไป’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึง
เกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัดดาที่ไม่มีทั้งทุกข์และสุขไม่สลายไป’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการอย่างนี้ สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ เมื่อมีสิ่งนั้น
เพราะถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัดดาที่ไม่มีทั้งทุกข์
และสุขไม่สลายไป’

เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ฯลฯ มีความแปรผันเป็นธรรมดา เพราะไม่ถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จะพึง
เกิดขึ้นบ้างหรือว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัดดาที่ไม่มีทั้งทุกข์และสุขไม่สลายไป’

“ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการอย่างนี้ สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ เมื่อมีสิ่งนั้น
เพราะถือมั่นสิ่งนั้น ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัดดาที่ไม่มีทั้ง
ทุกข์และสุขไม่สลายไป’

อทุกขมสฺซีสูตรที่ ๒๖ จบ

ดติยคมนวรรคที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๔. จตุตถคณนวรรค ๑. นวาทสูตร

๔. จตุตถคณนวรรค

หมวดว่าด้วยการไปที่ ๔

๑. นวาทสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิวาลมไม่พัดเป็นต้น

[๒๗๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด แม่น้ำไม่ไหล สตรีมีครรภ์ ไม่คลอด ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ไม่ขึ้นหรือไม่ตก มั่นคงดุจเสาระเนียด’

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด ฯลฯ มั่นคงดุจเสาระเนียด’

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘ลมไม่พัด ฯลฯ มั่นคงดุจเสาระเนียด’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๔. จตุตถคณวรรค ๑. นवादสูตร

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะ
พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะ
พิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต
และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือ
ใกล้ก็ตาม รูปร่างทั้งหมดนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง
อย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายใน
หรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม วิญญาณ
ทั้งหมดนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่น
ไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ รู้ชัดว่า ... ไม่มีกิจ
อื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

นवादสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๔. จตตถคมนวรรค ๒๖. อทุกขมสุขีสูตร

[๒๗๗-๓๐๐] (พึงเพิ่มสูตรอีก ๒๔ สูตร เข้ามาให้เต็ม เหมือนในทุติยวรรค)

สุขทุกขีสูตรที่ ๒๕ จบ

๒๖. อทุกขมสุขีสูตร

ว่าด้วยทิฏฐิว่าอัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์และสุข

[๓๐๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีอะไร เพราะถือมั่นอะไร เพราะยึดมั่นอะไร ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์และสุขไม่สลายไป’”

ภิกษุทั้งหลายทูลตอบว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นหลัก ฯลฯ

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีรูป เพราะถือมั่นรูป เพราะยึดมั่นรูป ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์และสุขไม่สลายไป’

เมื่อมีเวทนา ฯลฯ

เมื่อมีสัญญา ...

เมื่อมีสังขาร ...

เมื่อมีวิญญาณ เพราะถือมั่นวิญญาณ เพราะยึดมั่นวิญญาณ ทิฏฐิอย่างนี้จึงเกิดขึ้นว่า ‘หลังจากตายแล้ว อัตตาที่ไม่มีทั้งทุกข์และสุขไม่สลายไป’

ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร รูปเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๔. จตุตถคณวรรค ๒๖. อทุกขมสฺซีสูตร

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“เวทนา ฯลฯ สัญญา ... สังขาร ... วิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง”

“ไม่เที่ยง พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข”

“เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าข้า”

“ก็สิ่งใดไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรผันเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะพิจารณาเห็นสิ่งนั้นว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอัตตาของเรา’

“ข้อนั้นไม่ควรเลย พระพุทธเจ้าข้า”

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล รูปร่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม รูปร่างทั้งหมดนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริง อย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ

สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ...

สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ...

วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน ภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ไกลหรือใกล้ก็ตาม วิญญาณทั้งหมดนั้นเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่นั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับเห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในรูป ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในเวทนา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสัญญา ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในสังขาร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๓. ทิฏฐิสังยุต]

๔. จตุตถคณนวรรค ๒๖. อทุกขมสฺขีสูตร

ย่อมเบื่อหน่ายแม้ในวิญญาน เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนด เพราะคลายกำหนด
จิตย่อมหลุดพ้น เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็รู้ว่า ‘หลุดพ้นแล้ว’ รู้ชัดว่า ‘ชาติสิ้นแล้ว
อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้
อีกต่อไป”

อทุกขมสฺขีสูตรที่ ๒๖ จบ

ในวรรคก่อนมีการตอบปัญหา ๑๘ ข้อ

ฟังขยายพระสูตร ๒๖ สูตร ในทุติยคณนวรรคให้พิสดาร

ฟังขยายพระสูตร ๒๖ สูตร ในตติยคณนวรรคให้พิสดาร

ฟังขยายพระสูตร ๒๖ สูตร ในจตุตถคณนวรรคให้พิสดาร

ทิฏฐิสังยุต จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๔. โลกกันตสังยุต]

๑. จักขุสูตร

๔. โลกกันตสังยุต

๑. จักขุสูตร

ว่าด้วยจักขุ

[๓๐๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย จักขุ (ตา) ไม่เพียง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

โสตตะ (หู) ไม่เพียง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

ฆานะ (จมูก) ไม่เพียง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

ชีวหา (ลิ้น) ไม่เพียง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

กายไม่เพียง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

มโน (ใจ) ไม่เพียง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดศรัทธาเชื่อมั่นธรรมเหล่านี้อย่างนี้ ผู้นี้เราเรียกว่า ‘สัทธานุสारी’^๑

ก้าวลงสู่อริยมรรค หยั่งลงสู่ภูมิของสัตบุรุษ ผ่านภูมิของปุถุชนได้แล้ว ไม่ควรทำกรรมที่ทำแล้วไปเกิดในนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือภูมิแห่งเปรต ไม่สมควรตายตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งโสดาปัตติผล’

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ของผู้ใดประจักษ์ชัดโดยยิ่งด้วยปัญญาอย่างนี้ ผู้นี้เราเรียกว่า ‘ธัมมานุสारी’^๒ ก้าวลงสู่อริยมรรค หยั่งลงสู่ภูมิของสัตบุรุษ ผ่านภูมิของปุถุชนได้แล้ว ไม่ควรทำกรรมที่ทำแล้วไปเกิดในนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือภูมิแห่งเปรต ไม่สมควรตายตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งโสดาปัตติผล’

เชิงอรรถ :

^๑ สัทธานุสारी คือผู้แล่นไปตามศรัทธา ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อโสดาปัตติผล มีศรัทธาแก่กล้า บรรลุผลแล้ว กลายเป็นสัทธาวิมุต (อง.ทุก.อ. ๒/๔๙/๕๕, อง.สตตก.อ. ๓/๑๔/๑๖๒)

^๒ ธัมมานุสारी หมายถึงผู้แล่นไปตามธรรม ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อโสดาปัตติผล มีปัญญาแก่กล้า บรรลุผลแล้ว กลายเป็นทวิภูมิตะ (อง.ทุก.อ. ๒/๔๙/๕๕, อง.สตตก.อ. ๓/๑๔/๑๖๒.)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๔. โลกกันตสังยุต]

๒. รูปสูตร

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดรู้เห็นธรรมเหล่านี้อย่างนี้ ผู้นี้เราเรียกว่า ‘เป็นโสดาบัน
ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’

จักขสูตรที่ ๑ จบ

๒. รูปสูตร

ว่าด้วยรูป

[๓๐๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง มีความแปรผัน มี
ภาวะโดยอาการอื่น

สีทหะ(เสียง)ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

คันธะ(กลิ่น)ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

รสไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

โผฏฐัพพะ (สิ่งที่ถูกต้องกาย) ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

ธรรมารมณไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดศรัทธาเชื่อมั่นธรรมเหล่านี้อย่างนี้ ผู้นี้เราเรียกว่า

‘สัทธานุสारी ก้าวลงสู่อริยมรรค หยั่งลงสู่ภูมิของสัตบุรุษ ผ่านภูมิของปุถุชนได้

แล้ว ไม่ควรทำกรรมที่ทำแล้วไปเกิดในนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือภูมิแห่งเปรต

‘ไม่สมควรตายตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งโสดาปัตติผล’

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ของผู้ใดประจักษ์ชัดโดยยิ่งด้วยปัญญาอย่างนี้ ผู้
นี้เราเรียกว่า ‘ธัมมานุสारी ก้าวลงสู่อริยมรรค หยั่งลงสู่ภูมิของสัตบุรุษ ผ่านภูมิ

ของปุถุชนได้แล้ว ไม่ควรทำกรรมที่ทำแล้วไปเกิดในนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน

หรือภูมิแห่งเปรต ‘ไม่สมควรตายตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งโสดาปัตติผล’

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดรู้เห็นธรรมเหล่านี้อย่างนี้ ผู้นี้เราเรียกว่า ‘เป็นโสดาบัน
ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’

รูปสูตรที่ ๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๔. โลกกันตสังยุต]

๔. สัมผัสสูตร

๓. วิญญาณสูตร

ว่าด้วยวิญญาณ

[๓๐๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย จักขวิญญาณ (ความรู้อารมณ์ทางตา)

ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

โสตวิญญาณ (ความรู้อารมณ์ทางหู) ฯลฯ

ฆานวิญญาณ (ความรู้อารมณ์ทางจมูก) ...

ชีวหาวิญญาณ (ความรู้อารมณ์ทางลิ้น) ...

กายวิญญาณ (ความรู้อารมณ์ทางกาย) ...

มโนวิญญาณ (ความรู้อารมณ์ทางใจ) ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะ
โดยอาการอื่น

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใด ฯลฯ ตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งโสดาปัตติผล

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ของผู้ใด ฯลฯ ตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้ง
โสดาปัตติผล

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใด ฯลฯ จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”

วิญญาณสูตรที่ ๓ จบ

๔. สัมผัสสูตร

ว่าด้วยสัมผัส

[๓๐๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย จักขุสัมผัส (ความกระทบทางตา)

ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

โสตสัมผัส (ความกระทบทางหู) ฯลฯ

ฆานสัมผัส (ความกระทบทางจมูก) ...

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๔. โลกกันตสังยุต]

๕. สัมผัสสชาสูตร

ชีวหาสัมผัส (ความกระทบทางลิ้น) ...

กายสัมผัส (ความกระทบทางกาย) ...

มโนสัมผัส (ความกระทบทางใจ) ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดย
อาการอื่น

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดศรัทธาเชื่อมั่นธรรมเหล่านี้อย่างนี้ ผู้นี้เราเรียกว่า
‘สัทธานุสारी ฯลฯ จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’

สัมผัสสสูตรที่ ๔ จบ

๕. สัมผัสสชาสูตร

ว่าด้วยสัมผัสสชาเวทนา

[๓๐๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย จักขสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิด
จากสัมผัสทางตา) ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

โสตสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางหู) ฯลฯ

ฆานสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางจมูก) ...

ชีวหาสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางลิ้น) ...

กายสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางกาย) ...

มโนสัมผัสสชาเวทนา (เวทนาเกิดจากสัมผัสทางใจ) ไม่เที่ยง มีความแปรผัน
มีภาวะโดยอาการอื่น

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดศรัทธาเชื่อมั่นธรรมเหล่านี้อย่างนี้ ผู้นี้เราเรียกว่า
‘สัทธานุสारी ฯลฯ จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’

สัมผัสสชาสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๔. โลกกันตสังยุต]

๗. รูปสัญญาเจตนาสูตร

๖. รูปสัญญาสูตร

ว่าด้วยรูปสัญญา

[๓๐๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปสัญญา (ความหมายรูปรูป) ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

สัททสัญญา (ความหมายรู้เสียง) ฯลฯ

คันธสัญญา (ความหมายรู้กลิ่น) ...

รสสัญญา (ความหมายรู้รส) ...

โผฏฐัพพสัญญา (ความหมายรู้โผฏฐัพพะ) ...

ฉัมมสัญญา (ความหมายรู้ธรรมารมณ) ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดศรัทธาเชื่อมั่นธรรมเหล่านี้เป็นอย่างนี้ ผู้นี้เราเรียกว่า ‘สัทธานุสारी’ ฯลฯ จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’

รูปสัญญาสูตรที่ ๖ จบ

๗. รูปสัญญาเจตนาสูตร

ว่าด้วยรูปสัญญาเจตนา

[๓๐๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปสัญญาเจตนา (ความจำนงรูป) ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

สัททสัญญาเจตนา (ความจำนงเสียง) ฯลฯ

คันธสัญญาเจตนา (ความจำนงกลิ่น) ...

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๔. โลกกันตสังยุต]

๘. รูปตัณหาสูตร

รสตัณหาเจตนา (ความจําจรัส) ...

โผฏฐัพพตัณหาเจตนา (ความจําจรัสโผฏฐัพพะ) ...

ธัมมตัณหาเจตนา (ความจําจรัสธรรมารมณ) ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มี
ภาวะโดยอาการอื่น

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดศรัทธาเชื่อมั่นธรรมเหล่านี้เป็นอย่างนี้ ผู้นี้เราเรียกว่า
'สัทธานุสारी ฯลฯ จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

รูปตัณหาสูตรที่ ๗ จบ

๘. รูปตัณหาสูตร

ว่าด้วยรูปตัณหา

[๓๐๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย รูปตัณหา (ความทะยานอยากในรูป)
ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

สัททตัณหา (ความทะยานอยากในเสียง) ฯลฯ

คันธตัณหา (ความทะยานอยากในกลิ่น) ...

รสตัณหา (ความทะยานอยากในรส) ...

โผฏฐัพพตัณหา (ความทะยานอยากในโผฏฐัพพะ) ...

ธัมมตัณหา (ความทะยานอยากในธรรมารมณ) ไม่เที่ยง มีความแปรผัน
มีภาวะโดยอาการอื่น

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดศรัทธาเชื่อมั่นธรรมเหล่านี้เป็นอย่างนี้ ผู้นี้เราเรียกว่า
'สัทธานุสारी ฯลฯ จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า'

รูปตัณหาสูตรที่ ๘ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันถวารวรรค [๔. โลกกันตสังยุต]

๑๐. ชันถสูตร

๙. ปฐวีธาตุสูตร

ว่าด้วยปฐวีธาตุ

[๓๑๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน) ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) ฯลฯ

เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) ...

วาโยธาตุ (ธาตุลม) ...

อากาศธาตุ (ธาตุอากาศ) ...

วิญญานธาตุ (ธาตุวิญญาน) ไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดศรัทธาเชื่อมั่นธรรมเหล่านี้อย่างนี้ ผู้นี้เราเรียกว่า

‘สัทธานุสारी ฯลฯ จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’

ปฐวีธาตุสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ชันถสูตร

ว่าด้วยชันธ

[๓๑๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

เวทนาไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

สัญญา ฯลฯ

สังขารไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

วิญญานไม่เที่ยง มีความแปรผัน มีภาวะโดยอาการอื่น

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๔. โลกกัณฑ์สังยุต]
รวมพระสูตรที่มีในสังยุต

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดศรัทธาเชื่อมั่นธรรมเหล่านี้อย่างนี้ ผู้นี้เราเรียกว่า ‘สัมมานุสारी ก้าวลงสู่อริยมรรค หยั่งลงสู่ภูมิของสัตบุรุษ ผ่านภูมิของปุถุชน ได้แล้ว ไม่ควรทำกรรมที่ทำแล้วไปเกิดในนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือภูมิแห่งเปรต ไม่สมควรตายตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งโสดาปัตติผล’

ภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้ของผู้ใดประจักษ์ชัดโดยยิ่งด้วยปัญญาอย่างนี้ ผู้นี้เราเรียกว่า ‘สัมมานุสारी ก้าวลงสู่อริยมรรค หยั่งลงสู่ภูมิของสัตบุรุษ ผ่านภูมิของปุถุชนได้แล้ว ไม่ควรทำกรรมที่ทำแล้วไปเกิดในนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือภูมิแห่งเปรต ไม่สมควรตายตราบเท่าที่ยังไม่ทำให้แจ้งโสดาปัตติผล’

ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดรู้เห็นธรรมเหล่านี้อย่างนี้ ผู้นี้เราเรียกว่า ‘อริยสาวกผู้เป็นโสดาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า’

ขันธสูตรที่ ๑๐ จบ

โลกกัณฑ์สังยุต จบ

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. จักขุสูตร	๒. รูปสูตร
๓. วิญญาณสูตร	๔. สัมผัสสูตร
๕. สัมผัสสชาสูตร	๖. รูปสัญญาสูตร
๗. รูปสัญญาเจตนาสูตร	๘. รูปตัณหาสูตร
๙. ปลิววิชาติสูตร	๑๐. ขันธสูตร

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๕. อุปปาทสังยุต]

๑. จักขสูตร

๕. อุปปาทสังยุต

๑. จักขสูตร

ว่าด้วยจักข

[๓๑๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งจักข นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ... แห่งโสดะ ฯลฯ

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ... แห่งฆานะ ...

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ... แห่งชีวหา ...

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ... แห่งกาย ...

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งมโน นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งจักข นี่เป็นความดับแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ

ความดับ ... แห่งโสดะ ฯลฯ

ความดับ ... แห่งฆานะ ...

ความดับ ... แห่งชีวหา ...

ความดับ ... แห่งกาย ...

ความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งมโน นี่เป็นความดับแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ”^๑

จักขสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๒๑/๒๐

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๓๒๘ }

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๕. อุปปาทสังยุต]

๓. วิญญานสูตร

๒. รูปสูตร

ว่าด้วยรูป

[๓๑๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งรูป นี้เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ... แห่งสัททะ ฯลฯ แห่งคันธะ ... แห่งรส ... แห่งโณภูสีพพะ ...

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งธรรมารมณ์ นี้เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งรูป นี้เป็นความดับแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ

ความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งสัททะ ฯลฯ แห่งคันธะ ... แห่งรส ... แห่งโณภูสีพพะ ...

ความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งธรรมารมณ์ นี้เป็นความดับแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ”^๑

รูปสูตรที่ ๒ จบ

๓. วิญญานสูตร

ว่าด้วยวิญญาน

[๓๑๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ... แห่งจักขุวิญญาน ฯลฯ เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ ฯลฯ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๒๒/๒๐-๒๑

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๓๒๙ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๕. อุปปาทสังยุต]

๕. สัมผัสชาสูตร

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ... แห่งมโนวิญญาณ ฯลฯ เป็นความปรากฏ
แห่งชราและมรณะ

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนความดับ ... แห่งจักขุวิญญาณ ฯลฯ เป็นความตั้งอยู่
ไม่ได้แห่งชราและมรณะ ฯลฯ

ความดับ ... แห่งมโนวิญญาณ ฯลฯ เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ”

วิญญาณสูตรที่ ๓ จบ

๔. สัมผัสสูตร

ว่าด้วยสัมผัส

[๓๑๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ...
แห่งจักขุสัมผัส ฯลฯ เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ ฯลฯ

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ... แห่งมโนสัมผัส ฯลฯ เป็นความปรากฏแห่ง
ชราและมรณะ

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนความดับ ... แห่งจักขุสัมผัส ฯลฯ เป็นความตั้งอยู่ไม่
ได้แห่งชราและมรณะ ฯลฯ

ความดับ ... แห่งมโนสัมผัส ... เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ”

สัมผัสสูตรที่ ๔ จบ

๕. สัมผัสชาสูตร

ว่าด้วยสัมผัสชาเวทนา

[๓๑๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ...
แห่งจักขุสัมผัสชาเวทนา ฯลฯ เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๕. อุปปาทสังยุต]

๖. สัญญาสูตร

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งมโนสัมผัสสชา-
เวทนา นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏ
แห่งชราและมรณะ

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนความดับ ความสงบระงับ ... แห่งจักขุสัมผัสสชาเวทนา
ฯลฯ เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ ฯลฯ

ความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งมโนสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ
นี่เป็นความดับแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชรา
และมรณะ”

สัมผัสสชาสูตรที่ ๕ จบ

๖. สัญญาสูตร

ว่าด้วยสัญญา

[๓๑๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ...
แห่งรูปสัญญา ฯลฯ เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ ฯลฯ

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งธัมมสัญญา นี้
เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและ
มรณะ

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนความดับ ... แห่งรูปสัญญา ฯลฯ เป็นความตั้งอยู่ไม่
ได้แห่งชราและมรณะ ฯลฯ

ความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งธัมมสัญญา นี่เป็นความดับ
แห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ”

สัญญาสูตรที่ ๖ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๕. อุปปาทสังยุต]

๘. ตัณหาสูตร

๗. สัญเจตนาสูตร

ว่าด้วยสัญเจตนา

[๓๑๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ...

แห่งรูปสัญเจตนา ฯลฯ เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ ฯลฯ

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งอัมมสัญเจตนา
นี้เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและ
มรณะ

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนความดับ ... แห่งรูปสัญเจตนา ฯลฯ เป็นความตั้งอยู่
ไม่ได้แห่งชราและมรณะ ฯลฯ

ความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งอัมมสัญเจตนา นี้เป็นความ
ดับแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ”

สัญเจตนาสูตรที่ ๗ จบ

๘. ตัณหาสูตร

ว่าด้วยตัณหา

[๓๑๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ...

แห่งรูปตัณหา ฯลฯ เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ ฯลฯ

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งอัมมตัณหา นี้
เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและ
มรณะ

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนความดับ ... แห่งรูปตัณหา ฯลฯ เป็นความตั้งอยู่ไม่
ได้แห่งชราและมรณะ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๕. อุปปาทสังยุต]

๙. ธาตุสูตร

ความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งธัมมัตถหา นี้เป็นความดับ
แห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ”

ต้นหาสูตรที่ ๘ จบ

๙. ธาตุสูตร

ว่าด้วยธาตุ

[๓๒๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความ
บังเกิด ความปรากฏแห่งปฐวีธาตุ ฯลฯ เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ ...
แห่งอาโปธาตุ ฯลฯ แห่งเตโชธาตุ ... แห่งวาโยธาตุ ... แห่งอากาศธาตุ ...

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งวิญญานธาตุ นี้
เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและ
มรณะ

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนความดับ ... แห่งปฐวีธาตุ ฯลฯ เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้
แห่งชราและมรณะ

ความดับ ... แห่งอาโปธาตุ ฯลฯ

ความดับ ... แห่งเตโชธาตุ ...

ความดับ ... แห่งวาโยธาตุ ...

ความดับ ... แห่งอากาศธาตุ ...

ความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งวิญญานธาตุ นี้เป็นความดับ
แห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ”

ธาตุสูตรที่ ๙ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๕. อุปปาทสังยุต]
รวมพระสูตรที่มีในสังยุต

๑๐. ชันธสูตร

ว่าด้วยชันธ

[๓๒๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งรูป นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ... แห่งเวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ... แห่งสังขาร ...

ความเกิดขึ้น ความตั้งอยู่ ความบังเกิด ความปรากฏแห่งวิญญาณ นี่เป็นความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ เป็นความตั้งอยู่แห่งโรค เป็นความปรากฏแห่งชราและมรณะ

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งรูป นี้เป็นความดับแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ

ความดับ ความสงบระงับ ... แห่งเวทนา ฯลฯ แห่งสัญญา ... แห่งสังขาร ...

ความดับ ความสงบระงับ ความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งวิญญาณ นี่เป็นความดับแห่งทุกข์ เป็นความสงบระงับแห่งโรค เป็นความตั้งอยู่ไม่ได้แห่งชราและมรณะ”

ชันธสูตรที่ ๑๐ จบ

อุปปาทสังยุต จบ

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. จักขสูตร	๒. รูปสูตร
๓. วิญญาณสูตร	๔. สัมผัสสูตร
๕. สัมผัสสชาสูตร	๖. สัญญาสูตร
๗. สัญเจตนาสูตร	๘. ตัณหาสูตร
๙. ธาตุสูตร	๑๐. ชันธสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๖. กิเลสสังยุต]

๑. จักขุสูตร

๖. กิเลสสังยุต

๑. จักขุสูตร

ว่าด้วยจักขุ

[๓๒๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ฉันทราคะในจักขุ นี้เป็นความ
เศร้าหมองแห่งจิต

ฉันทราคะในโสตะ นี้เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต

ฉันทราคะในขานะ นี้เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต

ฉันทราคะในชีวหา นี้เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต

ฉันทราคะในกาย นี้เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต

ฉันทราคะในมโน นี้เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุละความเศร้าหมองแห่งจิตในฐานะ ๖ ประการนี้ได้
เมื่อนั้น จิตของเธอที่น้อมไปในเนกขัมมะ^๑ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน
ปรากฏในธรรมที่ควรทำให้แจ่มด้วยปัญญาอันรู้ยิ่ง”

จักขุสูตรที่ ๑ จบ

๒. รูปสูตร

ว่าด้วยรูป

[๓๒๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ฉันทราคะในรูป นี้เป็นความ
เศร้าหมองแห่งจิต

เชิงอรรถ :

^๑ เนกขัมมะ ในที่นี้หมายถึงโลกุตตรธรรม ๙ ประการ (คือ มรรค ๔ ผล ๕ และนิพพาน) (ส.ข.อ.

๒/๓๒๒/๓๗๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๓๓๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๖. กิเลสสังยุต]

๓. วิญญานสูตร

ฉันทราคะในสัททะ ฯลฯ

ฉันทราคะในคันธะ ...

ฉันทราคะในรส ...

ฉันทราคะในโผฏฐัพพะ ...

ฉันทราคะในธรรมารมณํ นี้เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุละความเศร้าหมองแห่งจิตในฐานะ ๖ ประการนี้ได้
เมื่อนั้น จิตของเธอที่น้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน
ปรากฏในธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันรู้ยิ่ง”

รูปสูตรที่ ๒ จบ

๓. วิญญานสูตร

ว่าด้วยวิญญาน

[๓๒๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ฉันทราคะในจักขุวิญญาน นี้เป็น
ความเศร้าหมองแห่งจิต

ฉันทราคะในโสตวิญญาน ฯลฯ

ฉันทราคะในฆานวิญญาน ...

ฉันทราคะในชีวหาวิญญาน ...

ฉันทราคะในกายวิญญาน ...

ฉันทราคะในมโนวิญญาน นี้เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุละความเศร้าหมองแห่งจิตในฐานะ ๖ ประการนี้ได้
เมื่อนั้น จิตของเธอที่น้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน
ปรากฏในธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันรู้ยิ่ง”

วิญญานสูตรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๖. กิเลสสังยุต]

๕. สัมผัสสชาสูตร

๔. สัมผัสสสูตร

ว่าด้วยสัมผัส

[๓๒๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ฉันทราคะในจักขุสัมผัส นี้เป็น
ความเศร้าหมองแห่งจิต

ฉันทราคะในโสตสัมผัส ฯลฯ

ฉันทราคะในฆานสัมผัส ...

ฉันทราคะในชีวหาสัมผัส ...

ฉันทราคะในกายสัมผัส ...

ฉันทราคะในมโนสัมผัส นี้เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุ ฯลฯ ในธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันรู้ยิ่ง”

สัมผัสสสูตรที่ ๔ จบ

๕. สัมผัสสชาสูตร

ว่าด้วยสัมผัสสชาเวทนา

[๓๒๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ฉันทราคะในจักขุสัมผัสสชาเวทนา
นี้เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต

ฉันทราคะในโสตสัมผัสสชาเวทนา ฯลฯ

ฉันทราคะในฆานสัมผัสสชาเวทนา ...

ฉันทราคะในชีวหาสัมผัสสชาเวทนา ...

ฉันทราคะในกายสัมผัสสชาเวทนา ...

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๖. กิเลสสังยุต]

๗. สัญเจตนาสูตร

ฉันทราคะในมโนสัมผัสสชาเวทนา นี่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต
ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุ ฯลฯ ในธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันรู้ยิ่ง”

สัมผัสสชาสูตรที่ ๕ จบ

๖. สัญญาสูตร

ว่าด้วยสัญญา

[๓๒๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ฉันทราคะในรูปสัญญา นี่เป็นความ
เศร้าหมองแห่งจิต

ฉันทราคะในสัททสัญญา ฯลฯ

ฉันทราคะในคันธสัญญา ...

ฉันทราคะในรสสัญญา ...

ฉันทราคะในโผฏฐัพพสัญญา ...

ฉันทราคะในธัมมสัญญา นี่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุ ฯลฯ ในธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันรู้ยิ่ง”

สัญญาสูตรที่ ๖ จบ

๗. สัญเจตนาสูตร

ว่าด้วยสัญเจตนา

[๓๒๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ฉันทราคะในรูปสัญเจตนา นี่เป็น
ความเศร้าหมองแห่งจิต

ฉันทราคะในสัททสัญเจตนา ฯลฯ

ฉันทราคะในคันธสัญเจตนา ...

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๖. กิเลสสังยุต]

๙. ธาตุสูตร

ฉันทราคะในรสสัจเจตนา ...

ฉันทราคะในโณฏฐัพพสัจเจตนา ...

ฉันทราคะในธัมมสัจเจตนา นี่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุ ฯลฯ ในธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันรู้ยิ่ง”

สัจเจตนาสูตรที่ ๗ จบ

๘. ตัณหาสูตร

ว่าด้วยตัณหา

[๓๒๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ฉันทราคะในรูปตัณหา นี่เป็นความ
เศร้าหมองแห่งจิต

ฉันทราคะในสัทตตัณหา ฯลฯ

ฉันทราคะในคันธตัณหา ...

ฉันทราคะในรสตัณหา ...

ฉันทราคะในโณฏฐัพพตัณหา ...

ฉันทราคะในธัมมตัณหา นี่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุ ฯลฯ ในธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันรู้ยิ่ง”

ตัณหาสูตรที่ ๘ จบ

๙. ธาตุสูตร

ว่าด้วยธาตุ

[๓๓๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ฉันทราคะในปลฐวีธาตุ นี่เป็นความ
เศร้าหมองแห่งจิต

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๖. กิเลสสังยุต]

๑๐. ชันธสูตร

ฉันทราคะในอาโปธาตุ ฯลฯ

ฉันทราคะในเดโชธาตุ ...

ฉันทราคะในวาโยธาตุ ...

ฉันทราคะในอากาศธาตุ ...

ฉันทราคะในวิญญานธาตุ นี่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุละความเศร้าหมองแห่งจิตในฐานะ ๖ ประการนี้ได้
เมื่อนั้น จิตของเธอที่น้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน
ปรากฏในธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันรู้ยิ่ง”

ธาตุสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ชันธสูตร

ว่าด้วยชันธ

[๓๓๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ฉันทราคะในรูป นี่เป็นความ
เศร้าหมองแห่งจิต ฯลฯ

ฉันทราคะในวิญญาน นี่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุละความเศร้าหมองแห่งจิตในฐานะ ๖ ประการนี้ได้
เมื่อนั้น จิตของเธอที่น้อมไปในเนกขัมมะ อันเนกขัมมะอบรมแล้ว ควรแก่การงาน
ปรากฏในธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันรู้ยิ่ง”

ชันธสูตรที่ ๑๐ จบ

กิเลสสังยุต จบ

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๖. กิเลสสังยุต]
รวมพระสูตรที่มีในสังยุต

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. จักขุสูตร	๒. รูปสูตร
๓. วิญญานสูตร	๔. สัมผัสสูตร
๕. สัมผัสชาสูตร	๖. สัญญาสูตร
๗. สัญเจตนาสูตร	๘. ตัณหาสูตร
๙. ชาติสูตร	๑๐. ชันธสูตร

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๗. สาริปุตตสังยุต]

๑. วิเวกขสูตร

๗. สาริปุตตสังยุต

๑. วิเวกขสูตร

ว่าด้วยปฐมฌานมีปีติและสุขอันเกิดจากวิเวก

[๓๓๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระสารีบุตรอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้นในเวลาเช้า ท่านพระสารีบุตรครอง
อันตราวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี กลับจากบิณฑบาต
ภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว เข้าไปยังป่าอันธวันเพื่อพักกลางวัน ถึงป่าอันธวัน
แล้วนั่งพักอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง

ต่อมาเวลาเย็น ท่านพระสารีบุตรออกจากที่หลีกเร้นแล้ว เข้าไปยังพระเชตวัน
อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ท่านพระอานนทได้เห็นท่านพระสารีบุตรกำลังเดิน
มาแต่ไกลจึงถามว่า “ท่านสารีบุตร อินทรีย์ของท่านส่องไสยงัก สีหน้า
ก็บริสุทธิ์ผุดผ่อง วันนี้ ท่านสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ วันนี้ ผมสังต์จากกาม และอกุศล-
ธรรมทั้งหลายแล้วเข้าปฐมฌานที่มีวิตก วิจารณ์ ปีติและสุขอันเกิดจากวิเวกอยู่^๑
ผมนั้นไม่ได้คิดว่า ‘เราเข้าปฐมฌานอยู่ หรือเข้าปฐมฌานแล้ว หรือออกจาก
ปฐมฌานแล้ว’

อันที่จริง ท่านพระสารีบุตรถอนอหังการ มมังการ และมานานุสัยออกได้
นานแล้ว ฉะนั้น ท่านพระสารีบุตรจึงไม่คิดว่า “เราเข้าปฐมฌานอยู่ หรือเข้า
ปฐมฌานแล้ว หรือออกจากปฐมฌานแล้ว”

วิเวกขสูตรที่ ๑ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๓๓๒/๓๕๐

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๗. สารีปุตตสังยุต]

๓. ปิตีสูตร

๒. อวิตกกสูตร

ว่าด้วยเหตุที่นิมิตไม่มีวิตก

[๓๓๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระอานนทได้เห็น ฯลฯ จึงถามว่า “ท่านสารีบุตร อินทรีย์ของท่าน
ผ่องใสยิ่งนัก สีหน้าก็บริสุทธิ์ผุดผ่อง วันนี้ ท่านสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร”

ท่านพระสารีบุตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ เพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป วันนี้
ผมเข้าเหตุนิมิตมีความผ่องใสในจิตภายใน มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น^๑ ไม่มีวิตก
ไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปิติและสุขเกิดจากสมาธิอยู่^๒ ผมนั้นไม่ได้คิดว่า ‘เราเข้าเหตุนิมิตอยู่
หรือเข้าเหตุนิมิตแล้ว หรือออกจากเหตุนิมิตแล้ว’

อันที่จริง ท่านพระสารีบุตรถอนอหังการ มมังการ และมานานุสัยออกได้
นานแล้ว ฉะนั้น ท่านจึงไม่คิดว่า “เราเข้าเหตุนิมิตอยู่ หรือเข้าเหตุนิมิตแล้ว
หรือออกจากเหตุนิมิตแล้ว”

อวิตกกสูตรที่ ๒ จบ

๓. ปิตีสูตร

ว่าด้วยเหตุที่นิมิตมีปิติ

[๓๓๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระอานนทได้เห็น ฯลฯ จึงถามว่า “ท่านสารีบุตร อินทรีย์ของท่าน
ผ่องใสยิ่งนัก สีหน้าบริสุทธิ์ผุดผ่อง วันนี้ ท่านสารีบุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร”

เชิงอรรถ :

^๑ ภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น (เจตโส เอกโกทิกาว) คำว่า “เอกโกทิก” เป็นชื่อของสมาธิ เหตุนิมิตชื่อว่า
เอกโกทิกภาวะ เพราะทำสมาธิที่ชื่อว่าเอกโกทิกนี้ให้เกิดเจริญขึ้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “มีภาวะที่จิตเป็น
หนึ่งผุดขึ้น” เพราะสมาธิชื่อเอกโกทิกนี้มีแก่จิต ไม่มีแก่สัตว์ (วิ.อ. ๑/๑๑/๑๔๓-๑๔๔)

^๒ ดูเทียบ ส.ส.พ. (แปล) ๑๘/๓๓๓/๓๕๑

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๗. สาริปุตตสังยุต]

๔. อุเบกขาสูต

ท่านพระสาริปุตตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ เพราะปิติจางคลายไป วันนี้ ผมมีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ และเสวยสุขด้วยนามกายอยู่ เข้าตติยฌานที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ‘ผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข’^๑ ผมนั้นไม่ได้คิดว่า ‘เราเข้าตติยฌานอยู่ หรือเข้าตติยฌานแล้ว หรือออกจากตติยฌานแล้ว’”

อันที่จริง ท่านพระสาริปุตตรถอนอหังการ มมังการ และมานานุสัยออกได้นานแล้ว ฉะนั้น ท่านจึงไม่คิดว่า “เราเข้าตติยฌานอยู่ หรือเข้าตติยฌานแล้ว หรือออกจากตติยฌานแล้ว”

ปิติสูตที่ ๓ จบ

๔. อุเบกขาสูต

ว่าด้วยจตุตถฌานที่มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขา

[๓๓๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระอานนทีได้เห็น ฯลฯ จึงถามว่า “ท่านสาริปุตร อินทรีย์ของท่าน ผ่องใสยิ่งนัก สีหน้าก็บริสุทธิผุดผ่อง วันนี้ ท่านสาริปุตรอยู่ด้วยวิหารธรรมอะไร”

ท่านพระสาริปุตตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ เพราะละสุขและทุกข^๒ได้ เพราะโสมนัสและโทมนัสดับไปก่อนแล้ว วันนี้ ผมเข้าจตุตถฌานไม่มีทุกข^๒ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิเพราะอุเบกขาอยู่^๒ ผมนั้นไม่ได้คิดว่า ‘เราเข้าจตุตถฌานอยู่ หรือเข้าจตุตถฌานแล้ว หรือออกจากจตุตถฌานแล้ว’”

อันที่จริง ท่านพระสาริปุตตรถอนอหังการ มมังการ และมานานุสัยออกได้นานแล้ว ฉะนั้น ท่านจึงไม่คิดว่า “เราเข้าจตุตถฌานอยู่ หรือเข้าจตุตถฌานแล้ว หรือออกจากจตุตถฌานแล้ว”

อุเบกขาสูตที่ ๔ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๓๓๔/๓๕๑-๓๕๒

^๒ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๓๓๕/๓๕๒

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๗. สาริปุตตสังยุต]
๗. อากิญจัญญายตนสูตร

๕. อากาสนัญญายตนสูตร

ว่าด้วยอากาสนัญญายตนฌาน

[๓๓๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระอานนทได้เห็น ฯลฯ

ท่านพระสาริปุตตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ วันนี้ ผมเข้าอากาสนัญญายตนฌาน (ฌานอันกำหนดอากาศคือช่องว่างหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์) อยู่โดยกำหนดว่า ‘อากาศหาที่สุดมิได้’ เพราะล่องรูปสัญญา ดับปฏิขสัญญา ไม่กำหนดนานัตตสัญญา โดยประการทั้งปวงอยู่^๑ ฯลฯ หรือออกจากอากาสนัญญายตนฌานแล้ว”

อากาสนัญญายตนสูตรที่ ๕ จบ

๖. วิญญาณัญญายตนสูตร

ว่าด้วยวิญญาณัญญายตนฌาน

[๓๓๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ท่านพระอานนทได้เห็น ฯลฯ

ท่านพระสาริปุตตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ วันนี้ ผมล่องวิญญาณัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวงเข้าวิญญาณัญญายตนฌาน (ฌานอันกำหนดวิญญาณหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์) โดยกำหนดว่า ‘วิญญาณหาที่สุดมิได้’^๒ ฯลฯ หรือออกจากวิญญาณัญญายตนฌานแล้ว”

วิญญาณัญญายตนสูตรที่ ๖ จบ

๗. อากิญจัญญายตนสูตร

ว่าด้วยอากิญจัญญายตนฌาน

[๓๓๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระสาริปุตร ฯลฯ ได้ตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ วันนี้ ผมล่องวิญญาณัญญายตนฌานโดยประการทั้งปวงเข้าอากิญจัญญายตนฌาน (ฌานอัน

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.ส.พ. (แปล) ๑๘/๓๓๖/๓๕๓

^๒ ดูเทียบ ส.ส.พ. (แปล) ๑๘/๓๓๗/๓๕๓

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๗. สาริปุตตสังยุต]

๙. นิโรธสมาบัติสูตร

กำหนดภาวะที่ไม่มีอะไร ๆ เป็นอารมณ์) โดยกำหนดว่า “ไม่มีอะไร”^๑ ฯลฯ หรือ
ออกจากอาภิญญายตนฉานแล้ว”

อาภิญญายตนสูตรที่ ๗ จบ

๘. เนวส์ญยานาสัญญายตนสูตร

ว่าด้วยเนวส์ญยานาสัญญายตนฉาน

[๓๓๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ท่านพระสาริปุตต ฯลฯ ได้ตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ วันนี้ ผมล่วง
วิญญาณัญจายตนฉานโดยประการทั้งปวงเข้าเนวส์ญยานาสัญญายตนฉาน (ฉาน
อันเข้าถึงภาวะมีสัญญาก็มีไซ้ ไม่มีสัญญาก็มีไซ้)^๒ ฯลฯ หรือออกจากเนวส์ญญา-
นาสัญญายตนฉานแล้ว”

เนวส์ญยานาสัญญายตนสูตรที่ ๘ จบ

๙. นิโรธสมาบัติสูตร

ว่าด้วยนิโรธสมาบัติ

[๓๔๐] สมัยหนึ่ง ท่านพระสาริปุตตอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้นในเวลาเช้า ท่านพระสาริปุตตครอง
อันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงสาวัตถี กลับจากบิณฑบาต
ภายหลังฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว เข้าไปยังป่าอันธวันเพื่อพักกลางวัน ถึงป่าอันธวัน
แล้วนั่งพักอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง

ต่อมาเวลาเย็น ท่านพระสาริปุตตออกจากที่หลีกเร้นแล้วเข้าไปยังพระเชตวัน
อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ท่านพระอานนทได้เห็นท่านพระสาริปุตตกำลังเดิน
มาแต่ไกลจึงถามว่า “ท่านสาริปุตต อินทรีย์ของท่านปล่อยไฉยั้งนัก สีนาก็บริสุทธิ์
ผุดผ่อง วันนี้ ท่านสาริปุตตอยู่ด้วยวิหัตถมอะไร”

เชิงอรรถ :

^๑ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๓๓๘/๓๕๔

^๒ ดูเทียบ ส.สพ. (แปล) ๑๘/๓๓๙/๓๕๕

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๗. สาริปุตตสังยุต]

๑๐. สัจมิขีสูตร

ท่านพระสาริปุตตรตอบว่า “ท่านผู้มีอายุ วันนี้ ผมล่วงแนวสัญญาณาสัญญา-
ยตนฌานโดยประการทั้งปวงเข้าสัญญาเวทียตนิโรธ (สมาบัติที่ดับสัญญาและเวทนา)
อยู่ ผมนั้นไม่ได้คิดว่า ‘เราเข้าสัญญาเวทียตนิโรธอยู่ หรือเข้าสัญญาเวทียตนิโรธแล้ว
หรือว่าออกจากสัญญาเวทียตนิโรธแล้ว’

อันที่จริง ท่านพระสาริปุตตรถอนอหังการ มมังการ และมานานุสัยออกได้
นานแล้ว ฉะนั้น ท่านจึงไม่คิดว่า “เราเข้าสัญญาเวทียตนิโรธอยู่ หรือเข้าสัญญา-
เวทียตนิโรธแล้ว หรือออกจากสัญญาเวทียตนิโรธแล้ว”

นิโรธสมาปัตตสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. สัจมิขีสูตร

ว่าด้วยสัจมิขีปริพาชกา

[๓๔๑] สมัยหนึ่ง ท่านพระสาริปุตตรอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้
เหยื่อกระแต เขตกรุงราชคฤห์ ครั้นในเวลาเช้า ท่านพระสาริปุตตรครองอันตรวาสก
ถือบาตรและจีวรเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ อาศัยเชิงฝาแห่งหนึ่งฉับบิณฑบาต
นั้น ครั้นนั้น ปริพาชกาชื่อสัจมิขี เข้าไปหาท่านพระสาริปุตตรถึงที่อยู่ แล้วได้ถามว่า
“สมณะ ทำไมท่านจึงก้มหน้าฉันเล่า”

ท่านพระสาริปุตตรตอบว่า “น้องหญิง เรามีได้ก้มหน้าฉัน”

“สมณะ ถ้าอย่างนั้น ท่านเงยหน้าฉันหรือ”

“น้องหญิง เรามีได้เงยหน้าฉัน”

“สมณะ ถ้าอย่างนั้น ท่านมองดูทิศใหญ่ฉันหรือ”

“น้องหญิง เรามีได้มองดูทิศใหญ่ฉัน”

“สมณะ ถ้าอย่างนั้น ท่านมองดูทิศน้อยฉันหรือ”

“น้องหญิง เรามีได้มองดูทิศน้อยฉัน”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๗. สาริปุตตสังยุต]

๑๐. สัจมิขีสูตร

“ดิฉันถามว่า ‘สมณะ ทำไมท่านจึงกัมหน้าฉันเล่า’ ท่านก็ตอบว่า ‘เรามีได้กัมหน้าฉัน’

ดิฉันถามว่า ‘ถ้าอย่างนั้น ท่านเงยหน้าฉันหรือ’ ท่านก็ตอบว่า ‘เรามีได้เงยหน้าฉัน’

ดิฉันถามว่า ‘ถ้าอย่างนั้น ท่านมองดูทิศใหญ่ฉันหรือ’ ท่านก็ตอบว่า ‘เรามีได้มองดูทิศใหญ่ฉัน’

ดิฉันถามว่า ‘ถ้าอย่างนั้น ท่านมองดูทิศน้อยฉันหรือ’ ท่านก็ตอบว่า ‘เรามีได้มองดูทิศน้อยฉัน’

สมณะ ก็บัดนี้ ท่านฉันอย่างไรเล่า”

“น้องหญิง ก็สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งเลี้ยงชีวิตด้วยมัจฉาชีพเพราะเดรัจฉานวิชา^๑ คือวิชาดูพื้นที่^๒ สมณพราหมณ์เหล่านี้ เรียกได้ว่า กัมหน้าฉัน

สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งเลี้ยงชีวิตด้วยมัจฉาชีพเพราะเดรัจฉานวิชา คือ วิชาดูดาวดูฤกษ์ สมณพราหมณ์เหล่านี้ เรียกได้ว่า เงยหน้าฉัน

สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งเลี้ยงชีวิตด้วยมัจฉาชีพเพราะทำหน้าที่เป็นตัวแทนและผู้สื่อสาร สมณพราหมณ์เหล่านี้ เรียกได้ว่า มองดูทิศใหญ่ฉัน

สมณพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งเลี้ยงชีวิตด้วยมัจฉาชีพเพราะเดรัจฉานวิชา คือวิชาดูอวัยวะ สมณพราหมณ์เหล่านี้ เรียกได้ว่า มองดูทิศน้อยฉัน

น้องหญิง เรานั้นมิได้เลี้ยงชีวิตด้วยมัจฉาชีพเพราะเดรัจฉานวิชาคือวิชาดูพื้นที่ มิได้เลี้ยงชีวิตด้วยมัจฉาชีพเพราะเดรัจฉานวิชาคือวิชาดูดาวดูฤกษ์ มิได้เลี้ยงชีวิตด้วยมัจฉาชีพเพราะทำหน้าที่เป็นตัวแทนและผู้สื่อสาร มิได้เลี้ยงชีวิตด้วยมัจฉาชีพเพราะเดรัจฉานวิชาคือวิชาดูอวัยวะ (แต่)เราแสวงหาภิกษาโดยชอบธรรมแล้วจึงฉัน”

เชิงอรรถ :

^๑ เดรัจฉานวิชา หมายถึงวิชาที่ขวางทางไปสู่สวรรค์ และนิพพาน (ที.สี.อ. ๑๗/๘๔)

^๒ วิชาดูพื้นที่ หมายถึงความรู้เรื่องอันเป็นคุณเป็นโทษของทำเลที่ตั้งบ้านเรือนและเรือกสวนไร่นาเป็นต้น (ที.สี.อ. ๒๑/๘๘)

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๗. สารีปุตตสังยุต]

รวมพระสูตรที่มีในสังยุต

ลำดับนั้น สจิมขีปริพาชกาเข้าไปในกรุงราชคฤห์แล้ว ประกาศตามถนนสายหนึ่งไปยังอีกสายหนึ่ง ตามตรอกหนึ่งไปยังอีกตรอกหนึ่งอย่างนี้ว่า “ท่านสมณศากยบุตรทั้งหลายฉันอาหารที่ได้มาโดยชอบธรรม ไม่มีโทษ ขอเชิญท่านทั้งหลายถวายบิณฑบาตแก่สมณศากยบุตรทั้งหลายเถิด”

สจิมขีสูตรที่ ๑๐ จบ

สารีปุตตสังยุต จบ

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. วิเวกขสูตร	๒. อวิตักกสูตร
๓. ปิตีสูตร	๔. อุเปกขสูตร
๕. อากาสาัญญายตนสูตร	๖. วิญญาณัญญายตนสูตร
๗. อากิญจัญญายตนสูตร	๘. เนวส์ัญญานาสัญญายตนสูตร
๙. นิโรธสมาบัติสูตร	๑๐. สจิมขีสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๘. นาคสังยุต]

๒. ปถเนตตรสูตร

๘. นาคสังยุต

๑. สุธธิกสูตร

ว่าด้วยกำเนิดนาคล้วน ๆ

[๓๔๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของนาค ๔ ประเภทนี้
กำเนิดของนาค ๔ ประเภท อะไรบ้าง คือ

๑. นาคที่เป็นอันทชชะ (เกิดในไข่)
๒. นาคที่เป็นชลาพูชะ (เกิดในครรภ์)
๓. นาคที่เป็นสังเสทชะ (เกิดในถ้ำโคลหรือที่ขึ้นแฉะ)
๔. นาคที่เป็นโอปปาติกะ (เกิดผุดขึ้น)

ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของนาค ๔ ประเภทนี้”

สุทธธิกสูตรที่ ๑ จบ

๒. ปถเนตตรสูตร

ว่าด้วยกำเนิดนาคที่ประณีตกว่ากัน

[๓๔๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของนาค ๔ ประเภทนี้
กำเนิดของนาค ๔ ประเภท อะไรบ้าง คือ

๑. นาคที่เป็นอันทชชะ
๒. นาคที่เป็นชลาพูชะ
๓. นาคที่เป็นสังเสทชะ
๔. นาคที่เป็นโอปปาติกะ

ในนาค ๔ ประเภทนั้น นาคที่เป็นชลาพูชะ สังเสทชะ และโอปปาติกะ
ประณีตกว่านาคที่เป็นอันทชชะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๘. นาคสังยุต]

๓. อุโปสถสูตร

นาคที่เป็นสังเสทชะ และโอปปาดิกะ ประณีตกว่านาคที่เป็นอัญทชะและ
ชลาพูชะ

นาคที่เป็นโอปปาดิกะประณีตกว่านาคที่เป็นอัญทชะ ชลาพูชะ และสังเสทชะ
ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของนาค ๔ ประเภทนี้”

ปถเนตตรสูตรที่ ๒ จบ

๓. อุโปสถสูตร

ว่าด้วยอุโบสถ

[๓๔๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค
ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้นาคที่เป็นอัญทชะบางพวก
ในโลกนี้รักษาอุโบสถและสละกายได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ นาคที่เป็นอัญทชะบางพวกในโลกนี้มี
ความคิดอย่างนี้ว่า ‘เมื่อก่อน พวกเราได้เป็นผู้มีปกติกระทำความทั้ง ๒^๑ ด้วยกาย
วาจา และใจ พวกเรานั้นมีปกติกระทำความทั้ง ๒ ด้วยกาย วาจา และใจ
หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นอัญทชะ ถ้าวันนี้
พวกเราพึงประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา และใจ เมื่อทำได้อย่างนี้ พวกเราหลัง
จากตายแล้วก็จะพึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เขียวพวกเราประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา
และใจในบัดนี้เกิด’

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้นาคที่เป็นอัญทชะบางพวกในโลกนี้รักษา
อุโบสถและสละกายได้”

อุโปสถสูตรที่ ๓ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ กรรมทั้ง ๒ ในที่นี้หมายถึงกุศลกรรมและอกุศลกรรม (ส.ข.อ. ๒/๓๔๓-๒๙๑/๓๘๑)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๘. นาคสังยุต]

๕. ตติยอุโปสถสูตร

๔. ทุตติยอุโปสถสูตร

ว่าด้วยอุโปสถ สูตรที่ ๒

[๓๔๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้หนาคที่เป็นชลาพุชะบางพวกในโลกนี้รักษาอุโปสถและสละกายได้ (พึงขยายข้อความที่เหลือทั้งหมดให้พิสดาร)

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้หนาคที่เป็นชลาพุชะบางพวกในโลกนี้รักษาอุโปสถและสละกายได้”

ทุตติยอุโปสถสูตรที่ ๔ จบ

๕. ตติยอุโปสถสูตร

ว่าด้วยอุโปสถ สูตรที่ ๓

[๓๔๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้น นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้หนาคที่เป็นสังเสทชะบางพวกในโลกนี้รักษาอุโปสถและสละกายได้ (พึงขยายข้อความที่เหลือทั้งหมดให้พิสดาร)

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้หนาคที่เป็นสังเสทชะบางพวกในโลกนี้รักษาอุโปสถและสละกายได้”

ตติยอุโปสถสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๘. นาคสังยุต]

๗. สุตสูตร

๖. จตตถอุโปสถสูตร

ว่าด้วยอุโปสถ สูตรที่ ๔

[๓๔๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุหนึ่ง นิ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลที่เป็นโอปปาติกะบางพวกในโลกนี้รักษาอุโปสถและสละกายได้”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ นาคที่เป็นโอปปาติกะบางพวกในโลกนี้มีความคิดอย่างนี้ว่า ‘เมื่อก่อน พวกเราได้เป็นผู้มีปกติกระทำความทั้ง ๒ ด้วยกาย วาจา และใจ พวกเรานั้นมีปกติกระทำความทั้ง ๒ ด้วยกาย วาจา และใจ หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นโอปปาติกะ ถ้าวันนี้พวกเราพึงประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา และใจ เมื่อทำได้อย่างนี้ หลังจากตายแล้ว พวกเราก็จะพึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เขิญพวกเราประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา และใจในบัดนี้เถิด’

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลที่เป็นโอปปาติกะบางพวกในโลกนี้รักษาอุโปสถและสละกายได้”

จตตถอุโปสถสูตรที่ ๖ จบ

๗. สุตสูตร

ว่าด้วยเรื่องที่ได้ฟังมา

[๓๔๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุหนึ่ง นิ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นอัญชชะ”

พระสดตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๘. นาคสังยุต]

๙. ตติยสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มัวปกติ กระทบกรรมทั้ง ๒ ด้วยกาย วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า ‘พวกนาคที่เป็น อัญหะมีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก’ จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘โฉนหนอ หลังจากตายแล้วขอเราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็น อัญหะ’ หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นอัญหะ”

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะ เข้าถึงความ เป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นอัญหะ”

สูตรที่ ๗ จบ

๘. ทุตติยสูตร

ว่าด้วยเรื่องที่ได้ฟังมา สูตรที่ ๒

[๓๔๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้น นัง ฌ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระ องค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตาย แล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นชลาพุชะ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคน ในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นชลาพุชะ”

ทุตติยสูตรที่ ๘ จบ

๙. ตติยสูตร

ว่าด้วยเรื่องที่ได้ฟังมา สูตรที่ ๓

[๓๕๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้น นัง ฌ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจาก ตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นสังเสทชะ ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๘. นาคสังยุต]

๑๑-๒๐. อัณฑชทานุปการสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นสังฆะ”

คตยสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. จตตถสูตร

ว่าด้วยเรื่องที่ได้ฟังมา สูตรที่ ๔

[๓๕๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้น นิ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นโอปปาติกะ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มปีกติ กระทำกรรมทั้ง ๒ ด้วยกาย วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า ‘พวกนาคที่เป็นโอปปาติกะ มีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก’ จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘ใจนอ หลังจากตายแล้วขอเราฟังเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นโอปปาติกะ’ หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นโอปปาติกะ”

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงการอยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นโอปปาติกะ”

จตตถสูตรที่ ๑๐ จบ

๑๑-๒๐. อัณฑชทานุปการสูตร

ว่าด้วยความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นสังฆะ ๑๐ สูตร

[๓๕๒-๓๖๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้น นิ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นสังฆะ”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๘. นาคสังยุต]

๒๑-๕๐. ชลาพูชาทิทานุปการสุดตติงสกะ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มียกติ กระทบกรรมทั้ง ๒ ด้วยกาย วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า ‘พวกนาคที่เป็น อัญหชะมีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก’ จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘โจนหนอ หลังจากตายแล้วขอเราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็น อัญหชะ’” จึงให้ข้าว หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็น อัญหชะ

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุ ฯลฯ จะเข้าถึง ฯลฯ จึงให้น้ำ ... ให้ผ้า ... ให้ยาน ... ให้ดอกไม้ ... ให้ของหอม ... ให้เครื่องลูบไล้ ... ให้ที่นอน ... ให้ที่พัก ... ให้เครื่องประทีป หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็น อัญหชะ

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้ว เข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นอัญหชะ”

อัญหชทานุปการสุดตทสกะที่ ๑๑-๒๐ จบ

๒๑-๕๐. ชลาพูชาทิทานุปการสุดตติงสกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๓๐ สูตร มีชลาพูชทานุปการสูตรเป็นต้น

[๓๖๒-๓๙๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้น นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นชลาพูชะ ฯลฯ พวกนาคที่เป็น สังเสทชะ ... จะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็นโอปปาติกะ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มียกติ กระทบกรรมทั้ง ๒ ด้วยกาย วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า ‘พวกนาคที่เป็น โอปปาติกะมีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก’ จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘โจนหนอ หลังจากตายแล้วขอเราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกนาคที่เป็น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๘. นาคสังยุต]

รวมพระสูตรที่มีในสังยุต

โอบปาดิกะ’ จึงให้ข้าว ฯลฯ ให้น้ำ ... ให้ผ้า ... ให้ยาน ... ให้ดอกไม้ ... ให้ของหอม ... ให้เครื่องลูบไล้ ... ให้ที่นอน ... ให้ที่พัก ... ให้เครื่องประทับ หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับพวกนาคที่เป็นโอบปาดิกะ”

ภิกษุ นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับพวกนาคที่เป็นโอบปาดิกะ

(พึงเพิ่มสูตรคราวละ ๑๐ สูตร ทีละวันเข้ามาให้เต็ม การตอบปัญหาทั้ง ๔๐ ในกำเนิด ๔ ก็พึงเพิ่มเข้ามาให้เต็มอย่างนี้ เมื่อรวมพระสูตรทั้ง ๑๐ กับสูตรก่อน ๆ เข้าด้วยกันจึงมี ๕๐ สูตร)

ขลาพุชาทิตานุปการสูตรตติงสกะที่ ๒๑-๕๐ จบ

นาคสังยุต จบ

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สุททิกสูตร	๒. ปณินตสูตร
๓. อุโปสถสูตร	๔. ทุตติยอุโปสถสูตร
๕. ตุตติยอุโปสถสูตร	๖. จตุตถอุโปสถสูตร
๗. สุตสูตร	๘. ทุตติยสูตร
๙. ตุตติยสูตร	๑๐. จตุตถสูตร
๑๑-๒๐. อัณฑชทานุปการสูตรตติงสกะ	
๒๑-๕๐. ขลาพุชาทิตานุปการสูตรตติงสกะ	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๙. สุปันณสังยุต]

๑. สุธกิสสูตร

๙. สุปันณสังยุต

๑. สุธกิสสูตร

ว่าด้วยกำเนิดครุฑล้วน ๆ

[๓๙๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑ ๔ ประเภทนี้

กำเนิดของครุฑ ๔ ประเภท อะไรบ้าง คือ

๑. ครุฑที่เป็นอันทชชะ (เกิดในไข่)
๒. ครุฑที่เป็นขลาพูชะ (เกิดในครรภ์)
๓. ครุฑที่เป็นสังเสทชะ (เกิดในถ้ำไคลหรือที่ขึ้นแฉะ)
๔. ครุฑที่เป็นโอบปาติกะ (เกิดผุดขึ้น)

ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑ ๔ ประเภทนี้”

สุทธกิสสูตรที่ ๑ จบ

๒. หรัณดีสูตร

ว่าด้วยครุฑจูดนาค

[๓๙๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑ ๔ ประเภทนี้

กำเนิดของครุฑ ๔ ประเภท อะไรบ้าง คือ

๑. ครุฑที่เป็นอันทชชะ
๒. ครุฑที่เป็นขลาพูชะ
๓. ครุฑที่เป็นสังเสทชะ
๔. ครุฑที่เป็นโอบปาติกะ

ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑ ๔ ประเภทนี้

ในครุฑ ๔ จำพวกนั้น ครุฑที่เป็นอันทชชะ นานาคที่เป็นอันทชชะไปได้ แต่
นานาคที่เป็นขลาพูชะ สังเสทชะ และโอบปาติกะไปไม่ได้

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๙. สุปันณสังยุต]

๓. ทวยการีสูต

ครุฑที่เป็นขลาพุชะ นานาคที่เป็นอันทชชะ และขลาพุชะไปได้ แต่นานาคที่เป็นสังเสทชะ และโอบปาดิกะไปไม่ได้

ครุฑที่เป็นสังเสทชะ นานาคที่เป็นอันทชชะ ขลาพุชะ และสังเสทชะไปได้ แต่นานาคที่เป็นโอบปาดิกะไปไม่ได้

ส่วนครุฑที่เป็นโอบปาดิกะ นานาคที่เป็นอันทชชะ ขลาพุชะ สังเสทชะ และโอบปาดิกะไปได้

ภิกษุทั้งหลาย กำเนิดของครุฑ ๔ ประเภทนี้”

หรันตีสูตที่ ๒ จบ

๓. ทวยการีสูต

ว่าด้วยผู้มีปกติกระทำความผิดทั้ง ๒

[๓๙๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นอันทชชะ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มียกติกระทำความผิดทั้ง ๒ ด้วยกาย วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า ‘พวกครุฑที่เป็นอันทชชะมีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก’ จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘โจนหนอ หลังจากตายแล้วขอเราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นอันทชชะ’ หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นอันทชชะ”

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นอันทชชะ”

ทวยการีสูตที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๙. สุปันณสังยุต]

๑๗-๔๖. ชลาพูชทานุปการสูตร

๔-๖. ทุติยาทิทวยการีสูตรตัดติกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๓ สูตร มีทุติยทวยการีสูตรเป็นต้น

[๓๙๕-๓๙๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุหนึ่ง นิ่ง ฌ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นชลาพูชะ ฯลฯ พวกครุฑที่เป็นสังเสทชะ ฯลฯ จะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นโอปปาดิกะ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มียกติกระทำการทั้ง ๒ ด้วยกาย วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า ‘พวกครุฑที่เป็นโอปปาดิกะมีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก’ จึงมีความปรารถนาว่า ‘โจนหนอ หลังจากตายแล้วขอเราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นโอปปาดิกะ’ หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นโอปปาดิกะ

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นโอปปาดิกะ”

ทุติยาทิทวยการีสูตรตัดติกะที่ ๔-๖ จบ

๗-๑๖. อัณฑชทานุปการสูตรตทสกะ

ว่าด้วยความเป็นผู้ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นอัณฑชะ ๑๐ สูตร

[๓๙๘-๔๐๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุหนึ่ง นิ่ง ฌ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นอัณฑชะ”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๙. สุปันณสังยุต]

๑๗-๔๖. ชลาพุชทานุปการสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มียกติกระทำการทั้ง ๒ ด้วยกาย วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า ‘พวกครุฑที่เป็นอันทชชะมีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก’ จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘โจนหนอ หลังจากตายแล้วขอเราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นอันทชชะ’ จึงให้ข้าว ฯลฯ ให้น้ำ ... ให้ผ้า ... ให้นยาน ... ให้ดอกไม้ ... ให้ของหอม ... ให้เครื่องลูบไล้ ... ให้นอน ... ให้ที่พัก ... ให้เครื่องประทีป หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นอันทชชะ

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นอันทชชะ”

อันทชชทานุปการสูตรตสกะที่ ๗-๑๖ จบ

๑๗-๔๖. ชลาพุชทานุปการสูตร

ว่าด้วยความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นชลาพุชชะ

[๔๐๘-๔๓๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้น นิ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นชลาพุชชะ ฯลฯ พวกครุฑที่เป็นสังเสทชะ ฯลฯ จะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นโอปปาติกะ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มียกติกระทำการทั้ง ๒ ด้วยกาย วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า ‘พวกครุฑที่เป็นโอปปาติกะมีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก’ จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘โจนหนอ หลังจากตายแล้วขอเราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นโอปปาติกะ’ จึงให้ข้าว ฯลฯ ให้น้ำ ... ให้ผ้า ... ให้นยาน ... ให้ดอกไม้ ... ให้ของหอม ... ให้เครื่องลูบไล้ ... ให้นอน ... ให้ที่พัก ... ให้เครื่องประทีป หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกครุฑที่เป็นโอปปาติกะ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๙. สุปันณสังยุต]

รวมพระสูตรที่มีในสังยุต

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะ
เข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับพวกรุทที่ เป็นโอปปาติกะ”

ขลาพชทานุปการสูตรที่ ๑๗-๔๖ จบ

(ด้วยการรวบรวมอย่างนี้จึงมีพระสูตร ๔๖ สูตร)

สุปันณสังยุต จบ

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สุตติกสูตร	๒. หรันตีสสูตร
๓. ทวยการีสูตร	๔-๖. ทุตติยาทิตวยการีสูตรตัดติกะ
๗-๑๖. อัณฑชทานุปการสูตรตทสกะ	
๑๗-๔๖. ขลาพชทานุปการสูตร	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๐. คันธัพพกาสังยุต]

๒. สจฺจริตสุตฺร

๑๐. คันธัพพกาสังยุต

๑. สฺททิกสุตฺร

ว่าด้วยเทพผู้นับเนื่องในหมู่คันธัพพเทพล้วน ๆ

[๔๓๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ฯลฯ ได้ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจัก
แสดงเทพทั้งหลายผู้นับเนื่องในหมู่คันธัพพเทพแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง

เทพทั้งหลายผู้นับเนื่องในหมู่คันธัพพเทพ เป็นอย่างไร

คือ เทพทั้งหลายสถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่รากก็มี สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่
แก่นก็มี สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กระพี้ก็มี สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่เปลือกก็มี สถิต
อยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่สะเก็ดก็มี สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ใบก็มี สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่น
ที่ดอกก็มี สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ผลก็มี สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่รสก็มี สถิตอยู่ที่
ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่นก็มี

ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เราเรียกว่าเทพทั้งหลายผู้นับเนื่องในหมู่คันธัพพเทพ”

สฺททิกสุตฺรที่ ๑ จบ

๒. สจฺจริตสุตฺร

ว่าด้วยสจฺจริต

[๔๓๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ณ
ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ
เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้
อยู่ร่วมกับเทพทั้งหลายผู้นับเนื่องในหมู่คันธัพพเทพ”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติสุจริตทางกาย
วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า ‘เทพทั้งหลายผู้นับเนื่องในหมู่คันธัพพเทพ มี

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๐. คันธัพพสังยุต]

๓. มุลคันธทาตาสูต

อายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก' จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า 'โฉนหนอ หลังจากตายแล้วขอเราพึงเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพทั้งหลายผู้นับเนื่องในหมู่คันธัพพเทพ' หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพทั้งหลายผู้นับเนื่องในหมู่คันธัพพเทพ

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพทั้งหลายผู้นับเนื่องในหมู่คันธัพพเทพ"

สจฺริตสูตฺรที่ ๒ จบ

๓. มุลคันธทาตาสูต

ว่าด้วยผู้ให้ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก

[๔๔๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก"

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า 'เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก มีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก' จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า 'โฉนหนอ หลังจากตายแล้วขอเราพึงเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก' จึงให้ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก"

มุลคันธทาตาสูตฺรที่ ๓ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๐. คันธัพพสังยุต]

๔-๑๒. สารคันทาหิตาตาสุตตนวนกะ

๔-๑๒. สารคันทาหิตาตาสุตตนวนกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๙ สูตร มีสารคันทาหิตาตาสุตตนวนกะเป็นต้น

[๔๔๑-๔๔๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุหนึ่ง นิ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจาก
ตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่น
 ฯลฯ

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กระพี้ ...

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่เปลือก ...

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่สะเก็ด ...

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ใบ ...

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ดอก ...

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ผล ...

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่รส ...

จะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่น”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติสุจริต
ทางกาย วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า ‘เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่น
ที่แก่น มีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก’ จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า
‘โฉนหนอ หลังจากตายแล้วขอเราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพทั้งหลายผู้
สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่น’ ฯลฯ

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กระพี้ ...

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่เปลือก ...

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่สะเก็ด ...

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ใบ ...

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๐. คันธัพพสังยุต]

๑๓-๒๒. มุลคันธทานุปการสูตรตทสกะ

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ดอก ...
 เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ผล ...
 เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่รส ...
 จะเข้าถึงความเป็นผู้ยู่ร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่น'
 จึงให้ต้นไม้มีกลิ่นที่แก่น ฯลฯ ให้ต้นไม้มีกลิ่นที่กระพี้ ... ให้ต้นไม้มีกลิ่นที่
 เปลือก ... ให้ต้นไม้มีกลิ่นที่สะเก็ด ... ให้ต้นไม้มีกลิ่นที่ใบ ... ให้ต้นไม้มีกลิ่นที่ดอก
 ... ให้ต้นไม้มีกลิ่นที่ผล ... ให้ต้นไม้มีกลิ่นที่รส ... ให้ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่น หลังจาก
 ตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้ยู่ร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่น
 ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะ
 เข้าถึงความ เป็นผู้ยู่ร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่น”

สารคันธาทิทาตตทสทนวกะที่ ๔-๑๒ จบ

๑๓-๒๒. มุลคันธทานุปการสูตรตทสกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๑๐ สูตร มีมุลคันธทานุปการสูตรเป็นต้น

[๔๕๐-๔๕๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้น นิ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจาก
 ตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้ยู่ร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติสุจริต
 ทางกาย วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า ‘เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่น
 ที่ราก มีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก’ จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า
 ‘ใจหนอ หลังจากตายแล้ว ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นผู้ยู่ร่วมกับเทพทั้งหลาย
 ผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก’ จึงให้ข้าว ฯลฯ ให้น้ำ ... ให้ผ้า ... ให้อาหาร ...
 ให้ดอกไม้ ... ให้ของหอม ... ให้เครื่องลูบไล้ ... ให้ที่นอน ... ให้ที่พัก ...
 ให้เครื่องประทีป หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้ยู่ร่วมกับเทพทั้งหลาย
 ผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่ราก

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๐. คันธัพพสังยุต]

๒๓-๑๑๒. สารคันทาทีทานุปลการสุดตนวุติกะ

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ้นที่ราก”

มูลคันทาทีทานุปลการสุดตทสกะที่ ๑๓-๒๒ จบ

๒๓-๑๑๒. สารคันทาทีทานุปลการสุดตนวุติกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๙๐ สูตร มีสารคันทาทีทานุปลการสูตรเป็นต้น

[๔๖๐-๕๔๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้น นิ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ้นที่แก่น ฯลฯ

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ้นที่กระพี้ ...

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ้นที่เปลือก ...

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ้นที่สะเก็ด ...

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ้นที่ใบ ...

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ้นที่ดอก ...

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ้นที่ผล ...

เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ้นที่รส ...

จะเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ้นที่กลั่น”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ประพทิตสุจริตทางกาย วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า ‘เทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ้นที่กลั่น มีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก’ จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘ไฉนหนอ หลังจากตายแล้วขอเราพึงเข้าถึงการเข้าร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ้นที่กลั่น’ จึงให้ข้าว ฯลฯ ให้น้ำ ... ให้ผ้า ... ให้น้ำมัน ... ให้ดอกไม้ ... ให้ของหอม ... ให้เครื่องลูบไล้ ... ให้ที่นอน ... ให้ที่พัก ... ให้เครื่องประทีป หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ้นที่กลั่น

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๐. คันธัพพสังยุต]

รวมพระสูตรที่มีในสังยุต

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะ
เข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพทั้งหลายผู้สถิตอยู่ที่ต้นไม้มีกลิ่นที่กลิ่น”

สารคันธาทิทานุปการสูตรนวุตติกะที่ ๒๓-๑๑๒ จบ

(ด้วยการรวบรวมเข้าเป็นหมวดเดียวกันอย่างนี้ จึงมีพระสูตร ๑๑๒ สูตร)

คันธัพพกายสังยุต จบ

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สุตติกสูตร	๒. สจฺจวิตสูตร
๓. มุลคันธทาทาสสูตร	๔-๑๒. สารคันธาทิทาทาสตตทนวกะ
๑๓-๒๒. มุลคันธทานุปการสูตรตทสกะ	
๒๓-๑๑๒. สารคันธาทิทานุปการสูตรนวุตติกะ	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๑. วลาหกสังยุต]

๒. สุจริตสูตร

๑๑. วลาหกสังยุต

๑. เทสนาสูต

ว่าด้วยทรงแสดงเทพพวกวลาหก

[๕๕๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงเทพพวกวลาหกแก่
เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

เทพพวกวลาหก เป็นอย่างไร

คือ เทพทั้งหลายที่เป็นสีตวลาหกก็มี ที่เป็นอุณหวลาหกก็มี ที่เป็นอัพภ-
วลาหกก็มี ที่เป็นวาทวลาหกก็มี ที่เป็นวิสสวลาหกก็มี

ภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เราเรียกว่า เทพพวกวลาหก”

เทสนาสูตที่ ๑ จบ

๒. สุจริตสูตร

ว่าด้วยสุจริต

[๕๕๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้ว
นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไร
หนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความ
เป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพทั้งหลายผู้นับเนื่องในหมู่เทพพวกวลาหก”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติสุจริต
ทางกาย วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า ‘เทพทั้งหลายผู้นับเนื่องในหมู่วลาหก มี
อายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก’ จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘ใจนหนอ
หลังจากตายแล้วขอเราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพทั้งหลายผู้นับเนื่องใน

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๑. วลาหกสังยุต]

๓-๑๒. สัตวลาหกทานุปการสูตรตทสกะ

หมู่เทพพวกวลาหก' จึงให้ข้าว ฯลฯ ให้น้ำ ... ให้ผ้า ... ให้ยาน ... ให้ดอกไม้ ... ให้ของหอม ... ให้เครื่องลูบไล้ ... ให้ที่นอน ... ให้ที่พัก ... ให้เครื่องประทีป หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพทั้งหลายผู้นับเนื่องในหมู่เทพพวกวลาหก

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพทั้งหลายผู้นับเนื่องในหมู่เทพพวกวลาหก”

สจริตสูตรที่ ๒ จบ

๓-๑๒ สัตวลาหกทานุปการสูตรตทสกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๑๐ สูตร มีสัตวลาหกทานุปการสูตรเป็นต้น

[๕๕๒-๕๖๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้น นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพพวกสัตวลาหก”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า ‘เทพพวกสัตวลาหก มีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก’ จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘โฉนหนอ หลังจากตายแล้ว ขอเราพึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพพวกสัตวลาหก’ จึงให้ข้าว ฯลฯ ให้น้ำ ... ให้ผ้า ... ให้ยาน ... ให้ดอกไม้ ... ให้ของหอม ... ให้เครื่องลูบไล้ ... ให้ที่นอน ... ให้ที่พัก ... ให้เครื่องประทีป หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพพวกสัตวลาหก

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้อยู่ร่วมกับเทพพวกสัตวลาหก”

สัตวลาหกทานุปการสูตรตทสกะที่ ๓-๑๒ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๑. วลาหกสังยุต]

๕๓. สีดวลาหกสูตร

๑๓-๕๒. อุณหวลาหกทานุปการสูตร

ว่าด้วยความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพพวกอุณหวลาหก

[๕๖๒-๖๐๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุหนึ่ง นิ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจาก ตายแล้วจะเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพพวกอุณหวลาหก จะเข้าถึงความเป็นผู้ เข้าร่วมกับเทพพวกอัพภวลาหก จะเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพพวกวาทวลาหก จะเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพพวกวิสสวลาหก”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ บุคคลบางคนในโลกนี้ประพาศิสุจริต ทางกาย วาจา และใจ เขาได้ฟังมาว่า ‘เทพพวกวิสสวลาหก มีอายุยืน มีผิว พรรณงาม มีความสุขมาก’ จึงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า ‘โฉนหนอ หลังจาก ตายแล้วขอเราพึงเข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพพวกวิสสวลาหก’ จึงให้ข้าว ฯลฯ ให้น้ำ ... ให้ผ้า ... ให้อาหาร ... ให้ดอกไม้ ... ให้ของหอม ... ให้เครื่องลูบไล้ ... ให้ที่นอน ... ให้ที่พัก ... ให้เครื่องประทีป หลังจากตายแล้วจึงเข้าถึงความเป็น ผู้เข้าร่วมกับเทพพวกวิสสวลาหก

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บุคคลบางคนในโลกนี้ หลังจากตายแล้วจะ เข้าถึงความเป็นผู้เข้าร่วมกับเทพพวกวิสสวลาหก”

อุณหวลาหกทานุปการสูตรที่ ๑๓-๕๒ จบ

๕๓. สีดวลาหกสูตร

ว่าด้วยเทพพวกสีดวลาหก

[๖๐๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุหนึ่ง นิ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มีความหนาวในกาลบางคราว”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๑. วลาหกสังยุต]

๕๕. อัปภวลาหสูต

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ เทพพวกสีตวลาหมีอยู่ เมื่อใด เทพเหล่านั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ‘ทำอย่างไรหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตนเอง’ เมื่อนั้น เพราะอาศัยความตั้งใจของเทพเหล่านั้น ความหนาวจึงมี ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มีความหนาวในกาลบางคราว”

สีตวลาหสูตที่ ๕๓ จบ

๕๔. อุณหวลาหสูต

ว่าด้วยเทพพวกอุณหวลาห

[๖๐๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุ นั้น นัง ฌ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มีความร้อนในกาลบางคราว”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ เทพพวกอุณหวลาหมีอยู่ เมื่อใด เทพเหล่านั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ‘ทำอย่างไรหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตนเอง’ เมื่อนั้น เพราะอาศัยความตั้งใจของเทพเหล่านั้น ความร้อนจึงมี ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มีความร้อนในกาลบางคราว”

อุณหวลาหสูตที่ ๕๔ จบ

๕๕. อัปภวลาหสูต

ว่าด้วยเทพพวกอัปภวลาห

[๖๐๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุ นั้น นัง ฌ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มีหมอกในกาลบางคราว”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๑. วลาหกสังยุต]

๕๗. วัสสวลาหกสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ เทพพวกอัพภวลาหมีอยู่ เมื่อใด เทพเหล่านั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ‘ทำอย่างไรหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตนเอง’ เมื่อนั้น เพราะอาศัยความตั้งใจของเทพเหล่านั้น หมอกจึงมี ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มีหมอกในกาลบางคราว”

อัพภวลาหกสูตรที่ ๕๕ จบ

๕๖. วาตวลาหกสูตร

ว่าด้วยเทพพวกวาตวลาหก

[๖๐๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้น นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มีลมในกาลบางคราว”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ เทพพวกวาตวลาหมีอยู่ เมื่อใด เทพ เหล่าเหล่านั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ‘ทำอย่างไรหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของ ตนเอง’ เมื่อนั้น เพราะอาศัยความตั้งใจของเทพเหล่านั้น ลมจึงมี

ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มีลมในกาลบางคราว”

วาตวลาหกสูตรที่ ๕๖ จบ

๕๗. วัสสวลาหกสูตร

ว่าด้วยเทพพวกวัสสวลาหก

[๖๐๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ภิกษุนั้น นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มีฝนในกาลบางคราว”

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๑. วลาหกสังยุต]

รวมพระสูตรที่มีในสังยุต

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “ภิกษุ เทพพวกวัสสวลาหมีอยู่ เมื่อใด เทพเหล่านั้นมีความคิดอย่างนี้ว่า ‘ทำอย่างไรหนอ พวกเราพึงยินดีด้วยความยินดีของตนเอง’ เมื่อนั้น เพราะอาศัยความตั้งใจของเทพเหล่านั้น ฝนจึงมี ภิกษุ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้มีฝนในกาลบางคราว”

วัสสวลาหสูตรที่ ๕๗ จบ

วลาหกสังยุต จบ

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. เทสนาสสูตร	๒. สจจริตสูตร
๓-๑๒. สัตวลาหกทานุปการสูตรตทสกะ	
๑๓-๕๒. อุณหวลาหกทานุปการสูตร	๕๓. สัตวลาหกสูตร
๕๔. อุณหวลาหกสูตร	๕๕. อัปภวลาหกสูตร
๕๖. วาตวลาหกสูตร	๕๗. วัสสวลาหกสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๒. วัจจโคตตสังยุต]

๑. รูปอัญญาณสูตร

๑๒. วัจจโคตตสังยุต

๑. รูปอัญญาณสูตร

ว่าด้วยความไม่รู้ในรูป

[๖๐๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของ
อนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้น ปริพาชกชื่อวัจจโคตรเข้าไปเฝ้า
พระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึก
ถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทิวลิปหลายอย่าง
เหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง โลกมีที่สดุหรือโลกไม่มีที่สดุ
ชัวยกับสรีระเป็นอย่างเดียวกันหรือชัวยกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้ว
ตถาคตเกิดอีกหรือหลังจากตายแล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคต
เกิดอีกและไม่เกิดอีก หรือหลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิด
อีกก็มีใช่”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “วัจจจะ เพราะความไม่รู้ในรูป เพราะความไม่รู้
ในเหตุเกิดแห่งรูป เพราะความไม่รู้ในความดับแห่งรูป เพราะความไม่รู้ในปฏิบัติ
ที่ให้ถึงความดับแห่งรูป ทิวลิปหลายอย่างเหล่านี้จึงเกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยงหรือ
โลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิด
อีกก็มีใช่’

วัจจจะ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทิวลิปหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า
‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่
จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่”

รูปอัญญาณสูตรที่ ๑ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๒. วัจจนโคตตสังยุต]

๓. สัจญญอัญญาณสูตร

๒. เวทนาอัญญาณสูตร

ว่าด้วยความไม่รู้ในเวทนา

[๖๐๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

วัจจนโคตรปริพาชกหนึ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทิวลิปหลายอย่างเหล่านี้
เกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะ
ว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “วัจจน เพราะความไม่รู้ในเวทนา เพราะความ
ไม่รู้ในเหตุเกิดแห่งเวทนา เพราะความไม่รู้ในความดับแห่งเวทนา เพราะความไม่รู้
ในปฏิบัติทำให้ถึงความดับแห่งเวทนา ทิวลิปหลายอย่างเหล่านี้จึงเกิดขึ้นในโลกว่า
‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่
จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’”

วัจจน นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทิวลิปหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า
‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่
จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’”

เวทนาอัญญาณสูตรที่ ๒ จบ

๓. สัจญญอัญญาณสูตร

ว่าด้วยความไม่รู้ในสัญญา

[๖๐๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

วัจจนโคตรปริพาชกหนึ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทิวลิปหลายอย่างเหล่านี้
เกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะ
ว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๒. วัจจโคตตสังยุต]

๔. สังขารอัญญาณสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “วัจจะ เพราะความไม่รู้ในสัญญา เพราะความไม่รู้ในเหตุเกิดแห่งสัญญา เพราะความไม่รู้ในความดับแห่งสัญญา เพราะความไม่รู้ในปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสัญญา ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้จึงเกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

วัจจะ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

สังขารอัญญาณสูตรที่ ๓ จบ

๔. สังขารอัญญาณสูตร

ว่าด้วยความไม่รู้ในสังขาร

[๖๑๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

วัจจโคตรปริพาชกหนึ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “วัจจะ เพราะความไม่รู้ในสังขาร เพราะความไม่รู้ในเหตุเกิดแห่งสังขาร เพราะความไม่รู้ในความดับแห่งสังขาร เพราะความไม่รู้ในปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสังขาร ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้จึงเกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

วัจจะ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

สังขารอัญญาณสูตรที่ ๔ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๒. วัจฉโคตตสังยุต]

๖-๑๐. รุปอหัสสนาทีสูตตปัญจกะ

๕. วิญญานอัญญาณสูตร

ว่าด้วยความไม่รู้ในวิญญาณ

[๖๑๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

วัจฉโคตรปริพาชกหนึ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทิวาหลายอย่างเหล่านี้
เกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะ
ว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้’”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “วัจฉะ เพราะความไม่รู้ในวิญญาณ เพราะ
ความไม่รู้ในเหตุเกิดแห่งวิญญาณ เพราะความไม่รู้ในความดับแห่งวิญญาณ เพราะ
ความไม่รู้ในปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ ทิวาหลายอย่างเหล่านี้จึงเกิดขึ้น
ในโลกว่า ‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิด
อีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้’”

วัจฉะ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทิวาหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า
‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีไซ้
จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้’”

วิญญาณอัญญาณสูตรที่ ๕ จบ

๖-๑๐. รุปอหัสสนาทีสูตตปัญจกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีรูปอหัสสนสูตรเป็นต้น

[๖๑๒-๖๑๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

วัจฉโคตรปริพาชกหนึ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทิวาหลายอย่างเหล่านี้
เกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะ
ว่าเกิดอีกก็มีไซ้ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีไซ้’”

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “วัจฉะ เพราะความไม่เห็นในรูป ฯลฯ เพราะ
ความไม่เห็นในปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งรูป ฯลฯ”

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๒. วัจฉโคตตสังยุต]

๑๑-๑๕. รูปอนภิสมยาทีสุดตปิฎจกะ

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“วัจฉะ เพราะความไม่เห็นในเวทนา ฯลฯ

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“วัจฉะ เพราะความไม่เห็นในสัญญา ฯลฯ

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“วัจฉะ เพราะความไม่เห็นในสังขาร ฯลฯ

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“วัจฉะ เพราะความไม่เห็นในวิญญาณ ฯลฯ เพราะความไม่เห็นในปฏิบัติทา
ที่ให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ ฯลฯ

รูปอหัสสนาทีสุดตปิฎจกะที่ ๖-๑๐ จบ

๑๑-๑๕. รูปอนภิสมยาทีสุดตปิฎจกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีรูปอนภิสมยสูตรเป็นต้น

[๖๑๗-๖๒๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า “วัจฉะ เพราะความไม่รู้แจ้งในรูป ฯลฯ เพราะ
ความไม่รู้แจ้งในปฏิบัติทาที่ให้ถึงความดับแห่งรูป ฯลฯ

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“วัจฉะ เพราะความไม่รู้แจ้งในเวทนา ฯลฯ

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“วัจฉะ เพราะความไม่รู้แจ้งในสัญญา ฯลฯ

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“วัจฉะ เพราะความไม่รู้แจ้งในสังขาร ฯลฯ

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“วัจฉะ เพราะความไม่รู้แจ้งในวิญญาณ ฯลฯ

รูปอนภิสมยาทีสุดตปิฎจกะที่ ๑๑-๑๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๒. วัจฉโคตตสังยุต]

๒๑-๒๕. รูปอัปปฏิเวธาทีสุดตปัญจกะ

๑๖-๒๐. รูปอนนุโพธาทีสุดตปัญจกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีรูปอนนุโพธสูตรเป็นต้น

[๖๒๒-๖๒๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

วัจฉโคตรปริพาชกหนึ่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
“ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัย ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “วัจฉะ เพราะความไม่รู้เท่าทันในรูป ฯลฯ
เพราะความไม่รู้เท่าทันในปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งรูป ฯลฯ

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“วัจฉะ เพราะความไม่รู้เท่าทันในเวทนา ฯลฯ

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“วัจฉะ เพราะความไม่รู้เท่าทันในสัญญา ฯลฯ

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“วัจฉะ เพราะความไม่รู้เท่าทันในสังขาร ฯลฯ

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“วัจฉะ เพราะความไม่รู้เท่าทันในวิญญาณ ฯลฯ เพราะความไม่รู้เท่าทันใน
ปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งวิญญาณ ฯลฯ

รูปอนนุโพธาทีสุดตปัญจกะที่ ๑๖-๒๐ จบ

๒๑-๒๕. รูปอัปปฏิเวธาทีสุดตปัญจกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีรูปอัปปฏิเวธสูตรเป็นต้น

[๖๒๗-๖๓๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

วัจฉโคตรปริพาชกทูลถามว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุ
เป็นปัจจัย ฯลฯ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๒. วัจฉโคตตสังยุต]

๓๖-๔๐. รูปอัปปัจจุปลักษณ์าที่สุดตปัญจกะ

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “วัจฉะ เพราะความไม่แทงตลอดในรูป ฯลฯ เพราะความไม่แทงตลอดในวิญญาน ฯลฯ”

รูปอัปปปฏิเวธาที่สุดตปัญจกะที่ ๒๑-๒๕ จบ

๒๖-๓๐. รูปอัสลลักษณ์าที่สุดตปัญจกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีรูปอัสลลักษณ์สูตรเป็นต้น

[๖๓๒-๖๓๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “วัจฉะ เพราะความไม่กำหนดในรูป ฯลฯ เพราะความไม่กำหนดในวิญญาน ฯลฯ”

รูปอัสลลักษณ์าที่สุดตปัญจกะที่ ๒๖-๓๐ จบ

๓๑-๓๕. รูปอนุปลักษณ์าที่สุดตปัญจกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีรูปอนุปลักษณ์สูตรเป็นต้น

[๖๓๗-๖๔๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “วัจฉะ เพราะความไม่เข้าไปกำหนดในรูป ฯลฯ เพราะความไม่เข้าไปกำหนดในวิญญาน ฯลฯ”

รูปอนุปลักษณ์าที่สุดตปัญจกะที่ ๓๑-๓๕ จบ

๓๖-๔๐. รูปอัปปัจจุปลักษณ์าที่สุดตปัญจกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีรูปอัปปัจจุปลักษณ์สูตรเป็นต้น

[๖๔๒-๖๔๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “วัจฉะ เพราะความไม่เข้าไปกำหนดเฉพาะในรูป ฯลฯ เพราะความไม่เข้าไปกำหนดเฉพาะในวิญญาน ฯลฯ”

รูปอัปปัจจุปลักษณ์าที่สุดตปัญจกะที่ ๓๖-๔๐ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๒. วัจฉโคตตสังยุต]

๕๑-๕๔. รูปอัปปัจจกัมมมาทิสตตจตุกกะ

๕๑-๕๔. รูปอสมเปกขณาทิสตตปัญจกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีรูปอสมเปกขณสูตรเป็นต้น

[๖๔๗-๖๕๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “วัจฉะ เพราะความไม่เพ่งในรูป ฯลฯ เพราะความไม่เพ่งในวิญญาน ฯลฯ

รูปอสมเปกขณาทิสตตปัญจกะที่ ๕๑-๕๔ จบ

๕๖-๕๐. รูปอัปปัจจเปกขณาทิสตตปัญจกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีรูปอัปปัจจเปกขณสูตรเป็นต้น

[๖๕๒-๖๕๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “วัจฉะ เพราะความไม่เข้าไปเพ่งเฉพาะในรูป ฯลฯ เพราะความไม่เข้าไปเพ่งเฉพาะในวิญญาน ฯลฯ

รูปอัปปัจจเปกขณาทิสตตปัญจกะที่ ๕๖-๕๐ จบ

๕๑-๕๔. รูปอัปปัจจกัมมมาทิสตตจตุกกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๔ สูตร มีรูปอัปปัจจกัมมสูตรเป็นต้น

[๖๕๗-๖๖๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น วัจฉโคตตปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันแล้ว นั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทิวลิปหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกกว่า ‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๒. วัจฉโคตตสังยุต]

๕๕. วิญญานอัปปัจจกขกัมมสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า “วัจฉะ เพราะความไม่เห็นประจักษ์ในรูป เพราะความไม่เห็นประจักษ์ในเหตุเกิดแห่งรูป เพราะความไม่เห็นประจักษ์ในความดับแห่งรูป เพราะความไม่เห็นประจักษ์ในปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งรูป ฯลฯ

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“วัจฉะ เพราะความไม่เห็นประจักษ์ในเวทนา ฯลฯ เพราะความไม่เห็นประจักษ์ในปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งเวทนา ฯลฯ

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“วัจฉะ เพราะความไม่เห็นประจักษ์ในสัญญา ฯลฯ เพราะความไม่เห็นประจักษ์ในปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสัญญา ฯลฯ

เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

“วัจฉะ เพราะความไม่เห็นประจักษ์ในสังขาร ฯลฯ เพราะความไม่เห็นประจักษ์ในปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งสังขาร ฯลฯ

รูปอัปปัจจกขกัมมาทิสตตจตุกกะที่ ๕๑-๕๔ จบ

๕๕. วิญญานอัปปัจจกขกัมมสูตร

ว่าด้วยความไม่เห็นประจักษ์ในวิญญาน

[๖๖๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า “วัจฉะ เพราะความไม่เห็นประจักษ์ในวิญญาน เพราะความไม่เห็นประจักษ์ในเหตุเกิดแห่งวิญญาน เพราะความไม่เห็นประจักษ์ในความดับแห่งวิญญาน เพราะความไม่เห็นประจักษ์ในปฏิบัติที่ให้ถึงความดับแห่งวิญญาน ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้จึงเกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง ฯลฯ หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่’

วัจฉะ นี้แล เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ทิฏฐิหลายอย่างเหล่านี้เกิดขึ้นในโลกว่า ‘โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง โลกมีที่ สุดหรือโลกไม่มีที่ สุด ชีวะกับสรีระเป็นอย่างไร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๒. วัจจโคตตสังยุต]

รวมพระสูตรที่มีในสังยุต

เดียวกันหรือชื้อะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก หรือ
หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก
หรือหลังจากตายแล้วตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่”

วิญญานอัปปัจจกขกัมมสูตรที่ ๕๕ จบ

(ด้วยการรวบรวมเข้าเป็นหมวดเดียวกันจึงมีพระสูตร ๕๕ สูตร)

วัจจโคตตสังยุต จบ

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. รูปอัญญานสูตร
๒. เวทนาอัญญานสูตร
๓. สัญญาอัญญานสูตร
๔. สังขารอัญญานสูตร
๕. วิญญานอัญญานสูตร
- ๖-๑๐. รูปอทัสสนาทีสุดตปิฎกจะ
- ๑๑-๑๕. รูปอนภิสมยาทีสุดตปิฎกจะ
- ๑๖-๒๐. รูปอนนุโพธาทีสุดตปิฎกจะ
- ๒๑-๒๕. รูปอัปปฎิวธาทีสุดตปิฎกจะ
- ๒๖-๓๐. รูปอัสลลักขณาทีสุดตปิฎกจะ
- ๓๑-๓๕. รูปอนุลลักขณาทีสุดตปิฎกจะ
- ๓๖-๔๐. รูปอัปปัจจปลักขณาทีสุดตปิฎกจะ
- ๔๑-๔๕. รูปอสมเปกขณาทีสุดตปิฎกจะ
- ๔๖-๕๐. รูปอัปปัจจเปกขณาทีสุดตปิฎกจะ
- ๕๑-๕๔. รูปอัปปัจจกขกัมมาทีสุดตจตุกจะ
๕๕. วิญญานอัปปัจจกขกัมมสูตร

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]

๑. สมာธิมุลกสมาบัติตติสูตร

๑๓. ฌานสังยุต

๑. สมာธิมุลกสมาบัติตติสูตร

ว่าด้วยการเข้าสมาธิอันเป็นมุล

[๖๖๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ^๑ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการเข้าสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการเข้าสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย นมสจากแม่โค นมสจากนมสด เนยข้นจากนมสัมน เนยใสจากเนยข้น ยอดเนยใสจากเนยใส ยอดเนยใสขาวโลกถือว่าเป็นเลิศในบรรดานมสด เป็นต้นนั้น แม้ฉันใด บุคคลผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาด

เชิงอรรถ :

^๑ ฉลาดในการเข้าสมาธิ หมายถึงฉลาดในการเลือกอาหารและฤดูที่เหมาะสมแก่การเจริญสมาธิ (อง.จก.ก.อ. ๓/๒๔/๑๐๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๓๘๕ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฅานสังยุต]

๒. สมาธิมุลกฉีตีสุต

ในการเข้าสมาธิ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด”

สมาธิมุลกสมาปตติสูตรที่ ๑ จบ

๒. สมาธิมุลกฉีตีสุต

ว่าด้วยการตั้งอยู่ในสมาธิอันเป็นมุล

[๖๖๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฅาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฅาน ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ^๑ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฅานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย นมสจากแม่โค นมสจากนมสด เนยข้นจากนมส้มน เนยใสจากเนยข้น ยอดเนยใสจากเนยใส ยอดเนยใสชาวโลกถือว่าเป็นเลิศในบรรดานมสด

เชิงอรรถ :

^๑ ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ หมายถึงสามารถตั้งจิตให้เป็นสมาธิได้ (อง.จก.อ. ๓/๒๔/๑๐๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๓๘๖ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฅานสังยุต]

๓. สมาธิมูลกฏฐานสูตร

เป็นต้นนั้น แม้นั้นใด บุคคลผู้ได้ฅานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ ก็ฉนั้นนั้นเหมือนกัน เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด”

สมาธิมูลกฏฐิตสูตรที่ ๒ จบ

๓. สมาธิมูลกฏฐานสูตร

ว่าด้วยการออกจากสมาธิอันเป็นมูล

[๖๖๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฅาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฅาน ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมาธิ^๑ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการออกจากสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฅานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในการออกจากสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด

เชิงอรรถ :

^๑ ฉลาดในการออกจากสมาธิ ในที่นี้หมายถึงกำหนดเวลาที่จะออกจากสมาธิได้ (อง.จก.อ. ๓/๒๔/๑๐๗)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๓๘๗ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฅานสังยุต]

๔. สมาธิมูลกัลลิตสูตร

ภิกษุทั้งหลาย นมสจากแม่โค นมสจากนมสด เนยข้นจากนมสัมน เนยใส
จากเนยข้น ยอดเนยใสจากเนยใส ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด”

สมาธิมูลกฏฐานสูตรที่ ๓ จบ

๔. สมาธิมูลกัลลิตสูตร

ว่าด้วยความพร้อมในสมาธิอันเป็นมูล

[๖๖๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ใดมาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ใดมาน ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในความพร้อมในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในความพร้อมในสมาธิ^๑
แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
๓. บุคคลผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
และไม่ฉลาดในความพร้อมในสมาธิ
๔. บุคคลผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
และฉลาดในความพร้อมในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ใดมานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
และฉลาดในความพร้อมในสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และ
ยิ่งใหญ่ที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย นมสจากแม่โค นมสจากนมสด เนยข้นจากนมสัมน เนยใส
จากเนยข้น ยอดเนยใสจากเนยใส ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด”

สมาธิมูลกัลลิตสูตรที่ ๔ จบ

เชิงอรรถ :

^๑ ฉลาดในความพร้อมในสมาธิ หมายถึงสามารถทำจิตให้มีความร่าเริงได้ (อง.จก.อ. ๓/๒๔/๑๐๙)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๓๘๘ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]

๕. สมาธิมูลกอารัมมณสูตร

๕. สมาธิมูลกอารัมมณสูตร

ว่าด้วยอารมณ์ในสมาธิอันเป็นมูล

[๖๖๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด ภิกษุทั้งหลาย นมสจากแม่โค ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด”

สมาธิมูลกอารัมมณสูตรที่ ๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]

๖. สมาธิมูลกโคจรสูตร

๖. สมาธิมูลกโคจรสูตร

ว่าด้วยโคจรในสมาธิอันเป็นมูล

[๖๖๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในโคจรในสมาธิ^๑ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในโคจรในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในโคจรในสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด ภิกษุทั้งหลาย นมสตกจากแม่โค ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด”

สมาธิมูลกโคจรสูตรที่ ๖ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ ฉลาดในโคจรในสมาธิ หมายถึงฉลาดในการเว้นธรรมที่ไม่เป็นอุปการะแก่สมาธิแล้วเลือกเจริญแต่ธรรมที่เป็นสัปปายะและเป็นอุปการะโดยรู้ว่า “นี่คือกามารมณ์ที่เป็นนิमित (เครื่องหมาย) สำหรับทำให้จิตกำหนด นี่คือการมถ์ที่เป็นไตรลักษณ์” (อภ.จก.อ. ๓/๒๔/๒๐๙)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]

๗. สมาธิมูลกอธินินหารสูตร

๗. สมาธิมูลกอธินินหารสูตร

ว่าด้วยอธินินหารในสมาธิอันเป็นมูล

[๖๖๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในอธินินหารในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในอธินินหารในสมาธิ^๑ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ฉลาดในอธินินหารในสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในอธินินหารในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และฉลาดในอธินินหารในสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด ภิกษุทั้งหลาย นมสตกจากแม่โค ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด"

สมาธิมูลกอธินินหารสูตรที่ ๗ จบ

เชิงอรรถ :

- ^๑ ฉลาดในอธินินหารในสมาธิ หมายถึงฉลาดในการเจริญสมาธิขั้นปฐมฌาน ทุติยฌาน ดุติยฌาน และ จตุตถฌาน ตามลำดับจนเกิดความชำนาญแล้วเข้าสมาธิขั้นสูงขึ้นไป (อภ.จก.อ. ๓/๒๔/๑๑๐)

{ที่มา : โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๑๗ หน้า :๓๙๑ }

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]

๙. สมาธิมูลกสาตัจจการีสูตร

๘. สมาธิมูลกสักกัจจการีสูตร

ว่าด้วยผู้ทำโดยเคารพในสมาธิอันเป็นมูล

[๖๖๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ใหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ทำโดยเคารพในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำโดยเคารพในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และไม่ทำโดยเคารพในสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และทำโดยเคารพในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และทำโดยเคารพในสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด ภิกษุทั้งหลาย นมสตาจากแม่โค ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด"

สมาธิมูลกสักกัจจการีสูตรที่ ๘ จบ

๙. สมาธิมูลกสาตัจจการีสูตร

ว่าด้วยผู้ทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิอันเป็นมูล

[๖๗๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ใหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ แต่ไม่ทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฅานสังยุต]

๑๐. สมาธิมุลกสัปปายการีสสูตร

๒. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
และไม่ทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
และทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฅานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
และทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด
และยิ่งใหญ่ที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย นมสจจากแม่โค ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด”

สมาธิมุลกสาตัจจการีสสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. สมาธิมุลกสัปปายการีสสูตร

ว่าด้วยผู้ทำสัปปายะในสมาธิอันเป็นมุล

[๖๗๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฅาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฅาน ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
แต่ไม่ทำสัปปายะในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำสัปปายะในสมาธิ แต่ไม่
ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
และไม่ทำสัปปายะในสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ
และทำสัปปายะในสมาธิ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]

๑๑. สมาบัติติมุลกฐิติสูตร

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการตั้งจิตมั่นในสมาธิ และ
ทำสัปปายะในสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด
ภิกษุทั้งหลาย นมสตกจากแม่โค ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด”

สมาธิมุลกสัปปายการีสูตรที่ ๑๐ จบ
(สมาธิมุลกะ จบ)

๑๑. สมาบัติติมุลกฐิติสูตร

ว่าด้วยการเข้าและการตั้งอยู่ในสมาธิอันเป็นมุล

[๖๗๒] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ใหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่
ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
และไม่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ และ
ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการเข้าสมาธิ และฉลาด
ในการตั้งอยู่ในสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด
ภิกษุทั้งหลาย นมสตกจากแม่โค ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด”

สมาบัติติมุลกฐิติสูตรที่ ๑๑ จบ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]
๑๓. สมาบัติติมุลกกัลลิตสูตร

๑๒. สมาบัติติมุลกภูฐานสูตร

ว่าด้วยการเข้าและการออกจากสมาธิอันเป็นมุล

[๖๗๓] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ใหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ และไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ และฉลาดในการออกจากสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฌาน ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด"

สมาบัติติมุลกภูฐานสูตรที่ ๑๒ จบ

๑๓. สมาบัติติมุลกกัลลิตสูตร

ว่าด้วยการเข้าและความพร้อมในสมาธิอันเป็นมุล

[๖๗๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ใหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในความพร้อมในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในความพร้อมในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]

๑๔. สมาบัติติมุลกอารัมมณสูตร

๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
และไม่ฉลาดในความพร้อมในสมาธิ

๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ และ
ฉลาดในความพร้อมในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด”

สมาบัติติมุลกกัลลิตสูตรที่ ๑๓ จบ

๑๕. สมาบัติติมุลกอารัมมณสูตร

ว่าด้วยการเข้าและอารมณ์ในสมาธิอันเป็นมูล

[๖๗๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่
ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ

๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ แต่
ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ

๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
และไม่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ

๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ และ
ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด”

สมาบัติติมุลกอารัมมณสูตรที่ ๑๕ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]

๑๖. สมาบัติติมุลกอภิเนहारสูตร

๑๕. สมาบัติติมุลกโคจรสูตร

ว่าด้วยการเข้าและโคจรในสมาธิอันเป็นมูล

[๖๗๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในโคจรในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ และไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ และฉลาดในโคจรในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด"

สมาบัติติมุลกโคจรสูตรที่ ๑๕ จบ

๑๖. สมาบัติติมุลกอภิเนहारสูตร

ว่าด้วยการเข้าและอภิเนहारในสมาธิอันเป็นมูล

[๖๗๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในอภิเนहारในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในอภิเนहारในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฅานสังยุต]

๑๗. สมบัติติมุลกสักกัจจสูตร

๓. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
และไม่ฉลาดในอภินิหารในสมาธิ

๔. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ และ
ฉลาดในอภินิหารในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด”

สมบัติติมุลกอภินิหารสูตรที่ ๑๖ จบ

๑๗. สมบัติติมุลกสักกัจจสูตร

ว่าด้วยการเข้าและความเคารพในสมาธิอันเป็นมุล

[๖๗๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฅาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฅาน ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่
ทำโดยเคารพในสมาธิ

๒. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำโดยเคารพในสมาธิ แต่ไม่
ฉลาดในการเข้าสมาธิ

๓. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
และไม่ทำโดยเคารพในสมาธิ

๔. บุคคลผู้ได้ฅานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ และ
ทำโดยเคารพในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด”

สมบัติติมุลกสักกัจจสูตรที่ ๑๗ จบ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]
๑๙. สมาบัติติมุลกสัปพายการีสูตร

๑๘. สมาบัติติมุลกสาตัจจสูตร

ว่าด้วยการเข้าและความเพียรต่อเนื่องในสมาธิอันเป็นมูล

[๖๗๙] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ใหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่
ทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
และไม่ทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ และ
ทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด

สมาบัติติมุลกสาตัจจสูตรที่ ๑๘ จบ

๑๙. สมาบัติติมุลกสัปพายการีสูตร

ว่าด้วยการเข้าและผู้ทำสัปปายะในสมาธิอันเป็นมูล

[๖๘๐] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ใหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ แต่ไม่ทำ
สัปปายะในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำสัปปายะในสมาธิ แต่ไม่
ฉลาดในการเข้าสมาธิ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]

๒๐-๒๗. ลีติมูลกฏฐานสูตรที่อัญญกะ

๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการเข้าสมาธิ
และไม่ทำสัปปายะในสมาธิ

๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการเข้าสมาธิ และทำ
สัปปายะในสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการเข้า
สมาธิ และทำสัปปายะในสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และ
ยิ่งใหญ่ที่สุด

ภิกษุทั้งหลาย นมสตกจากแม่โค นมสัมาจากนมสด เนยข้นจากนมสั นมใส
จากเนยข้น ยอดเนยใสจากเนยใส ยอดเนยใสขาวโลกถือว่าเป็นเลิศในบรรดานมสด
เป็นต้นนั้น แม้ฉันใด บุคคลผู้ได้ฌานที่ฉลาดในการเข้าสมาธิ และทำสัปปายะใน
สมาธิ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และ
ยิ่งใหญ่ที่สุด”

สมาบัติมูลกสัปปายการสูตรที่ ๑๙ จบ

(สมาบัติมูลกะ จบ)

๒๐-๒๗. ลีติมูลกฏฐานสูตรที่อัญญกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๘ สูตร มีลีติมูลกฏฐานสูตรเป็นต้น

[๖๘๑-๖๘๘] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ

๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ

๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ
และไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]

๒๘-๓๔. ฐิติมูลกัลลิตสูตตาทิสัตตกะ

๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการตั้งอยู่ในสมาธิ
และฉลาดในการออกจากสมาธิ
ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด

ฐิติมูลกฐิติมูลกัลลิตสูตตาทิสัตตกะที่ ๒๐-๒๗ จบ

(พึงขยายพระสูตรทั้ง ๘ สูตร จนถึงฐิติมูลกัลลิตสูตตาทิสัตตกะที่ ๒๗ ให้เต็ม
เหมือนสูตรต้น ฐิติมูลกัลลิตสูตตาทิสัตตกะ จบ)

๒๘-๓๔. ฐิติมูลกัลลิตสูตตาทิสัตตกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๗ สูตร มีฐิติมูลกัลลิตสูตตาทิสัตตกะเป็นต้น

[๖๘๙-๖๙๕] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในความพร้อมในสมาธิ

๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในความพร้อมในสมาธิ
แต่ไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ

๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในการออกจากสมาธิ
และไม่ฉลาดในความพร้อมในสมาธิ

๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมาธิ
และฉลาดในความพร้อมในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น ฯลฯ และยิ่งใหญ่ที่สุด

ฐิติมูลกัลลิตสูตตาทิสัตตกะที่ ๒๘-๓๔ จบ

(พึงขยายพระสูตรทั้ง ๗ สูตร จนถึงฐิติมูลกัลลิตสูตตาทิสัตตกะที่ ๓๔
ให้เต็มเหมือนสูตรต้น ฐิติมูลกัลลิตสูตตาทิสัตตกะ จบ)

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]
๔๑-๔๕. อารัมมณมูลกโคจรสุตตาทิปัญจกะ

๓๕-๔๐. กัลลิตมูลกอารัมมณสุตตาทิจักกะ ว่าด้วยพระสูตร ๖ สูตร มีกัลลิตมูลกอารัมมณสูตรเป็นต้น

[๖๙๖-๗๐๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "...

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในความพร้อมในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในความพร้อมในสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในความพร้อมในสมาธิ และไม่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในความพร้อมในสมาธิ และฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฌาน ฯลฯ สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด

กัลลิตมูลกอารัมมณสุตตาทิจักกะที่ ๓๕-๔๐ จบ

(พึงขยายพระสูตรอีก ๖ สูตร จนถึงกัลลิตมูลกสัปปายการีสูตรที่ ๔๐ ให้เต็มเหมือนสูตรต้น กัลลิตมูลกกะ จบ)

๔๑-๔๕. อารัมมณมูลกโคจรสุตตาทิปัญจกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๕ สูตร มีอารัมมณมูลกโคจรสูตรเป็นต้น

[๗๐๒-๗๐๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "...

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในโคจรในสมาธิ แต่ไม่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]

๔๖-๔๙. โคจรมูลกอกินีหารสูตรตาทิจตฺกกะ

๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ

และไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ

๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในอารมณ์ในสมาธิ

และฉลาดในโคจรในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฌาน ฯลฯ สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด

อาร์มมณมูลกโคจรสูตรตาทิปญฺจกะที่ ๔๑-๔๕ จบ

(พึงขยายพระสูตรทั้ง ๕ สูตร จนถึงอาร์มมณมูลกสัปปายการีสูตรที่ ๔๕

ให้เต็มเหมือนสูตรต้น ๆ อาร์มมณมูลกะ จบ)

๔๖-๔๙. โคจรมูลกอกินีหารสูตรตาทิจตฺกกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๔ สูตร มีโคจรมูลกอกินีหารสูตรเป็นต้น

[๗๐๗] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "...

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในโคจรในสมาธิ แต่ไม่

ฉลาดในอกินีหารในสมาธิ

๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในอกินีหารในสมาธิ

แต่ไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ

๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในโคจรในสมาธิ

และไม่ฉลาดในอกินีหารในสมาธิ

๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในโคจรในสมาธิ และ

ฉลาดในอกินีหารในสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย นมสฺตจากแม่โค นมสัํจากนมสฺต เนยชั้นจากนมสัํ เนยใส
จากเนยชั้น ยอดเนยใสจากเนยใส ยอดเนยใสขาวโลกก็ถือว่าเป็นเลิศในบรรดานมสฺต
เป็นต้นนั้น แม่ฉันทิ บุคคลผู้ได้ฌานที่ฉลาดในโคจรในสมาธิ และฉลาดใน
อกินีหารในสมาธิ ก็ฉันทินั้นเหมือนกัน ฯลฯ สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]

๕๓-๕๒. อภินิหารมุลกส์กัจจสูตรดาทิติกะ

[๗๐๘] "...

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในโคจรสมาธิ แต่ไม่ทำ
โดยเคารพในสมาธิ ฯลฯ พึงเพิ่มข้อความที่เหลือให้พิสดาร

[๗๐๙] "...

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในโคจรในสมาธิ แต่ไม่
ทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ ฯลฯ

[๗๑๐] "...

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในโคจรในสมาธิ แต่ไม่ทำ
สัปปายะในสมาธิ ฯลฯ

โคจรมุลกอภินิหารสูตรดาทิติกะที่ ๕๖-๕๙ จบ

(โคจรมุลกะ จบ)

๕๐-๕๒. อภินิหารมุลกส์กัจจสูตรดาทิติกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๓ สูตร มีอภินิหารมุลกส์กัจจสูตรเป็นต้น

[๗๑๑] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "...

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในอภินิหารในสมาธิ
แต่ไม่ทำโดยเคารพในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำโดยเคารพในสมาธิ แต่ไม่
ฉลาดในอภินิหารในสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฉลาดในอภินิหารในสมาธิ
และไม่ทำโดยเคารพในสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในอภินิหารในสมาธิ
และทำโดยเคารพในสมาธิ

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]

๕๓-๕๔. สักกัจจมูลกสาตัจจการีสุตตาทิทุกะ

ภิกษุทั้งหลาย ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ใดมาน ฯลฯ และยิ่งใหญ่
ที่สุด

[๗๑๒] "...

๑. บุคคลผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในอภินิหารในสมาธิ
แต่ไม่ทำความเพียรต่อเนืองในสมาธิ ฯลฯ

[๗๑๓] "...

๑. บุคคลผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฉลาดในอภินิหารในสมาธิ
แต่ไม่ทำสัปปายะในสมาธิ ฯลฯ

อภินิหารมูลกสักกัจจสุตตาทิทุกะที่ ๕๐-๕๒ จบ

(อภินิหารมูลกะ จบ)

๕๓-๕๔. สักกัจจมูลกสาตัจจการีสุตตาทิทุกะ

ว่าด้วยพระสูตร ๒ สูตร มีสักกัจจมูลกสาตัจจการีสูตรเป็นต้น

[๗๑๔] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "...

๑. บุคคลผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำโดยเคารพในสมาธิ แต่ไม่
ทำความเพียรต่อเนืองในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำความเพียรต่อเนืองในสมาธิ
แต่ไม่ทำโดยเคารพในสมาธิ
๓. บุคคลผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ทำโดยเคารพในสมาธิ
และไม่ทำความเพียรต่อเนืองในสมาธิ
๔. บุคคลผู้ใดมานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำโดยเคารพในสมาธิและ
ทำความเพียรต่อเนืองในสมาธิ

ภิกษุทั้งหลาย ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ใดมาน ฯลฯ สูงสุด
และยิ่งใหญ่ที่สุด

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]

๕๕. สัตว์จวมุลกส์ปายการีสุต

[๗๑๕] "...

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำโดยเคารพในสมาธิ แต่ไม่ทำ ส്പปายะในสมาธิ ฯลฯ

สังกัจจวมุลกสัตว์จการีสุตดาทีทุกะที่ ๕๓-๕๔ จบ

๕๕. สัตว์จวมุลกส์ปายการีสุต

ว่าด้วยความเพียรต่อเนื่องและผู้ที่ทำสปปายะในสมาธิอันเป็นมูล

[๗๑๖] เรื่องเกิดขึ้นที่กรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวกนี้

บุคคลผู้ได้ฌาน ๔ จำพวก ไหนบ้าง คือ

๑. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ แต่ไม่ทำสปปายะในสมาธิ
๒. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำสปปายะในสมาธิ แต่ไม่ทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ
๓. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ และไม่ทำสปปายะในสมาธิ
๔. บุคคลผู้ได้ฌานบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ และทำสปปายะในสมาธิ

ในบุคคล ๔ จำพวกนั้น บุคคลผู้ได้ฌานที่ทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ และทำสปปายะในสมาธิ เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด และยิ่งใหญ่ที่สุด ภิกษุทั้งหลาย นมสตกจากแม่โค นมสัสมจากนมสตก เนยข้นจากนมสัสม เนยใส จากเนยข้น ยอดเนยใสจากเนยใส ยอดเนยใสขาวโลกถือว่าเป็นเลิศในบรรดานมสตก

พระสูตรตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]

รวมพระสูตรที่มีในสังยุต

เป็นต้นนั้น แม้นั้นใด บุคคลผู้ใดมานที่ทำความเพียรต่อเนื่องในสมาธิ และทำ
สัปปายะในสมาธิ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้เลิศ ประเสริฐ เป็นประธาน สูงสุด
และยิ่งใหญ่ที่สุด”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระดำรัสนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดี ต่างชื่นชม
พระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้วแล

สาตัจจมูลกสัปปายการีสูตรที่ ๕๕ จบ

(พึงขยายความพระสูตรทั้ง ๕๕ นี้ให้พิสดาร)

ฌานสังยุต จบ

รวมพระสูตรที่มีในสังยุตนี้ คือ

๑. สมาธิมูลกสมาบัติติสูตร	๒. สมาธิมูลกฉีติสูตร
๓. สมาธิมูลกวุฏฐานสูตร	๔. สมาธิมูลกกัลลิตสูตร
๕. สมาธิมูลกอารัมมณสูตร	๖. สมาธิมูลกโคจรสูตร
๗. สมาธิมูลกอภิเนहारสูตร	๘. สมาธิมูลกสักกัจจการีสูตร
๙. สมาธิมูลกสาตัจจการีสูตร	๑๐. สมาธิมูลกสัปปายการีสูตร
๑๑. สมาบัติติมุลกฉีติสูตร	๑๒. สมาบัติติมุลกวุฏฐานสูตร
๑๓. สมาบัติติมุลกกัลลิตสูตร	๑๔. สมาบัติติมุลกอารัมมณสูตร
๑๕. สมาบัติติมุลกโคจรสูตร	๑๖. สมาบัติติมุลกอภิเนहारสูตร
๑๗. สมาบัติติมุลกสักกัจจสูตร	๑๘. สมาบัติติมุลกสาตัจจสูตร
๑๙. สมาบัติติมุลกสัปปายการีสูตร	
๒๐-๒๗. ฉีติมูลกวุฏฐานสูตรดาทีอัฏฐกะ	
๒๘-๓๔. วุฏฐานมูลกกัลลิตสูตรดาทีสัตตะกะ	
๓๕-๔๐. กัลลิตมูลกอารัมมณสูตรดาทีฉักกะ	
๔๑-๔๕. อารัมมณมูลกโคจรสูตรดาทีปัญจกะ	
๔๖-๔๙. โคจรมูลกอภิเนहारสูตรดาทีจตุกกะ	

พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค [๑๓. ฌานสังยุต]
รวมสังยุตที่มีในชันธวารวรรค

- ๕๐-๕๒. อภินิหารมุลกสักกัจจสูตรดาติติกะ
๕๓-๕๔. สักกัจจมุลกสาตัจจการีสตดาติทุกะ
๕๕. สาตัจจมุลกสัปปายการีสสูตร

ชันธวารวรรคที่ ๓ จบ

รวมสังยุตที่มีในชันธวารวรรคนี้ คือ

๑. ชันธสังยุต	๒. ราชสังยุต
๓. ทิฏฐิสังยุต	๔. โอบกัณฑสังยุต
๕. อุปปาทสังยุต	๖. กิเลสสังยุต
๗. สาริปุตตสังยุต	๘. นาคสังยุต
๙. สุปันณสังยุต	๑๐. คันธัพพกายสังยุต
๑๑. วลาหกสังยุต	๑๒. วัจจโคตตสังยุต
๑๓. ฌานสังยุต	

ชันธวารวรรคสังยุต จบบริบูรณ์

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๗ สุตตันตปิฎกที่ ๐๙ สังยุตตนิกาย ชันธวารวรรค จบ

คำอนุโมทนาและคำอธิบายท้ายเล่ม

ไฟล์ PDF เวอร์ชัน 1.0 - พระไตรปิฎกแปลไทย ฉบับ มจร. เล่ม 17

ที่แสดงอยู่นี้ ได้ถูกคัดลอกข้อความมาจาก

- โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร. - MCUTRAI Version 1.0

และ

- ข้อมูลพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับ มจร. (ออนไลน์) จากเว็บไซต์หมมโขติ

<http://www.geocities.ws/tmchote/tpd-mcu/index.htm>

ขออนุโมทนาสาธุกับ “คุณ ศิริยะ นาราศิริ”

ผู้จัดทำเรียบเรียงไฟล์ PDF ฉบับนี้

ไฟล์ PDF เวอร์ชัน 1.0 เล่ม 17 นี้ ได้ถูกเริ่มอัปโหลดสู่สาธารณะเมื่อเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2559

หากพบข้อผิดพลาดใดๆ ในส่วนของไฟล์ PDF

โปรดแจ้งมาที่อีเมล thepathofpurity@outlook.com